RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE VICTORIA VERBI DEI, LIBRI TREDECIM.



LOVANII

Excudebat Seruatius Saſſenus, Expenſis Viduæ Arnoldi Birckmanni, Anno à Chriſto nato, M. D. LXVI.

Cum Gratia & Priuilegio.

Reuerendissimo in Christo PATRI AC DOMINO, DOMINO NIcolao Vvesto, dei gratia Episcopo Eliensi in Anglia, Iohannes Cochlæus S. D. P.

MVlta quidem, reuerendissime pater, Ruperti Abbatis quondam Tuitiensis opera in lucem labore nostro edita sunt Coloniæ intra triennium hoc proximum. Libri sanè supra centum quadraginta. Neque tamen omnia huius Theologi opera perquirere potuimus. Desideramus adhuc quindecim libros eius de glorioso rege Dauid, decem libros in Iob, & quædam alia opuscula minora, quæ neq; Vvestphaliæ, neque Bauariæ, nec Herciniæ syluæ, vetustæ monasteriorũ bibliothecæ, partim à nobis, partim ab aliis discussæ, reddere potuerunt. Leodij quidem extant adhuc quatuor libri carminum & hymnorum eius, in monasterio sancti Laurentij, vbi monachum primò egit priuatum, antequàm Sigebergum aut Tuitiũ venisset. Vndè & tredecim libri eius in Matthæũ, in manus nostras, intercessione innocentissimi viri Theodorici Hezij, traditi sunt, Sed nimia locorum distãtia me absterret, ne petere ausim commodato vetus illud exemplar. Opto igitur, vt vicinior quispiã opus illud, deuotissima nimirum mente, in laudem Dei, Christiq; eius & sanctorũ Christi cohæredum ab illo conscriptum, ad excitandam similem in nobis cordis deuotionem virtutisq́ue amorem exscribat & euulget. Opto item, vt aliquis pietatis vtilitatisq; publicæ studiosus, reliqua huius authoris opera perquirat fecilius quàm nos, eaq́ue inuenta, per chalcographiam communicet nobis. Quòd si chalcographiæ impensas ferre aut nolit aut nequeat, tradat exẽplar insigni bibliopolæ Franscisco Birckmanno, ciui Coloniensi, cuius sanè impẽsis, & reliqua Theologi huius opera debemus. Quoniam verò opus eius de Victoria verbi Dei, ab alijs in minori forma editũ est, Vt igitur cæteris commodè iungi ac coaptari queat, visum est operæpretiũ fore, idipsum denuò edi in ea forma, qua cætera iam edita videmus, & quidem sub tui potissimùm nominis patrocinio, reuerendissime domine, quia nullum scio alium, qui sit vel verbi Dei in corda populorum seminandi studiosior, vel ad benefaciendum pauperibus, præsertim literarum studiosis, propensior.

Bene vale præsul ornatissime, & nuncupationẽ hanc authoritate tua confirma. Ex monte sancti Victoris, prope Moguntiacum, Quarto Idus Apriles.

M. D. XXIX.

INDEX CAPITUM LIBRORUM RUPERTI ABBATIS TUITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI.

CAPITA LIBRI PRIMI.

CAPITA LIBRI II.

CAPITA LIBRI V.

CAPITA LIBRI VI.

CAPITA LIBRI VII.

CAPITA LIBRI VIII.

CAPITA LIBRI IX.

Prin-

CAPITA LIBRI X.

CAPITA LIBRI XI.

CAPITA LIBRI XII.

CAPITA LIBRI XIII.

CAPITVM LIBRORVM DE Victoria verbi Dei Finis.

PRAEFATIO TOTIVS OPERIS,

DOCENS, QVA OCCASIONE HOSCE DE VIctoria verbi Dei libros susceperit scribendos.

*NVPER, quum tu hospes optabilis Chuno pater cœnobij Sigebergensis, nostrum præ-
sentia tua serenares habitaculum, nos more solito semoti à cæteris, conferebamus aliqua de* Daniel. 7.
*sanctarum maiestate scripturarum. Erat autem nobis tunc sermo præcipuus de quatuor
illis grandibus bestiis, & visione Danielis, quarum prima quasi leæna, ipsa fuit regnum Ba-
byloniorum. alia similis vrso, ipsa fuit regnum Persarum & Medorum. alia quasi pardus,
ipsa fuit regnum Græcorum. quarta terribilis atq; mirabilis & fortis nimis, dentes ferreos
habens magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans, ipsa fuit
regnum Romanorū, quorum videlicet regnorū singula suis temporibus super cætera gentium regna principatū te-
nuerūt. Regna hæc idcirco per bestias ferocissimas, & sanguinis auidas rectè figurata fuisse dicebamus, quia plena
crudelitatis fuerunt, & sanguine mundū bestialiter debacchando implentia, sanctos quoque Dei altissimi cōtri-
uerunt. At verò regnū Dei, regnū esse pacis, regnum charitatis & germanitatis, imperiū pietatis, & dominatio* Regnū Dei
*veritatis & iustitiæ & mansuetudinis. Et idcirco debuisse secundū rem vel res dissimilitudinē dissimilem quoq;
habere imaginē. Et veraciter ita est, sequitur enim, Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum se-
dit. Item, Aspiciebam ergo in visu noctis, & ecce in nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad an-* Daniel. 7.
*tiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem & honorem & regnū, &
omnes populi & tribus & linguæ seruient ei. Quid, rogo, dissimilius quàm eiusmodi bestiæ ascendentes de mari,
& filius hominis veniens in nubibus cœli, & perueniens vsque ad antiquum dierū candidum, & capillis mun-
dissimis præ antiquitate nitentem, sedentem thronis positis, & iudicantem de bestijs illis, quæ regnare festinaue-
runt inconsulta sapientia suæ senectutis? Cum igitur de regnis illis, & de sanctis altissimi, quos illa regna bestia-
liter contriuerunt, loqueremur, tu repente quæstionē fecisti de Machabæis, qui pardi, quæ tertia bestia fuit, id est,
regni Græcorū sæuitiam cruentā, multis prælijs & materialibus armis repercusserunt, & inde in ecclesia Dei
memoriā inclytā sibi acquisierunt, dixisti. Scire vellē certius, quæ causa sit, vt eorū bellicam defensionē nō minus,
quàm indefensam sanctorū martyrum patientiā, in sancta ecclesia legendo & cantando celebremus. Respondi ad
hæc, Certamen illorū & virtus militaris, cum auxilio Dei multū nobis & omni seculo profuit. Agebat enim dia-
bolus per Antiochum, qui appellatus est Epiphanes, id est, nobilis, vt nulla esset memoria siue expectatio, vel fides,
eius repromissionis quæ ad Abraham facta est, dicente Deo, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Quid enim* Genes. 22.
egit ille Antiochus? Aedificauit abominandum idolum desolationis super altare Dei, & per vniuersas ciuitates 1. Macha. 1.
*Iudæ in circuitu ædificauerunt aras, & ante ianuas domorū & in plateis incendebant thura, & sacrificabant,
& libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos, & apud quemcunque inueniebantur libri testamenti Do-
mini, & quicunq; obseruabant legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum. Nimirum hoc agendo
fiebat, vt arbor bona succideretur, & radicitus extirparetur, ne bonus ex ea proueniret fructus, id est, vt genus
Iudaicum destrueretur, ne in semine Abrahæ, quod est Christus, omnes gentes benedicerentur, fieretq; irritū quod* Galat. 3.
*proposuerat & promiserat Deus. Defensa est radix, vt talis & tantus inde posset fructus fieri, atque impleretur
veritas Dei. Et idcirco Machabæi, per quos id effectum est, iure nomen celebre possident in Ecclesia Dei. Similiter
de Hester atque Mardochæo sentiendum est: quia cum diceretur vrso illi, Surge, comede carnes plurimas, id est, cū
Persarum atque Medorum regi Assuero dixisset Aman, Decerne vt pereat gens Iudæorum, & decem millia ta-
lenta appendam arcariis gazæ tuæ. steterunt pro animabus suis & pro gente sua, ita vt versa vice in patibulo ap-
penderetur Aman, quod Mardochæo parauerat, & decē filij eius cruci affigerentur, & per omnes prouincias vna* Hester 3.
*die vltionis constituta, vindictam caperent Iudæi de hostibus suis. Cum hæc & his similia respondissem de illis,
& de cæteris antiquis sanctis, per quorum labores & bella necessaria fortiter euicit verbum Dei, ne periret ge-
nus illud, de quo carnem assumere proposuerat, ad salutem generis humani. Tu vehementer delectatus ratione hu-
iuscemodi, repentè in istam vocem erupisti. Scribe mihi librum de victoria verbi Dei. Hoc idem repetens crebro
institisti, & nunc vsq; vehementer instare non desinis, putans quòd hinc, scilicet è terra sensus mei, thesaurum
boni operis effodere possis secundum dignitatem tituli, quem præfixisti, vt vocetur liber de victoria verbi Dei.
Verè res magna est, & ad eloquendum difficilis, imò & impossibile est, eam dignis verbis consequi, quia victoria
magna est, & magnus Deus qui vicit. Verbum quippe Deus est magnus (inquam) & fortis est qui vicit, & ma-
gnus hostis qui victus est, magnum certamen, & magna causa certaminis. Sed & hoc inseram, quia magna est
dilectio tua, quæ ad istud me compellit, & magnus debet esse seruor sancti studij, ad placendum verbo Dei, per* Gratia Dei
quod sumus facti & liberati, sine cuius gratia nemo viuit. Adsit igitur ipsum verbum, ipsa sapientia, quæ ape- sumus, id
ruit os muti, & linguas infantium fecit disertas, suaq; os meum laude repleat, vt cantem gloriam & magnitu- quod sumus
*dinem eius, ita vt & tibi suggessisse, & mihi obtēperasse, & alicui legisse proficiat. Iam nunc opus hoc ingrediens,
dignum arbitror ab ipso vocabulo exordiri, id est, in primis dicere summam causæ, cur vocetur, vel quid sit Vi-
ctoria verbi Dei, &c.*

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI

LIBER PRIMVS.

Quid sit victoria verbi Dei, quare, & propter quem aduersarium, nempe diabolum, hoc opus ita inscripserit. CAP. I.

Roman. 8. Victoriam verbi Dei, effectum & opus perfectum dicimus propositi Dei, ad
laudem ipsius omnipotentis & inuicti, quod neque mors, neque vita, neque
angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neq; fortitudo, neq;
altitudo, neque profundum, neque creatura alia potuit vel poterit auertere,
quin fieret & fiat quod ipse proposuit & decreuit fieri. Quàm verè laudabilis
& magna sit eiusmodi victoria verbi dei, magis ac magis nos admirari faciet
consideratus diligentius ille hostis, qualis vel quantus sit, qui propositū eius
auertere voluit, & adhuc contendit, cum ceciderit, & toties victus sit. Qualis enim vel quantus
Apocal. 12. ille est draco magnus & rufus, habens capita septē & cornua decem. Draco (inquam) magnus,
serpens antiquus, vocatusq; diabolus & satanas, orbis vniuersi seductor. Iste est aduersarius ver
bi Dei, & cum talis ac tantus sit, pugnando & repugnando rebellis, non potuit tamen, nec po-
test auertere propositum Dei. Hæc est victoria verbi Dei. Quia (secundum Apostolum) Deus
Roman. 8. quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis eiusdem verbi, eiusdem filii sui, eosdē
& vocauit, iustificauit, magnificauit per ipsum verbum suum carnem factum, per ipsum filium
suum Deum & hominem Iesum Christum, cuius est victoria tanta, tam nobilis, vt victo & con
Draco. fuso dracone iam dicto, sedeat nunc à dextris Dei. In processu sermonis dicendum erit de illo
Serpens. tali aduersario, cur vel vndè dicatur & sit draco, vndè magnus, vndè rufus, quę sint eius capita
Diabolus. septem, & quæ cornua decē, vndè vel ex quo acceperit vt serpens mereretur vocari, vndè dia-
Satanas. bolus, & quamobrem satanas vocetur, id est, aduersarius. Nunc verò illud dicere præstat, quid
sit ipsum verbum Dei, vt videlicet principium, vel caput sermonis ornatum, vt dignum est,
habeat sanctæ confessionis & adorationis.

Quòd verbum Dei sit filius Dei, & quòd premium cognitionis eius sit, protectio Dei, propter quam & gratias agimus. CAP. II.

Verbū Dei. Verbi huius euangelista testis est amantissimus, cum dixisset. In principio erat verbum, &
Iohan. 1. verbum erat apud Deum, continuò subiunxit, & Deus erat verbum: Secundum huius
euangelii tutissimam fidem, verbum Dei Deum esse credimus & confitemur Deo, apud
quem erat in principio, consubstantialem. Credentes autem & confitentes adoramus cum pa-
tre & spiritu sancto hunc Deum, gratias agentes, quia meruimus nosse eum, quia videlicet co-
gnitio eius magnum habet præmium. Scriptum est enim de viro iusto, qui per fidem cognouit
Psal. 90. eum. Protegam eum quoniam cognouit nomen meum. Nimirum, quia cognitio nominis eius
Prouer. 30. magno præmio digna est, vt videlicet cognitor eius ab ipso protegatur. Loquitur sapientia in
parabolis, desiderans vt diligēter cognoscatur. Quis suscitauit oēs terminos terræ? Cūq; tu sine
dubio responderis, Deus, statim percunctatur & dicit, Quod nomē est eius, & quod nomen filij
eius, si nosti? Sic percunctante sapientia, profectò tunc temporis in plerisq; respōsio deficiebat,
imò præter paucissimos diuinum atque propheticum habētes spiritum, ferè nullus respondere
nouerat, quòd eiusdem Dei nomē esset pater, & quòd filius eius verbum siue sermo vocaretur.
Matth. 17. Ipsa ergo sapientia, quæ percunctata fuerat sapiēter & discretè multūq; temperanter suæ per-
cunctationi respondet, ita vt margaritas ante porcos non proijciat Sequitur enim, Omnis ser-
Prouer. 30. mo Dei ignitus clypeus est sperantibus in se. Idem namq; est, ac si dicat, Nomen filij eius sermo
Dei est, & qui nouit ac diligit hoc nomen, sic eo quasi ignito protegitur clypeo. Bene ergo con-
fortans cognitorem sui, Protegam (inquit) eum, quoniam cognouit nomen meum. Cum igitur
Psalm. 90. cognitionis eius tam magnum sit præmium, gratias (vt iam dictum est) agimus ipsi, quia co-
gnouimus & confiteri meruimus hoc verbum, magisq; ac magis cognoscere cupimus ipsum,
quia dum sumus in hoc corpore peregrini, visionem diuinitatis cognoscere non possumus ad
1. Corin. 13. perfectum. Sed sicut ait apostolus. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut &
cognitus sum.

Verbum Dei magnificè quidem per opera, magnificentius verò per seipsum cognoscitur. CAPVT III.

Quomodo autem nunc ex parte cognoscitur? non tantùm vno modo cognoscitur, sed modis duobus. Cognoscitur enim ex operibus, & cognoscitur ex semetipso. Et magnificè quidem ex operibus, sed longè magnificentius cognoscitur ex semetipso. Quibus ex operibus cognoscitur? vtique ex omnibus quæ facta sunt, quia videlicet omnia per ipsum facta sunt. Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, Cherubim & Seraphim, cœlū, terra, mare, & quæcunque in eis sunt, omnia per hoc verbum facta sunt. Ipse enim, scilicet Deus pater, dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Si dixit, & facta sunt, vtique per verbum facta sunt. Ex omnibus his cognoscitur hoc verbum, sicut cuiuscunque artificis ex opere suo cognoscitur ingeniū. Inde Apostolus, Inuisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciūtur. Inter ipsa quæ facta sunt, per quæ cognoscitur, quoniam per ipsum facta sunt, non parum admirationis facit ipse eiusdem verbi aduersarius, quia ille quoque per eum factus est talis ac tantus, qualis vel quantus ex multis scripturarum locis intelligi potest. Et ex illis maximè verbis ad beatum Iob, quibus describitur mirabiliter dicente ipso. Qui sicut cætera, sic & illum fecit per verbū suū, Ecce Behemoth quem feci tecū, &c. vsque ad illud, Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est, vt nullum timeret. Inter cætera, inquā, per quæ hoc verbum cognosci debet, & illa mirabilis creatura & super ipsam celebrata eiusdem verbi victoria, magnificum dant omnipotentiæ vel fortitudinis eius experimentum, quam videlicet victoriam pro posse narraturi, primùm ipsas demonstrare nitimur personas victoris atque victi. Porro ex semetipso magnificentius, vt iam dictum est, Verbum ipsum cognoscitur, quando gratia præcellenti dilectam cuiuslibet animam visitat fortiter, atque suauiter afficit, propriæ substantiæ cōtactu. Hæc talis cognitio siue experimentum valde paucorū est. Denique præter Apostolos & prophetas atque apostolicos viros, quorū vita summis virtutibus claruit, nō facilè quis existimare potest beatitudinis huius sorte consequutos esse, vt anima eius adhuc degēs in carne, saltē ad momentum aliquoties vim sensumque percipiat illius substantiæ fortissimæ. & qui sentit, qui tactus est illa fortitudine spiritus hominis, tacet de re huiusmodi, suūque thesaurū silentio reuerenter abscondit, quia ineffabile est quod sentit. Dicit quiuis illorū, Factū est verbū domini ad me, sed nō dicit, qualiter affecta fuit in illa hora mens siue anima ipsa, quę meruit aduentū verbi domini ad se. Sed & frustra laboraret homo homini edicere.

Iohan. 1. *Psal. 150.* *Opus probat artificē.* *Roma. 1.* *Iob 40.* *Iob 41.* *Verbum internum.*

Solos à Deo doctos, dignè verba Dei eloqui posse. CAP. IIII.

Felix ille, qui taliter meruit bonum gustare verbū. felix qui taliter meruit addiscere, quàm veraciter dictum sit, Et Deus erat verbum. Scriptum est enim, Beatus homo, quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum, Illū erudiuit dominus, & eruditus est, docuit eū, & doctus est. Doctus ad militiam, eruditus ad pugnam. Ille homo per similitudinē equus est, vt dicitur ad beatū Iob, Equus nobilis, cuius dominus fortitudinē præbuit, cuius collo hinnitum circundedit, cuius narium gloria terror est, qui tanto sessore confisus exultat audacter, & contemnit pauorem, neque gladio cedit, imò in occursum pergit armatis, videlicet cunctis capitibus draconis, cunctisque membris eiusdem aduersarij verbi Dei. Fortis est enim Deus, qui tetigit illū, imo & ipsa fortitudo est verbū Dei, nec solùm fortitudo, verū & sapientia est vnum idemque verbum. Inde & fortis & sapiens effectus est, quisquis talem eius meruit aduētum. Fortis est, ita vt etiā contemnat mortem. Sapiens, ita vt rectum & bene sonantem loquatur sermonem. Nec mirum, quomodo enim nesciret loqui, cui Deus verbum suum communicauit, qui ipsam verbi substantiam gustauit? Idcirco dignum est, vt verba eius verba Dei, & verba Dei verba eius consueuerunt dici. Veruntamen hoc vnum singulare verbum solius Dei, & non etiam cuiuslibet, dicitur aut est verbum hominis. Diligenter animaduertendum est, nōnihil differre cū legimus vel audimus in singulari numero, verbum domini, & plurali numero, verba domini. Verbum nanque hoc singulare diuina substantia est, substantia non facta, neque creata. Et idcirco verbū dicitur, & est solius Dei. Verba aūt, quæ in scripturis sanctis legimus vel audimus à Deo per hoc verbum effecta, & per hominē administrata sunt, & idcirco aliter verba Dei, aliter rectè dicuntur verba cuiuslibet hominis. Vndè notandū, scriptū quidem sic esse, Verba Hieremiæ filii Helchię, & verba Amos, qui fuit in pastoralibus Thecue. Nusquam aūt scriptū esse, Verbū Hieremiæ, siue verbū Amos, siue verbū alicuius cæterorū, nisi ita duntaxat, Verbum domini quod factum est ad illum vel illum, Verbū quippe Deus est. & non est alicuius, nisi solius Dei verbū.

A Deo docti. *Iohan. 1.* *Psal. 93.* *Iob 39.* *Fortes et sapiētes facit verbū Dei.* *Verbū, verba domini.* *Hiere. 1.* *Amos 1.*

Magnificentiam victoriæ verbi Dei omni laude maiorem esse. CAP. V.

Nos, qui tali modo verbum hoc nosse necdū meruimus, quo (vt iam dictū est) ex semetipso cognoscitur. Vtinā saltem illo priore modo, videlicet quo cognoscitur, ex operibus nosse mereamur. Ad hanc intentionē, ad hoc studium, vt feruentior essem, tu me patrum aman-

amantissime sedula commonitione magis ac magis excitasti, suggerendo, vt hoc opus inirem, de victoria verbi Dei. Hæc enim operum eius pars, est pars optima & præclarissima, cui videlicet operi ad laudem & gratiarum actionem referendam, nulla omnino lingua sufficiat. Cæterùm de operibus cæteris, de creatura mūdi, de mysterijs huius verbi legalibus, propheticis, atq; euangelicis, & de gratia spiritus sancti iamdudum egi quod potui, parum nimisq; exiguū sentiens, quicquid potui secundum quantitatem vel dignitatem rerum quas proposui, iuxta illud
Eccl 43. sapientis, Glorificantes dominum quantumcunq; potueritis, superualebit adhuc & admirabilis magnificentia eius. Benedicentes dominum, exaltate illum quantum potestis, maior est enim omni laude. Exaltantes eum replemini virtute, ne laboretis, non enim peruenietis. Quis vidit eum & enarrauit, & quis magnificauit eum sicut est ab initio? Multa abscondita sunt maiora his. Pauca enim vidimus operum eius. Cum sic ille dicat, & ita sit. Quid de meipso censeam, siue in illa parte operum eius quam prædixi, in qua glorificare, benedicere, & exaltare illum intendi, siue in ista parte quam nunc tu mihi proposuisti, id est, in victoria qua diabolum vicit. Multum inualidum & elinguem ad tantam rem me esse fateor. Sed quoniam propositio est de ipso verbo, verba mihi nascitura esse non congruè spero. Faciam igitur secundum iam dictam exhortationem sapientis, vt exaltem quidem in victoria sua verbum Dei quantum potuero & prout ipsum donauerit. Veruntamē scio & confiteor, quòd victoria eius maior sit omni laude, neq; laborem, quia non perueniā vt possim rē dictis exæquare, vel ipsum, sicut est magnificare.

Quibus nominibus, & quare hostis verbi Dei in scripturis nominetur, & quid sint septem capita draconis. CAP. VI.

Apoca.12. IAm nunc verbi huius aduersarius agnoscendus est ex suis nominibus. Dicitur in Apoca-
Draco. lypsi. Draco magnus, draco rufus, habens capita septem, serpens antiquus, vocaturq; diabo
Serpens. lus & satanas. Vocabula hæc reciproca sunt. Neq; enim prius fuit causa illa propter quam di-
Diabolus. citur draco, quàm illa, cuius intuitu dicitur serpens antiquus, neq; prius accidit, cur vocaretur
Satanas. diabolus, quàm fieret ipse satanas, id est, aduersarius, imò prius extitit siue accidit, cur vocaretur satanas, deinde cur diabolus, deinde cur serpens antiquus, deinde cur draco tot capitum,
Satanas. draco magnus, draco rufus. Deinde ex eo satanas dicitur, & est, ex quo aduersari cœperit verbo Dei, & inter angelos seditionem fecit turbator pacis, rebellisq; luminis, & deinde siue proinde accepit sententiam, iuxta quam dicitur diabolus, id est, deorsum fluens. Vnde dominus, Vi-
Diabolus. debam (inquit) satanā sicut fulgur de cœlo cadentem. Post hæc egit cur meritò vocetur serpēs
Luca 10. antiquus, videlicet quando primum decepit hominem serpentem ingressus. Deinde proficiens
Serpens. in peius egit cur vocetur draco, & non qualiscunq;, sed draco magnus, draco rufus habens ca-
Draco. pita septem, quando qui antiquitus seducere per fallaciam consueuerat vniuersum orbem, addidit cum fallacia vim quoq;, qua reges & principes, ac superbos homines instigans ad persequendum & occidendum electos propter verbum Dei, quod primùm cœpit agere statim vbi
Gene.22. ad Abraham facta est repromissio beati seminis, quod est Christus, in quo omnes gentes bene-
Exod.1. dicendæ sperabantur. Hoc fieri cœptum est per Pharaonem regem Aegypti, qui primum pu-
Capita draconis. eros Hebræorum masculos in aqua necari iussit. Regnum ergo Aegypti primum draconis huius caput fuit. Secundum caput draconis, regnum Israel fuit, scilicet propter peccatum Salo-
3.Reg.18. monis, quibus temporibus Iesabel cum rege Achab & Atalia filiā ipsorum, regesq; alii tam in Samaria, quàm in Hierusalem prophetas verbi occiderunt. Tertium caput fuit regnum Babyloniorum, qui Hierusalem & templum quod tunc erat vnicum nominis domini, succenderunt,
Danie.3.6. tresq; pueros in fornacem ignis, & Danielem miserunt in lacum leonum propter verbum Dei.
Hester 3. Quartum caput fuit regnum Persarum atq; Medorum, qui vniuersum genus Iudæorum, vndè
1.Macha.1. verbum erat incarnandum, vna die delere voluerunt. Quintum caput regnum fuit Græcorū,
2.Macha.7 cuius videlicet regni rex impudens Antiochus, verbi siue legis Dei memoriam omnem delere volens, inter cætera scœlera crudelia, septem fratres cum matre ipsorum nimis atrociter interemit. Sextum caput, regnum fuit Romanorum, sub quo hoc verbum incarnatum in crucē afferendit per Pilatum, & per manus Romanorum martyres eius innumerabiles occisi sunt. Septimū caput erit Antichristi regnum.

Quare diabolus draco nominetur, & quando inceperit primum exerere cornu, & quia magnus (id est, verbum Dei) totidem habuit cornua. CAP. VII.

Ezech.29. IGitur à tempore Pharaonis, draco cœpit haberi, qui iam serpens erat, ex quo primum hominem per serpentem decepit. Quòd si authoritas requiritur, apud Ezechielem dicit dominus,
Draco. Ecce ego ad te Pharao rex Aegypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum & dicis, meus est fluuius, & ego feci memetipsum, &c. Nimirum dum in persona Pharaonis diabolum arguens, dicit ei draco magne, satis constat, quòd à tempore eiusdem Pharaonis illud agere cœpit, vndè mereretur draco vocari. Nam eatenus non persequebatur violenter, tantummodo seducens fraudulenter. Econtra simul considerandum, quia tunc etiā illud celebra-

tum est, propter quod verbum Dei cōsueuit agnus appellari. Ille namq; Pharao typus diaboli, draconis magni, multis plagis fatigatus, tandem victus per immolationem agni, dimisit populū Dei. His animaduersis, pulcherrimū est etiā illud reminisci, quia quot sunt illius draconis capita, totidem sunt huius agni cornua, sicut scriptum est in eodem Apocalypsis libro, in quo legitur draco tot habere capita. Et vidi in medio throni & quatuor animalium & seniorum agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, &c. Magna & mira sunt hæc scripturarum sanctarum sacramenta, de quibus in ordine dicendum erit, prout verbum ipsum sua donauerit gratia. Nunc altius recurrere libet, scilicet ad initiū duelli, quo primùm satanas ille consurrexit aduersus verbū Dei, & victus de cœlo cecidit. Libet etiam in primis quærere, quantum de sacris poterit scripturis conijci, quæ causa inimicitiarum fuerit, vel qualem hostis ille materiam habuerit superbiendi. *Agnus.* *Apoca.5.*

Quòd causa rebellionis fuerit superbia, & quæ fuerint causæ superbiēdi. *CAP. VIII.*

SAtanas, veras aduersus Dei verbum causas inimicitiarū nullas habuit, sed falsas confinxit. Habuit autem materiam superbiendi, speciositatem, scientiam, & magnitudinem propriæ conditionis. Speciosus namq; & pulcherrimus conditus fuit, quod & ipse cōditor testatur, cum apud Ezechielē dicit. Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus. Eratq; pulcherrimus in magnitudine sua, omne lignum paradisi Dei non assimilatū est illi & pulchritudini eius, quoniam speciosum feci eum. Hæc de pulchritudine eius. Porro scientiam eius multam ibidem hoc modo significat. Aquæ nutriuerunt illum, abyssus exaltauit eum, flumina eius manabant in circuitu radicum eius, & riuos suos emisit ad vniuersa ligna regionis. Manifestius quoq; in eodem propheta, dum sub nomine principis Tyri denotatur, scientiamq; (per aquas intelligi solet) in eo fuisse pronunciat, idē Deus simul cum pulchritudine, de qua dictum est. Plenus (inquit) sapientia, & perfectus decore in delicijs paradisi Dei fuisti, tu Cherub extentus & protegens. Cherub quippe plenitudo scientiæ interpretatur. Quod tertium erat, id est, magnitudo eius, per hoc satis exprimitur, quòd illic dicitur extentus & protegens. Amplius aūt per illud quod loco supra memoratur, cum dixisset. Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus, addidit, excelsusq; altitudine. Et post pauca, Cedri (inquit) non fuerunt altiores in illo paradiso dei, abietes non adæquauerunt summitatem eius, & platani non fuerunt æquales frondibus illius. Per metaphoram sine dubio cedri & platani, & abietes, quæ non adæquauerunt summitatē eius, angelicæ siue archangelicæ dignitates intelliguntur. Fuit ergo pulchrior & speciosior cæteris, quia omne lignum (inquit) paradisi Dei nō est assimilatum illi & pulchritudini eius, quoniam speciosum feci eum. Fuit & maior & altior, quia abietes non adæquauerunt summitatem eius. fuit & scientior, quia riuos suos per quos scientia designatur, emisit ad vniuersa ligna regionis iste Cherub. Hæc tria quisque perpendens, scilicet magnitudinem, scientiam, & pulchritudinē eius, clarius agnoscit, cur dum contra eum sub nomine principis Tyri inuehatur propheta ex persona Dei, Tu, inquit, signaculum similitudinis. Cuius enim similitudinis, nisi sanctæ & adorandæ trinitatis signaculū? Secundum hęc tria fuit. Sancta quippe trinitas ipsa est magnitudo, sapientia, & pulchritudo. Magnitudo namq; filij & spiritus sancti, pater est. Sapientia patris & spiritus sancti, filius est. Pulchritudo patris & filij, spiritus sanctus est, quia magnitudine, sapiētia, & pulchritudine participauit (teste scriptura) plus cæteris. Per hoc ipsum aliquatenus claret, cur dictus sit signaculum similitudinis. At ille vecors cum in tanto honore esset, non intellexit, & hæc omnia vertit in materiam superbiendi. Non suffecit ei tanta largitas creatoris, nisi idem diceretur vel existimaretur de ipso quod de Deo, nisi appellaretur Deus, nisi adoraretur ab angelis vt Deus, nisi prædicaretur & ipse increatus. Negauit quippe Deū esse creatorē suum, & dixit se esse Deum. Sic enim in propheta supra memorato, dum sub nomine Pharaonis illi exprobrando dixisset dominus Deus. Ecce ego ad te Pharao rex Aegypti draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, statim subiūxit, Et dicis, meus est fluuius, & ego feci memetipsum. dixit se esse increatum, negauit Deum esse creatorem suum. & sub nomine principis Tyri dicit idem dominus Deus contra eum. Eleuatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi, & dedisti cor tuum quasi cor Dei. *Ezech.31.* *Ezech.28.* *Ezech.31.* *Ezech.28.* *Ezech.29.* *Ezech.28.*

Quòd per superbiam factus sit mendacij pater, & quodnam fuerit illud mendacium ex literis propheticis. *CAP. IX.*

ECce hoc est mendacium quod iste diabolus genuit, cuius patrem hunc esse pronunciauit dominus Iesus Christus veritas & verbum Dei, dicens Iudæis, Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestris vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendaciū, ex proprijs loquitur, quia mendax est, & pater eius, subauditur mēdacij. Hoc fuit initium duelli, principiū certaminis, quòd tale mendaciū locutus est ex proprijs. Ex proprijs, inquam, quia non sic res se habuit quomodo dixit. ego feci memetipsum, Deus ego sum. Genitura ista cordis eius, contraria est geniture cordis vnius & *Pater mendacij.* *Iohan.8.* *Ezech.28.*

Veritas. Mendaciũ. sollus Dei, contraria verbo Dei, veritati Dei. Hoc est inimicitiarum exordium, & istæ inimicitiæ naturales sunt, Naturaliter quippe dissentiunt veritas & mendacium. Veritas est verbum Dei, Mendacium est nihil. Veruntamen istud nihil ad illud, constituit, vt qui aliquid erat, qui magnitudinis, sapientiæ, & pulchritudinis multum habebat, in alterum versus sit ita, vt iam neq; magnus, neq; sapiẽs, neq; pulcher possit esse vel dici. Nempe adeò magnus esse desiit, vt sit quasi cinis. Nam dabo te, inquit dominus, ô Cherub in cinerem, super terram in conspectu omnium
Ezech. 28. videntium te. Sapiẽs esse desijt. Nam perdidisti, inquit dominus, sapientiam tuam. Pulcher esse desiit. Nam polluisti, ait, sanctificationem tuam. Sed reuertamur ad ordinem. Nondum enim totum audiuimus sacrilegium superbiæ eius quod perpetrauit adhuc in illa magnitudine, sapientia, & pulchritudine conspicuus, propter quod & sic miser factus est, bonis illis expoliatus.

Satanam suo ipsius mendacio deceptum, cæteros angelos despexisse, maiestatemq; & æqualitatem Dei ambiuisse. CAPVT X.

Ezech. 28. VBi mendax ille mendacium illud locutus est. Ego feci memetipsum, & Deus ego sum, de-
Ezech. 14. liberauit adhuc apud se, & proposuit, dixitq; in corde suo. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Nimirum nubium nomine, cæteros omnes angelos cognominauit, fortassis ob magnitudinem & pulchritudinem suam, quia non paruus erat in oculis suis, tãto omnes angelos semetipso viliores iudicans, quanto nubes, licet aliquatenus candidæ vei lu-
Esaiæ 14. cidæ, obscuriores sunt pulchritudine luciferi. Luciferum nanq; volebat se haberi. Vnde & cum improperio eidicitur. Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui manè oriebaris? Profectò quia vbi dixisse legitur. Ascendam super altitudinem nubium, ibidem quando cum exbrobratione lucifer nuncupatur, datur intelligi, quòd cęteros angelos in corde suo quasi nubes reputauerit, arbitrans de semetipso, quòd esset tanquam lux qua nubes indigent vt illustrentur. Sed illud
Esaiæ 14. occurrit, quod ibidem vtrunq; dixit. Super astra Dei exaltabo solium meum, & ascendam super altitudinem nubium. Ad quod dicendum, quòd neq; astra hęc visibilia, neq; nubes tũc erãt, & idcirco per astrorum & nubium vocabulum intelligi oportere ordines angelorum quos ille,
Iob 40. quamuis essent astra Dei reputabat nubes comparatione sui. Cæterùm quoquo modo hæc dixerit, illud constat, quòd despectui cunctos habuit, nam omne sublime videt, & ipse est rex super omnes filios superbiæ. Quid tandem est quod ait, Ascendam in cœlum super astra Dei super altitudinem nubiũ. Nonne in cælo erat, & propter hanc superbiam de cælo cecidit ille Sa-
Ezech. 31. tanas? Nonne super altitudinem nubium eiusmodi ascenderat, cum (sicut iam dictum est ex alio propheta) abietes & platani, per quas intelligunt, quod eædem altitudines angelicæ dignitatis, non fuerint æquales frondibus illius, non adæquauerunt summitatẽ eius in paradiso Dei. Alium ergo ascensum oportet intelligi, videlicet ascensum cordis non corporis, ascensum honoris non loci. Ex abundanti est astruere prouectionem honoris ascensum rectè dici, cum in scolis quoq; pueri lectitent, ducem nobilem dicentem militibus suis. Quo potuit ciuem populus
Ezech. 28. perducere liber. Ascendi, supraq; nihil nisi regna reliqui. Quod dixit, Ascendã, tumor fuit ambitionis, qua qui dicebat, ego feci memetipsum, Deus ego sum, consequẽter sic ambiebat ascendere in cælum, vt cæli teneret imperium, sic exaltare super astra Dei solium suum volebat, sic ascendere super altitudinem nubium, vt adoraretur & honorificaretur concentu angelorum tanquam Deus & dominus ipsorum. Hoc enim habet suprema dictio siue dictionis eius conclusio. Nam ac si aliquis quæreret. In quo ascendes? Ero (inquit) similis altissimo.

Satanam suum ipsius mendacium & cæteris angelis prædicasse, persuasisseq; nonnullis, vt se pro Deo haberent. CAPVT XI.

Eze. 28. 29 QVomodo hoc autem fieri posset, nisi ipsorum consensu angelorũ? Vt igitur in rem procederet, quod apud se habebat huiuscemodi consiliũ, cœpit prædicare semetipsum omnibus angelis, confidens vt erat plenus sapientia, quod efficaciam haberet ad persuadendum, vt crederetur sibi dicenti. Ego feci memetipsum. Deus ego sum. Qualescũq; sunt illæ lin-
Ezech. 31. guæ angelorũ, nimirũ cõstat eum hoc de semetipso prædicasse, quod in eũ propheticæ scripturæ veritatis testatæ sunt. Nec verò vtcunq;, sed magna scientiæ, qua plenus erat, arte, prædicabat omnibus angelorum cœtibus, Deum se esse. Quid enim aliud per illud innuitur, quod loco supra memorato, inter cætera quæ dominus dicit, contra eum sub nomine Assur? Flumina eius (inquit) manabãt in circuitu radicũ eius, & riuos suos emisit ad vniuersa ligna regionis, & multiplicata sunt arbusta eius, & eleuati sunt rami eius præ aquis multis. Riuos nanq; suos emisit ad vniuersa ligna regionis. Quia sapientiã suã multã effundendo, vniuersas angelorũ multitudines circũuenire, & in sententiã suã deducere laborauit, vt apud illos tanquã altissimus haberetur, & adoraretur vt Deus. Et eleuati sunt rami eius præ aquis multis, quia maior quàm erat, cœpit haberi apud maximã partẽ angelorũ, præ multa sapiẽtia, qua sese cõmendauit, de quibus post ali-
Ezech. 29. qua sic dicit. Et æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quę erãt in paradiso dei. Notandũ, quid

quid vel qualiter dixerit, quia non ait, & æmulata sunt eum omnia ligna regionis, sed æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis. Et misit quidē riuos suos ad omnia ligna regionis, sed æmulata sunt eū tantūmodo omnia ligna voluptatis. Quia cunctos quidē angelos per suam sapientiam decipere, & ad suum fauorem deducere tentauit. Sed adulati sunt ei tātummodo spiritus illi, qui gloriam suam quærebant, non Dei. quos delectabat seruire potius creaturæ, quàm creatori. Ita esse vel maximè liquet ex eo, quod tandē dicitur ei. Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram vltimam, in medio incircuncisorum dormies cū his qui interfecti sunt gladio. *Ezech. 31.*

Satanam neminem creationis & conditionis suæ conscium putasse, ideoque nullius contra se testimonium veritum fuisse. CAPVT XII.

QVem putaret posse esse ex omnibus angelis, qui dicente Ipso. Ego creatura Dei non sum ego à nullo factus sum, sed ego feci memetipsum, obuiaret & diceret: falsum tu loqueris? Quem timeret et posse inueniri teste Dei, qui testificaretur, & diceret, ille te fecit. Verus nanq; ille testis est, & certus, qui quod vidit & audiuit, hoc testatur. At verò cunctorū spirituū siue angelorum nullus vidit, vel audiuit, quando illum fecit Deus. Nullus quippe ex omnibus adhuc fuerat conditus, omnes minores sunt, hic primus erat. Testatur hoc ipse Deus, qui ad beatum Iob illum mirabiliter describens. Ipse (inquit) principium est viarum Dei. Eliphas quoque Themanites, dum de eodem iusto viro nimis malè sentit, putans eum contra Deum superbire & imitari linguam blasphemantiū. Nunquid (ait) primus homo es tu, & ante colles formatus? Idem enim est ac si diceret. Sic eleuat te cor tuum, & sic tumet contra Deum spiritus tuus, vt imitari videaris Adam qui superbiæ spiritu deceptus, periit, imò & diabolum qui ante colles, id est, ante cæteros angelos formatus, contra creatorem superbiuit. Cum igitur nullum haberet ex omnibus angelis conscium suæ creationis, qui dicere posset (ego vidi vel audiui, eo quòd primus ipse conditus fuerit) quem putaret stare posse contra se testem Dei. Quis reuelaret faciem indumenti eius? & in medium oris eius quis intraret? portas vultus eius quis aperiret? Nimirum arbitratu eius nullus erat qui posset eum arguere esse mentitum, & conditionis eius proferre iudicium. *Iohan. 3.* *Iob 40.* *Iob 15.*

Solius Verbi Dei testimonio conuictum Satanam, & eiusdem Verbi Dei testimonium non latuisse cæteros spiritus. CAPVT XIII.

SEd ecce in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum. Hoc verbum, hic Deus testis esse debuit, & testis esse potuit verus idoneus, quòd Satanas ille falsus esset, quòd mendacium loqueretur. Nam ipse est super omnes, ipse ante omnes, & quod vidit & audiuit, hoc testatur. Quid autē non vidit, aut quid nō audiuit, qui omnia vidit cum fierent? Imò omnia vidit & audiuit antequā fierēt? Nam omnia per ipsum facta sunt, & quod factū est in ipso, vita erat. Vidit ergo illū quoq; angelum summū cum fieret, vidit & audiuit antequā fieret, & idē per ipsum factus est. Proinde poterat testari de illo superbo, quòd esset falsa locutus, quòd esset factus vel creatus. Cū itaq; riuos suos emitteret (vt supra iam dictum est) ad vniuersa ligna regionis mittebatur. Econtra, verbum hoc fons viuus & verus qui, apud Deum erat, iuxta illud. Quoniā apud te est fons vitæ. Mittebatur (inquā) ad irrigandū eadē ligna regionis, id est, ad instructa spirituū agmina cognitione veritatis. Talis namq; fons est hoc verbum, vt sit etiā lumen cordiū illuminans oculos mentis ad illuminandū & videndū non solū quæ præsentia, verumetiam quæ præterita & quæ futura sint. Vndè cum dictum esset, quod præmisimus. Quoniā apud te est fons vitæ, continuò subiunctum est. Et in lumine tuo videbimus lumen. Huius rei sufficiens habemus experimentū in hominibus sanctis, ad quos factū est verbū domini, qui & proinde videntes dicti sunt, quia in isto lumine sic viderunt lumē, vt cum eatenus fuissent nōnulli ex ipsis homines sine literis, imò pastores, vt Amos & Dauid, repentè fierent literati, & prudentes eloquij mystici, & interpretes cœlestiū secretorū miri & magnifici. Nonne etiam homines huiusmodi inter cætera quoq; conditionē & præsumptionē viderunt illius Satanæ? id est, aduersarij, quē & describerunt per figuras & tropologias mirabiles, nunc sub nomine Pharaonis, nūc sub nomine Assur, nūc sub nomine principū Tyri, cæterorumq; superborū principū huius seculi, qui illū sunt imitati. Itaq; saltē secundū exemplū hominū prophetarum huius verbi domini perspicuū nobis sit, quia electi angeli per infusionem eiusdē verbi scierunt, nec quasi incertū senserūt, sed claro lumine viderūt illud quod erat prætentum, scilicet & quod sicut ipsos iuniores ita fecisset vnus Deus illū primū. Hoc erat verbū, & fidele verbi testimoniū verbi quod erat Deus, qui non in incerto quicquā loquitur, sed quod vidit & audiuit, hoc testatur. Testimoniū eius spirituum pars quædā accepit, pars quædam nō accepit. Pars quæ testimoniū eius accepit, signauit, quia Deus verax est, dicens. Videre quòd ego sum solus, & non sit alius Deus præter me. Et Satanas ille mendax est, qui dixit. Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi, & meus est fluuius, ego feci memetipsum, & cætera huiusmodi. *Solū verbi Dei testimonium verbi Dei veritatem.* *Iohan. 3.* *Iohan. 1.* *Psal. 10.* *Verbū Dei. Fons. Lumen.* *Prophetæ, cur videntes.* *Apostoli et prophetæ il literati.* *Iohan. 3.* *Deut. 32.* *Ezec. 28. 29*

Partem spirituum, superbia & inuidia deprauatos, testimonium Verbi Dei non recepisse, partem humiles & obedientes in Veritate perstitisse. CAP. XIIII.

PArs quæ testimonium eius non accepit, sic est inexcusabilis, vt ille idem princeps & pater mendacij, qui contra propriã conscientiã mentitus est, dicendo, se esse quod nõ erat, negãdo se esse quod erat. Nihilominus nãq; & ipsi omnes scire potuerũt, verũ esse verbi Dei testimoniũ, sed rebelles luminis. i. eidẽ verbo extiterũt propter superbiã, seu propter inuidiã, cuius videlicet superbiæ siue inuidiæ nũc vsq; prouerbiũ vsitatũ est. Ob derogationem melioris semper fauere peiori. Hoc illi spiritus qui dicuntur & sunt maligni, sine dubio fecerunt. Inuidentes nanq; meliori, imò soli bono creatori, malum & mendacem Satanam, id est, aduersarium eius suis fauoribus extulerint, testemq; eius, Verbum eius oderunt & repulerunt, vt puta quorũ secundum exemplum maligni quoq; homines eidem domino deo dicere soliti sunt. Recede à nobis, scientiam viarum tuarũ nolumus. Talium spirituũ maximè Iudæi imitatores fuerunt, de quibus non recipientibus testimoniũ suum, ait idipsum Dei verbũ. Nunc autem & viderũt & oderunt, & me & patrem meum. Superbiam atq; stultitiã illorum quidã pulchrè declamauit, cum præmisisset. O Israel quã magna est domus Dei & ingens locus possessionis eius, magnus & nõ habet consummationem, excelsus & immensus, ita subiunxit, Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt statura magna, scientes bellum. Non hos elegit dominus, neq; viã disciplinæ inuenerũt, propterea perierunt, & quum non habuerunt sapientiã, interierunt propter suã insipientiã. Profectò superbiã illorũ nomine gigantium congruè signauit. Insipientiã autem proprio vocabulo expressit. Magnitudinẽ quoq; immanitatẽ rebellionis eorum, qua contra veritatem rebellauerunt miro modo, tã propriè quàm breuiter exposuit. dicendo, scientes bellũ. Porrò sanctorũ spirituũ, qui (sicut iã dictum est) verbi Dei testimoniũ acceperũt, sapientiã, humilitatẽ, atq; obedientiam subinde pulchetrimè expressit dicens. Stellæ autem dederunt lumen in custodijs suis & lætatæ sunt, vocatæ sunt, & dixerunt, assumus, & luxerunt ei cũ iucunditate. Deinde contra principem illum malignorum, qui dixit. Deus ego sum, veraciter intulit dicens. Qui fecit illos hic Deus noster est, & non æstimabitur alius ad illum.

Iob 1. Iohan. 15. Baruch 3. Baruch 3.

Satanam propter testimonium Verbi à Deo damnatum, à sanctis angelis gladio Verbi Dei debellatum, & è cœlo reiectum esse. CAP XV.

IGitur quia gigantes erant, quia scientes bellum erant, id est, quia superbierant, & tota intẽtione creatori rebellabant, decebat eum qui fecerat eos vt tam contra ipsos quàm cõtra principem eorum, æquam proferret sententiam, & ostenderet in illis fortitudinem suam. Sententiam ipsam nomine gladii, loco superius memorato per prophetam contra Assur designat, cum dicit. Cui assimilatus es, ô inclyte atq; sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es ad terram vltimam, in medio incircuncisorum, dormies cum his qui interfecti sunt gladio. Eandem sententiam damnationis, licet illic per gladium intelligi, eum dicitur in Apocalypsi de bestia quæ de mari ascendit, quia habet plagam gladii, & vixit. Plagam nanq; gladii habet bestia, & viuit, quia sententiam damnationis diabolus in cœlo accepit, & adhuc superbit, ac lemetipsum defendit. Itaq; gladio percussus est cum lignis voluptatis, id est, sententia verbi Dei, damnatus est cum angelis sequacibus suis. Damnatus autẽ per iustissimum verbi Dei iudicium, statim de cœlo proiectus est per ministerium sanctorum angelorum, victoriæ verbi Dei militantium. Sed quæ vel qualia fuerunt vel sunt arma, quibus illi spiritus in illo prælio vsi sunt? Non vtiq; arma materialia fuerunt, sed omnis armatura eorum fuit & est ipsum Dei verbum. Ipsum (inquam) Dei verbum rebellibus illis spiritibus vim suam per angelos sanctos intentans per semetipsum perficit victoriam. Ignis quippe est Dei verbum, id est, sic intolerabile impiis, spiritibus malignis, vt est infirmis corporibus ignis visibilis. Hinc in parabolis scriptum est. Omnis sermo Dei ignitus clypeus est sperantibus in se, & Psalmista dicit. Ignitum eloquium tuum vehementer. Item, sicut fluit cæra à facie ignis, sic pereant peccatores à facie dei. Igitur non qualibuscunque armis diabolũ, & angelos eius debellauerunt sancti angeli, sed igne ardente, in ipsis namq; est verbũ dei. Etenim ignis iste intolerabilis quidem est impijs & odientibus se, sed blandus & suauis est piis & diligentibus se. Idcirco apud prophetam supra memoratum angeli sancti lapides dicuntur igniti. Sic enim scriptum est. Et posuit te in monte sancto dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. Et subinde ait. Et peccasti, & eieci te de monte sancto dei, & perdidi te ô Cherub protegens, de medio lapidum ignitorum.

Ezech. 31. Apoca. 13. Arma populi Dei. Verbũ Dei ignis. Prouer. 30. Psalm. 118. Ezech. 28.

De eo quod in Psalmis scriptum est: Tu terribilis es, & quis resistet tibi, extunc ira tua? CAPVT XVI.

EX eo satis liquet, quàm veraciter Psalmista dicat. Tu terribilis es, & qui resistet tibi, extũc ira tua? quod idem est, ac si dicat. Nõ ex quo quisq; peccat, sed ex quo tibi resistit peccator (quod ille primus fecit) ira tua vim suam exercet, cui resistere nemo potest. Et quis rectè considerans

Psal. 75.

ſiderans tantam terribilis Dei non pertimeſcat irã? Ille qui videbatur ſibi fortiſsimus ſic inter
angelos, quorũ volebat eſſe dominus, quaſi cera, vel tanquã ſtipula inter flammas inualidus eſt
inuentus. Quis hoc in laudẽ verbi dei nõ admiretur? Cõſideretur diligẽtius litera prophetalis, *Ezech. 28.*
quomodo in eũ declamat, præmiſerat, dicẽs. Omnis lapis precioſus operimentũ tuũ, ſardius, to-
pazius, iaſpis, chryſolitus, onix, berillus, ſaphyrus, carbunculus & ſmaragdus. Poſt hęc ita ſub-
iunxit. Repleta ſunt interiora tua iniquitate, & peccaſti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te ô
Cherub protegens de medio lapidum ignitorũ. Nouẽ precioſos lapides, per quos nouẽ angelo-
rum intelligimus ordines, quos velut operimentũ ſibi vſurpabat ad ornatũ & obſequiũ ſuum,
lapides ignitos appellauit. Nonne hæc dicendo, mirabilẽ euentũ prædicauit? Velut ſi quis la-
tro vel prædo palliũ vel tunicã rapiat & induat, ſtatimq; in loricã ſiue thoracẽ ignitã cõuerta-
tur illi. Verè igitur tu terribilis es Deus, & nemo reſiſtit tibi. Nam vbi reſiſtere tibi quis audet,
extũc ira tua, quæ nõ poteſt portari. Ille tã magnus, tã robuſtus, dũ à facie tua effluxit, ſicut fluit
cera à facie ignis, terribiliter in ſemetipſo expertus eſt, & omnibus pro experimento ſufficit,
quòd tibi nemo reſiſtere poſſit. Veruntamẽ cũ legimus vel audimus, extunc ira tua, ſeu quod-
libet aliud eiuſmodi, nõ intelligimus, nec intelligere debemus de Deo impaſsibili, quòd in eum
cadant motus animi, qui ſignantur vocabulo iræ vel furoris. Ipſe namq; ſuauis ſemper in tran- *Affectus*
quillitate omnia diſponit, ſed creatura corrupta, ſuoq; vitio turbata, ipſam creatoris ſuauitatẽ *quomodo*
atq; tranquillitatẽ malè & pœnaliter ſentit. Inde eſt, quòd vno eodẽq; tẽpore vel momento, & *tribuantur*
lapides ſupradictos, qui incorrupti ſunt, illuſtrat, & non vrit, & aduerſarios illorum vrit, & nõ *Deo.*
illuſtrat, qui ſunt corrupti, & à natura bona degeneres. Hoc licet ſatis per ſemetipſum intelligi-
bile ſit omni ſenſato homini, iuuat tamẽ adhuc per notã ſimilitudinẽ indagãdo melius intueri.

*Pulcherrima ſimilitudine declarat, motus & affectus animi in Deum non ca-
dere, ſed eum immutabilem eſſe.* CAP. XVII.

ECce quempiam lapidem lucidum ex clariſsimis lapidibus eiuſmodi, qualium vocabulis *Deus ſem-*
in propheta (vt iam dictum eſt) Dominus Deus nouem ordines angelorum ſignificauit. *per immu-*
Plerunq; dum liber attollis in faciẽ ſolis ſereno cœlo fulgentis, ſtatimq; lapis idem in paruã ſui *tabilis.*
quantitatem magni ſolis concipit imaginem, ſupponis continuò materiam per aridã ignium
eſcam. Nonne vnus idemq; ſplendor ſolaris, & in lapide radium vibrat innoxium, & in mate-
ria iam dicta tactu moleſtum traijcit incendium? Vnus idẽq; ignis & in lapide radiat, nec vrit,
& in eſca fumat, & vrit. Non ergo mirum, quòd Deus noſter, qui (vt ait Apoſtolus) ignis con- *Hebr. 12.*
ſumens eſt, ſimul vno eodemq; actu, ſanctos angelos ſic ignitos reddit, vt ipſorũ pulchritudo
& delectatio ſit, & aduerſarios ſuos ſic attingat, vt conſummẽtur pœnaliter afflati. Itaq; & per-
didi te (inquit) ô Cherub protegens de medio lapidum ignitorum, ſubauditur, quia tu illorum *Ezech. 28.*
ignem ſufferre non potuiſti. Tua namq; ſuperbia, & illorũ humilitas, ita ſunt contraria contra-
rietate naturali, vt quod illis gloria eſt, idipſum tibi pœna ſit. Sciendum interea, quia quocunq;
ſe vertat, pœnam ſuam ſecum portat, & plaga ignis ignitorum lapidum, qua ſemel eſt fulmina-
tus, intrinſecus in ipſo perſeuerat. Hæc eius pœna ex illis domini dictis ad beatũ Iob (ſaluo ſa- *Iob 42.*
niore intellectu) valet intelligi. De ore eius lampades procedunt ſicut tedæ ignis accenſæ, de
naribus eius procedit fumus ſicut ollæ ſuccenſæ, atq; feruens halitus eius prunas ardere facit, &
flamma de ore eius egreditur. Interim ergo donec veniat dies vniuerſalis iudicii, quo in ignem *Matth. 25.*
æternum, qui paratus eſt ei & angelis eius, præcipitabitur cunctis videntibus, iam habet pœnã
incendium fulminis, quo fulminatus de cœlo cecidit, & nihil ſic timet, quàm fulmen verbi Dei,
nihil habens virium, vt ſubſiſtere poſsit vbicunq; illud ſenſerit, in corde vel ex corde & ore ho-
minis, ſiue angeli verbi eiuſdem dilectionem habentis.

*Ex illo certamine, quo diabolus victus eſt, quendam de principibus militiæ cœleſtis,
& principatum & inclytum nomen retuliſſe, vt iam dicatur Michael,
id eſt, quis ſicut Deus.* CAP. XVIII.

EX illo certamine magno & mirabili, pulchro nomine & honore donatus vnus & primus
de militiæ cœleſtis principibus glorioſè rediit, nomine videlicet, vt exinde vocaretur Mi-
chael. Honore non ſolùm angelorum, verũetiam hominũ habentiũ Dei verbũ ipſe ſit princeps. *Michael.*
Sic enim Danieli de illo ab alio angelo dictũ eſt. Et ecce Michael vnus de principibus primis, *Dener. 10.*
venit in adiutoriũ meũ. Item, veruntamẽ annunciabo vbi quod expreſſum eſt in ſcripturis ve-
ritatis, & nemo eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michael princeps veſter. Itẽq; poſt aliqua.
In tempore autẽ illo, conſurget Michael princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui, & veniet
tẽpus, quale nõ fuit ex eo, quod gẽtes eſſe cœperunt, vſq; ad tẽpus illud cũ dicitur. Qui ſtat pro *Daniel. 12.*
filiis populi, loquẽs illi, cuius populo ſoli creditũ & notũ tũc erat verbũ Dei, diciq; ei. Princeps
veſter magn'. Profectò cõſtat, quia princeps eſt omniũ, vſq; ad finẽ ſeculi, qui verbũ dei credũt,
& confitẽtur. Et hoc honore vel principatu donatus eſt, ex quo cõtra diabolũ dicentẽ, Deus ego
ſum, reſtitit, vt diceret, Quis ſicut deus, & vincẽdo illũ probauit, quia nullus eſt alius ſicut deus.

Hinc

Hinc (vt iam dictũ est) nomine quoq; est donatus, vt Michael vocaretur. Michael namq; inter-
pretatur, quis sicut Deus. Iste, & tũc in cœlo victor effulsit, & nũc in ecclesia, quę ad cœlũ tendit.
Ecclesia cælũ dicitur. Vnde & ipsa cœlũ dicitur, quia cœlestem vitam ducit, eundẽ antiquum hostẽ vincit, mystica
Apocalypsis continet scriptura. Et factũ est (inquit) prælium magnũ in cœlo. Michael & angeli
Apocal. 12. eius pugnabant cum dracone, & draco pugnabat, & angeli eius, &c. Magnus igitur princeps
iste est, princeps belli diuini, Verbum autem Dei belli eiusdem virtus est. Nam quia verbum
Lucæ 11. ipsum Satanam illum, & tunc in cœlo tanquàm Deus elisit, & nunc caro factum in hoc mundo
fortem eundem tanquam fortior alligauit. Inde archangelus iste cum angelis suis pugnando,
Ezech. 28. & tunc illum de cœlo proijcere potuit, vbi dicebat Deus ego sum, & sedi vel sedebo in cathe-
dra Dei & nunc eundem de templis vel delubris idolorum, vbi à nobis gentibus colebatur,
protrahere præualuit, pugnando contra illum, non solum cum angelis suis, verumetiam cum
hominibus sanctis, maximeq; pijs martyribus Christi, quibus mori vicisse fuit.

De eo quod dictum est ad B. Iob. Quis dimisit lapidem angularem terræ cum me laudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei. CAP. XIX.

Iob 38. ITaq; proiecto illo, laudauerunt & iubilauerunt angeli sancti, participes cum Michaele, & co
operatores victoriæ verbi Dei, sicut ipse Deus & dominus ad B. Iob loquens, pulchrè innuit.
Præmisso namq;, Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi, si habes intel
ligentiam? quis posuit mensuras eius, si nosti? vel quis tetendit super eã lineam? super quo ba-
Iob 38. ses illius solidatæ sunt? ita subiunxit. Aut quis dimisit lapidẽ angularẽ eius cũ me laudarent si-
mul astra matutina, & iubilarent oẽs filij Dei? Equidem si futurorũ prophetiã in verbis istis at-
Terra noua tendimus, spiritualis terræ, id est, sanctæ ecclesiæ positionẽ, dimensionẽ, atq; solidationẽ vtiliter
intelligimus, cuius lapis angularis est Christus, sicut docet beatus papa Gregorius. Verũtamen
si præteritorũ narrationẽ attẽdere placet, quia reuera deus huius terrę, quã calcamus fundamẽta
posuit (quod mirabile est) super nihili, & bases eius .i. firmitatẽ eius solo præcepto suo solidauit.
Lapis alius, scilicet Satanas, erit intelligendus lapis terræ angularis .i. princeps huius mũdi. Nã
Iob 28. de isto sine dubio superius idẽ Iob assumpta parabola, dixit. Lapidẽ quoq; caliginis & vmbræ
mortis diuidit torrens à populo peregrinãte, eos quos oblitus est pes egentis hominis & inuios.
Lapis caliginis. Haud dubium, quin eo loco lapis Satanas ille debeat intelligi lapis caliginis, vtpota nihil ha-
bens de illuminatione septẽ oculorũ, quos in alio lapide Zacharias propheta vidit. Lapis (in-
Zach. 4. quam) caliginis & vmbræ, non qualiscunq;, sed vmbræ mortis. Istũ lapidẽ diuidit torrens iudi-
cij diuini à populo peregrinante, vt videlicet non obscuret, non sua caligine inuoluat eos, qui
in hoc mũdo à populo peregrinos se esse nouerunt, qui manentẽ ciuitatẽ hic nõ habẽt, sed futurã
inquirunt. Diuidit ab eodẽ populo cũ eiusmodi lapide, etiã eos quos oblitus est pes egentis ho-
2. Cor. 8. minis, & inuios, id est, oẽs homines impios, quos propter incredulitatẽ ipsorũ oblitus est, & dere-
liquit pes egẽtis hominis .i. gratia Iesu Christi, qui cum diues esset, propter nos pauper factus est.
Dereliquit (inquã) vtpota inuios, quia noluerũt parare, vel parari apud se viam domino. Lapis
itaq; durissimus ille hostis, lapis terrę angularis .i. superbus princeps huius mũdi, rectè valet in-
Iob 38. telligi. Et illũ Deus reuera dimisit .i. deorsum misit, nec alius nisi Deus dimittere potuit. Cũ igi-
tur demisisset illũ, laudauerũt (inquit) simul astra matutina, & iubilauerũt oẽs filij Dei. Quod
dixerat, laudauerũt astra matutina, repetit dicendo, Et iubilauerũt oẽs filii dei, videlicet, sancti
angeli, qui dũ in gratię claritate perstiterũt, rectè dicũtur astra matutina, id est, angeli lucis. An-
geli habentes charitatẽ, & cognitionem dei, quæ tunc illis peruicti ruina diaboli clarius illuxit.

De eo quod dictum est ad eundem beatum Iob; Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. CAP. XX.

QVale autem putamus huius laudationis, vel iubilationis initium fuisse? Quid pulchrius,
eo quod sonat ipsum nomen Michael? Quid ad tonandã laudem sonorius, quàm illud.
Quis sicut deus? Nimirũ res ipsa ferebat, vt sic intonantes laudarent, atq; iubilarẽt, qua-
tenus in ipso laudis & iubilationis exordio victũ illũ, stultitiæ magnæ redarguerẽt, qui sibi vi-
debatur esse sicut deus & verũ & solũ deũ dignè magnificarent, quòd ei similis esse nõ possit a-
Iob 38. lius. Simul (inquã) videlicet, quòd illa victoria, magnã cũ diabolo & angelis eius excluserat di-
scordiã, magnã omnibus residuis illis beatis spiritibus fecerat concordiã. Ablatũ erat de cœtu il
Iob 24. lorũ omne scandalũ. Hinc est illud ad B. Iob. Potestas & terror apud eũ est, qui facit cõcordiam
in sublimibus suis. Planè veraciter dictum, sed non bene, neq; competenter illatum. Nam quia
Iob 25. dixerat idem sanctus Iob in fine sermonis. Quod si non est ita, quis potest me arguere esse men
titũ, & ponere ante Deũ verba mea? Vnus amicorũ eius, qui omnes de illo sermones nimis malè
sentiebat, putans eum hoc dixisse per nimiam mentis superbiã. Potestas (inquit) & terror est a-
pud eum, qui facit concordiã in sublimibus suis, ac si diceret. Ille te potest arguere esse mentitũ,
qui tam terribiliter potuit arguere diabolum, & deiecto illo, pro eo quòd in sublimibus suis faciebat
discor-

discordiam, indissolubilem in eisdem sublimibus fecit concordiam. Potestas (inquam) & terror apud eum est, sicut ex illo, & ex omnibus superbis comprobatum est, & ex teipso qui propter superbiam percussus, & omnibus bonis spoliatus, nunc in sterquilinio sedes. Malè quidem (vt iam dictum est) & incompetenter ille dixit. Quia contra virum simplicem, rectum, Deum timentem, & à malo recedentem dixit, sed nihilominus bona & vera sententia, quæ rectè dici posset contra talem quempiam, qualem illum esse putabat. Cum igitur dicit, quia simul astra matutina laudabant siue iubilabant, magnam insinuat exclusam esse discordiam, magnamque factam in cœlo cadente diabolo concordiam. Non leuiter est hoc sentiendũ, quasi aduersarius ille, in illa tanta multitudine spirituum paruum discordiæ fecerit tumultum, dum se mendaciter Deum vellet haberi contra verum Deum & viuum.

Satanam non statim, vt conditus est, cecidisse. CAPVT XXI.

Et qui opinione illa præuentus est, vt eundem Satanam cecidisse putet statim vt conditus est, non apparet, nõ accedit ad cor, vt sentiat, magnum illum fuisse diabolicæ seditionis & discordiæ tumultum, licet magnas esse iras dæmonum, magnum econtra zelum bonum, zelum non ignoret sanctorũ angelorum. Prius ergo sciendum est, eum non cecidisse statim vt conditus est. Sic enim in eum per prophetam supra memoratum dictum est. In medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in vijs tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Profectò dicto huiusmodi, à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te, sensum siue opinionem illam non admittit vbi dicat, vel putet quis, quòd vbi conditus est ille, statim ceciderit. Consequeretur etiam illa suspitio, vt posset suspicari, quia qualis idem nunc est, scilicet malus, talis à Deo conditus esset. Nunc autem & innocentem & rectum illum fuisse conditum, & non parua mora permansisse in medio angelorũ sanctorũ, præsens sermo conuincit, dum ita præmittit. In medio lapidum ignitorũ ambulasti perfectus in vijs tuis. Ac demum subiungit. A die conditionis tuæ, ac deinde, donec inuenta est iniquitas in te. Diem conditionis non sic accipimus, vt nunc cursum & recursum solis, quia necdum erat sol iste visibilis, sed melius exprimi non potuit sensus prophetæ, vel Dei ad hominem loquentis. Non ergo putandum est, quòd conditus statim ceciderit, imò istud verum est, quia primùm conditus, & tunc demum positus est in illo paradiso cælesti. Sic enim ibidem scriptũ est. In die (inquit) qua conditus es, foramina tua præparata sunt, tu Cherub & extentus protegens, & posui te in monte sancto Dei. Sed & illud datur intelligi, quòd nõ statim in initio peccati de cœlo proiectus fuerit, sed ipsum quoque expectauerit patientia Dei. Ipse aũt secundum duritiam suam & cor impœnitens iram sibi thesaurizauit. Cum enim præmissum fuisset, donec inuenta est iniquitas in te, statim subiunctũ est. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, statimque & peccasti, ait & tunc demum. Et eieci te (inquit) de monte Dei. Tria hæc sunt incrementa peccati, quæ in hominibus quoque tandem iustũ consequitur iudiciũ Dei. Primum, iniquitatem mente concepisse. Deinde ipsam iniquitatem non semel aut vno actu, sed multipliciter adimplesse. Deinde opera iniquitatis defendendo peccare. Itaque quia & inuenta est iniquitas in te & multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti, non parua intelligitur mora in iniquitate illius peccatoris antiqui, ad instruendos electos angelos, vt scirent iustum esse iudiciũ Dei, videntes illum peccatorem, quòd esset incorrigibilis.

Quando ceciderint angeli.

Ezech. 28.

Ezech. 28.

Roma. 2.

Ezech. 28.

Incrementa peccati.

Satanam in sublimibus Dei pacem turbasse. CAPVT XXII.

Igitur in sublimibus Dei discordiæ tumultus grandis extitit inter magnas iras dæmonum, magnumque & bonum zelum spirituum bonorum. Nimirũ vt hoc animaduertamus, scilicet quòd in sublimibus Dei nimium pacẽ turbauerit. Idcirco sub nominibus arguitur hominũ, qui terram turbauerunt, videlicet Assur Pharaonis, regisque Tyri, & Nabuchodonosor regis Babylonis, diciturque illi. Nunquid iste est vir qui conturbauit terrã, qui concussit regna, qui posuit orbem desertũ, & vrbes eius destruxit? Item. Tu enim terram disperdisti, tu populũ occidisti, & cætera huiusmodi. Alioquin si non secundũ horũ similitudinẽ de ipso est sentiendũ, quòd ità turbauerit angelos per semetipsũ, sicut turbauit gentes per taliũ superbias hominũ tyrannidem in populos arripientiũ, vt quid nominibus & rebus gestis denoratur illorũ? Non ergo dubiũ quin iã tunc propter illũ motæ fuerint virtutes cœlorũ, quæ & vltimo iudicio contra eum mouendæ sunt. Motus ille quantus fuerit, vt tandẽ rueret ille de cœlo proiectus, ipse qui protecit illũ Deus, Dei verbũ breuiter innuit dicens. Videbã satanã sicut fulgur de cœlo cadentem. Quomodo cadit fulgur? vtique motis atque collisis nubibus tanto cum fragore, id est tonitru, vt concuti machina cœli, & terra tremere videatur. Tũc fulgur excussum breui lucet, statique dispa ret. Itaque dũ dicit, sicut fulgur, mirandũ innuit motũ virtutũ cœlestiũ, magnũque prælium angelorum, Michaele principe contra illum, magnũque super hęc omnia verbi omnipotentis, quod ipse est, tonitruum, & excutiendũ illum, vt de cœlo caderet cũ vana luce sua, protinus extinctus est miser,

Esaia 14.

Luca 10.

miser, eoque proiecto, serenitas pacis cœlo rediret. Notum est, cur ita dixerit, cur ita taliter illius satanæ mentionem fecerit, videlicet propter gaudium inconsultum discipulorum septuaginta duorum quos ipse miserat, qui cum reuersi, Domine (inquiunt) etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Idcirco tale illis obiecit vt cauerent exemplum, ne & ipsi per vanam gloriam seducti exciderent, & abirent retrorsum.

Ibidem.

Quòd Christus, cum diceret: Videbam satanam cadentem, se non solum hominem esse, verùm etiam verbum patris ab æterno fuisse insinuauerit. CAP. XXIII.

Simulque hæc dicens antiquitatem suam paucis credulo auditori suauiter insinuat verbis. Quàm enim antiquus est, qui illud videbat? Nimirū secundum hominem qui videbatur, cum hæc diceret, paulo plus quàm triginta annorum erat. Porrò lōgè ante triginta annos, imò ante omnes annos, & ante creationem solis, cuius circuitus annū efficit, satanas ille cecidit. Igitur qui illud videbat, longè ante suæ carnis annos erat. Et verum est, nam in principio verbum erat, in principio verbum deus ipse erat. Sed & hoc attendendum, quia nec ita dixit, vidi satanam, sed videbam, ait, satanam de cœlo cadentem. Rectè quidem dixisset, & verum esset dixisse, vidi, sed videbam verbum imperfecti temporis, quamuis præteriti, plus cōtinet, & maiorem sensum importat auti bene audienti. Denique vidi satanam de cœlo cadentē, dicere posset, Michael quoque & quiuis alius angelorum, quibus vtique videntibus, ille cecidit, nec solum videntibus, verumetiam cum illo præstantibus. At verò nullus eorum est dicere, videbam, sed tantum vidi cadentem. Hic solus est, qui non solummodo tunc vidit cadentem dum caderet, sed etiam videbat cadentem antequam caderet, sed & antequā idem formaretur aut fieret. Fiebat namque per ipsum, sicut & omnia per ipsum facta sunt, nec poterat deus verbū ignorare, quid de illo esset futurum, præsertim cum ipsum sit verbum quod homines facit prophetas, id est, præscios futurorum. Hoc planè sciendum & confitendum, quia dum fieret ille angelus, dū formaretur ille lapis magnus, & præparaentur foramina eius, sicut in eum per prophetā dicitur. Aurum opus decoris tui, & foramina tua in die qua conditus es præparata sunt. Cum, inquam, præparaentur foramina eius, videbat verbum deus, quod in eisdē foraminibus ligaturas auri non esset recepturus lapis rebellis & durissimus. Hoc vt manifestius dictum sit, dum ingenio, intellectu, memoria, plenaque & perfecta rationalitate magnificè insigniretur, videbat verbum deus, quòd creatoris sui dilectionem, qua ad illum solum deberet astringi, nullo modo esset recepturus. Melius ergo & magnificentius videbam, ait, cadentem, subauditur, etiam antequam caderet. Nam angelorum quoque posset quiuis dicere, vidi cadentem, & subaudiretur, dum caderet. Ad summum & illud inferre libet, quia solus iste videbat, secutus sui. Angeli autem viderunt in magno terrore positi. Sic enim ad beatum Iob dicit ipse dominus. Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabuntur.

Iohan. 1.

Ezech. 28.

Iob 41.

Quæstionem, quare Deus satanam, cum malum fore sciret, crearit, soluit, iustitiamque Dei irreprehensibilem defendit. CAPVT XXIIII.

Dicat aliquis, si iam tunc videbat cadentem, quare illum tam magnificè formabat? quare foramina eius tam diligenter præparabat? Si quem res ista mouet, idem illi quod de Pharaone dictum est, de illo quoque satana respondendum est. Quia in hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te fortitudinem meam, vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra. Hoc audiēs fidelis animus, qui de domino in bonitate sentit, non suspicatur, quòd eundem Pharaonē malum esse voluerit, vel malum esse fecerit deus, sed ita intelligit (in hoc ipsum excitaui te) Vel sic, vt alibi legitur Posui te) ac si diceret, Regem feci, vel esse volui te. Longè enim aliud est, fecisse hominem malum, & aliud hominē, qui malus erat, excitasse & subleuasse in regnū. Quòd malus est homo, à semetipso fit, quòd autem cum sit malus, in regnū ascendit, Dei ordinatione fit, aliquando propter peccata populi, aliquando propter probationem, vt manifesti fiant electi, aliquando propter declarandam & amplificandam gloriam & laudē nominis Dei, vt prosit auditu is per interitum illorum cognouisse omnipotentiam Dei, quod manifestè de illo Pharaone vox prædicat diuina. In hoc ipsum (inquiens) posui te vt ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in vniuersa terra. Quid aliud sana fides sentire debeat de illo satana, præsertim cum typus illius Pharao fuerit, quod omnis sancta Christi nouit ecclesia? Igitur & de illo rectissimè dicas, quia cum sciret creator illum malum futurum cum faceret, vel priusquam eum faceret, sicut videbat, ita & damnabat malum. Et vt in illo ostenderet fortitudinem suam, magnum, sapientem, speciosum (sicut iam superius ex Propheta demonstratū est) fecit eum, & tanta præ cæteris angelis illi contulit, qui malus spontè futurus erat, quanta nec Pharao, qui similis illi dicitur, præ cæteris hominibus habere potuit, qui priusquam in regem excitaretur malus erat. Denique Pharaone aliquis homo in regno ipsius, & statura maior & sapientiæ capatior, & forma pulchrior esse potuit. Illo autē satana nullus ex angelis altior, sapientior aut spe-

Exod. 9.

Iob 34.
Mali principes quare.

Exod. 9.

aur speciosior fuit. Nam(vt supra memoratū est)omne lignum paradisi Dei(ait Deus ipse per Ezech.3.
prophetam)non est assimilatum illi. Veruntamen quia loquitur dominus. Nunquid nosti or-
dinem cœli,& pones rationem eius in terra? Nos super quæstione hac temperantes,cum Apo-
stolo dicamus. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei,quàm incomprehensibilia sunt Roma.11.
iudicia eius,& inuestigabiles viæ eius.

Vnde & quo diabolus proiectus sit, quali de cœlo, qualem iam tunc in infernū ceciderit.

CAPVT XXV.

FActum est quod videbat veritas,cecidit satanas. Vnde cecidit? de cœlo inquit. De cœlo
vtiq; non suo, sed domini,quia nec saltem in cœlo cōditus fuit,sed postquam conditus est,
positus fuit in cœlo ab eo qui & cœlum & ipsum condidit. Plana sicut homo non in paradiso Gene.1.
factus fuit,sed postquam factus est,tulit eum factor eius, & posuit eum in paradiso voluptatis.
Sic & illum non in cœlo fecit,sed factum in cœlo posuit. Vnde cum præmisisset, Aurum opus
decoris tui,& foramina tua in die qua conditus es præparata sunt, tu Cherub extentus & pro-
tegens. Tunc demū subiunxit. & posui te in monte sancto Dei. Iure ergo de cœlo cecidit,quia Ezech.28.
quod datum sibi erat cœlum,rapinam arbitratus est,& per humilitatem non custodiuit. Vbi
autem cecidit? putas in terram? vtiq; in terram. Veruntamen non talem, vt nūc videmus eam.
Tunc enim terra inanis erat & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, imò & ipsa terra Gene.1.
tegebatur aquis, nec à cæteris distincta erat elementis, chaos erat magnum, quod illic terræ no-
mine signatur, id est, non tantum vnum elementum, quod prius aridam, & deinde terram
Deus appellauit,sed tota quatuor elementorum moles confusa. O ergo miserum, non tamen
miserabilem. Quanta enim ex beatitudine,in quantam miseriam cecidit? quantis ex diuitiis,in
quantam paupertatem incidit? Nihil hic nisi abyssum inuenit,& tenebras super faciem abyssi.
Non erant hic regna mundi & gloria eorum, quæ aliquando domino Iesu ostendens, Si, in- Luca 4.
quit, adoraueris me,hæc omnia tibi dabo,quia mihi tradita sunt,& cui volo,do illa. Quid di- Matth.4.
ro,regna mundi nondum erant? Sol & luna, stellæ & lumen,& cætera omnia, quæcunque die
secundo,& deinceps facta sunt,nondum erant, sed tantum(vt iam dictum est)chaos, & super
faciem abyssi caligo tenebrarum. Sciendum quippe,tres esse cœlos,authoritate scripturarum. Cœli tres.
Primum & summum quod à principio creauit Deus, quod est inuisibilis patria beatorum spi-
rituum. Infimum verò,aërem istum qui cœlum dici consueuit, vnde & dicuntur volucres cœli.
Medium autem,firmamentum,quod die secundo Deus fecit,cœlumq; appellauit. Hoc cœlum
medium nondum erat factum,quando diabolus cecidit,sed erat factum cœlum illud inuisibi- Psalm.23.
le,quæ habitatio est sanctorum angelorum & hominum,semper lucens illis ex Dei visione, Et
hoc infimum cœlum,scilicet aer,nihil habebat saltem corporeæ lucis,sed tenebræ(inquit scri-
ptura)erant super faciem abyssi. Isti duo cœli,medium & infimum, comparatione illius tertij,
terra sunt,quia terrenis conspiciuntur oculis. Illud autem,quod terrenis non conspicitur ocu- Gene.1.
lis,priusquam immutentur per gloriam resurrectionis, dicitur cœlū cœli. Iuxta illud Dauidi-
cum. Cœlum cœli domino,terram dedit filijs hominum. Nonne ergo iam tunc vsque in infer- Cœlum celi
num cecidit? Reuera,quamuis nondum in inferiorem missus sit. Iam iste locus,infernus est illi, Psalm.113.
respectu latitudinis illius domicilij sui quod dereliquit, respectu principatus sui quem non ser- Infernus
uauit,& sub caligine tenetur vinculis æternis, quemadmodū Iudas Apostolus in epistola sua locus.
dicit. Angelos verò qui non seruauerunt suum principatum,sed dereliquerunt suum domici- Iudæ 1.
lium,in iudicium diei magni vinculis æternis sub caligine reseruauit. Petrus quoq; apostolus, 2.Petri.2.
idipsum confirmat his verbis. Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus
inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reseruari.

Quare diabolus, quare satanas, & quare spiritus eius dæmones appellati sint.

CAPVT XXVI.

REctè igitur ex eo vocabulum sortitus est, vt vocaretur diabolus, quod primus edidit per Diabolus.
scripturam Dauid,loquens in spiritu. Constitue super eum peccatorem,& diabolus stet à Psalm.108
dextris eius. Diabolus nanq; hebraice deorsum fluēs,siue clausus ergastulo interpretatur. Porrò Satanas.
vocabulum,de quo iam dictum est,scilicet satanas,quod interpretatur aduersarius,cuius pro-
pter causam nominis cecidit,& factus est diabolus antiquior, scriptura libri Iob primitus edi- Iob.1.
dit. Quodam(inquit)die cū venissent filij Dei,vt assisterent corā domino, adfuit etiā inter eos
satan. ex quo superbire cœpit,ex eo satan est,scilicet Dei aduersarius, & ex quo propter eandē
superbiam proiectus cecidit,ex eo dicitur & est diabolus. Tunc nanq; deorsum fluxit, & erga-
stulo clausus est,quia videlicet in grande chaos cecidit,longè à sublimitate Dei, & quasi in er-
gastulo tenetur,dū in aere depressus impossibile sentit esse, vt rursus ascēdat illuc vnde cecidit,
imò futurum esse non ignorat, vt adhuc inferius præcipitetur, tradaturq; inferno inferiori,seq;
ad hoc in diē iudicij reseruari. Nec verò loco tantūmodo deorsum fluxit, sed etiam intentione

B semper

semper deorsum fluit. Semper enim vilissima quæque appetit, tam vilis nunc nebulo, quàm gloriosus archangelus primùm extitit. Quod perpendat qui potest, ex eo quòd in scriptura sacra spiritus immundus nuncupari consueuit. Græcè quoque diabolus idem sonat, quod Latinè criminator siue accusator, & hic sensus veraciter illi congruit pro causa duplici. Nã & omne crimen suum refert semper, & ab initio retulit in Deum, se se iustum, Deum verò audens dicere iniustum, & fictis criminibus innocentiam accusat electorum. Vnde & in Apocalypsi angelica voce dicitur. Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Angeli eius græcè dæmones, id est, scientes dicuntur. Præsciunt enim multa futura, vnde & solent responsa dicere aliqua. Inest nanque illis cognitio rerũ plus quàm infirmitati humanæ, partim subtiliori sensus acumine, partim experiẽtia vitæ longissimæ, partim per Dei iussum angelica reuelatione. Hi corporum aereorum natura vigent. Ante transgressionem quidem cælestia corpora gerebant, lapsi verò (vt iam dictum est) per superbiam, in aeream qualitatem conuersi sunt.

Apoc.12.

Dæmones

Quibus verbis nouem ordines angelorum, in prophetis figurati sint, & quòd mali spiritus vltra resurgere non possint. CAPVT XXVII.

AT contra beati illi spiritus, qui in creatoris sui dilectione sua manserunt, & in veritate steterunt, venerabilibus ordinibus distincti, & splendidis nominibus meritò sunt decorati, vt alij vocentur & sint angeli, alij archangeli, alij throni, alij dominationes, alij principatus, alij potestates, alij virtutes, alij Cherubim, & alij Seraphim. isti nouẽ ordines angelorũ, lapides illi sunt preciosi, sardius, topazius, iaspis, chrisolitus, onix, berillus, saphirus, carbunculus & smaragdus, quorum vt foramina, sic & tua præparata sunt, inquit, in die qua conditus es tu Cherub, extentus & protegens, sed non similiter vt isti, tu quoque in foraminibus tuis auri ligaturas recepisti, imò repulisti manum aurificis siue artificis Dei. Qualis auri ligaturas receperunt? Aurum est verbum Dei, aurũ illud, est spiritus oris domini. Illo auro sic sunt ligati lapides preciosi lapides igniti, vt in æternum stent in ordinibus suis, & nullus ex eis vnquam excidere possit. Hoc est quod psalmus canit. Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Ipsi sunt lapides, ipsi sunt cœli. Lapides, propter æternã stabilitatem, firmamque æternitatem. Cœli, propter inhabitantem in eis sanctam trinitatem. Hæc est iam victoria verbi Dei, quia contra principem malignitatis, ne cum illo caderent, sunt præuenti, & retenti per ipsum verbum, per quod & fuerant conditi. Et raptor qui illos rapere nitebatur, cõprehensus est, & ingentis ruinæ pœnas dedit. Compleuit in his quod voluit verbũ Deus, verbum quod dixit Deus. Fiat lux, & facta est lux. & eodem verbo suo diuisit Deus lucem & tenebras. Firmatum nanque est iudicium, & data est immutabilis sententia, vt diabolus & satanas lucis refuga nunquam amplius lux fiat, neque vllus apostatarum angelorum eius ad consortium lucis, id est, sanctorum angelorum vltra resurgat.

Ezech.28

Psal.32.

Angeli cœli & lapides dicti.

Gene.1.

Falli eos, qui opinantur, angelos ante cœlum & terram creatos. CAPVT XXVIII.

BReuiter nunc respondere libet quorundam opinioni, qui opinantur, quòd antequam cœlum & terra fierent, statim fuerint angeli. Et quid aliud respondendum est, nisi quòd huiusmodi opinio, neque scripturæ alicuius testimonij, neque vllum rationis habeat firmamentum? Non enim ita scriptum est. In principio creauit Deus angelos. sed, in principio creauit Deus cœlum & terram. Deinde paucis interpositis, Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, & spiritus Dei ferebatur super aquas. Tunc demum subiunctum est. Dixitque Deus. Fiat lux, & facta est lux. Lucem hanc, angelicã esse naturam nonnulli doctorum, præcipueque beatus Augustinus sentit, eiusque sensui non solùm ratio, verumetiam, quod maius est, scripturæ voluntas diligenter considerata valde cõsentit. Quod si quis dubitare voluerit, dicat ipse, cum locus extra cœlũ & terram nullus sit, angeli qui vtique locales sunt & circũscripti, quo in loco esse potuerint, si ante creationem cœli & terræ fuerant conditi? Quod si quæritur vnde sint facti, qui tam gloriosi sunt & splendidi: Respõderi vtcunque potest, quòd de aeris substantijs facti sint. Habent enim, & à doctoribus tacitum non est, eos habere corpora aerea, quæ tamen in sanctis angelis feliciter immutata sunt, vt dicantur & sint corpora cœlestia. Porrò apostatæ angeli, ab illa felicitate lapsi, rursus in aeream qualitatem conuersi sunt, nec aeris illius puriora spatia, sed caliginosa ista tenere sunt permissi, qui eis quasi carcer est, vsque ad diem iudicij. Nonnullos fortè hoc dicto contingit offendi, putantes non conuenire angelorum dignitati, vt de aerea substantia dicantur vel credantur facti, cum tamen firmiter teneant, vt necessarium est, verum corpus Christi de terrena substantia sumptum esse, quod super omnes angelos, & super omnes cœlos ascendit, & sedet nunc ad dexterã maiestatis in excelsis. Quis aũt nesciat, terræ molem siue substantiam elemento aeris multo grauiorem siue inferiorem, mul-

Ibidem.

tóque feculentiorem esse? Terra nanque cæterorum quædam fex elementorum est? Quis rursus nesciat genus humanum de limo terræ formatum, in resurrectione ad societatem & æqualitatem sanctorum peruenturum esse angelorum? Iamque hominem ex eadem massa Iesum Christum, vnam cum verbo in beata trinitate personam, sedere & regnare super omnes choros angelorum? Nihil igitur putet beatis angelis quis derogari, si dicantur facti esse de aere, dum regem & dominum ipsorum, quem ipsi adorant, constet corpus habere de limo terræ. Ad summum, ruina spirituum apostatarum, quo (vt iam dictū est) de cœlo in aerem modò lapsi sunt, eodē modo cōuincit eos, quòd natura de cœlo fuerint, sed aere inferiori Deus illuc eos transtulerit, sicut hominem propter simile peccatū, sententia penè simili, licet multo clementiore comprehendit, scriptura dicente. Emisit eum dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est. Aequum profectò iudicium, vt vterque, quia gratiam perdidit, in illud reijceretur, vnde existendi initium sumpsit. Hic in terram paradiso deteriorē, ille in aerē cœlo inferiorem. Veruntamen his nunc omissis, in beatorum felicitate angelorum, primi huius libelli constituendus est finis. *Gene. 3.*

Angelos non ita creatos, vt proficere non potuerint, sed solum Deum absque profectu semper fuisse perfectum. CAPVT XXIX.

Firmati verbo domini cœli illi, nouemque (vt iam dictum est) ordinibus distincti, nō parum profecerunt ad cognitionē creatoris sui, & eius per quod facti sunt verbi, & dilatatis cordibus charitate pleni, laudauerunt laude incessabili tremendam fortitudinem eius, quam viderant in iudicio & deiectione tanti aduersarij. Nam profecisse & proficere adhuc sanctos quoque angelos, constat in cognitione creatoris sui, testante Apostolo, qui cum præmisisset inuestigabiles esse diuitias Christi & dispensationem sacramenti absconditi à seculis in Deo, qui omnia creauit, subiunxit atque ait. Vt innotescat principatibus & potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei. Per ecclesiam, id est, per ea quæ in ecclesia vel cū ecclesia Deus homo factus egit, sponsus pro sponsa, passus, mortuus, & resurgens à mortuis, superato principe mortis. Innotescere dicit principatibus & potestatibus in cœlestibus multiformē sapientiam Dei, siue dispensationem sacramenti absconditi à seculis in Deo, qui omnia creauit, videlicet ita, vt admirantes in visu tantæ potentiæ, dicant. Quis est iste rex gloriæ? quis est iste rex gloriæ? sed de hoc alias. Nunc illud dicendum erat, quia non (vt nonnulli putant) tales creati sunt angeli, vt creatis illis, continuò nihil deesset totius perfectionis, quia profectò solus creator est, qui absque profectu perfectus semper fuisse vel esse credendus sit. Alioquin si ab initio creationis perfecti fuerunt angeli, & nihil defuit eis, multos consiliarios in cæteris operibus suis Deus habere potuit. Dicit autem scriptura prophetica. Quis adiuit spiritum domini, aut quis consiliarius eius fuit & ostendit illi? Apostolus quoque ait. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Nimirū sicut idē prosequitur, quoniā ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, solus creator sciuit & fecit omnia. Angeli autem vbi ab ipso creati sunt, cæteris operibus spectatum admissi, qui bono & simplici oculo viderunt, & non inuiderunt, sed laudauerunt sapientiam tanti artificis, ad eius amicitiam dignè sunt prouecti. Qui verò nequam habentes oculum, inuiderunt & oderunt, iustè repulsi, longeque sunt remoti. *Psalm. 32.* *Ephe. 2.* *Psalm. 23.* *Esa. 40.* *Roma. 11.*

Angelos bonos, cognita in deiectione satanæ fortitudine, in confirmatione sui bonitate verbi Dei, in æternam sanctæ trinitatis laudem prorupisse.

CAPVT XXX

Sublato igitur, & terribiliter deturbato satana siue diabolo cum angelis eius, cōtinuò profectum hunc sancti angeli habuerunt, vt nouam diuinæ laudis habentes materiam, nouum inciperent canere canticum. Fortitudinem nanque creatoris in magnæ creaturæ deiectione viderant, gratiam & misericordiam creatoris eiusdem in semetipsis agnouerant, qua sese, ne & ipsi corruerent præuentos fuisse non ignorant. Eiusdem quippe conditionis cum essent, suā in perditione illorum salutem reseruatam, statumque retentum non leuiter appendere potuerunt aut possunt. Laxata sunt foramina lapidum preciosorum, laxata & dilatata sunt, plurique in semetipsis auri receperunt, grossiores atque fortiores insolubilis auri ligaturas admiserunt, & ad creatorem suum æterno amore astricti sunt. Ex eo laudantes atque iubilantes tacere non possunt, sanctam trinitatem glorificantes, silentium non habent, nec habebunt in sempiternū. Verè ergo beati, quia verbo domini sic firmati sunt, & spiritu oris eius sic firmata est omnis virtus eorum, vt nullius vnquam instabilitatis timere possint euentum. Hæc est victoria verbi Dei, dæmonia in spiritu sancto iam tunc de cœlo eijcientis, quia sicut in ipso propositum fuerat, ita factum est, dum isti intellectuales cæli eius in ipso sunt firmati, & in spiritu oris Dei. *Psalm. 32.*

FINIS LIBRI PRIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER SECVNDVS.

Quid sit, quod dominus ad Ezechielem prophetam dixerit, Fili hominis, leua planctum super regem Tyri. CAPVT I.

INterea dum laudantium atque iubilantiũ pro victoria verbi Dei angelorũ,
mens humana contemplari nititur, gaudiũ & exultationẽ, ecce auditũ facit,
non leuiter attendendum verbum ipsum factum ad prophetam, & dicẽs. Fili
Ezec.28. hominis, leua planctum super regẽ Tyri, & dices ei. Hæc dicit dominus Deus.
Tu signaculum similitudinis eius, plenus sapientia, & perfectus decore in de-
liciis paradisi Dei fuisti, &c. Magna & mira verbi domini disciplina cuius
præceptũ est, vt tanti aduersarij ruinam irrecuperabilẽ plangat propheta. Nã
& in cœlo beatis spiritibus illis exultantibus pro ipsius verbi victoria planctũ super eiusmodi
creaturã leuare iubebat, pro eo quòd in illa fuisset inuenta iniquitas, & perdidisset iam verbum
ipsum perditione sempiterna. Nescit homo viuens quid laudantes & iubilantes dicant angeli,
& si quis audiuit quicquã ex eorũ dictis, nõ annuntiauit hominibus totũ quod audiuit, quia dicta
2.Cor.12. illorũ arcana sunt, & non licet ea homini loqui. Verumtamen postquàm incarnatũ idipsum ver-
bum per crucem & sanguinem suum, de eodẽ aduersario rursus triũphauit. Iam non est cur de-
beat plangi, vel super eum planctus leuari. Antea victor exercitus verbi Dei, victrix cœlorum
militia omnis, sic imperfectum habere poterat gaudium, quomodo bello ciuili peracto, mul-
tisque ciuibus peremptis, pars victrix plenarium non potest triumphaliter victoriæ suæ cele-
brare tripudium. Habet enim quod plangat, quia videlicet tot vel tãtis ciuibus omissis orbata
ciuitas, diminuta est respub. Exemplum de sacra proferre libet historia.

Quemadmodum filij Israel, deleta tribu Beniamin planxerunt: ita verisimile planxisse sanctos angelos, diminuto ciuium regni Dei numero. CAP. II.

CVm pro scelere ciuitatis Gabaa, quæ erat in tribu Beniamin filij Israel, commune contra
filios Beniamin bellum suscepissent, atque semel & iterum frustra congressi, tertio tandẽ
conflictu ita vicissent & interfecissent eos, vt non remanerent ex eis, nisi sexcenti viri, venerunt
omnes in domum Dei in Silo, & in conspectu eius sedentes, vsq; ad vesperam leuauerunt vo-
Iudic.21. cem, & magno vlulatu cœperunt flere, dicentes. Quare domine Deus Israel, factũ est hoc ma-
lum in populo tuo, vt hodie vna tribus auferretur ex nobis. Rursusq; altera die consurgẽtes, &
holocausta domino offerentes, flebant & dicebant: Ablata est vna tribus de Israel. Non vtiq;
pœnitebat eos, quòd fratres suos vicissent & occidissent iure prælij, sed quod causa vel malum
accidisset, propter quod sic oportuisset fieri. Deniq; inter ipsum ploratum, dum consiliũ quæ-
rerent qualiter ablatam possent recuperare tribum, dixerunt. Quis non ascendit in exercitum
domini de vniuersis tribubus Israël? Et ecce inuenti sunt habitatores Iabes Galaad in illo ex-
ercitu non fuisse. Miserunt itaq; decem milia viros robustissimos, & præceperunt eis. Ite & per-
cutite habitatores Galaad Iabes in ore gladij, tam vxores quã paruulos eorum, & tantũ virgi-
nes reseruate. Sicut dictum, sic factum est. Non ergo fleuerunt, quod vnã tribum deleuissent, sed
quod causa euenisset cur ita facere meritò debuissent. Iuxta hanc similitudinẽ non absurdè vel
incongruè credi potest, priores sanctos fecisse angelos id quod facere iubetur homo propheta,
& verbi Dei auditor, scilicet leuasse planctum super illum regem Tyri, id est, principem huius
mundi. Ita vt gauderent quidem, illo deiecto factam esse concordiam sublimibus Dei, sed dole-
rent imminutam esse ciuitatem supernam, paucioresq; esse ciues regni Dei.

Quare filius hominis iubeatur plangere principem Tyri.

CAPVT III.

CAusa similis, & si nõ prorsus eadẽ, erat prophetæ vel cuilibet homini, vt leuaret planctum
super lapsum primi hominis. Eo nanque per præuaricationem labente, non partis ali-
quantæ detrimentum, sed totius massæ, totius generis humani constat euenisse interitum, ergo
& hoc facere debuit, & facere iussus est propheta, scilicet leuare planctum, siue assumere la-
Ezec.27. mentum super genus humanum, dum dicitur illi. Tu ergo fili hominis assume super Tyrũ la-
mentum, & dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas mul-
Tyrus. tas. O Tyre, tu dixisti, perfecti decoris ego sum, &c. Tyrus nanq; genus humanum, vel præsens
designat seculum, non solum propter situm & circumfluentiam aquarum, abundantiamq; ne-
gotiationum, verumetiam propter sui nominis interpretationẽ. Interpretatur enim angustia.
Et qd est humani generis præsens vita, nisi misera angustia, & angusta miseria? Porrò vt leuares
planctum

planctum super regem Tyri, id est, diabolum, principem huius seculi, nõ eadem fuit causa ho-
mini quam fuisse iam dictum est sanctis & beatis angelis. Cur ergo illum plangere iubetur di-
cendo. Fili hominis leua planctum super regem Tyri? Quomodo plangere debet illũ, cuius rui-
na non hominum, sed angelorũ multitudines diminuit? Hominibus autẽ mansiones in cœlesti-
bus ad quas ascendere, & quas possidere possint cadendo vacuas reliquit planè, non ociosa hæc
inquisitio, & non inutiliter solui potest. Quod vt planius fiat, videndũ prius est, quis vel qualis
ille planctus sit, de quo curare deceat Deũ, dicentẽ. Fili hominis leua planctũ, planctus iste hu-
militas mentis & confractio cordis est, considerantis & videntis opera domini, quã terribilis sit *Psalm. 75.*
in consiliis, non solũ super filios hominũ, verumetiã super ordines angelorũ. Ille reuera vtiliter
plangit, ille planctum rationabilem leuat super regẽ Tyri, qui contrito corde, & humili spiritu
securatur, & perpendit quid sibi faciendum sit pulueri & cineri, cum ille summus angelus tam
magnus, tam sapiens, tam speciosus, ita terribiliter proiectus sit, pro eo quòd creatori suo sub-
ditus esse noluit, tamq; vilis, tam fatuus, tam deformis sit effectus, vt iuxta veritatem prophe-
ticam, Omnes qui viderint eum, obstupescant super eo. Quia nihil factus est, & non erit in per- *Ezech. 28.*
petuum. Qui hæc perpendens humiliat animam suam sub potenti manu Dei, vera humilitate, *Iaco. 4.*
vero humilitatis spiritu, qui vbi cor tetigerit, vtique excitat inenarrabiles gemitus. Ille reuera
planctum leuauit super regem Tyri, condolens sibimet, quòd vel de imitatione eius aliquid
iniquum admisit, vel quòd fieri potest, vt admittat si nondum admisit. Ad hoc pertinet quod
Psalmista dicit. Seruite domino in timore, & exultate ei cũ tremore, & quicquid huic simile per- *Psalm. 2.*
sonat in scripturis sanctis, per quod commonetur homo, vt vigilans & valde solicitus sit, ne *1. Timo. 3.*
quando in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli.

Soli Deo notum fuisse mysterium verbi incarnandi, per quod restituendus esset numerus ciuium Dei. CAPVT IIII.

ET quidem sancti angeli detrimentũ (vt iam dictũ est) suæ multitudinis plangere poterant
in spiritu pietatis. Deus aũt apud se in verbo suo, in quo vita erat quicquid factũ est, iamdu- *Ezech. 4.*
dum habebat & videbat quid esset facturus, ad gloriã & laudẽ nominis sui. Solus ipse no-
uerat, & cunctis angelis absconditũ erat, quemadmodũ Apostolus cum vidisset, quæ sit dispẽsa-
tio sacramẽti, addidit abscõditi à seculis in Deo, qui omnia creauit, vt innotescat principatibus
& potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei. Quid erat absconditũ, vel
quale erat illud sacramentũ? Nimirũ vt summæ beneuolẽtiæ largitas, largissima creatoris bene-
uolentia, de inope & abiecta terræ materia, quæ tunc sub aquis latebat gloriosam & angelicæ
claritati consimilẽ æderet creaturã, & vni personæ ex multitudine eiusdẽ creaturæ suã daret po-
testatẽ & honorẽ & regnũ, nihilq; minus haberet creatura ipsa, quã ipse creator omniũ, totiusq;
Reipub. eius obtineret imperiũ. Verè magnũ pietatis sacramentũ, quod tunc quidẽ (vt iã dictum *1. Timo. 3.*
est) erat absconditũ, nunc autẽ manifestũ est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis,
prædicatũ est gentibus, creditũ est mũdo, assumptum est in gloria. Nota est persona illa, quia nõ
solummodo creatura, sed etiã creator est, id est, nõ solummodo homo, sed etiã Deus est. Celsitu- *Esaia 14.*
dinẽ illã diabolus per superbiã ambire præsumpsit, dicendo. Ascendã super altitudinẽ nubium,
& similis ero altissimo. At ille scilicet altissimus tantã præsumptionẽ repulit & damnauit, nõ q
eandẽ suã celsitudinẽ rapinã arbitraretur, cuperetq; gloriari solus, sed quòd sciret creaturã non
posse humiliter sustinere tantæ felicitatis pondus, nisi creatura ipsa sic assumeretur, vt salua vni-
tate personæ esset etiã creator. i. Deus. Res tanta iã mirabilis ingenti prælio decertata, tandem ad
effectũ peruenit, victo & cõfuso diabolo, q per audacissimã impudentiã semper nisus est auertere
propositũ Dei. Et hæc est victoria verbi Dei, cuius prædicare triumphũ præsens opus intẽdit. &c.

Condito mundo factum hominem, propter quem diabolus contra verbum Dei certamen arripuit. CAPVT V.

QVid lõgius morer, positus est locus certaminis, & factus est homo legitima possessio Dei, *Gene. 2.*
& causa totius certaminis hoc modo positus est. Dixit Deus, fiat firmamẽtum, & factũ est *Causa certa-*
firmamentũ in medio aquarũ, diuisitq; aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super *minis.*
firmamentũ, dixitq; Deus: Congregentur aquæ quæ sub cœlo sunt in locum vnum, & appareat
arida. Factumq; est ita. Istis partibus tribus, scilicet firmamento, id est, cœlo, & congregationibus
aquarum, id est, mari, & arida, id est, terra, locus effectus est, scilicet hic mundus, & deinde orna-
tus est, ita vt rectè vocetur cosmos in Græco, quod ornatum sonat in Latino. Dixit enim Deus. *Gene. 1.*
Germinet terra, &c. & germinauit herbã virentẽ, & afferentẽ semen iuxta genus suũ, lignumque
faciens fructũ, & habens vnumquodq; sementẽ secundũ speciem suã. Dixit Deus. Fiant lumina-
ria in firmamento cœli, & factum est ita. Dixit Deus. Producant aquæ, & produxerunt reptilia
animæ viuentis, & volatile super terrã, sub firmamento cœli. Dixitq; Deus. Producat terra ani-
mam viuentẽ in genere suo, iumenta & reptilia & bestias terræ, secundum species suas, & factum
est ita. Vt tandem esset homo, qui (vt dictum est) possessio Dei totiusq; certaminis est causa, non

 dixit

in quocũque enim die comederis ex eo, morte morieris,debuit adesse fides hominis, vt crederet verbo Dei,tanquam veritati. Hæc ergo tria si non defuissent homini, iam tunc factus fuisset ad similitudinem Dei, quoniam in his tribus haberet,signaculum trinitatis.

Diabolum serpentem ingressum,decepto homine,meruisse, vt iam dicatur serpens antiquus. CAP. VIII.

EGit econtra ille hostis Dei, vt non reciperet homo præceptũ Dei,vt sibi potius quàm Deo fieret homo similis.Serpentem namque ingressus: Cur(inquit ad mulierem)præcepit vobis Deus, vt ne comederetis de omni ligno paradisi? At illa, Ne fortè (inquit) moriamur. Et ille:Nequaquam(ait)morte moriemini. Sed cur præcepit? vultis melius nosse cur ita præceperit? Ecce dico vobis.Scit enim Deus, quòd in quocunque die cõederitis ex eo,aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii,scientes bonum & malum. Credidit mulier magis diabolo,quàm Deo, magis serpenti quàm creatori,& ambo comederunt,scilicet mulier & vir.Itaque similitudinem dei perdiderunt,& ei potius facti sunt similes cui crediderunt,quia simile peccatum admiserũt. Propter quod enim peccatum ille cecidit de cælo,nisi quia dixit. Ascendam in cælum,& similis ero altissimo? Quid autem aliud in præuaricatione illis præsumere persuasit, dicendo. Comedite, & eritis sicut dii? Igitur quasi palmam de homine obtinuit aduersarius Dei,& magnificè gloriabatur,quasi vicisset & auertisset penitus propositum Dei,vtputa dicens in corde suo. Non Deus ad similitudinem suam,sed ego effeci hominem ad similitudinem meam.Ex eo qui prius causas habuerat, vt vocaretur diabolus & Satanas, iam tertiam habet causam,vt adhuc alio nomine vocetur,scilicet,serpens antiquus. Hoc est illi opprobriũ sempiternum, quòd tali nomine censetur.Hoc illi exprobrat verbum Dei,Dei veritas,quia pro admittendo tali sacrilegio serpentem ingressus est , venenata totus ardens inuidia . Qui enim hoc intendens cum fuisset summus angelus,abiectum reptile ingressus est , vt suum mendacium de serpente in mulierem, de muliere in virum serpere faceret, ad perditionem totius posteritatis,ad mortem totius generis humani,nonne meritò nomen serpentis hæreditauit?

Serpẽs antiquus.
Gene.3.
Esaiæ 14.

Quare diabolus serpens antiquus, Deus autem antiquus dierum appelletur,atque prædicetur. CAPVT IX.

NEC verò prætereundum, quòd non solummodo serpens, verum & cum adiectione serpens antiquus cognominatur . Rectè siquidem sic prædicatur, quia multò vetustior est serpente illo visibili animante siue reptili, quem ingressus , & per quem locutus venenum deceptionis effudit.ille namque sexta die mundanæ creationis inter animantia cætera creatus est, dicente Deo.Producat terra animam viuentem in genere suo,iumenta, reptilia,& bestias terræ secundum species suas. At ipse videlicet diabolus quàm vetustus est? Ipse est principiũ viarum Dei , ait ipse Deus ad beatum Iob: Multum ergo antiquus ille serpens est. Attamen nõ sic prædicatur,vel prædicari debet antiquus,quo modo Deus. Ille nãque solus sic prædicatur antiquus,vt hoc ipsum adiectiuũ vice proprii nominis ponatur,vt illic: Aspiciebam donec throni politi sunt,& antiquus dierum sedit.Item,Et ecce in nubibus cæli quasi filius hominis veniebat,& vsque ad antiquum dierum peruenit . Huiusmodi dictio per tropũ ponitur, qui à grammaticis Antonomasia dicitur,videlicet cum vice nominis,aliud quid insigniter prædicatur. Igitur serpens antiquus quidem,& ab initio nocens & persequens. Antiquus(inquam)adiectiuè dicatur.Solus autem Deus, quia ab æterno & in æternum est , quia sine initio , & sine fine est, propriè vel proprij nominis vice,antiquus dierũ gloriosè prædicetur. Talis victor,vt sibi videbatur,qualem & quàm congruum suæ victoriæ acquisiuit titulum? vt vocaretur extunc serpẽs antiquus,& diabolus & satanas,contra quod Deus dicitur & est solus antiquus dierum,& solus altissimus,& solum verbum eius veritas.

Gene.1.
Iob 40.
Antiquus.
Dani.7.
Antonomasia.

Diabolum(cum deciperet hominẽ)ijsdẽ vsum fraudibus,quibus nunc Sophistæ vtuntur. CAPVT X.

POrro, victoria eius in qua gloriabatur (vt iam dictum est) talis erat, qualis odibilium Sophistarum esse solet . Nam per æquiuocationes, incautos & imprudentes circumuenit in primis,dicendo.Nequaquam morte moriemini,volens intelligi mortem carnis,quæ est separatio animæ & corporis,cum Deus dicendo. In quocunque die commederis ex eo,morte morieris intelligi voluerit mortem animæ à Deo. Deinde dicendo, Aperietur oculi vestri, apertionem oculorum valde nequiter æquiuocauit. Est enim alia apertio oculorum,qua cognituri erãt cõfusibiliter se esse nudos. Et est alia,quæ illuminatio dicitur,vt nihil latere possit.Illum priorem modum apertionis oculorum ille proditor intendit ,hunc autem posteriorem, seducta mulier intellexit.Similiter æquiuocè dixit.Eritis sicut dii,se & suos angelos cogitans, quos intendebat generi humano ita ingerere,vt diuinam illi exhiberent culturam . Ipsos aũt intelligere volens, quod æquè vt creator Deus vera diuinitate dij fierent. Item dicendo, Sciens bonum & malum

Sophista.
Æquiuoca.
Gene.3.
Aperire.
Gene.3.

boni & mali cogitabat experimentum. Ipsos autem volebat intelligere, scientiam omniũ rerũ bonarum siue malarum, scientiam omnium, inquam, siue præteritorũ, siue præsentium, siue futurorũ. Idcirco dicere noluit, scientes omnia, sed scientes (inquit) bonũ & malum, vt dum cuncta euenissent contra spem, sensumq; illorum, ipse nihilominus seipsum defendere posset tanquam veracem, & omnia vera locutum. Rectè igitur sapientia, Qui sophisticè (inquit) loquitur odibilis est, omni re defraudabitur. Non enim data est illi à domino gratia. omni enim sapientia defraudatus est. Cum hæc dicit, rectè subaudimus, quemadmodum ille serpens antiquus, qui verè omni scientia defraudatus est. Sic in eum per prophetam inter cætera dicitur. Perdidisti sapientiam tuam in decore tuo. Sic enim quisquis eiusmodi est, ipse similiter quemadmodum ille serpens omni est sapientia defraudatus, nec verè dici potest sapiens, sed maliciosus.

Eccle.37. *Ezec.28.*

Hominem non ex ignorantia, non ex infirmitate, sed ex superbia peccasse.

CAPVT XI.

NEC verò tantummodo de victoria gloriabatur, verumetiam de iustitia, siue de iusta victoria sibi met placebat, Dei & hominis inimicus nimis iniustus. Neque enim inuitũ, sed volentem hominem vicerat. Deniq; neque de ignorantia, nec de infirmitate homo excusari poterat. Quomodo de ignorantia excusaretur, cui rem per semetipsum notã fecerat Deus? Quomodo de infirmitate, qui nullas corporis vel carnis suæ pugnas patiebatur? Ne saltẽ esuriret, sufficere poterant cætera omnia paradisi ligna, quæ gratia largitoris abundanter vno excepto tribuerat. Ex omni (inquiens) ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. Restat vt per superbiam & contemptum peccasse credatur, nolendo, scilicet pati imperium, nolendo recognoscere quòd eundem quem creatorem & tam deliciosi paradisi habebat largitorem, deberet habere etiam præceptorem & dominum. Ita esse litera quoque manifestè declarat. Cum enim dixisset dominus Deus ad mulierem. Quare hoc fecisti? nullum subiectionis aut humilitatis verbũ respondit, sed hoc tantùm dixit: Serpẽs decepit me, & comedi. Adam quoque nihil aliud respondit, nisi hoc: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi, profectò responsa hæc non consentientium domino, haud & humilium, sed rebellium sunt & contumacium. Palã enim faciunt dicta hæc, quia non quasi per vim capti, sed quasi transfugæ defecerant ab imperio legitimi domini, & creatoris sui. Igitur quodam quidem iure genus humanum peruasor hostis extunc detinebat, sed nihilominus in ipsum tota perditionis hominum causa redundat. Nec verius iusta fuit eius victoria, quàm eiusdem inuidentis callida malitia, & maliciosa calliditas.

Gene.2. *Gene.3.*

Non Dei prouidentiam culpandam, sed creaturæ leuitatem accusandam, quum consideratur, tam angelum quàm hominem non potuisse sustinere magnitudinem diuinæ beneficentiæ, ne superbiret. *CAP. XII.*

DIsceptant nunc vsque homines curiosi, & inquieti secretorum Dei scrutatores nimis, scrutatores suspiciosi. quare inquiunt, Deus omnipotens & Deus omnia sciens, non præuenit, non præcauit, ne illa contingerent? Si voluit angelum in cælo, & hominem permanere in paradiso, cur non præuidit, cur non prius effecit, ne vel angelus in cælo, vel homo peccaret in paradiso? O homo quisquis es, qui versas quæstiones huiusmodi, desine sic pulsare altitudinẽ maiestatis creatricis, magisque pulsa & accusa leuitatem vtriusque creaturæ rationalis, scilicet tam angeli quàm hominis, quia neuter ingentia Dei beneficia sustinuit, vterque grandia Dei dona in materiam vertit superbiendi. Quid enim nisi bonum creatoris donum in superbiam extulit, tam hominem quàm angelum. Illum in apice celsitudinis angelicæ constituit, istum patrem multitudinis hominum, multitudinis sanctorum, & Dei filiorum esse volens, in paradiso collocauit. Nimirum magna vtrisq; celsitudo, illius in principatu angelico, istius in propagando genere humano. Neuter pondus tanti honoris humiliter ferre potuit, vtpote vterq; creatura leuis. Vnde autem leuitas vtriusque creaturæ, nisi ex propria conditione? Et vt manifestius dictum sit, vnde vterque leuis, nisi quia de nihilo vel de non existentibus creata est? Creatus quidem est homo de aliqua materia, scilicet de terra, sed ipsa terra de nihilo creata. Similiter angelus de qualicunque materia creatus sit, ipsa eius materia de nihilo creata est, quia ergo tam angelus quàm homo de nihilo creatus, creatura leuis est, & nisi ipsum, per quod creata est verbum domini, verbum increatum per amorem susciplat, nullius ponderis est: nullum Dei donum, siue beneficium ferre potest humiliter. Quid ergo homo Deum accusas, si cuncta dona sua creaturæ subtrahit, nihilq; confert, ne habeat occasionem superbiendi ipsa creatura, siue angelica siue humana quid erit? Si autem omnia vni, quæ cuilibet creaturæ conferat, non supportat creatura per elationem subuersa. Ecce comprobatũ est ex duobus, scilicet ex summo angelo & ex homine, qui prior conditus, & pater omnium suit constitutus, quia principatum omnium nullus humiliter ferre potest, nisi Deus increatus.

Scrutatores secretorũ Dei. *Rom.9.*

Vtile

Vtile fuisse, vt reuelaretur per experientiam, quod nouerat Deus per scientiam, scilicet, non posse principatum creaturarum humiliter sustineri, nisi à Verbo incarnato.

CAPVT XIII.

Comprobatum (inquam) est, hoc notum esse valde tam angelis quàm hominibus electis vtile esse. Dicit enim Apostolus, Scimus autem, quoniã diligentibus Deũ omnia cooperãtur in bonum. Si omnia, nonne inter omnia tale experimentum cooperatur illis in bonũ? Profecto non parua cooperatio est bonum res gesta, per quã ad cognitionem creatoris eruditi sunt & erudiuntur vsque nunc. Scimus enim, & adhuc discimus recolendo ista, quæ nunquam obliuisci debemus, quia necessarium fuit, vt neque angelus, neq; homo quisquam principatũ totius creaturæ adipisceretur, sed solus Deus ipse, qui veraciter dicere potest. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Planè & cum angelum summũ in cælo, & cum protoplastum collocaret in paradiso, illum super cæteros angelos, istum vt humani generis esset vnus propagator sciebat apud se, neutrum posse in talis disciplinæ magisterio cæteris præsidere, vt diceret. Discite à me, quia mitis sum, & humilis cordis. Sciebat (inquã) sed non eo modo quo scire vult res, de quibus iudiciariã debet proferre sententiã. Exempli gratia, Sciebat quale peccatum esset Sodomæ & Gomorrhæ, & tamen dicebat. Descendam, & videbo, vtrum clamorem qui venit ad me opere compleuerint, an nõ est ita, vt sciam. Ergo modo quodam nouerat, scilicet per scientiam: modo quodam nondum nouerat, videlicet per experimentum. Ita & antequam angelum sublimaret in cælo, & humani generis propagatorẽ in paradiso, nouerat iam vtrunque per scientiam, sed nondum per experimentum. Noluit ante experimentum proferre iudicium, expectans vt notitiæ suæ participes electos haberet, tam homines quàm angelos, quod ab experimento actum est, & vtrisq; perutile est. Sed iam ad ipsum certamẽ & victoriam verbi Dei secundum res gestas recolendam ordine accedendum est. Rom. 8. Matt. 11. Gene. 18.

Deum quasi dormiuisse, dum deciperet hominem serpens, deinde excitatum, tanquam potentem carpulatum à vino percussisse inimicos suos. CAP. XIIII.

Paululum quasi dormitauerat dominus Deus, quodãmodo dormierat, interim dum res accidit, qua serpens ille victorem esse, id est, propositum Dei auertisse putabat. Nisi enim dormitasset siue dormisset, nihil aduersarius eius efficere potuisset. Hoc ipsum videlicet eum dormisse dormitione quadam, propter quam solemus dicere, Exurge, quare obdormis domine? Scriptura innuit, cum dicit: Et cum audissent vocem domini Dei ambulãtis in paradiso ad auram post meridiem. Post meridiem namque deambulare ad aurã, consuetudinis humanæ est, vt post calidum soporem quispiã qui fortè crapulatus obdormierat in aura tepida respiret, & corpus suum refrigeret ac releuet. Dormierat ergo quadam dormitione, id est taciturnitate, permittendo serpentem accedere, mulierem colloqui cum serpente, virum quoque mori pariter per inobedientiã morte animæ. Porro vt sic dormiret Deus, culpa hominis exstitit, quia Deũ neque gratias agendo, neque inuocando excitauit. Quid igitur à diabolo factũ fuerat, nisi quodam latrociniũ? quomodo gloriari solet fur cùm furatus recesserit, sic ille deceptor ad horã gloriari pro scelere suo potuit. Verùm sicut tempore longe posteriori factum, & scriptũ est. Et excitatus est, tanquam dormiens dominus, tanquam potens crapulatus à vino, & percussit inimicos suos. Ita & de illo tempore rectè dici potest excitatus enim est tunc, tanquam potens crapulatus à vino, id est, tanquam negligens factus hominis propter ausum superbiæ, qua Deo fieri similis ambierat homo. Excitatus (inquam) est, id est, requisiuit perditum, & percussit inimicos suos, videlicet serpentem, virum, & mulierẽ. Quo percussit eos? Nimirum verbo suo, verbo victorioso, singulis quidem pro meritis, sed non eadem animaduersione percussit. Nam quomodo percutit quis inimicum suum vt interficiat illum, ita percussit serpentem antiquum vt damnaret, imò vt damnationis sententiam confirmaret super eum. Et quomodo percutit quis filium, vel seruum suum, vt corripiat eum, ita percussit superbientem hominem, vt ad humilitatem, quæ initium salutis est, reduceret eum. Psal. 43. Gene. 3 Psal. 77.

Quibus verbis, & quare serpentẽ, virũ, & mulierẽ increpauerit Deus. CAP. XV.

Ait enim ad serpentem, quia fecisti hoc, maledictus eris inter omnia animantia terræ, super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Mulieri quoque dixit. Multiplicabo ærũnas tuas, & conceptus tuos. In dolore paries filios tuos, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adæ verò dixit, Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes eam, &c. vsq; Donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia puluis es & in puluerem reuerteris. Profecto neque mulieri maledicta es, neq; viro maledictus es, dixit: sed tantùm hoc, maledicta terra in opere tuo. Cuius videlicet terræ maledictio non aliud est quàm multimoda & frequens afflictio, quàm per varios euentus terræ ex eo corruptæ & deterioratæ affligitur homo. Soli serpenti dixit, maledictus eris, quo videlicet dicto, firma & immutabilis intelli- Gene. 3. Maledictio terra.

intelligenda est sententia æternæ damnationis, quamuis enim ita litera sonet, vt de animante serpente possit intelligi, nihilominus tamen & multo amplius de serpēte diabolo totum oportet intelligi. Alioquin quomodo pro maledicto vel pœna maledicti reputabitur illi, quod dictum est ei. Super pectus tuum gradieris, cum hoc ipsum prius à natura habuerit, quàm diabolus eo vsus fuit ad perditionem hominis. Magis ergo illi serpenti antiquo hoc positū est in maledicto, vt supra pectus suum gradiatur, & terram comedat cunctis diebus, id est, vt super homines eos tantùm, qui ita terra sunt, vt non desiderent, aut respiciant cælum, quærat & deuoret odio insatiabili, cor de impænitenti, ita datus in reproborum sensum, vt contra intentionem suam, semper bonum Dei circa electos, dum impedire nititur, magis expediat, & adiuuet propositum. Quod est miro modo gradi super pectus proprium. Porro ad mulierem & ad virum quæcunque dicta sunt, etiam ipsa mors corporis, quam imponens misericors Deus, quia puluis es, ait, & in puluerem reuerteris, verba sunt corripientis & saluare cupientis, & iam tunc vias hominis auersi, sepientis spinis, vt saltem sola vexatio det intellectum auditui, memoremque faciat hominem suæ conditionis, vt humiliatus corrigi possit & saluari.

Super pectus tuum gradieris.

Rom. 1.

Quare prima promissio conterendi serpentis, quæ fuit caput victoriæ verbi, non ad mulierem, sed ad serpentem facta sit: CAP. XVI.

Gene. 3. CApitulum distulimus quod maximum est, & maximè ad præsentis operis rationem pertinet, videlicet illud, quod ad serpentem post alia supra memorata dixit Deus. Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius. Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Quid primum in hoc verbo gratiosa fides miretur? quid potissimum collaudet? Verbi veritatem, an verbi & patris eius bonitatem? Vtrumque collaudet, vtrumque dignè prædicare desideret, quia verè magna bonitate sic elocutus est, magna & constanti veritate locutio eius adimpleta est. Inimicitias, inquit, ponam inter te & mulierem, tanquam diceret. Nunc mulier simul & vir tibi fœderati sunt, tecumque fecerunt pactum, et cum morte fœdus percusserunt, vtpote, quia à facie mea profugi atque absconditi, dum requiruntur à me, quare hoc fecerint, contemnūt vocem commonentis, & defendendo peccatum suum palam faciunt, quia tibi fauent, tibi consentientes tui amici sunt. Ego autem huiusmodi amicitias dissoluam, inter te & mulierem inimicitias ponam. Cur hoc ad ipsam mulierem non dixit? Poterat namque vbi dixit mulieri, multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuas, &c. hoc ipsum sic ad eandem dicere. Inimicitias ponam inter te & serpentem, & semen tuum & semen illius, cur ergo non dixit? Nimirum duplicem ob causam: primum, quia propter peccatū & peccati defensionem hoc mulier non merebatur, vt iam tunc ad eam promissiones tales, promissiones tantæ gratiæ faceret Deus. Deinde quia non ad ipsam Euam, sed ad alteram eiusdem sexus personam, videlicet ad beatam virginem Mariam intendebat ipse, qui loquebatur. Rectè igitur non ad mulierem malè meritam facta est auxiliatricis gratiæ promissio, sed potius ad serpentē hostilis & bellica comminatio. Quid autem hoc dicto Deus, nisi semetipsum in proposito suo manere velle testabatur? Serpens namque insidiabatur, ne fieret quod proposuerat Deus, dicendo faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Vicisse, & hoc propositum se auertisse gloriabatur. Deus autem eiusdem propositi sui victoriam in potestate habens serpenti cōminabatur.

Gene. 1.

Per mulierem & semen illius intelligi quidem omnes electos, præcipuè tamen beatam virginem Mariam, & semen eius, qui Christus est, sicut per semen serpentis, eos qui sunt ex patre diabolo, intelligimus. CAP. XVII.

EQuidem principaliter beata virgo Maria, Mulier illa est, inter quam & serpentem inimicitias positurum se dixit, & posuit Deus: & semen illius, filius est ipsius, Iesus Christus. Veruntamen quoniam mulier, vniuersale fœminei sexus nomen est, omnes per mulierem intelligimus personas electas fæminei sexus, & per semen mulieris omnes personas electas virilis sexus, quarum omnium videlicet personarū vtriusque sexus Iesus Christus, cum eadem ex qua factus est muliere, princeps & caput est. Quòd si ratio quæritur, cur per semen mulieris personæ intelligi debeant sexus virilis. Aiunt, qui de naturis scripserunt, ex paterno semine puellas, & ex materno pueros nasci, quia duplici semine constat omnis partus cuius maior pars inualuerit, occupat similitudinem sexus, igitur cum dicit: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius, omnes electos, tam fæminei quàm virilis sexus, per mulierem & semen illius intelligimus, & econtra. Sicut per serpentem diabolus, ita & per semen serpentis omnes iniqui & maligni homines imitatores eius rectè intelliguntur, licet neminem genuerit aut creauerit ille. Nam si iniqui & impii homines, serpentis, id est, diaboli semen non essent: nequaquam dominus diceret Iudæis. Et vos quæ vidistis apud patrem vestrum facitis. Itemque vos facitis opera patris vestri, profecto diabolum volens intelligi.

Gene. 3.

Genimina viperarum.

Ioan. 8.

Sequitur

Sequitur enim protinus in eodem sermone. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Eorum qui tam constanter dicuntur semen serpētis, id est, filii diaboli, causa vt nascerentur peccatum extitit, dicente Deo ad mulierem, postquā peccauit consentiens diabolo, Multiplicabo ærūnas tuas & cōceptus tuos. Porro illorū qui intelligūtur per semē mulieris, causa Gene.3.
vt nascerentur extitit benedictio Dei, qua ante præuaricationē primis hominibus benedixit, sicut Gene.1.
scriptū est. Masculū & fœminā creauit eos, benedixitq; illis, & ait, Crescite & multiplicamini.

Hanc inimicitiam caput & initium fuisse bellorum domini, & quod sacra scriptura dicatur liber bellorum domini, & liber iustorum. CAP. XVIII.

Capitulum hoc initium est libri bellorum domini, cuius Moyses hoc modo meminit. Siquidem Arnon, ait, terminus est Moab diuidens Moabitas & Amorræos, vnde dicitur in Nume.21
libro bellorum domini. Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnō. Quis enim est ille liber bellorum domini, vel quæ sunt bella domini? Constat nimirū ante ipsam, in qua hoc scriptum est, legem Moysi, nullos fuisse materiales, vel manu scriptos libros bellorum domini, sed nec vlla nouimus bella alia domini, nisi illa, quibus extunc positis inimicitiis inter mulierem & serpentem, Inter semen mulieris & semen serpentis hactenus certatum est, & certabitur vsque in finem sæculi. Et contritum est caput serpentis, & idē videntibus cunctis præcipitabitur in die Liber bellorum domini
iudicii, quæ victoria est verbi Dei. Ergo liber bellorū domini vniuersa sancta scriptura est, cuius partem præcipuam, scilicet pentateuchon Moyses ipse scripsit, & cætera volumina sacra vete- Deut.34.
ris ac noui testamenti scribenda esse non ignorauit, cum esset propheta, qualis vltra non surrexit in Israel, sicut de illo scriptum est. Quem nosset dominus facie ad faciem in omnibus signis atq; portentis. Et quis dubitet librum eiusmodi, scilicet sacram scripturam, librū esse vel rectè dici bellorum domini? Quid enim aliud continetur vel agitur in scripturis sanctis, nisi bellum & certamen verbi Dei ad destructionem peccati & mortis. Dicitur autem eadem scriptura sacra, liber iustorum. Scriptum est enim, Planxit autem Dauid planctum super Saul, & super Ionathan filium eius, & præcepit vt docerent filios Iuda arcum, sicut scriptum est in libro iustorum. Liber iustorum.
Idem enim est ac si dicatur, Quomodo malè pugnatum fuerat propter Saul, quia verbum domini non custodierat, præcepit vt docerent filios Iuda, in quo sperare deberent belli fortitu- 2.Reg.1.
dinem, quæ intelligitur per arcum, id est, vt sic pugnare & victoriam sperare discerent, sicut Gene.3.
docet omnis liber iustorū, omnis textus scripturarū sanctarū. Igitur ab hoc initio libri iustorum, libri bellorum domini, quo sic Deus edixit, inimicitias ponā inter te & mulierem, & semē tuum & semen illius. Ipsa conteret caput tuū, & tu insidiaberis calcaneo eius. Ab hoc, inquam, initio tanquam de monte excelso virtutem contemplemur verbi dei, descendentem velut in campi planiciem aduersus malitiam siue mendacium diaboli serpentis antiqui, qualiter pugnauerit, qualiter vicerit atque triumphauerit, vt completo proposito suo, in quo benedicens primis hominibus in constitutione mundi, dicat tandem: Venite benedicti patris mei, possidete paratum Matt.25.
vobis regnum à constitutione mundi.

Inter Cain semen serpentis, & Abel semen benedictionis, dominum statim inimicitias posuisse, & Abel victoriam verbi sua morte figurasse. CAP. XIX.

Primum serpentis semen extitit Cain. Hinc Ioannes in epistola sua. Non, inquit, sicut Cain 1.Ioan.3.
qui ex maligno erat serpentis, ergo semen erat, videlicet imitatione inuidiæ, non natura. Porro semen mulieris, semen benedictionis Dei, primus extitit Abel. Semen autē mulieris dico, quia fuit non ex peccato, propter quod mulieri dictum est, Multiplicabo erumnas tuas & contemptus tuos, sed ex bono benedictionis, qua ante peccatum benedicendo & dicendo, Crescite Gene.3.
& multiplicamini, nasci iusserat omnes sanctos. Inter hoc semen mulieris, & illud semen serpentis, Deus memor propositi sui, statim inimicitias posuit. Inimicitiarum principium illud extitit, quòd à semetipsis dissenserunt studiis diuersis, imò contrariis. Cain namq; infidelis & agricola extitit, Abel fidelis & pastor ouiū fuit, de quo Apostolus, Fide, inquit, plurimā hostiā Abel Gene.4.
quàm Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse iustus, testimonium perhibente muneribus eius Deo. Eo nimirum modo maximè Deus inimicitias posuit inter eos, videlicet muneribus, Abel testimonium perhibendo. Sic enim scriptum est, Et respexit dominus Hebr.11.
ad Abel & munera eius, ad Cain verò & ad munera illius non respexit. Iratusq; est Cain vehe- Gene.4.
menter, & concidit vultus eius. Inimicitias ergo inter vtrumque Deus posuit, quia respectus Dei in Abel, semini nequam inimicitiarum & odii causa extitit. Sed & illud considerandum, quia contra serpentē in ipsa oblatione sua, pius Abel visibiles inimicitias exercuit, offerendo agnum simplex animal, & innocuum contra serpentem malitiosum atque nocuum. Sed quid euenit, qualis inimicitiarum tunc euentus extitit? Pium impius occidit, Semen bonum inuidia seminis nequam extinxit. Ecce initium bellorum domini. Hic primus ex facie verbi Dei, victoriam eiusdem verbi, piæ mortis præcursione declarauit.

Abel

Abel per iustitiam fidei, ad similitudinem Dei factum, & hominibus mortuum, deo melius viuere, imò loqui etiam. CAP. XX.

Gene.1. ECce iam vnum hominem de massa illa, cuius principia fuerunt Adam & Eua, iuxta suam prouexit intentionem bonam, quam proposuerat dicendo. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Iste enim non solum ad imaginem Dei factus est, id est rationalis, quod non negatur etiam de maligno Cain, verùm ad similitudinem quoque eiusdē dei, in eo quòd imitator eius extitit, per iustitiam fidei. Amplius autem in eo spectar, ad similitudinem dei, quòd pulcherrimam in semetipso prætulit figuram verbi dei, verbi incarnandi, & per patientiam peracturi victoriam peccati & mortis. Notum est alumnis sanctæ Ecclesiæ, penè cunctis, quod dicimus, quia in Abel Christus, in Cain qui illum occidit, Iudaicus populus, qui Christum erat occisurus, in voce & clamore sanguinis Abel, accusatio sceleris Iudæorum inexcusabilium, in terra quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem Abel, Ecclesia quæ sanguinem Christi fideliter in sacramento bibitura erat, pia similitudine signabatur. Non ergo vinci, sed
Hebr.11. vincere incipiebat verbum dei, propositum dei, in morte iusti. Qui tunc reuera perfectus est, ad imaginem & similitudinem dei, quando tali modo decidit. Etenim hominibus quidem mortuus
Gene.4. est, sed deo viuit, deo loquitur, imò & nobis loquitur, & verbum dei sonat sanguis eius. Nam
Hebr.10 & ipse Deus, Vox, inquit, sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et Apostolus Dei cum dixisset. Fide plurimam hostiam Abel obtulit deo subsecutus, & persecutus, & per illā, inquit, defunctus adhuc loquitur. Nonne & hoc ipsum testatur in Euangelio dominus, qui cum de mor-
Mat.22. tuis daret testimonium resurrectionis, dicēte deo. Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob. Protinus assumpsit dicens, Deus non est mortuorum Deus, sed viuorum. Omnes enim ei viuunt. Ex abundanti est hoc astruere quòd omnium primus Abel mortuus hominibus nihilominus vixerit Deo, nisi quòd delectabile est insultare serpenti antiquo, qui tam fatuus est, vt iam victorem faciat Deum in bono proposito, dum cupit ipse esse victor. Quia quem fecit interfici hominibus, melius fecit viuere hominibus, & Deo, verè super pectus suum gradiens, idem nequissimæ intentioni suæ omnino contraria efficiens.

Generationem Cain, qui erat semen serpentis, velocius pullulaße, ciuitates & regna constituiße. Item, Cain reproborum, Abel autem electorum generationis principium fuiße, easq; deinde secundum carnem connuptas diluuij vindictam meruiße.

CAP. XXI.

INterea velociter pullulabat semen serpentis, quod erat Cain, videlicet secundū imitationem patris eius, id est, serpentis antiqui, vtputa homicidæ & inuidi, quia per inuidiam & ipse occidit. Velociter, inquam, pullulabat semen illud, iamq; regnare properabat, condens ciuitates
Gene.4. & oppida, sicut scriptum est. Et ædificauit Cain ciuitatem, vocauitq; nomen eius ex nomine filii sui Enoch. Porro semen mulieris siue semen Dei, tardius veniebat, imò à radice perisse vide-
Cain. batur, quando abel non relicto semine, id est, nullos habens liberos, fuerat interfectus. Sciēdum
Abel. quippe est, Cain & Abel duarum generationum fuisse principia, quarum altera reproborum,
Duarū generationum principia. altera electorum generatio est. Sunt quidem generationes istæ, secundum carnem commixtæ, sed hoc accidit per peccatum, quia cum cœpissent homines multiplicari super terram, videntes filii Dei, filias hominum, quòd essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus, quas elegerant. Hoc ita contra Dei statutum euenit, sicut & illud, quod longè posterius filii Israel, con-
Gene.6. tra præceptum domini duxerūt vxores filias Chananæorum, ipsiq; filias suas, eorum filiis tradiderunt. vndè & accidit, vt per mulieres subuersi, facerent malum in conspectu domini, seruiendo diis alienis. Sic, inquam, & illud contra Dei præceptum extitit, quòd tunc filii dei, id est homines electæ generationis, filias hominum, id est, generationis reprobæ, cuius Cain erat prin-
Gene.6. cipium, vxores acceperunt. Vndè & ita corrupti sunt, vt Deus induceret diluuium, & deleret eos. Pœnitet enim, inquit, me fecisse eos. Cum igitur sublatus esset iustus Abel, quasi de victoria tumidus serpens sibi plaudebat, eo quod sublato bonæ generationis seminario, sola in mundo pullularet generatio sua, generatio mala & adultera.

Electorum generationem, deleto Abel, tardius per Seth & Enos restauratam, non habere hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirere. CAP. XXII.

SEd cognouit adhuc Adam vxorem suam, ait scriptura, & peperit filium, vocauitq; nomen
Gene.4. illius Seth, dicens, Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quē occidit Cain, Sed & Seth natus est filius, quē vocauit Enos, iste cœpit inuocare nomen domini. Ab isto ergo semine mulieris, altera generatio rectorum, quæ secundū carnem defecerat, in Abel resuscitata est. Vndè & congruum satis vocabulum posuit illi pater, vt vocaret eum Seth. Seth namque resurrectio interpretatur. Nimirū vel prophetico spiritu, vel ab experimentis quibuslibet Adam prædoctus est, vt sciret eum esse de patre Deo, & per generationem eius implendum esse propositum Dei, vt

Dei, vt prædestinati nascerentur electi, & idcirco dixit. Posuit mihi Deus aliud semen pro Abel, *Genes.5.*
quem occidit Cain. Quanta mora fuerat antequam resuscitaretur hoc principium bonæ generationis? Vixit Adam, inquit, centum & triginta annos, & genuit ad similitudinem & imaginē suam filium, vocauitq; nomen eius Seth. Nimirum per tot annos Adam potuit genuisse filios & filias, nec solus Adam potuit genuisse filios & filias, nec solum Adam, sed & ipse Cain, qui iam ciuitatem condebat. Rectè ergo & veraciter sapiens dixit. Hæreditas ad quam festinatur *Prouer.20.*
in principio, in nouissimis benedictione carebit. Hoc enim non solùm in quolibet homine, verumetiam in vniuersitate hominum, certis claret experimentis, quia videlicet generatio Cain, id est, semen serpentis, & cum festinatione venit, & cum festinatione ciuitates condidit. Generatio autem Abel siue Seth, semen Dei, quod posuit Deus pro Abel, & tardius venit, & ciuitatem hic manentem non habuit, sed futuram inquisiuit.

Generationem filiorum Dei, denuò per mulieres, callido antiqui serpentis consilio corruptam fuisse. CAP. XXIII.

QVid ageret, quo se verteret ille serpens antiquus, dum semini suo contrarium semen Dei multiplicaretur? inuenit quid faceret, vndè verbum Dei superare, propositūq; eius adhuc sese auertere posse sperabat. Sciebat quòd per mulierem, virum primum cepisset. At verò tunc multæ succreuerant mulieres pulchræ & concupiscibiles, & viri quamuis iusti, ad libidinem proni, vt pote de viciata radice nati. Sciens ergo valere sibi ad mortis ipsorū prouentum, consortia mulierum alienarum, id est, earum quæ de generatione Cain exortæ sunt, egit vt *Genes.6.*
fieret quod scriptura factum narrat, dicens. Cumq; cœpissent homines multiplicari super terrā, *Iob 40.*
filiasq; procreassent, videntes filij Dei filias hominū quòd essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant. Ecce primus effectus, primumq; experimentum, propter quod veraciter de illo ad beatum Iob dictum est. Virtus eius in lumbis eius, & potestas eius in vmbilico ventris eius. Per luxuriam namq;, quæ viris in lumbis & fœminis in vmbilico est, rem tantam effecit, vt virtuosus sibi videretur, & potens siue fortis. Quia secundum intentionem *Genes.1.*
suam non parum profecisse sibi visus est, in eo quòd filios Dei, filijs siue filiabus hominum fecit conformes, vt nulla vel parua esset discretio generationis Cain, & generationis Seth. An parum sibi visus est fecisse, quum is, qui proposuerat dicens: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, talem, tanq; diuersum proferret sermonem. Pœnitet me fecisse hominem? Sic enim scriptum est. Delebo (inquit) hominem quem creaui, à facie terræ ab homine vsque *Genes.6.*
ad animantia, à reptili vsq; ad volucres cœli. Pœnitet me fecisse eos. Si ergo ritè perpendis vanitatem serpentis blasphemi, leuitatemq; inimici præsumptuosi, haud dubium, quin multum res illa magnos eius flatus auxerit, vt putaret, se omnino auertisse propositum Dei, verbumq; eius fecisse vacuum ad ipsum reuerti.

Quo pacto sit intelligendum, quod Deus dixit: Pœnitet me fecisse hominem, & delebo hominem, quem creaui à facie terræ. CAP. XXIIII.

INterim quid rogo est, quod vel scriptor de Deo loquens, pœnituit eum ait, quòd hominem *Pœnitere*
fecisset in terra? Vel quòd ipse Deus, cùm dixisset, Delebo hominē quem creaui à facie ter- *Dei.*
ræ, subiunxit. Pœnitet enim me fecisse eos? Si idcircò delere se dicit hominem, quia pœnitet eum fecisse hominem, cur vel vnum tantopere, tantoq; miraculo reseruat hominem, de cuius posteritate rursus multiplicentur homines boni & mali, & pauci quidem boni, multi verò mali. Valde repugnat hoc sensui, quem signare videtur litera dicens, quia Deum pœnituit. Nec verò factum hoc solum repugnat, ne sicut sonat litera, passiua intelligatur Dei pœnitudo. Verù etiam & alterius loci scriptura, quæ dicit: Quia non est Deus quasi filius hominis vt mutetur. Itemq; de pœnitudine ait. Non flectetur, neq; enim homo est vt agat pœnitentiam. Si igitur *1.Reg.15.*
Deus non quasi homo vel filius hominis est vt mutetur, & si pœnitudine non flectitur (vt verbi gratia nec nunc quidem quando dicit, pœnitet me fecisse hominem, vniuersum deleat homi- *Genes.6.*
nem) qualiter in hoc dicto & loquentis veritatem, & non pœnitentis mutabilem seruabimus maiestatem? Hic primo sciendum est, magnā eius quæ Deo ascribitur, & eius quæ homini accidit, pœnitudinis esse distantiam. Homo nanq; cùm sit mutabilis, aliquando de malis vel in- *Pœnitere*
iustis, aliquando de bonis quoq; & iustis actibus suis pœnitudinem gerit. Et neuter huius, id est, *Dei.*
humanæ pœnitudinis modus, in sapientem cadit. Sapiens nanque apud philosophos seculi ille esse conceditur, qui neque mali vel iniusti quicquam, quod pœnitudo corrigat, admisit, neq; bonum aliquod vel iustum quod gessit in prauum mutauit. Quòd si talis pœnitudo in sapi- *Sapiens pœ*
entem non cadit, quanto magis Deo nunquam accidit? Ille namq; non nisi de bonis vel iustis *nitendo.*
nunquam pœnitudinem gessit aut gerere potuit, quia mali quippiam vel iniusti committere nunquam potest aut potuit. Multum ergo à pœnitudine hominis differt Dei pœnitudo, quę nimirum nō aliud est, nisi vel à misericordia ad iudicium, vel de iudicio ad misericordiā transitio.

Via Domini. Nam istæ sunt vniuersæ viæ domini, misericordia & veritas iudicij. Est autem quando de misericordia transiens ad iudicium, nequaquam pœnitudine flectitur, vt de iudicio rursus transeat

Psalm.24. ad misericordiam, videlicet dum homo peccator contra Deum permanet impœnitēs, vt idem

1.Reg.17. Saul, de quo cum dixisset dominus. Pœnitet me, quòd cōstituerim Saul regem. Postea Samuel contra eundem loquitur. Porro triumphator in Israel non parcet, & pœnitudine non flectetur, neque enim homo est, vt agat pœnitentiam. Est etiam quando post misericordiam, vel inter

2.Reg.11. ipsam misericordiæ largitatem, exercens iudicium, nequaquam tamen à misericordiæ proposito vllā pœnitudine deflectitur. Exempli gratia, vt in Dauid, super quem post multam misericordiam, seuerum propter Vriam Ethæum iudicium exercuit, nec tamen eundem à facie sua proiecit sicut proiecerat Saul. Secundum hanc misericordiæ & iudicii dispensationē, pœnituit quidem eum fecisse hominem, id est, de misericordia filiis Dei impensa vel impendenda, transiuit ad iudicium. Veruntamen eâdem pœnitudine flexus non est, vt bonum desereret propositum, propter quod fecerat hominem primum.

Quid sit, quod Moyses de Deo scripsit: Et præcauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus. CAPVT XXV.

Genes.6. QVid de hoc dicemus, quod non solùm pœnituisse, verumetiam intrinsecus dolore tactū fuisse dominum, scriptura testatur? Sic enim scriptum est. Pœnituit eum quod hominē fecisset in terra, & præcauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus, Delebo, inquit, hominē. Dicit aliquis, more humano scriptura loquitur, quia loquitur hominibus. Ita esse consentimus. Veruntamen necesse est verū esse, quod scriptura loquitur veritatis. Dolore cordis dominum tactum fuisse pronunciat. Porro dolor quædam passio, de quatuor passionibus

Affectus animi. vna, quarum hæc sunt nomina. Dolor siue tristitia, gaudium siue inepta lætitia, pietas siue timiditas, spes siue cupiditas. Has quatuor passiones, imò vitia, pueri legimus apud poetam insignem dicentem quàm breuissime. Hanc metuunt homines, cupiūt, gaudentq;, dolentq;. Cum

Affectus fidelium. ergo sit impassibilis diuinitas, offenditur quispiam, quoties pro re mentio fit huius loci, vbi dolore cordis intrinsecus Deum fuisse tactum sacra narrat scriptura. Sed econtra, sciendum, quia dolor alius, gaudium aliud, alia spes, alius timor, à sancta nobis scriptura prædicantur, quæ nō passiones, siue vitia, imò summæ virtutes à spiritualibus spiritualiter intelliguntur. Est enim

Galat.5. dolor, id est pietas, quam efficit spiritus sanctus, vnde & spiritus pietatis dicitur. Est gaudium fructus eiusdem spiritus, sicut dicit Apostolus. Fructus autem spiritus, est gaudium, & cætera. Est & spes primarum virtutū media, sicut ait idem qui supra. Nunc autem manent, fides, spes,

1.Corin.13. charitas, tria hæc. Est & timor sanctus, virtus & virtutum custos, quem idem spiritus sanctus efficit, vndè & in ordine septem spirituum, sicut spiritus pietatis, vt iam dictum est, ita & iam prædicatur spiritus timoris domini. Non igitur offenditur fidelis animus, tanquam inconuenienter de impassibili Deo prædicetur, quòd sicut litera sacra prædicat, dolore cordis tactus fuerit intrinsecus, quia reuera, sicut & alibi veritas prophetica testatur. Deus est æmulator & vlciscens

Naum 1. Dominus. Nec omnino quispiam Deum veraciter imitatur, nisi sit particeps boni zeli vel æmulationis eius.

Quo dolore tactus esse dicatur intrinsecus. CAPVT XXVI.

Zelus. DOlor namq; cordis, quo tactus est intrinsecus, tam fortis, tam pius, & impassibilis Deus, zelus bonus est, & idcirco non passionem, sed virtutē dicimus dolorem eius, vt verè est. Econtrario inuidia diaboli, per quam mors intrauit in hunc mundum, zelus malus est, & ille

Zelus bonus. zelus passio magna & misera, summumq; vitium est. Vtrunque zelum diffinire libet. Zelus bonus est diligere homines, odisse autem hominum iniquitates. Econtra zelus malus est odisse ho-

Zelus malus. mines, diligere autem hominum iniquitates. Et ille quidem Dei est, iste autem zelus diaboli est. Deus nanq; primus est & præ omnibus diligit hominem, odit autem hominis iniquitatem. Imitantur autem hunc quicunque homines proximos suos ita diligunt, vt odio habeant & persequantur mala facta ipsorum. Econtra, diabolus primus & præ omnibus odit hominem, & diligit hominis iniquitatem. Imitantur autem illum, qui homines vel fratres suos ita oderūt, vt eorum diligant iniquitatem, id est, non diligunt nisi consentiant vel consimiles sibi fiant ad faciendum iniquitatem. Ista zeli oppositio contraria, diabolum Deo contrariū, & hominibus constituit inimicum, & vtriusq; zeli continuum ab initio vsq; ad finem seculi perseuerat duellum, semper vincente zelo domini exercituum, semper zelo diaboli cadente in confusionem & opprobrium. Diabolus in zelum amaritudinis, dum ad iniquitatem, quæ mors animæ est hominē allicere nō potest, ad occidendum corpus per ministros suos consurgit. Deus autem eum quidem à quo zelus eius recessit peccatoris vel impii, pro eo quòd de iniquitate incorrigibilis est, & corpus & animam in gehennam mittit. Eum autem, pro quo zelati dignatur, punit tem-

1.Cor.11. paliter ne puniat æternaliter. De huiusmodi Apostolus, Dum iudicamur autem, inquit, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.

De

De diluuio, imò tribus iudicijs Dei. CAPVT XXVII.

POenitudine igitur & dolore cordis tactus intrinsecus, id est, bono zelo excitatus, quid dixit? quid fecit dominus Deus? Non, inquit, permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est, eruntq; dies illius centum viginti annorum. Ac deinde ad Noe, Fac tibi, ait, arcā de lignis leuigatis. Ecce ego adducā diluuii aquas super terram, vt interficiam omnē carnem, in qua vitæ spiritus est subter cœlum. Vniuersa quæ in terra sunt, consumentur. Iudicium hoc victoriæ verbi Dei pars magna, triumq; iudiciorum eius quoddam medium est. Notum quippe est, tria tremendæ maiestatis eius esse iudicia. Primum, quo diabolus & satanas ille de cœlo proiectus est. Secundum hoc, quo mundus per aquam mundatus periit. Tertium, quod in nouissimo die futurum est per conflagrationem ignis. Et primo quidem soli angeli, secundò soli homines iudicati, tertiò tandem & homines & angeli sunt iudicandi. Itemque primi pœna iudicij solis angelis, pœna secundi solis hominibus, pœna tertij simul & angelis & hominibus pro sui qualitate conueniens vel sufficiens parata est, mira & terribili dispositione creatoris. Angelos quippe, & non etiam homines aeris substantia vehit, in quem angeli dæmones facti, de cœlo sunt præcipitati. Econtra, non angelorum vel spirituum, sed hominū vitam aquarum substantia suffocare potest vel potuit, quibus inundantibus, tunc homines terribiliter sunt deleti. At verò substantia ignis, tam angelos, quàm homines vrere simul poterit, vt testatur ipse dominus dicturum se, profitens malis hominibus. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Non igitur vanè præmissum est, Deum pœnituisse, & dolore cordis tactum fuisse intrinsecus, quia videlicet tanti iudicij pœnam erat illaturus. Ipse est qui miserorum pœnis non delectatur, nec rursus potest negligens esse aut iniustus, vt peccata secundum modum cuiusq; nō vlciscatur. Hinc ait ipse in euangelio, Non possum ego à meipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico. A seipso namque facit & iudicat, quod audit is, qui merita rerum subuertit & inordinata relinquit. Verbi gratia, vt dicat bonum malum, & malum bonū, & pro fauore suo sicut iustum ita & iniustum dimittit impunitum. Hoc qui facere non audet homo vtcunque iustus est, qui autem non vult, iustus & sanctus est, qui autem facere nunquam possit aut potuit, solus Deus est, qui natura iustus est.

Genes.6. *Tria iudicia Dei.* *Matth.25.* *Genes.6.* *Deus pœnis miserorum non delectatur.* *Iohan.5.* *A seipso quippiam facere.*

Quid sit quod dominus dixit, non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. CAP. XXVIII.

QVare autem facturus hoc iudicium præmisit, dicens. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. Nōnne & antequam hoc diceret, auferebat spiritum homini Deus, & deficiebant, & in puluerem suum reuertebantur? Nōnne & primò dixerat homini. Donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerē reuerteris? Imò nōnne idcirco emiserat eum de paradiso, ne viueret in æternum? Dixit enim cum ironia grauissima, dixit iam tunc dolore cordis tactus intrinsecus. Ecce Adā quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. statimq; subiunxit. Nunc ergo ne fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat & viuat in æternum, emisit eum dominus deus de paradiso voluptatis. Quid ergo sibi vult, quòd quando filij Dei, filias hominum vxores acceperant, illæq; genuerunt gigantes, id est, viros famosos & potentes à seculo, quādo corrupta iam erat terra, omnisq; caro corruperat viam suam, cū propter hoc vellet inducere diluuium, quasi tunc primùm decernens, dixit: Spiritus meus, id est, spiritus à me datus, siue ad imaginem meam factus, non permanebit in homine in æternum? Quid inquam, nisi omnibus seculis satis factum esse vult ab experimentis, quòd sapienter & vtiliter, rationabiliter, & misericorditer faceret, hoc ipsum quòd hominem morte animæ iam mortuum, per peccatū, in corpore immortalem esse noluit, edicendo illi, quia puluis es, & in puluerem reuerteris, præueniendo illum, & eijciendo de paradiso voluptatis, ne fortè mittens manū, sumeret & comederet de ligno vitæ, & viueret in æternum. Igitur cum dicit, Non permanebit spiritus meus in homine in æternum. Hoc eum intendere arbitramur, vt approbemus & laudemus bonum eius consilium, quia verè quòd hominē in animam mortuū vetuit esse corpore immortalem, hoc fecit misericorditer nobis consulens, & sicut scriptum est, præcauens in futurum. Quid enim si propter vitam longiusculam, qua tunc viuebat, alius annos nongentos triginta, alius nongentos quinque, alius nongentos sexagintaduos, alius nongentos sexagintanouē, vt Mathusala. Si, inquam, propter tantulam viuendi moram, quæ ad æternitatem comparata, nec momenti quidem, vel puncti rationem obtinet, ita superbiebant homines viri famosi, à seculo potentes atque gigantes, id est, Dei contemptum habentes, mente superbissimi, & carne corruptissimi, sicut ipsa scriptura semel & iterum atque tertiò, imò & quartò inculcans & replicans manifestè asserit, quid egissent, vel quales fuissent, si sese nunquam morituros esse scirent? Perpendat, qui potest, quia neutra nec leuiter dictum est, præcauens in futurum, nec leue fuit aut paruum, quod præcauit Deus impedimentum salutis suorum ad æternam gloriam prædestinatorum, cupiens bonum vsque

Genes.6. *Psal.103.* *Genes.3.* *Genes.3.* *Genes.6.*

ad victoriã perducere propositum. Arbitrari namq; licet, quia non minus in hominibus quàm in dæmonibus incorrigibile fuisse superbiæ malum, addita corruptione carnis vltra miseriam dæmonum, qui carnei non sunt.

Quare Noe accepta sententia perdendæ vniuersæ carnis, non intercesserit pro hominibus sicut Moyses. CAPVT XXIX.

Genes.6. PRopterea dicentem Deum, Finis vniuersæ carnis venit coram me, & ego disperdam eos
cum terra, fac tibi arcam, &c. Audit Noe vir iustus atq; perfectus, & tacet, nullamq; pre-
cem pro iniustis offert, vt Deũ teneat, vt irã eius suspendat, Exempli gratia. Sicut eundem Deũ
Exod 33. tenuit Moyses, dicentem sibi: Dimitte me vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos,
faciamq; te in gentẽ magnam. Hoc ille fecit, vt verè mitis & iustus, nullatenus ambiens, vt fi-
eret ipse in gentem magnam, magisq; aliis quàm sibi consulens. Sed non proinde immitis aut
iniustus Noe, qui cum pararet arcam cum filiis suis ad reparationem orbis terrarum non in-
tercessisse legitur aut elaborasse, vt iratum cunctis viuentibus & cunctos delere volentem, te-
Exod.33. nere posset eundem Deum. Moysi namq; alia in fide & dilectione cordis sui fuit causa, quàm ea,
cuius solius sensus præbere videtur litera dicẽs. Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum
tuorum, quibus iurasti dare terram hanc, &c. Nam ille non tantùm attendebat multiplicati-
onem seminis vel possessionem terræ Chanaan quam tunc erant intraturi, quantum aspiciebat
ad honorem Dei, salutemq; generis humani, vt esset deus verax, & victor propositi. Iuxta illud.
Psalm. 50. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Abrahæ namq; promiserat, imò &
cum iuramento repromiserat Deus, quòd in semine eius benedicerentur omnes gentes, quod
est Christus. Et per os Iacob prædixerat spiritus veritatis, quòd de tribu Iuda Christus foret
Genes.22. nasciturus. Non, inquit, auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui
Genes.49. mittendus est. Si ergo minas impleuisset Deus contra populum illum, dicens Moysi, Dimitte
Exod.33. me vt irascatur furor meus contra eos, &c. non videretur Deus iustificari in sermonibus suis,
victoriamq; propositi peregisse verbum veritatis. Moyses namq; & si de genere Abrahæ, non
tamen erat de tribu Iuda. Ideoq; & si faceret eum Deus in gentem magnam, vt de linea eius
Moyses vni genti deum iratũ tenuit quem Noe vniuersam carnem delere volentẽ rationabiliter dimisit. Christus nasceretur, non omnino vicisset verbum Dei, quia non tribui Leui Christus, sed tribui
Iudæ fuerat promissus, vt ex ea nasceretur. Igitur eundem Deum quem iratum vni genti Moy-
ses fideliter tenuit, Noe vniuersam carnem delere volentem, rationabiliter dimisit. Quia vi-
delicet, perditio multitudinis nihil impediebat victoriam verbi Dei siue propositi Dei, dum-
modo superest, vel vnus ad suscitandum semen mulieris, inimicitias habiturum contra semen
serpentis.

Quid sit quod scriptum est: Noe inuenit gratiam coram domino. Item: Noe vir iustus atque perfectus in generationibus suis. CAP. XXX.

Genes.6.
Genes.5. HIc vnus tunc iustus erat, sicut de eo scriptura dicit. Noe verò inuenit gratiam coram do-
mino. Item, Noe vir iustus atq; perfectus fuit in generationibus suis. Portò generationes
eius, ab eo quem posuit Deus, pro Abel videlicet. Seth namq; genuit Enos, & Enos genuit Ca-
Genes.6. inan, & Cainan genuit Malalehel, Malalehel genuit Iareth, & Iareth genuit Enoch, & Enoch
genuit Mathusala, Mathusala genuit Lamech, & Lamech genuit Noe. Nam istæ generatio-
nes Noe, generationes erant filiorum Dei, & generationes Cain, generationes dicuntur filiorum
hominum, cum scriptura sic dicat. Cumq; cœpissent homines multiplicari super terram, filiasq;
procreassent, videntes filii Dei filias hominum quòd essent pulchræ, acceperunt sibi vxores
3.Reg.11. ex omnibus quas elegerant. Cum igitur in generationibus suis, id est, generationibus filiorum
Dei, solus Noe iustus atq; perfectus fuerit, magna & dolenda demonstratur accidisse corruptio
filiorum Dei per commixtionem filiarum hominum, quarum pulchritudo mentes & oculos
Ad retinẽdũ verbum Dei vnus suffecit. cœpit, & sine dubio corda peruertit, sicut recentiori tempore Salomonem quoq; sapientissimũ,
per mulieres alienigenas constat esse deprauatum. Vnus autem numero quid erat in illa tan-
ta multitudine hominum, vtpote diu viuentium & multipliciter generantium. Attamen vnus
ille omnipotenti verbo Dei suffecit ad retinendam, siue perficiendam victoriæ suæ palmam,
Genes.1. vt nihilominus quandoque perficeret bonum propositum, quod intenderat dicendo. Facia-
mus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Quid enim erat coram Deo omnis il-
la multitudo viuentis & florentis seculi, nisi fœnum & flos agri. Verè enim fœnum est populus,
Esaiæ 40. Verè omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni. Et sicut facile est fœnum ex-
Psal.116. iccari, & florem cadere vento flante, sic facile fuit verbo Dei, tantam multitudinem delere.
Esaiæ 40. Porro ipsum perbum domini manens in æternum, obedientem sibi manere fecit hominem v-
num, gubernans eum per contemptibile lignum.

Quid

Quòd Noe quia seruauerat verbum Dei, idem à verbo seruatus sit.

CAPVT XXXI.

PVta ergo iam tunc sibi dixisse Deum, Quoniam seruasti verbum patientiæ meæ, & ego te seruabo ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem vniuersum, tentare habitantes in terra. Multum enim attinet, ad laudem victoriosi verbi Dei, quòd obseruator eius propter hoc ipsum, quòd illud seruauit, seruatus est ab hora tentationis, imò à toto anno iudicii, id est, diluuii quod per totum annum terram vniuersam occupauit. Quod erat illud verbum patientię Dei? Ecce, inquit, ego adducam diluuii aquas super terram, vt interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter cœlum, & cætera. Hoc verbum rectè dicitur verbum patiẽtiæ Dei, quia videlicet postquam hoc verbum dixit Deus, adhuc diu patienter sustinuit. Anni ferè centum interfluxerunt ab hoc dicto, antequam inundaret diluuium, & illi credere nolentes, & in impietate permanentes, patientiam Dei comtẽnendo, iram sibi irreuocabilem thesaurizauerunt. Hinc Petrus apostolus, Qui increduli, inquit, fuerant aliquando, expectabat Dei patientia in diebus Noe cũ fabricaretur arca. Vigilanter itaq; attẽdenti liquet, quòd longa & magna fuerit patientia Dei, & quòd veraciter ille vir iustus atq; perfectus seruauerit verbum patientiæ Dei, videlicet centum (vt iam dictum est) annis fabricando arcam. Irrisiones & fortè multa difficilia sustinens ab incredulis, dum annuntiaret verbo & opere, inundaturas super omnem terram aquas diluuij. Deniq; cum quingentorum esset annorum, locutus est ei Deus. Fac tibi, inquiens arcam de lignis leuigatis, Et eadẽ scriptura teste, sexcentorũ erat annorum, quando diluuii aquæ inundauerunt. Quantos putas tanto tempore fluctus hominum sustinuit, si prophetæ suis quisq; temporibus per verbum domini pręsciendo plagam quamlibet imminentem sic offenderunt, vt de vita quoq; periclitarentur? Vndè & dicit quidam illorum, Formido & laqueus facta est nobis vaticinatio & contritio, cui incredibile videtur iustum illum multum offendisse fabricando arcam, & futurum prænuntiando diluuium per tot annos, apud superbos & gigantes illos, in illo recenti seculo, ceruicoso nimis atq; luxurioso? Igitur quomodo seruauit verbum patientiæ Dei, & ipse Deus, siue verbum Dei, seruauit illum ab illa seueritate iudicii, miraculo magno & congruente eius fidei? Sicut enim corruptionem fluctus, quibus omnis caro corruperat viam suam, mente euicit, & laudem iustitiæ, siue perfectionis habere meruit ita, & aquas diluuii vehementer inundantes per contemptibile lignum superando, seculis omnibus innotuit.

Multa ad Dei verbi victoriosi laudem attinent. *Genes. 6.* *2. Petri 3.* *Patientia dei magna.* *Genes. 6.* *Genes. 7.* *Plurimos Noe sustinuit hominũ fluctus.*

Quòd Dominus propositum suum satis declarauit toties benedicendo hominibus.

CAPVT XXXII.

POst illud iudicium, verbum Dei suos in mundo præcones & nouos & insignes habuit, imò vt haberet, effecit, quorum primus idem Noe cum filiis suis benedictionem eandem accepit, quam dudum Deus edixerat, quando primos homines masculum & fœminam creauit. Sicut enim tunc illis benedixit Deus & ait: Crescite & multiplicamini, & replete terram, sic & post diluuium residuis istis eodem verbo benedixit. Sic deniq; scriptum est, Egredere, inquit, de arca tu & vxor tua, filii tui, & vxores filiorum tuorum tecum, cunctaq; quæ sunt apud te educ tecum, & ingredimini super terram, crescite & multiplicamini super eam. Ac deinceps, Odoratusq; est dominus odorẽ suauitatis, & benedixit Noe & filiis eius, & dixit ad eos, Crescite & multiplicamini, & implete terram, & sit terror vester ac tremor super cuncta animalia terræ. Deinde tertiò, Vos autem crescite & multiplicamini, & ingredimini super terram, & implete eam. Trina verborum eorundem repetitio, magna est propositi Dei confirmatio, quòd proposuit in verbo suo, sciens & præsciens atq; prædestinatos habens omnes sanctos atq; electos suos, quos nasci volebat sibi de genere humano, quantis meritis crescere, quanto numero multiplicari haberent extunc vsq; in finem seculi, quando & congregatis illis ad dexteram suam dicet ipsum verbum incarnatum Iesus Christus victor propositi, Venite benedicti patris mei, possidete regnum quod vobis paratum est à constitutione mundi.

Præcones suos in mundo semper Dei Verbũ habuit. *Genes. 3.* *Genes. 1.* *Genes. 8. 9.* *Ibidem.* *Sãctos atq; electos in mundo nascituros, proficere meritis de' iubet.* *Matth. 25.*

FINIS LIBRI SECVNDI.

RVPERTI ABBATIS TVITI-
ENSIS DE VICTORIA VERBI DEI,
LIBER TERTIVS.

De tribus filijs Noe, Sem, Cham, & Iaphet, & quid sit, Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem. CAPVT I.

NVnc iam sermo per compendiū currens, videlicet omissis mysteriorum, siue allegoriarum longis itineribus, magnisq; circuitibus deuenit ad tabernacula
Genes.9. Sem dicente patre Noe: Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem.
Tabernacula Se, quid designent. Porro tabernacula Sē, adoptionē filiorum dei, & gloriā & testamentum & legislationē, & obsequiū, & promissa intelligimus, quæ omnia data sunt semini Abrahæ, qui fuit de posteritate Sem. Sē quippe genuit Arfaxat, Arfaxat ge-
Genes.11. nuit Sale, Sale genuit Heber, Heber genuit Phaleg, Phaleg genuit Reu, Reu genuit Saruth, Saruth genuit Nachor, Nachor genuit Thare, Thare genuit Abraham. Tabernacula ergo Sem, beneficia Dei sunt iam dicta, quæ præstitit Deus semini eius Abrahæ veniētē ex posteritate Sem, & rectè illa beneficia intelligimus per tabernacula, quia videlicet Abraham & cæteri patres, per quos vel cum quibus illa sunt administrata, manentē hic non quęrentes habere ciuitatē, & illā expectantes, cuius artifex & conditor est deus. In tabernaculis habitabant
Hebr.11. confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Ad hæc igitur tabernacula Sem sermone deducto ingrediendum est, & reuerenter aspiciendum, qualiter verbum dei peregrinationem nostram subiens, exinde militauerit, contubernales non dedignans habere homines, per quos omnem militiam nostræ salutis ordinaret, tamdiu cum illis commorans & per eorum voces sonans, donec ex ipsis quoq; carnem assumēs bellator atq; princeps belli totius, ipse ad publicum contra serpentem antiquum procederet.

De confusione linguarum, natiuitate Abraham, & secundo promissionis verbo, quòd in semine eius benedicendæ essent omnes gentes. CAP. II.

DIuisæ iam erant insulæ gentium in regionibus suis, tam à filiis Iaphet & filiis Sem, quàm
Gene.10. & à filius Cham. Enumeratis quippe filiis Iaphet, statim subiunctū est. Ab his diuisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, vnusquisq; secundū linguam suam, & familias in nationibus
Genes.11. suis. Item, enumeratis filijs Cham. Hi filij Cham, inquit, in nationibus & linguis & generationibus, terrisq; & gentibus suis. Deinde enumeratis filijs Sem secūdum cognationes & linguas &
Genes.10. regiones in gentibus suis, statimq; præmittit. Hæ familiæ Noe iuxta populos & nationes suas.
Diuersa linguæ. Ab his, inquit, diuisæ sunt gentes in terra post diluuium. Quam autē ob causam in linguas dissonas eædem gentes diuisæ sint, continuo scriptura narrat, videlicet quia facere ciuitatē & tur-
Genes.11. rim, cuius culmen ad cœlū pertingeret, volebant per nimiā superbiam, quam ibidem scriptura denotat nominando illos filios Adam, ait enim, Descendit autem dominus vt videret ciuitatē & turrim, quam ædificabant filij Adam. Illic cū dicit, filij Adam, procul dubio subintelligendū est, ac si diceret, imitatores Adam, qui Dei similitudinem appetiuit, non per verbi Dei obedi-
Linguarum confusio. entiam, sed per mentis suæ superbiā. Illa diuisio, siue confusio linguarum, accidit in diebus Phaleg, qui & idcirco appellatus est Phaleg, quia in diebus eius diuisa est terra, vt iam dictum est. Anni ferè centum nonaginta successerūt post illam diuisionem linguarū hominum, & natus est Abraham, ad quem incarnationis suæ desiderabilem fecit promissionē vnicum & indiuisibile
Genes.12. Dei verbum, dicente Deo ad illum. Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo pa-
Abrahæ repromissio. tris tui, & veni in terram, quam monstrauero tibi, faciamq; te in gentem magnam, & benedicā tibi, & magnificabo nomen tuū, erisq; benedictus, atq; in te benedicentur vniuersæ cognatio-
Genes.22. nes terræ. Siue vt alibi dixit, Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ.

Quòd confusiò linguarum abscondendo diuinæ promissionis thesauro profuerit
CAPVT III.

Roma.8. HInc illud dicere libet, quia sicut Apostolus ait, Omnia diligentibus Deum cooperantur in bonum, sic & illa confusio linguarum, & sanctis patribus ad quos factum est hoc verbum, & ipsi Deo Dei verbo cooperata est in bonū. Oportebat enim pro tempore, vt fieret oc-
Dei mysterium occultum manere opor tebat. cultum tale mysterium, neque super eo disceptaretur per publicum, quia dignus eo non erat mundus, ferè totus vbique lasciuiens & petulcus, nimiumq; ferox atque superbus, quamuis recenter seueritate inundantis diluuij percussus, & vsque ad paruas reliquias vna strage consumptus. Oportebat, inquam, interim manere occultum talem, tantæ promissionis thesaurum. Primò, ne peregrini illi, quibus hoc bonum erat creditum, iam tunc inuidiam intolerabilem pate-

paterentur. Deinde, ne diuinæ vocationis & supernæ spei margarita, ante porcos missa conculcaretur. Sic erat verbo Dei pro sanctis patribus ab hominum impiorum vel secularium inuidia cauendum, quomodo cauetur pro radice nouella, dum adhuc vnicum vix virgultum protulit, vndè bonum speras vel desideras fructum. Sicut enim extirpatio radicis spem fructus percipiendi præcidit, ita patribus si intempestiua fuisset à persequentibus illata iniuria mortis, facultatem præpediuisset implendæ promissionis. Idcirco verbum ipsum futuræ carnis suæ patres custodiuit, testante Psalmo, cum dicit. Non reliquit hominem nocere eis, & corripuit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Et quid ad cautelam istam tam idoneum, quàm præmissa confusio linguarum? Et quidem expedierat & vtile fuerat, quòd vbi deus confudit linguas, turrim illam ædificantiũ, non audiuit vnusquisq; vocem proximi sui, & ædificare cessauerunt. Sed magis expediuit, vtiliusq; fuit, quòd gentibus ignorantibus pręconfusione linguarum, sancta scriptura turris vera & verè pertingens vsq; ad altitudinem cœli construenda erat, sacramenta continens iam dictæ promissionis.

Matth. 7.

Psalm. 104

Ad Dei mysteriũ celandum linguarum cõfusio idonea.

Quòd mysteria Dei, non solis exteris per confusionem linguarum, verumetiam indignis Israelitis, per ænigmata & figuras abscondita fuerint. Item de trium linguarum literis inuentis. CAPVT IIII.

NVnquid verò & in sola multitudine seminis Abrahæ, Isaac, & Iacob, quę videlicet multitudo duodecim tribuum, gens vna, vel populus vnus extitit, defuturi erant homines eiusmodi, homines indigni æquè vt gentiles vel incircũcisi, quibus manifestè deberet ostendi sacramentum verbi Dei? Non vtiq; defutura erant, imò futurum erat, vt in illa gente carnalium multitudo, sua insipientia paucorum spiritualium fatigaret sapientiam, futurum hoc non ignorabat Deus ipse Dei verbum, dum sicut ad salutem nostram necessarium erat, suum per scripturam legis & prophetarum vellet hominibus præsignare consilium. Rectè igitur non solum in vna lingua sese abscondit verbum Dei, verumetiam in eadem lingua, quæ cæteris erat ignota gentibus, dicta vel decreta sua sic temperauit, ita similitudinibus vel figuris obumbrauit mysticis, vt vix pauci, vix soli spirituales percipere possent quale haberet consilium, quali ordine recuperare intenderet salutem mundi. Propter hoc primùm literæ sunt, vt videlicet in eis & per eas significaretur, & vsq; ad tempus clauderetur atq; signaretur verbi Dei mysterium, venturi ad expugnandum generis humani inimicum, per assumptæ carnis & passionis suæ sacramentum. Primarum, id est, Hebraicarum ista reperiendarum erat & fuit causa literarum. Primo nanq; literæ hebraicæ per Moysen repertæ, & Hebræis traditæ sunt. Secundo grecæ, quas Græcis Cadmus tradidit, quo tempore dux Othoniel filiis Israel præerat. Tertio loco trium linguarum principalium, iunior Latina lingua, literas habere cœpit, quas Carmentis reperit, quo tempore populum Israel iudicabat Iair. Et illæ quidem iuniores, grecæ & latinæ literæ ob humanas res significandas repertæ, quandoq; ad diuinas res significandas gratia Dei sunt admissæ. Primæ autem, id est, Hebraicæ ad significandas res diuinas, repertæ vel traditę sunt. Nunc verò ad ordinem redeamus.

Literæ quare.

Literæ hebraicæ, & græce, latinaq́; vnde exortæ.

Iudic. 3.

Literæ hebraicæ ad quid repertæ.

Quòd serpens antiquus propter verbum promissionis, contra Abraham, Isaac, & Iacob, inuidia quidem motus sit, nocere tamen eis non potuerit. CAP. V.

PRomissione beati seminis facta ad patres (vt iam dictum est) quomodo ille serpẽs antiquus quippiam inde cognouit, imò quomodo non cognosceret ipse callidus, & de regno suo, de regno mundi huius malè solicitus. Circumibat enim terram, & perambulabat eam, tanquam fortis armatus custodiẽs atrium suum, attendens, ne quid fortè contra suum principatũ suboriretur, secundum illud quod audierat dicentem sibi Deũ. Inimicitias ponã inter te & mulierem, & semẽ tuũ & semẽ illius. Hinc etenim requisitus est sub eisdem ferè temporibus à domino dicente Vndè venis Satan? & respondens ait: Circumiui terram & perambulaui eã. Et dominus ad eũ: Nunquid, ait, considerasti seruũ meũ Iob, quòd non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo? Erat autem Iob de stirpe Hus primogeniti Nabor fratris Abrahæ, cuius videlicet Hus, scriptura libri Geneseos hoc modo meminit. His itaq; gestis, nunciatum est Abraham, quòd Melcha quoq; genuisset filios Nachor fratri suo Hus primogenitũ, & Bus fratrem eius. De stirpe Bus Heliubuzites dictus est, qui & in libro Numeri Balaam nominatur. Porrò iam dictus Iob in terra Hus, qui fuit (vt iam dictum est) ex Nachor primogenitus Dinæ quoq; filiæ Iacob (vt Philo perhibet) extitit maritus. Istum considerauerat Satan circumeundo terram, & perambulando eam, quòd esset homo simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo. Quomodo ergo nõ etiam considerasset Abraham, Isaac, & Iacob fidem promissionis habentes, & propter illam spẽ, peregrinando de gente in gentẽ, & de regno ad populum alterũ pertranseuntes. Planè considerauit istos, & sciuit esse ciues regni Dei, regno suo contrarios, & de ipsis semẽ mulieris percepit fore nasciturũ suo semini contrariũ. Sed quid ageret?

Iob 1.

Lucæ 11.

Genes. 3.

Iob 1.

Iob de stirpe Hus.

Genes. 22.

Psalm. 104

Quomodo bonam radicem illam corrumperet, aut quorum per manus hominum extirparet? Verbum domini frequenter illos visitans, & intus fidem illorum incorruptam custodierat, & foris pro eis reges corripiebat, hominemque eis nocere non relinquebat. Et Abraham propter pulchritudinem Saræ, Isaac propter pulchritudinem Rebeccæ, & Iacob propter benedictionẽ
Psalm.104 quam surripuerat fratri suo, mori timuit, ideoque propter Laban de Mesopotamia fugit. Sed (vt iam dictũ est) verbum domini quenquã eis nocere non permisit, Nolite, inquiens, tangere Christos meos, &c. Ita contigit, vt nunquam eis nocere prævaleret inimicus, nullum ex eis siue in anima, siue in corpore lædere posset ille serpens antiquus, &c.

Quòd Ioseph deinde, primos serpentis insultus per fratres propter somnium exceperit.

CAPVT VI.

Viuente tamen patre Iacob, primos serpentis diaboli assultus Ioseph sanctus excepit, & in illo accrescente filio, aspectu decoro, pater pius nonnihil passus est, quia patienti paterno corde vulnerato compassus est. In illum adolescentem totos malitiæ suæ impetus ille inuidus intorsit. Veruntamen non est factum quod voluit, ad quod fratres ipsius per inuidiam concitatos vt facerent animauit. sed factum est quod Deus voluit siue Dei verbum, quod cum illo
Psalm.104 & in illo fuit, sicut scriptum est. Quia eloquium domini inflammauit eum. Quid enim serpens ille fieri voluit? Nimirum voluit illum occidi, & ex illa voluntate eiusdem diaboli homicidæ,
Genes.37. ex illius inspiratione vox illa procesit, vt videntes cum dicerent fratres sui. Ecce somniator venit, venite occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem. Quid autem Deus voluit? profectò quia vocaturus erat famem super terram, & omne firmamentum panis contereret habebat. voluit mittere ante eos virum hunc, & potius in seruum venundari, quàm occidi Io-
Psalm.104 seph, vt humiliarentur quidem in compedibus pedes eius, & pertransiret ferrum animam eius, non tamen humiliaretur sub peccato anima eius, neque pertransiret ferrum corpus eius, haberetque patientiam donec veniret verbum Dei, donec inflammaret eum eloquium domini, vt mitteret rex & solueret eum, princeps populorum, & dimitteret eum, constitueretque eum Dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ. Vicit ergo in illo iam tunc eloquium domini, quia non est factum quod primum dixerunt secundum inspirationem serpentis mali-
Genes.37. gni, Venite occidamus eum. Sed factum est illud quod sonuit, vtique eloquium Domini per vnum illorum dicentem. Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrum, & celauerimus sanguinem ipsius? melius est vt venundetur, & manus nostræ non polluantur, caro enim & frater noster est.

Quid sit quod à Hieremia dictum est: Vox in Rama audita est, &c. Rachel plorans filios suos.

CAP. VII.

PRimos assultus serpentis illos idcirco dixerim, quia videlicet à promissione beati seminis facta ad Abraham, qui persecutionem pateretur, cuius sanguis propter iustitiam quære-
Matth.2. retur, primus iste fuit. Vnde animaduertere licet sanctum & verè diuinum Euangelistam in
Hiere.31. morte paruulorum Innocentium satis congruè, multumque sapiẽter ita dixisse. Tunc adimpletũ
Thren.1. est quod dictum est per prophetam dicentem, Vox in Rama audita est, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos & noluit consolari, quia non sunt. Quid enim, nõne eiusmodi potentes testimoniũ, omnẽ filium qui pro causa occiditur illius beati seminis, quod est Christus vult haberi tanquam Ioseph? & omnem matrem quæcunque pro tali causa occisum plorat filiũ, siue vna sit mulier carnalis mater, siue sit ecclesia spiritualis mater, piis matribus in morte ipsorum condolens, vt sæpe factum est, vult haberi tanquam Rachel? Et rectè ac rationabiliter vniuscuiusque illorum innocentium paruulorum mater, in tali causa vocatur Rachel, similiterque tota ecclesia martyrum Christi mater, quia videlicet illius, cuius primi animam ferrum pertransiuit, dicta est Rachel. Hoc spiritui sancto placet, in quo & propheta cecinit, & Euangelista
Gene.37. intellexit, quia sicut tunc pater Iacob noluit consolari, & sicut mater Rachel si adiuueret nollet consolari, eo quod non esset Ioseph, & tamen erat, & non solum viuebat, verumetiam potens erat, & prosperè agebat Ioseph. Ita ecclesia siue quæcunque mater fidelis, plorat quidem pietatis affectu illum occisum, tanquã non sit, sed ille est, & non solũ est, verumetiã melius est, & verius viuit, idcirco quia talẽ ob causam euenit ei quod in hoc seculo non est. Proinde Rachel ploranti
Hiere.31. filios suos, & nolenti consolari super eis, quia non sunt, continuò hæc dicit Dominus. Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo, ait dominus. Et reuertentur à terra inimici tui, & est spes nouissimis tuis, & reuertentur filii tui ad terminos suos. Firmiter hoc tenet catholica fides, quia filii reuertentur ad terminos suos, quia pii martyres siue illi innocentes qui plorabantur, eo quòd non esset, & nullam carnis memoriã seculo reliquissent, resurgent & apparebunt in regno Christi, regno suo secundum similitudinem illius Ioseph, qui cum putaretur à fera deuoratus, vixit, & viuens atque potens inuentus est.

Quòd

Quòd serpens ille antiquus non solum insidias fratrum, verumetiam illecebras concupiscentiæ mulieris aduersum Ioseph suscitârit, neque tamen vicerit.

CAPVT VIII.

NOtandū interea, quòd nō vno modo tantū, sed duobus modis antiquus ille serpens aggressus est Ioseph. Neq; enim solūmodo per fraternā inuidiā consurrexit, vt eum corporaliter occideret, sicut occisus fuerat Abel, neq; solūmodo per fœminā circūuenire voluit eum, vt animam eius occideret, sicut circumuenerat Adam, sed per vtrūq;, & in vtroq; conatus eius frustratus est. Dixerūt nanq; fratres inuidentes, Venite occidamus eum, & factum non est: dixit domina mulier, Dormi mecū, & factum nō est. Grandis pugna, grande spectaculum. Victus ille serpens, quia verū infligere non potuit, falsum confinxit crimen, propter quod & humiliauerūt in compedibus pedes eius, & ferrū pertransiuit animā eius. Sed nonne hæc agendo serpens super pectus suū gradiebatur, id est, suam intentionem cōculcabat, sibimet contrarius. Tali nāq; via, taliq; processu procedebat ad victoriā eloquiū domini, quod inflāmauit eū, & ad hoc perducebatur vt prodessent illi somnia sua verbo domini consonantia, vt scilicet vocata fame super terram, consurgeret & staret manipulus eius, fratrumq; manipuli circumstantes adorarent manipulum eius. Itemq; vt sol & luna & stellæ vndecim adorarent eum super terrā. Quod fratres quidem fecerunt, pater autē non aliter fecisse legitur, nisi quòd iurāte illo de transferendo corpore eius adorauit Deū, conuersus ad lectuli caput, qui videlicet pater per solē figuratus fuerat, sicut & fratres per stellas vndecim. Porrò mater iam obierat, quæ per lunam signata fuerat, sed profectò si adiuueret tunc temporis, Deum in filio gratanter adoraret. Igitur in laude sapientiæ victricis, quæ non est alia quàm Deus, verbū Dei, veraciter est dictū, & sæpe dicendū, quia venditum iustū istū non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eū, descenditq; cum eo in foueam, & in vinculis non dereliquit eum, donec afferret illi sceptrum regni, & potentiā aduersus eos qui eum deprimebant, & mendaces ostendit qui maculauerunt illum.

Bifariā serpens antiquus aggressus est Ioseph.

Gene. 37.

Psalm. 104

Genes. 3.

Genes. 37.

De tertio promissionis verbo, Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus est.

CAPVT IX.

POst hæc insignia diuinæ virtutis, ecce iam tertiò verbū promissionis, verbū inuictum tale per os Iacob patriarchæ edidit oraculū. Catulus leonis Iuda ad prædam fili mi ascendisti, requiescens accubuisti vt leo & quasi leæna. Quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrū de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentiū. Tertiū hoc fuit beati seminis, quod est Christus, præconiū. Primum quippe fuerat illud ad serpentem. Inimicitias ponam inter te, &c. Secundū illud ad Abraham In semine tuo benedicentur omnes gentes. Ac perinde tertiū hoc est, cuius veritas duo præcedentia perficit, & complet. Nam si Christus, imò quia Christus de tribu Iuda est, ergo semen Abrahæ est, & dū ad prædam ascensurus præcinitur, verū esse confirmatur id quod inimicitias inter semen serpentis & semen mulieris positurum se prædixerat Deus. Itaq; domus quidē Iacob, in qua verbū promissionis repositum fuerat, maligni serpentis instinctu concussa, & scelere in fratrē admisso contaminata est, & Ioseph laborauit vsq; ad vincula, sed ipsum verbū neq; cōcussum, neq; alligatū extitit, quinimò quod semel & iterum prædixerat Deus, idipsum tertio repetēs, & clarius edicens per os patriarchæ in Aegypto peregrinantis, & in ipsa peregrinatione morientis cōfirmauit. Adde quòd tempora quoq; aduentus eius certo signo præsignauit. Non auferetur, inquit, sceptrum de Iuda, &c. Hoc nāq; signo, quia nō solū rex, verumetiam dux auferendus erat, & ablatus est de Iuda, id est, de gente Iudaica, temporibus Romani imperij, quādo rex dandus erat, & datus est Herodes alienigena, videlicet patre Idumæo, & matre natus Arabica. Hoc inquam, & si non alio signo cognoscendum & cognitum est tempus aduentus eius, taliter vt nunc appatet, quia non solum regem & ducem, sed & locum perdiderunt & gentem.

Genes. 49.

Genes. 3.

Genes. 22.

Verbū Dei incōcussum extitit.

Genes. 49.

De signo mulieris amictæ sole, parturientis & clamantis vt pariat, & item de signo draconis magni & rufi, &c.

CAP. X.

QValiter deinde inimicitiæ sæpe dictæ processerint, qua voce, qualibus conabimur verbis consequi, quali signo vel classico sono studiosus excitabit, attentumq; faciet spectatorem certaminis admirandi? Ecce Iohānes in Apoca. Iesu Christi dicit. Signū magnum apparuit in cœlo, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarū duodecim, & in vtero habens, & clamabat parturiens, & cruciatur vt pariat. Et visum est aliud signum in cœlo, & ecce draco magnus & rufus, habens capita septē, & cornua decē, & in capitibus suis septem diademata, & cauda eius trahebat tertiam partē stellarum cœli, & misit eas in terrā, & draco stetit ante mulierē quæ erat paritura, vt cū peperisset, filiū eius deuoraret. Signa hæc magna sunt, itaq; significatione & cœptum dirigere sermonem, & attentū reddere valent auditorem. Signa hæc mentis oculos feriunt, excitantq; & aperiunt ad cognoscendam earum

Apocal. 12.

de qui

Mulier parturiēs ecclesia est. *Draco diabolus esse cœperit.* *Exod.1.* *Ibidem.*

de quibus loquimur, faciem rerum. Mulier quippe illa, ecclesia est. Draco ille diabolus est. Mulier tunc cœpit in vtero habere, quando fides patriarcharum, de quibus nūc loquebamur, promissionem habens. Christum cœpit expectare. Diabolus autem tunc cœpit draco esse, quando contra fidem vel spem illam sæuire cœpit, aperta persecutione, scilicet mortuo Ioseph & omnibus fratribus eius, quando rex nouus super Aegyptum constituitur, qui ignorabat Ioseph, & ait ad populum suum. Ecce populus filiorum Israel multus & fortior nobis est, venite sapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur, &c. Tūc, inquam, cœpit draco esse, & tanquam draco non solummodo fraudulenter decipere, verumetiam fortiter pugnare. Non solūmodo decipere animas, verumetiam occidere corpora, dicente illo rege. Quando obstetricabitis Hebræas, & tempus partus aduenerit, si masculus fuerit, interficite illū, si fœmina, reseruate. Item ad populum suum. Quicquid, ait, masculini sexus natum fuerit, in flumen proiicite, quicquid fœminei, reseruate. Antequam tale quid iuberetur aut fieret eius instinctu serpens erat, & serpēs dici merebatur, quia decipiendo latenter & subdolè mentibus illabebatur. Extunc autē draco est magnus, draco rufus, palàm sæuiens, apertè persequens, magnus magnitudine regū, & multitudine hominum impiorum interficientium, rufus sanguine piorum morientium.

Coronam duodecim stellarum in capite eiusdem mulieris, fuisse principes duodecim tribuum, & quod in vtero habuerit, fuisse verbum promissionis. CAP. XI.

Philip.3. *Apocal.12.* *Genes.37.* *Apocal. 12.* *Genes.22.* *Apocal.12.* *Iohan.12.* *Apoc.12.*

VTrunque signum, & mulier illa, & draco ille apparet & videtur in cœlo, quia videlicet ab his duntaxat, qui cœlestia meditantur, qui dicere possunt. Nostra autē conuersatio in cœlis est, ab his inquam videtur, sentiturque animo, & in muliere quantus dolor, & in dracone illo quantus sit vel fuerit horror. Mulier illa amicta erat sole, quia dotata erat patriarcharum fides cœlesti promissione: luna sub pedibus eius, quia seculi temporalibus bonis sic vtebantur sancti patres, vt nō ipsa bona mentibus eorum dominarentur per cupiditatem, sed ipsi bonis illis per liberalem dominarentur dispositionem. In capite mulieris corona stellarum duodecim, quam in illo primitiuæ ecclesiæ initio, filii Iacob patres fuere duodecim tribuum, iuxta illud, Fidele verumque somnium, videbam per somnium quasi solem & lunam & stellas vndecim adorare me. Sine dubio stella duodecima, ipse est, qui somnium viderat. Equidem secundum sua temporis illius merita, fratres vndecim non lucebant, sed secundum futurorum spem & electionē quæ ex ipsis erat assumenda, stellæ lucidæ erant illi. Stellæ lucidæ sunt eiusdē electionis principes, duodecim apostoli. Et in vtero habens inquit, Quid habens, & vndè habens? Habens, inquit, semen in quo benedicerētur omnes gentes. Et hoc habens ex creatore Deo rationalis creatura, tāquam de proprio viro vxor legitima. Ex quo Deus Abrahæ semē illud promisit, & eiusdem Abrahæ cæterorūque cuiusque anima promissionis fidē suscepit, extunc eadē mulier in vtero habere, id est, prægnans esse cœpit. Et clamabat parturiens, & cruciatur vt pariat. Mulieres quæ corporeos partus ediderunt, & patiēdo dolores illos expertæ sunt, bene sentiunt quàm veraciter veritas dicat. Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius, &c. Sic profectò quæcunque anima verbum Dei, verbum Deum, Christum Iesum filium Dei diligit, & in Christo piè volens viuere, persecutionem patitur, bene sentit id quod dicitur de muliere illa. Quia clamabat parturiens, & cruciatur vt pariat. Nos cœpta persequētes, victoriæ verbi Dei magna & præclara insignia in eo maximè continuemus, quòd superatis cūctis draconis capitibus, filius mulieris masculus raptus est ad Deum, & ad thronum eius, gentes omnes virga ferrea recturus.

Quando primùm cœperit parturire, clamare, cruciari vt pareret.

CAPVT XII.

Exod.1. *Exod.2.* *Vociferati sunt, quid.* *Ezech.23.* *Vexatio intellectū dat*

QVando (sicut iam dictum est) surrexit rex nouus super Aegyptū, qui ignorabat Ioseph, & populum filiorum Israel crescētem affligere cœpit, & masculos occidi, vel in aqua necari iussit, pro hoc inuidens, quia crescebant & multiplicabantur, tūc mulier illa in vtero habens, clamare cœpit, quia videlicet tunc erigebat se primum caput draconis tam in illo rege, quàm in eo qui mortuo illo successit. Tūc nanque ingemiscētes filii Israel propter opera vociferati sunt, ascenditque clamor eorū ad dominū pro operibus & audiuit gemitū eorū. Et omnes quidem vociferati sunt, sed non omnes vociferandi scientiam habuerunt, id est, non omnes vociferando corporum pariter & animarū suarum liberatorē, quia ad patres ipsorū repromissus fuerat, quærere vel desiderare sciuerunt. Nam ferè omnes de corporū sola salute soliciti, curā vel solicitudinem habere nescierunt de animabus suis. Hinc animaduertendū est, multū profuisse mulieri, quòd primum caput draconis contra se stare vidit, quia videlicet illo periculo commonita se in vtero habere recognouit, & in partus sui felicitate sperare didicit. Nam si tranquillitas temporis in Aegypto illi arrisisset, malè secura iacuisset in medio fornicationū idololatriæ. De quibus per prophetam parabolicè dictū est. Fili hominis, duæ mulieres filiæ matris vnius fuerunt, & fornicatæ sunt in Aegypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt, vbi subacta sunt vbera earū & fractæ sunt mammæ pubertatis earū. Bene igitur, quòd saltem vexatio intellectū daret auditui

vt quam-

vt quamuis pauci tamen nonnulli suspirarent & optarent iam semen illud quod Deus Abrahæ Genc. 22.
repromisit. Nam primus Moyses tunc ad Dominum dixit. Obsecro domine, mitte quē missu- Exod. 4.
rus es. Sentiebat nanq; nihil per se vel per alium posse ad perfectum adduci, nisi veniret ipse qui
mittendus erat, de quo pater Iacob in benedictionibus Iudæ. Non auferetur, inquit, sceptrū de Genes. 49.
Iuda, &c. & hoc non sine magni desiderij clamore dixit, quippe qui & alibi tacito ore clamasse
legitur, domino dicente. Quid clamas ad me? Clamabat igitur mulier, id est, quæ iā incipiebat
esse ecclesia, quā signat mulier, & cruciabatur vt pareret, nōnullus iā cū tēporali liberatione cor-
porum desiderantibus aduenire promissum patribus, liberatorē animarū pariter & corporum.

Quòd agnus quem immolabant filij Israel, vbi fuerit typus incarnandi, econtra Pharao rex Aegypti caput primum serpentis. CAPVT XIII.

SEd iratus, inquit, dominus in Moysen. Perge, Aaron frater tuus egredietur in occursum Exod. 4.
tuum, & ostendam vobis quid agere debeatis. In hoc ipso dominum sibi iratum dixit, quod
Christum suum distulit, & non statim misit qui auerteret iram, quæ propter Adæ peccatum
accidit. Veruntamen non omnino illum exauditum reliquit, ita videlicet, etsi ipsum quē mis-
surus erat, non statim misit, ac saltem signum aliquod, signum magnum, sacramentū magnum
eius præmisit. Tollat, inquit, vnusquisq; agnum per familiam & domos suas, immolabitq; eum Exod. 12.
vniuersa multitudo filiorū Israel ad vesperā. Agnus ille signū & sacramentū fuit vēturi Christi, *Agnus pa-*
qui mittendus erat, pro quo (sicut iam dictū est) suspirans dixit Moyses. Obsecro domine, mitte *schalis, si-*
quem missurus es, Hoc intendens Baptista Iohannes, qui ante illū missus est, vbi vidit eum am- *gnū vēturi*
bulantem, dixit. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Econtra ille Pharao, qui tūc erat rex *Christi.*
Aegypti, signum draconis iam dixi, signum & similitudinem gerebat diaboli, hoc innuēs dicit Exod. 4.
in eum per prophetam spiritus Dei. Leoni gentium assimilatus es, & draconi qui est in mari, &c. Iohan. 1.
In illa similitudine sui, in illa immolatione agni, qualiter pugnauerit verbum Dei, qualiter illud Ezech. 42.
primum draconis, id est, Aegypti regnum vicerit atq; cōtriuerit, quis nescit? Erigebat se caput
illud contra mulierem, vt omnem beati seminis tolleret expectationem, aboleret Dei nomen,
perderet promissionis fidem, deglutiret futuri regni spem. Econtra per Moysen verbū Dei siue Exod. 5.
in verbo Dei, Moyses multis caput illud plagis percutiebat. Dimitte inquiēs populū vt sacrifi-
cet mihi in deserto, At ille videlicet Pharao, non solū nō dimisit populū, verumetiā irridēs atq;
dicens. Vacant otio, & ideirco vociferantur dicentes. Eamus & sacrificemus domino, amplius
oppressit eos operibus, in tantum vt dicerent Moysi & Aaron. Fœtere fecistis odorem nostrum
coram Pharaone & seruis eius, & præbuistis ei gladium vt occideret nos.

Quòd omnipotens verbum Dei percusserit primogenita Aegypti.
CAPVT XIIII.

QVid multa, post ranas & cinifes, post muscas & locustas, quibus illud caput draconis
extimulatum atque corrosum fuerat, post vesicas turgentes, & grandines igne permi-
xtas; quibus exulceratum atq; grandinatū ingemuerat, cum neq; istis neq; cæteris plagis
adhuc cederet exterminium primogenitorum, victorem asseruit sermonē Dei cū prædicta im-
molatione agni mystici. Dum enim (inquit sapientia) quietum silentiū tenerent omnia, & nox in
suo decursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus domine exiliens de cœlo à regalibus Sapien. 18.
sedibus, durus debellator in mediam exterminii terram prosiliuit, gladius acutus insimulatum
imperium tuum portans, & stans repleuit omnia morte, & vsq; ad cœlum attingebat stans in
terra. Hoc illa scriptura de illo noctis medio dixit, quando percussit omne primogenitum in
terra Aegypti à primogenito Pharaonis, qui sedebat in solio eius, vsq; ad primogenitum ca- Exod. 12.
ptiuæ quæ erat in carcere, & omne primogenitum iumentorum. Surrexitq; Pharao nocte, &
omnes serui eius, cunctaq; Aegyptus, & ortus est clamor magnus in Aegypto. Neq; enim do-
mus erat in qua non iaceret mortuus. Cum igitur & illa scriptura prior dixerit, factum est in
noctis medio, percussit dominus omne primogenitum in terra Aegypti, & ista sequens dicat.
Dum nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus, & cætera. Non dubium
quin dominus qui percussit illa primogenita Aegypti, propria sit persona verbi Dei, filii Dei.
Verbi omnipotentis, filii victoriosi. Vndè vigilāter animaduertendum, quòd cū dixisset: Trā- Sapien. 18.
sibit dominus percutiens Aegyptios, cumq; viderit sanguinem in superliminari & in vtroque
poste, transcendet ostium, & non sinet percussorem ingredi, continuo subiunxit. Custodi ver- Exod. 12.
bum istud legitimum tibi & filiis tuis vsq; in æternum. Quid enim est præsenti loco dicere, Cu
stodi tibi verbum istud legitimum, nisi ac si dicat, custodi tibi dominum istum vsq; in æternū.
(Verbum nanq; istud, omnipotens sermo iste, dominus est, vt iam dictum est, quem custodire *Custodire*
oportet vsq; in æternum) potius quàm illius agni immolandi ritū, qui profectò permanere non *verbum le-*
debuit vel custodiri vsq; in æternum, sed tantum vsq; ad illam plenitudinem temporis, quo in- *gitimum.*
carnandum erat verbum istud, custodiendum vsque in æternum.

Quòd de eodem Verbo dictum sit, Exultauit vt gigas ad currendam viam.
CAPVT XV.

Sapien.18. IAm descriptio eius prælibata diligentius consideranda est, Omnipotens, inquit, sermo tuus domine, exiliens de cœlo à regalibus sedibus, durus debellator, in mediã exterminii terram prosiliuit, gladius acutus, insimilatum imperium tuum portans, & stans repleuit omnia morte, & vsque ad cœlũ attingebat stans in terra. Nonne magnum & fortem in his verbis, gigan-
Psalm.18. tem agnoscis? gigantem illum, de quo Psalmista canit. Exultauit vt gigas ad currendam viam suam, à summo cælo egressio eius? Quis enim alius gigas per incarnationem de cælo descendit, & superato mortis imperio, cum victoria in cœlum ascendit? quod Psalmista prophetico
Sapien.18. spiritu cecinit. Nisi omnipotens sermo tuus domine, qui tunc de cœlo à regalibus sedibus, durus debellator prosiliuit in terram, & vsq; ad cœlum pertingebat in terra stans? Magnus vtiq; gigas, qui stans in terra, vsque ad cœlum pertingebat, quod Psalmista dixit de futuro prophe-
Psalm.18. tans. A summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. Et quod sapiens ille dixit de præterito memorans, Exiliens de cœlo à regalibus sedibus in terram prosiliuit, & vsq;
Sapien.18. ad cælum attingebat stans in terra. Eandem vnius eiusdemq; qui & incarnatus venturus erat in mundum, & nondum incarnatus venerat super Aegyptum, velocitatẽ pariter & magnitudinem giganteam, magnificè prædicant. Verùm quia præsenti operi susceptum vel propositũ non est, eiusmodi mysteria perquirere, sed bellorum verbi Dei quandam velut historiam texere, hoc nunc in laudem victoriæ eius breuiter dicendum, quia dignum se fecit iste omnipotens sermo domini, quòd tunc de cœlo à regalibus sedibus exiliuit, quòd durus debellator gladiusq; acutus in mediam exterminii terram prosiliuit. & stans omnia morte repleuit, vide-
Exod.12. licet ita, vt non esset domus in qua non iaceret mortuus à primogenito Pharaonis, qui sedebat in solio eius, vsque ad primogenitum captiuæ quæ erat in carcere, & omne primogenitum iumentorum.

Idem Verbum Dei Aegyptijs fuisse gladium acutum, filijs autem Israel agnum mitem & mansuetum. CAP. XVI.

MIrabile vtique fecit inter domos Aegyptiorum & domos Israel vno eodemq; tempore, vna eademq; nocte. Illic, id est, in domibus Aegyptiorum tanquam durus bellator erat, tanquã gladius acutus sententiam vibrabat. In domibus autem filiorum Israel mitem se & humilem natura esse signabat, Per agnum, simplex & mansuetum animal, quod immolari iusse-
Matth.11. rat. Deus nanq; mitis & humilis est, neq; apud nos talis didicit esse filius Dei, ex quo carnem nostram assumpsit, vt diceret, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, sed talis erat priusquã cœlum & terra fierent, natura, propria, non cuiusquã imitatione. Inter nos istud non discere venit, sed docere. Peccantium impietas rebellando hoc meretur, quòd talis esse videtur, vt de illo tempore dictum est. Durus debellator & gladius acutus, videlicet quorum cor durum mansuetudine & patientia eius abutitur, vt ille Pharao durus & superbus. Ille enim vbi primùm audiuit. Hæc dicit dominus Deus Israel, dimitte populum meum vt sacrificet mihi in deserto.
Exod.5. Quis est dominus, ait, vt audiam vocem eius, & dimittam Israel? nescio dominum, & Israel nõ dimittam. Ita incipiens, magisq; ac magis cor suum indurans & aggrauans, hoc emeruit, vt iste mitis & humilis contineret mansuetudinem suam, & ostẽderet in eum fortitudinem suam. Veruntamẽ neq; ipsum, neq; Aegyptios cæteros durus iste debellator debellauit, per semetipsum primogenita percutiendo, sed percussori, videlicet angelo malo, potestatem dando. De quo di
Exod.12. xit ipse ad Moysen & Aaron. Cumq; viderit sanguinem in superliminari, & in vtroque poste, transcendet ostium, & non sinet percussorem ingredi domos vestras & lędere. Et Psalmista cum
Psalm.73. dixisset. Misit in eos iram indignationis suæ, &c. addidit continuò, immissionẽ per angelos malos. Vita nanq; est iste omnipotens sermo, & mortis pessimæ, quæ peccatorũ est, in se amaritudinem non habet, sed ministros eiusdem mortis malos angelos in potestate habet, quos idcirco percutere iustè permittit, quia peccatores accusante culpa, iustitia viuere non sinit.

Quam ob causam primogenita Aegyptiorum percussa sint.
CAPVT XVII.

ET quid iustius, quid in ordine iustitiæ pulchrius, quàm vt talium primogenita interficerentur? Primogenitum nanq; domini, Pharao & Aegyptii penitus auferre volebant, & idcirco iusta vice, pulchro ordine in exterminio primogenitorum plagam receperunt extremam,
Exod.4. sicut apud ipsum dominũ præscitum fuerat atq; præordinatum. Dixeratq; dominus ad Moysen, dum mitteret eum ad Pharaonem. Dices ad eum, Hæc dicit dominus, filius meus primogenitus Israel, dixi tibi. Dimitte filium meum vt seruiat mihi, & noluisti dimittere eum, ecce ergo interficiam filium tuum primogenitum. Claret ordo iustitiæ in eo quòd eius interfecit primogenitum, qui primogenitum domini nolebat dimittere. Vndè autẽ populus ille primogenitus domini

domini aut filius? Nunquid Deus illū genuerat? aut ante illum populum siue hominem, quem appellauit Israel, nullū à seculo electum, vel gratiæ suæ filium habuerat. Equidem primogenitus aliquo modo potuit populus ille dici, videlicet respectu gētilis populi, quem postea regeneraturus erat per euangelium Christi filij sui vnigeniti. Veruntamen nihilominus causa cognoscenda est, cur ille populus tali in tempore filius dictus sit primogenitus, videlicet quia carnem de populo suo illo erat assumpturus idem Dei filius, verè primogenitus, verè vnigenitus. Agebat hoc instāter diabolus & intendebat, ne populus ille permaneret, vnde nasciturus erat ille filius vnigenitus & primogenitus in multis fratribus. Et idcircoquicquid in eūdem populum agebat per Pharaonem & seruos eius, in illum filium rectè refertur, cuius originem carnis præcidere festinabat, ne nasceretur. Non igitur leuē aut paruam ob causam primogenita cæsa sunt. Quòd si quæras, cur etiam primogenita cæsa sunt iumētorum? Ad hoc breuiter dicēdum, quia per vim retinebat Pharao iumēta vel armenta eorum. Cum enim diceret Moses, Hostias quoque & holocausta dabis nobis quæ offeramus domino Deo nostro, cuncti greges pergant nobiscum. Itemq; dicente illo. Cum paruulis nostris & senibus pergemus, cum filijs & filiabus, cum ouibus & armentis. Recede (ait) à me, & caue ne vltra videas faciem meam. Statimq; eiecti sunt de conspectu Pharaonis.

Primogenitus domini quis.

Colos. 1.

Exod. 10.

Quam ob causam item post cædem primogenitorum, omnes Aegyptij aquis operti fuerint. CAP. XVIII.

Plaga ista, id est, morte primogenitorum, caput illud contritum & euictum est, ita vt mollia loqueretur, & diceret. Surgite & egredimini, ire & immolate domino, sicut dicitis, & vt petieratis, & abeuntes benedicite mihi. Sic locutus est recenti dolore adhuc saucius, sed postmodum cum dimisisset populum, cum nunciaretur ei quòd fugisset populus, respirauit inuidia rediuiua, intumuit superbia, & cunctis curribus cum omni exercitu abeuntem Israel vsque in mare persequebatur, non tam vt illum ad seruiendum sibi retineret, quàm vt omnino interficeret. Dixit enim inimicus, ait in cantico Moses, Persequar & comprehendam, diuidam spolia, & implebitur anima mea. Euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea. Idcirco sicut dum primogenitum domini populum dimittere nollet, iustè primogenitum filium suum perdidit, ita nimirum iusto iudicio, dum omnes interficere cupit, ipse versa vice cum omnibus suis periit, coopertus aquis, & ne vnus quidem superfuit ex eis. Ita primum draconis caput vicit verbum Dei, per figuratiuum sacramentum futuræ suæ carnis siue passionis, id est, per vespertinam immolationem agni. & mulier illa quæ in vtero habens clamabat, exultauit, id est, gens illa Christum quandoq; paritura, præcentore Mose, canticum gloriæ domino cantauit. Vnde & sapientia dicit. Inimicos eorum demersit in mare, & ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo iusti tulerunt spolia impiorum, & decantauerunt, Domine nomen sanctum tuum, & victricem manum tuam laudauerunt pariter.

Exod. 12.

Exod. 15.

Sapien. 10.

Hæc omnia Abrahæ à Deo prædicta fuisse, & quòd filij Israel Aegyptios iustè spoliarint. CAPVT XIX.

Nonne hoc est iustum & verum verbum, quod dictum fuerat ad Abraham patrem ipsorum? Scito, ait, prænoscens quòd peregrinum futurum sit semen tuum, in terra non sua, & subijcient eos seruituti, & affligent annis quadringētis, statimq; subiunxit. Veruntamen gentem cui seruituri sunt, ego iudicabo, & post hæc egredientur cum magna substantia. Perpulchrum & expectatione dignum est, quòd iste omnipotens sermo taliter exiliens de cœlo à regalibus sedibus, vt supra memoratum est, gladius acutus, & durus debellator, non solum illic, verumetiam in omnibus quæcunq; debellat aut percutit, iudicio pugnat, iudicio vincit, nullumq; omnino absque iudicio percutit, quia summus est iudex, imò quia iudicium est, quia veritas iudicij est. Vndè non noua assertione, sed antiqua veritate in Apocalypsi de eo dictum est. Qui sedebat super equum album, scilicet de hoc ipso verbo habēte corpus immaculatum, quia vocabatur fidelis & verax, & iustitia iudicat & pugnat. Quòd si iudiciū vel iustitia iudicij quæritur, de hoc quoq; quòd iusti tulerunt spolia impiorum, quòd cum substantia magna egressi sunt, spoliaueruntq; Aegyptum, iubente ipso, vt postularet vir ab amico suo, & mulier à vicina sua vasa aurea & argentea. Si, inquam, de hoc ratio quæritur, qua cum iudicio factum esse probetur, sententia in promptu est iusta & nota, quia dignus est operarius mercede sua. Operarios autem Aegyptiorum, filios Israel fuisse quis nesciat? Præposuerat nanque illis Pharao magistros operum, vt affligerent eos oneribus, ædificaueruntq; illi vrbes tabernaculorum Phiton & Ramesses. Qualem pro illis operibus, vel inter illa opera tanti operarij mercedem receperunt? nullam vtique mercedem bonam, sed econtrario pœnam amaram, sicut scriptum est. Oderantq; filios Israel Aegyptij, & affligebant eos illudentes eis, atq; ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris, luti & lateris, omniq; famulatu, quo in terræ operibus premeban-

Gene. 15.

Sapien. 18.

Apoca. 16.

Exod. 12.

Luca 10.

Exod. 1.

Exod. 1.

premebantur. Mercedem igitur quam illi iniusti, iniustè detinuerunt, isti iustè tulerunt, & tollendo spolia impiorum, iniustitiæ argui non possunt, verbo ipso (quòd Deus est fidelis & verax qui (vt iam dictum est) iustitia iudicat & pugnat contra gentem illam, cui serui erant) iudicante cum iustitia, vt egrederentur cum magna substantia.

Eundem esse draconem, & Behemoth, eumq; à solo Verbo vinci, vt multiplicet preces, & mollia loquatur. CAPVT. XX.

Behemoth PAtrata hac victoria, & victrici veritate verbi Dei, super illud primū caput draconis completa, sub eisdem temporibus, idem dominus dicebat ad beatum Iob, de eodem dracone quem Behemoth nuncupabat, qui in illo Pharaone victus est, per quem verbum promissionis
Iob. 40. eius impugnauerat. Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? Item, qui fecit eum, applicabit gladium eius. Nimirum decebat eum, vt iam sic loqueretur, quia iam fecerat in illud primum, & facturus erat in cætera capita, vt vnumquodq; sibi mollia loquere-
Exod. 5. tur. Nempe is qui corde indurato, dura locutus fuerat, dicendo. Quis est dominus vt audiam vocem eius? Nescio dominum, & Israel non dimittam, & his similia. tandem humiliatus sicut
Exod 9. vulneratus, idem superbus postquam semel & iterum falsè dixit. Peccaui etiam nunc, orate dominum, peccaui, sed dimitte etiam hac vice peccatum mihi, vt iam non valens vltra fallere. Surgite, egredimini (inquit) & abeuntes benedicite mihi. In mari quoque positus fracta duritia
Exodi 12. mollissimè dixit. Fugiamus Israelem, dominus enim pugnat pro eis contra nos. Similiter de cæteris capitibus draconis, id est, de regnis, quæ pugnauerunt, vel per quæ draco ipse pugnauit contra verbum Dei. Iam hic breuiter dicendum est, quia singula suis temporibus & locis, post multam superbiam atque duritiam multiplicauerūt præces, & locuti sunt mollia. Nam & Babylonij regni caput Nabuchodonosor, postquam ex hominibus abiectus est, & fœnum vt
Daniel. 4 bos comedit. Leuaui (inquit) oculos meos ad cœlum, & altissimum benedixi, &c. Sic & Aman caput superbiæ regni Persici, cum vniuersum genus Iudæorum sese iam delere putaret, tandem multiplicauit preces, & mollia locutus est intantum, vt corrueret super lectulum pro ani-
Hester. 7. ma sua rogans reginam Hester. Similiter de cæteris experimenta reperientur in suis locis, quàm veraciter de agitatore illorum dracone diabolo dictum sit. Nunquid multiplicabit ad te pre-
Iob. 40. ces, & loquetur tibi mollia? simulq; illud: Qui fecit eum, applicabit gladium eius, vt videlicet frustretur conatus gladij eius, quemadmodum huius primi, qui cum dixisset: Euaginabo gla-
Deute. 32 dium meum, interficiet eos manus mea, suffocantibus aquis præpeditus est, vt gladium suum explicare non posset de vagina sua.

Quòd dominus populum Israel liberauerit in laudem & gloriam nominis sui, vt faceret eam excelsiorem cunctis populis. CAP. XXI.

VErè magnum & laudabile victoriæ verbi Dei spectaculum, si ritè perpendas pugnantis siue duri debellatoris huius intentionem atq; propositum. Quid enim intendebat? Quid in proposito habebat, quando primum illud draconis caput omnipotens sermo tuus domine, de cœlo à regalibus sedibus exiliens debellabat? qualiter belli siue victoriæ suæ fructum quærebat? Hoc licet ferè omnes nouerimus, tamen ex ipsius sacræ scripturæ oraculo audire præ-
Deut. 28. senti loco amplius delectamur, cum præmisisset Moyses ad Israel. Dominus elegit te hodie, vt sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, & custodias omnia præcepta eius, subiunxit intentionis summam. Vt faciat (inquit) te excelsiorem cunctis gentibus, quas creauit in laudem & nomen & gloriam suam. Quid hac intentione benignius, dulcius, amabilius? Populum numero exiguum, seruitute miserrimum, populis omnibus viliorem atq; contemptibiliorem, superbissimis famulantem, & in ipso famulatu inter opera dura luti & lateris affligentibus, atque illudentibus Aegyptijs expositum, ita consolari intendebat, vt cunctis gentibus facere proponeret excelsiorem, & hoc intendens atq; dicens. Videns vidi afflictionem populi mei in Aegy-
Exod. 3. pto. Ad liberandum illum descendit, & hoc tam grande certamen suscepit. Quæ autem illa celsitudo sit, vel in quo populum illum cunctis populis excelsiorem facere voluerit, & fecerit,
Roma. 9. apostolicis enunciamus verbis, quia ipsorum est adoptio filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissio, quorum patres, & ex quibus Christus secundum car-
Roma. 3. nem, qui est super omnia benedictus Deus in secula, amen. Num parua hæc celsitudo est? Et in alio loco, cū percunctatus fuisset. Quid ergo amplius est Iudæo, aut quæ vtilitas circuncisionis
Exod. 24. statim? Ipse respondit. Multū per omnem modū. Primū, quia credita sunt illis eloquia Dei. Tanta celsitudine excelsum facere illū dignatus populū præ cunctis populis. Quomodo vel quando illi eloquia sua credidit? Dic quinquagesimo ascende ad me in montem, ait ad Moysen, & esto ibi, daboq; tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi, vt doceas filios Israel. Tanto ac tali studio Deus illis eloquia sua credidit, vt eloquiorū quoq; signa, scilicet literas traderet Moysi, dando illi tabulas scriptas digito Dei.

Populo Israel non solum commissa, verumetiam scripta fuisse eloquia Dei, idq; digito ipsius. CAPVT XXII

QVis deniq; alius, nisi ipse Deus signorum huiusmodi, scilicet literarum, author vel inuentor existimabitur? Sic nanq; Moyses ipse testatur. Daboq; tibi (ait dominus) duas tabulas lapideas, legemq; ac mandata quæ scripsi. Legem cum dicit, subiungendo ac mandata, non vtiq; cæremoniarum, sed legem decem præceptorum vult intelligi, & rursus scriptũ est. Et reuersus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonij in manu scriptas vtraque parte, & factas opere Dei. Scriptura quoq; Dei sculpta erat in tabulis, & in Deuteronomio digestis rursus decem mandatis. Hæc (inquit) verba locutus est dominus, & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi. Item, de tabulis secundis, quas fecit, prioribus fractis. Cunq; dolassem (inquit) duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem habens eas in manibus, scripsitq; in tabulis iuxta id quod prius scripserat verba decẽ. Itẽ in Exodo. Dedit quoq; Moysi (completis huiuscemodi sermonibus in monte) duas tabulas testimonij lapideas, scriptas digito Dei, ac deinceps. Præcide (ait) tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribam super eas verba quæ habuerunt tabulæ quas fregisti. Quorsum ita tot testimonia? Videlicet vt liquidò constet, quòd qui huiusmodi rationem & vocem siue linguam ad loquendum dedit, idem ipse Deus literas, id est, ipsas elementorum figuras primus per semetipsum conscripsit, & ei qui primus ex omnibus hominibus scribere meruit, scilicet Moysi scriptas tradidit. Necdum quippe vel ipse Moyses quicquam scripserat, quando dixit ei. Ascende ad me in montem, & esto ibi, daboq; tibi duas tabulas lapideas, & legẽ ac mandata quæ scripsi. Equidem Græcis Cathmus, quo tempore dux Othoniel filijs Israel præerat. Et Latinas literas tradidit Carmentis, quo tempore populum Israel iudicabat Iair. Sed hoc fieri potuit humana industria per imitationẽ scripturæ prioris & diuini operis, vt iam non esset impossibile fieri in alia lingua, quod homini per semetipsum Deus ostenderat in vna, scilicet Hebraica.

Author literarum Deus. *Exod. 24.* *Exod. 32.* *Deut. 5.* *Deut. 10.* *Exod. 32.* *Exod. 34.* *Inuentores literarum.* *Exod. 24.*

Nihil vtilius inuento literarum ad cognitionem Dei creatoris esse.

CAPVT XXIII.

NOtandum itaq; quòd inter cuncta opera manuum hominum hoc vnum opus est, quod habet homo ex artificio opificis Dei, & de cunctis operibus Dei, quæ multa sunt, hoc vnũ opus est, quod homini manu sua iussit operari. Nam & in tabulis opere suo, scripturam suam scripsit, & homini in libro scribere iussit. Exempli gratia. Scribe hoc (inquit) ob monimentum in libro, & trade auribus Iosue. Delebo enim memoriam Amalech sub cœlo. Nunquid hoc tantum illi scribere iussit, quòd Amalech principium gentium, id est, primis ex omnibus gentibus venisset, & pugnasset contra Israel, & idcirco memoria eius delenda esset? Imo amplius illud constat, & dignè sciendum est, quòd iusserit illi scribere. In principio creauit Deus cœlum & terram, quamuis non sit præmissum, dixit dominus ad Moysen. Scribe hoc in principio. In principio creauit Deus cœlũ & terram, quòd si vtilitatem huius operis, scilicet manu scribendi rectè perpendis, profectò fateris dicere vel decuisse Deum maiestatis, quod figurarũ huiusmodi scilicet literarũ nõ alius quã ipse primus author extitit. Quid enim est in omni mundo, in vniuersa multitudine rerũ, vel signorũ visibilium, quod humanæ menti ad cognoscendũ creatorẽ suum, tam efficax, tam vtile, tamq; certũ præbeat adiumentũ? Nunquid ordo cœli, solis, & lunæ, stellarum, quæ omnia pulchra sunt, & creatricis omnipotentiæ quædam signa sunt, quę ita vt hęc, verborũ signa, sensus nostros instruunt aut instruere possunt. Hęc signa de pręterito narrant, de pręsenti demonstrant, de futuro seculo annunciant, & quod summum est, creatoris non solũ omnipotentiam asseuerant, verumetiam voluntatem nobis intimant, & quoties volumus, Deus nobiscum per hęc signa loquitur. Dignum igitur opus, quod ipse Deus operatus esse credatur, sicut manifestè scriptura testatur. Quia (sicut iam dictum est) prior ipse scripsit in tabulis opere suo, digito suo, vtiq; modo ineffabili, & deinde homini scribere iussit.

Exod. 17. *Gene. 1.* *Literarum vtilitas.*

Sicuti priores duæ tabulæ Moysi fractæ sunt, Ita & literarum characteres sub Esdra mutatas fuisse arbitramur. CAP. XXIIII.

SVnt autem literæ apud eosdem scilicet Hebræos numero vigintiduæ, & characteres quidem immutati sunt, quia certum est, Esdram scribam, legisq; doctorẽ post captam Hierosolymã, & instaurationem templi sub Zorobabel alias reperisse figuras, sed sono eodem permanente. Quod verò mirum si elementorum figuras, quas ipse Deus tradiderat, per prophetam Esdram immutari voluit, quem ipsum esse Malachiam accipimus, qui in ordine duodecim prophetarum est nouissimus, cum ipsas quoque tabulas, in quibus scriptura Dei literæ sculptæ fuerant, quas nimirum non Moyses præcidit, sed Moysi ipse dedit, frangi placuerit, & alias Moyses ipse fecerit, quamuis nec in illis scripserit, dicente domino ad eum. Præcide tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribam super eas verba, quæ habuerint tabulæ quas fregisti? Nam

Literæ apud Hebræos quot. *Esdras idẽ qui Malachias.* *Exod. 39.*

de prioribus tabulis, quòd non Moyses illas præciderit, sed dominus ipse & scripserit, & illi dederit, manifesta est authoritas scripturæ, quæ dicit. Dixit autem dominus ad Moysen. Ascende ad me in montem, & esto ibi, daboq; tibi tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi. Itē alio loco. Deditq; Moysi completis huiuscemodi sermonibus in monte Sinai duas tabulas testimonij lapideas, scriptas digito Dei. Non ergo mirum, si in restauratione ciuitatis vel templi literas, quas digitus Dei scripsit, per hominem immutari placuit, cum in constructione tabernaculi quandoq; destruendi, tabulas quas ipse Deus præparauerat, homo fregerit, & alias iussu Dei præciderit, potuit in vtroque, scilicet & in alteratione tabularum, & in demutatione literarum eiusdem rei esse portentum? Quia videlicet futurum erat, vt omnia quæ tunc instituit Deus nondum homo factus pertransirent. Nam ecce vetera sunt, & transierunt, & noua omnia facienda erant, vt nunc facta sunt quæ instituit idem Deus homo factus, sacerdos in æternū, de quo Apostolus. Christus autem assistens pontifex futurorum bonorū per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, & cætera.

Exod. 24. *Exod. 34.* *Hebr. 9.*

Dona esse Dei, quòd homo in Verbo Dei possit meditari, deinde & eloqui, demum & scribere, atque aliorum scripta legere. CAP. XXV.

ECce quàm paruulo auxilio, quantum Deus & verbum eius subuenit generi humano? Vigintiduæ tantum, sicut iam dictū est, literæ sunt. Ecce de impensis tam paruis, quàm magnum constructum est ædificium? Primò ex ipsis positum est fundamentum scripturarum, id est, scripturæ illæ quæ canonicæ dicuntur, per spiritum sanctum conditæ sunt, & deinde quàm multi ex omni natione & gente, maximeq; Græci & Latini, non pluribus vsi literis superædificauerunt? Inde factum, vt in publicum conuentum nostrū habeamus ascitum, & habere semper possimus Dei verbum. Eatenus homines pauci instructi fuerant hoc verbo, quorum notissimi sunt, Abraham, Isaac, & Iacob, ad quos fiebat Dei verbum, non huiusmodi lectione, sed occulta inspiratione, & idcirco paucissimi verbum percipiebant, quia tali instructione non multi digni erant. Literæ datæ confestim viam fecerunt multitudini ad percipiendum verbum Dei. Ac per hoc rectè dixerim, quia literarum authorem siue inuentorem primum, non hominem quempiam, sed ipsum Deum esse decuit, cuius hoc tertium est munus ad cognitionem valens verbi sui, quòd homini literas dedit. Primum nanq; est donum Dei, quòd homo vtpote rationalis verbum illud potest meditari. Secundum, quòd solus ex cunctis animantibus linguam habens eloquentem, ipsam suam meditationem valet eloqui. Tertium, quòd cum literas didicerit manu scribere, & aliorum manu scripta cognoscere potest verbū Dei, sapientiam Dei. Visibilibus signis sub istis signis primum illi populo credita sunt eloquia dei, & instructus est de adoranda maiestate vnius & solius veri dei, quòd vnus ipse cuncta creauerit, cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, quòd hominem ad imaginem suam creauerit, quòd ad Abraham, ad Isaac, & Iacob locutus sit, & semen eorum in populum sibi peculiarem elegerit, & sub eisdem signis leges eius accepit, quorum summa tota est in præceptis decalogi, quæ ipse scripsit in tabulis, & sub eisdem signis cærimonias eius, id est, ritum vel ordinem eidem deo sacrificandum suscepit.

Literarū inuentor Deus.

Sacramenta cœlestia, sub sacrarum superficie literarum latentia, similia esse thesauro abscondito in agro. CAP. XXVI.

QVantum sapientiæ decus, quantos sapientiæ thesauros sub istis puras signis, id est, literis, esse absconditos? Quis explicare possit diuitias salutis, quas illa mulier supra memorata in illa prima victoria, videlicet vbi victum est & contritum primum caput draconis, accepit reconditas sub illis literis? Hinc est enim quod apud Ezechielem dominus ad eandem mulierem dicit. Et egressus sum pactum tecum, & facta est mihi, & laui te aqua, & emundaui sanguinem tuum ex te, & vnxi te oleo, & vestiui te discoloribus, & calciaui te hyacinthino, & cinxi te bysso, & indui te subtilibus, & ornaui te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum, & dedi inaurem super os tuū, & circulos in auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo, & ornata es auro & argento, & vestita es bysso, & polymito, & multis coloribus. Tantis nanq; diuitiarū splendidis nominibus, quid, nisi sacramenta cœlestia sub illius sacræ scripturæ grosso velamine latentia, significare putamus? Nam si eiusdē prophetiæ textū in præcedentibus ac sequentibus attendas, nimirum constat, dicta hæc esse de sacræ legis institutione, quam à domino in manu Moysi, imò in dispositione angelorum, ecclesia primitiua tunc accepit, plenā cœlestibus sacramentis. Quisquis hæc attendis, profectò veram & cōgruam perspicis illam parabolā verbi incarnati dicentis: Simile est regnū cœlorum thesauro abscōdito in agro, quē qui inuenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrū illū. Siquidem literatura illa in superficie quodammodo agnoscibilis est. Sed in huiusmodi agro thesaurus absconditus est sapientiæ cœlestis, thesaurus nobilis, quem qui inuenit,

Thesaurus in agro. *Ezech. 16.* *Latēt sub grosso velamine sacramēta.* *Matth. 13*

inuenit,id est,qui intelligit rectè gratulatur,& veraciter domino dicit. Bonum mihi lex oris tui *Psal.118.*
super milia auri & argenti.Qui hoc inuento delectati, vniuersa quæ habebant, vendiderunt,&
agrum huiusmodi emerunt, vt exonerati secularibus negotiis,vacare possent, & intendere vel
meditari in illa lege domini,& necdum potuerunt, nec nisi ex parte cognoscere poterunt, sen-
serunt dominum,latentem illic in factis figuratiuis & dictis mysticis.

Hunc thesaurum ideo absconditum fuisse,ne paruuli quibus lacte opus erat,solidũ cibum non ferre possent,& porci margaritas pedibus subiectas conculcarent.

CAPVT XXVII.

PLanè sic abscondendo thesaurum tanti precij, iam tunc ipse primus fecit, quod alibi do- *Matth.7.*
cet,cum dicit.Nolite margaritas vestras mittere ante porcos, ne fortè conculcent eas, &
conuersi lacerent vos.Item,Sapientia docet,paruulis non solidum cibum, sed lac esse offeren-
dum.Hoc(inquam)tunc ipse fecit, dum verbi sui thesaurum & margaritas secretorum cœle-
stium taliter signauit, vt nec porci inuenire possent,nec paruuli pressi pondere deficerent.Pro-
fectò,si temporis illius statum respicias,homines aut contemptores erant nimis, aut simplices,
præter paucissimos quos spiritus propheticus, qui in Moyse amplior erat, consilij sui conscios *Nume.16.*
habere dignatus est.Exempli gratia. Chore & Dathan,atque Abyron, & cæteri proceres syna-
gogæ,qui contra dominum & contra Moysen steterunt subsannantes atque dicentes.Reuera in-
duxisti nos in terram,quæ fluit riuis lactis & mellis, & dedisti nobis possessiones agrorum vi-
nearum. Nonne porci erant,qui conculcarent obiectas sibi cũ vidissent margaritas regni cœ-
lorum? Idcirco valde notandum,quòd cum sanctæ scripturæ intentio tota tendat ad regnum
cœlorum,ferè nusquam in omni pentateucho vlla sit mentio de gloria eiusdem regni, vel com- *Deute.32.*
minatio gehennæ ignis,verbis manifestis,præter quod dictũ est in cantico, Ignis succensus est
in furore meo,& ardebit vsque ad inferni nouissima.minæ sunt ad deterrendũ,ne peccent,de gla-
dio,de fame,de pestilentia,de malis bestijs.Promissiones verò ad excitandum bonum studium,
de agris,& de vineis,de oppidis,siue villis,& ciuitatibus muratis, de ficetis & oliuetis, de terra
fluente riuis lactis & mellis,quibus videlicet nominibus, & quæcunque vulgo intelliguntur, le-
uiora sunt his quæ à spiritualibus spiritualiter sentiuntur, sed multo efficacius animos contin-
gunt attendentium vel expectantium,non illa quæ non videntur,sed illa tantùm, quæ viden-
tur.Profectò si manifestius proprijs iam tunc enuntiata fuisset de futuro seculo illa dulcedo vitæ
æternæ,& requies paradisi, quæ sub nomine terræ intelligitur lacte & melle manantis, paruuli
quidem,quibus lacte opus erat, tanquam solidum cibum fastidirent, superbi autem tanquam
porci margaritas conculcarent.

Exemplis probatur, non expediuisse,vt sacramenta scripturæ apertis verbis prodantur, donec opere compleantur.

CAP. XXVIII.

QVid de mysterio dicam tabernaculi mystici,quod sine dubio secundum exemplar cœ- *Exo.25.*
leste dominus fieri iussit. Ait enim. Inspice,& fac secundum exemplar quod tibi in mon-
te monstratum est.Si res ipsa,scilicet sacramenta incarnationis,passionis, & resurrectionis suæ,
quorum illa exemplaria fuerunt,verbum ipsum palam tunc describi iussisset,quis portare po-
tuisset? Vt de multis vnum exempli gratia proponã, illud quod in Deuteronomio taliter di- *Deute.28.*
ctum est.Et erit vita tua quasi pendens ante te,& non credes vitæ tuæ.Si paulò manifestius dici
placuisset? Esaiam serratum esse accipimus, quasi iusto & legis iudicio damnatum, eo quòd di- *Esaias ser-*
xerat. Vidi dominum sedentem super solium excelsum . Contrarius enim ipsi domino in hoc *ratus.*
dicto esse iudicatus est,quia de seipso dixit, Non enim videbit me homo, & viuet? Si ergo ille
ab hominibus damnatus est,quia dixit: Vidi dominũ sedentem? Quid fieret de Moyse. Si vbi *Esai.6.*
dixit,erit vita tua pendens ante te,& non credes vitæ tuæ, ita manifestius dixisset. Crucifiges, *Exod.33.*
& pendere facies dominum tuum ante te, & resurrexisse non credes eundem authorem vitæ? *Exod.25.*
Laudabilis igitur prouidentia verbi,in eo quòd per scripturam & mundo innotuit, & mundo
sese abscondit,taliter eandem scripturam contemperans,vt quasi liber signatus, carnales illius
temporis oculos effugeret,& custodiretur venturis spiritualibus,quibus in suo tempore vtiliter
aperiri posset.Custodibus suis statim mercedem qualem cupiebant larga manu dedit,sicut scri-
ptum est.Et dedit illis regiones gentium,& labores populorum possederunt, vt custodiant iu- *Psal. 104.*
stificationes eius,& legem eius requirant.Atque ita factum est,vt quamuis plerique ipsorum im-
belles existerẽt,attamen pugnaturis in militia verbi Dei,arma ferrẽt, miroque modo pugnatorũ
longè post futurorũ præcursores atque armigeri existerent. Hoc ipsum præuidẽs dominus,dicebat
ad Moysen.Feriã igitur eos pestilentia, atque consumã, te autẽ faciã principẽ super gentẽ magnã,
& fortiorem quàm hæc est. Denique & si nõ statim factũ est, Moyse interueniente, at nũc videmus im-
pletum,quia percussi sunt Iudæi,& super aliam gentem,scilicet super omnem sanctã ecclesiam
Moyses princeps & magister reuelata facie constitutus est.

FINIS LIBRI TERTII.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI,

LIBER QVARTVS.

Quarum animalium septem illa capita draconis similia fuerint. CAP. I.

DE primò capite draconis, qui ante mulierē parituram stetit, vt cū peperisset,
Apoc. 12. deuoraret filiū eius, id est, de primo regno, quod cōtra verbū Dei & promissa
persecutionē excitauit, vt non perficeretur propositū eius, iam dictū est, qua-
liter triumphauerit verbū Dei, verbū Deus. Nunc iam de secundi capitis ex-
cidio narraturi, opportunū esse arbitramur, vt quomodo septē capita sunt, &
diuersas habent facies, singulas singulorū capitum facies clara contēplatione
discernamus. Ecce ex scripturarum iudicio patēter animaduertere licet, quia
primū caput simile erat draconi. secundū, simile erat vitulo. tertiū, simile leoni. quartum, simile
Capita draconis. vrso. quintū, simile pardo. sextū, cæteris dissimile bestijs. septimū, simile homini. Draconi nanq;
qui est in mari assimilatus es, ait dominus per Ezechielē super Pharaonē regē Aegypti. Nō ne-
cesse est hoc longis probare documētis, cū vbiq; in omni ecclesia notū sit, & celeberrimū quòd
Ezech. 35 Pharao ille carneus, populū Dei seruituti subiiciens, & per mare transeuntem persequens, atque
submersus in mari cum curribus & equitibus suis, typus diaboli fuerit, cui post seruitutē peccati
à populo cōfugiente ad Christū abrenuntiatur cū omnibus pompis suis. Idcirco primū illud ca-
put rectè est simile draconi. De cæteris capitibus siue faciebus, ratio nihilominus in prōptu est.
Secūdi nanq; capitis faciē, id est, Israelitici regni qualitatem, idcirco similem vitulo animaduer-
temus, quia statim post exitū de Aegypto caput vituli formauit idē populus, & adorauit illud.
Et tunc quidē caput illud ad tempus repressum fuit, sed vbi temporis opportunitas accessit, cō-
Psal 104 festim eandē faciem dupliciter, id est, duos vitulos reformauit, regnū illud scissum à domo Da-
uid, & colendo atq; defendēdo illos, præcones verbi Dei interfecit. Deinde tertij, quarti, quinti,
atq; sexti capitis facies Daniel exprimit. Prima (inquit) quasi leæna, quia videlicet regnū Ba-
bylonicum secundum similitudinē leænæ, duobus malis abundauit, superbia videlicet, & lu-
2. Reg. 12 xuria. Alia bestia, scilicet regū Medorū atq; Persarum, similis ait vrso, scilicet propter cru-
delitatem Aman Agagitæ hostis Iudæorum. Bestia tertia, vel regnū Macedonū, quasi pardus
inquit, nimirū propter varietatē Græcorum, & sæuitiam Alexandri magni, & Antiochi, qui
in Iudæos impiè desæuit. Bestia quarta videlicet regnū Romanorū, non dicitur cui similis fue-
rit, quia regnū illud magnitudine & fortitudine cunctis dissimile extitit, & cōtra fidē verbi in-
carnati plus omnibus & terribilius infrenduit. Post illa duo superiora, & ista quatuor inferiora
capita siue regna, septimū futurum est caput, cuius facies similis homini, scilicet regnum Anti-
christi, qui homo peccati, & filius erit perditionis. Nunc ordinem prosequamur.

Quòd facies secundi capitis, facies vituli fuerit, quem fecit Aaron, & quomodo tunc mulier in vtero habens, clamauerit. CAP. II.

INterea dum in monte cum Moyse dominus, vel cum domino Moyses loqueretur, Serpens
Exo. 32. antiquus primo capite exarmatus, iam aliud caput erigere properabat contra Deū & verbū
eius. Videns nanq; populus, quòd moram faceret descendendi de monte Moyses, formauit, & fecit
vitulum conflatilem. Et hi sunt (inquit) dij tui Israel. Item dixerunt alter ad alterum. Constitu-
Num. 14 amus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum. Quis nisi diabolus serpens antiquus hoc ma-
chinatus est? Illud intendens, vt offensus Deus populi reatu, verbiq; sui ac promissionis oblitus,
à proposito suo auerteretur. Sed clamauit mulier illa in vterò habens, videlicet Moyses, cuius
anima eiusdem mulieris, scilicet ecclesiæ pars erat, clamante & orante dominū Deū suū, ac di-
cente, Cur domine irascitur furor tuus contra populū tuū? Recordare Abrahā, & Isaac, & Israel
Exo. 32. seruorū tuorū, quibus iurasti per temetipsum dicēs, Multiplicabo semē vestrū, sicut stellas cœli.
Hæc & cætera dicens, nimirū vehemēter cupiebat, iustificari Deū in sermonibus suis, & vincere
victoria veritatis, & per virtutē huiuscemodi intentionis domini dicētis, Dimitte me, vt irasca-
Ibidem. tur furor meus. Fortis homo tenere potuit, quia reuera fortis est, & apud Deum, & apud homi-
nes, quicunque verbi Dei fidus auditor est, id est, qui optat sicut Dauid, vt Deus in sermonibus
suis iustificetur, & vincat cū iudicatur. Itaq; (sicut iā supra dictū est) facies secundi capitis similis
vitulo extitit, sed tunc gladiū caput illud habere non potuit, quia non sibi ducem constituerūt,
imò statim ducē suū vindicemq; contra vitulū suū, Deū suū experti sunt, quā fortē haberet iusti-
tiæ zelum, cū esset mitissimus omniū hominū. Ille nanq; iratus valde, proiectis de manu tabu-
Ibidem. lis atque confractis, vituloque combusto & contrito vsque ad puluerem. Si quis est domini,
ait,

ait, fungatur mihi. Congregatisque ad eum omnes filii Leui. Ponat (inquit) vir gladium super fœmur suum, & occidat vnusquisque fratrem & amicum & proximum suum.

Quod idem caput sublatũ ad tẽpus, sub Ieroboam denuo erectum sit. CAP. III.

ET tunc quidem ex oculis sublatum est caput illud draconis, scilicet vitulus, sed ex animo populi nunquam penitus fuit amotus. eiusmodi Deus semper erat illis in appetitu, sed sub seueris iudicibus prohibebantur, vsque ad tempus Roboam filii Salomonis filii Dauid. Illo succedente patri, scissæ sunt decẽ tribus à domo Dauid, & fecerunt sibi regem Ieroboam, qui excogitato consilio, fecit duos vitulos aureos, posuitq; vnum in Bethel, & alterum in Dan. Dixitq; idipsum, quod filii Israel formato (vt iam dictũ est) vitulo in deserto, dixerãt, Ecce dii tui Israel, qui duxerunt te de terra Aegypti. Tunc toto conamine erexit se contra mulierem secundum caput draconis, habens (vt iam dictum est) faciem vituli. Cœpit enim vti gladiis, & interficere & persequi maximè prophetas verbi domini. Eatenus, ex quo Pharao interiit, & nullus regum gladios habuit ad causam hanc, vt prohibere posset, Deo vero sacrificari, & annũciari verbum domini, quicquid interim egit auertendo populum à cultu Dei, non tanquam draco bellator, sed tanquam serpens deceptor egit, per eundem sexum populum decipiens, per quem & primum deceperat hominem sine vi. Duxerunt enim vxores filias eorum, ipsique filias suas eorum filiis tradiderunt & seruiebant diis eorum. Hinc iratus dominus tradebat eos in manus hostium, à quibus afflicti clamabant ad dominum. Dominus quoque flectebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & suscitabat eis iudices, & liberauit eos de cæde vastantium. Postquam autem mortuus esset iudex, reuertebantur & multò maiorã faciebãt, sequentes deos alienos, & seruientes eis, & adorantes illos. Inde serpens inermis extitit, nec tanquam draco bellare potuit, quia iudicem aut principem neminem ex omnibus possedit, cuius vi posset vti ad deterrendum illos à cultu domini, quinimo ferè omnes iudices strennuè gesserunt suis quisque temporibus, astringendo populum ad custodiam legis domini.

2.Reg.12. Exo.32. Iudic.3. Iudic.2.

Quod per iudices dominus populum ab idololatria repreßerit, & ab hostibus defenderit, vincente per eos verbo Dei. CAP. IIII.

EOrundem omnis victoria iudicum, profectò victoria verbi Dei est, quia videlicet non in multitudine exercitus, sed in verbo domini vicerunt, liberantes Israel ab oppressione hostium de Othoniel, qui primus illorum videlicet duodecim iudicum extitit, ita scriptum est. Fuitque in eo spiritus domini, & iudicauit Israel. Egressusque est ad pugnã, & tradidit dominus in manus eius Chusan Rasathaim regem Syriæ & oppressit eum. Post illum secundus Ahud, qui liberauit Israel de manu Moab, dum percuteret regem Eglon. Verbum, inquit, domini habeo ad te. Statimque dictum eius, quòd secum haberet verbum domini, verũ esse res ipsa probauit, quia videlicet victus & humiliatus est Moab die illo sub manu Ahud, & terra quieuit. Post illum, Samgar defendit Israel. Proculdubio non virtute humana, sed virtute eiusdẽ verbi, Cuius rei testimoniũ illud est insigne, quòd percussit de Philistum sexcentos viros vomere. Deinde Barach dum pergit ad pugnã contra Sisarã principem exercitus Iabin regis Chanaan, dixit ad eum prophetes Delbora. In hac vice tibi victoria non reputabitur, quia in manu mulieris tradetur Sisara, quod & factum est. Nam Iahel vxor Abercinei percussit eũ in capite, quærens vulneri locũ, & tempus validè perforans. De Gedeon quis nesciat, quòd victoria, qua Madian & Amalech, cæterosque orientalium nationum vicit, victoria fuerit verbi Dei? Cum trecentis viris ad pugnam iuit, tenentibus in sinistris manibus lampades, & in dexteris sonantes tubas, illisq; conclamantibus, gladius domini gladius Gedeonis, stantibus singulis in loco suo, immisit dominus gladium in omnibus castris, & mutua se cæde truncabant. Nimirũ eiusmodi bellum & victoria non hominis, sed Dei est. De Iephte nõ sic elucet, quòd pugnauerit in eo verbum domini absque robore militari, excepto quod de illo scriptũ est. Factus est ergo super Iephte spiritus domini & circumiens Galaad & Manasse votum vouit domino, transiuitq; ad filios Ammon, tradiditq; dominus eos in manus eius. De Sampson nulla est dubitatio, quin fortitudo eius, verbum ipsum fuerit, cuius venturi in hunc mundum per incarnationis mysteriũ, mysteria præclarissima præclaris gestis præfigurauit.

Iudic.3. Ahud. Ibidem. Samgar. Barach. Iudic.4. Gedeon. Iudic.7. Iephte. Iudic.12. Sampson. Iudic.15.

Iudices non nisi clamante ad dominum populo suscitatos. CAP. V.

IVdices isti non in silentio, sed clamore populi præeunte, suscitati sunt à domino, vt liberarent filios Israel de vastantium manibus. Quid horum magis venerandum est? quid amplius potentiam vel sapientiam commendat verbi Dei ad victoriam tendentis? Illud ne, quòd tradidit eos in manus hostiũ, vt clamarent, an quòd clamantibus iudices suscitauit, qui eos liberarent? Nimirũ in vtroq; omnipotẽs sermo tuus domine tanquam durus bellator decertabat, vt nõ vacuus reuerteretur ad te, qui salutem generis humani in ipso proposueras, & hoc Abrahæ promiseras. Maximè aũt in hoc dirigebat salutis eiusdẽ cursum, quòd tradebat Israel in manus hostiũ. Vexatio namq; auditui dabat intellectũ, vt sæpè dicta mulier aduersitatibus cõmonita,

Boni principes a domino dantur. Sapien.18.

recogitaret, & memor fieret qualem in vtero haberet conceptum, & quàm necessarium sibi esset, vt conceptus ille perueniret ad partum. Quid enim clamasse arbitramur iuuenculam illius temporis vel ætatis Ecclesiam? Quoties illud legimus vel audimus, Clamauerũt filii Israel ad
Iudi. 3. dominum, qui suscitauit eis saluatorem, & liberauit eos. Profectò nõ vanè illud nonnullos clamasse & clamãdo postulasse intelligimus, vt iam veniret iste saluator, qui Abrahæ fuerat promissus, & per Moysen designatus, quali signo foret cognoscendus. Prophetam (inquit) de gente
Deut. 18. tua & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi dominus Deus tuus, & cæt. Nunquid enim, quia solus Moses illum inclamasse manifestè legimus, nullus, vel eodem, vel sequenti tempore eundem inclamasse putabitur? Moses vtique cum in Aegyptũ ad Pharaonem mitteretur, potius
Exo. 4. illum iam mitti cupiens, qui plenã salutẽ perficeret, Obsecro, inquit, domine, mitte quem missurus es. Item postquam vitulum fecerant cum pro eodem populo deprecaretur, inter cætera di-
Exo. 33. cebat. Præcipis mihi, vt educam populum istum, & non indicas mihi quem missurus sis mecum, præsertim cum dixeris. Noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me. Vnde ani-
Exo. 3. maduertendum, quod eodem in loco rectè dicitur idem Moses festinus, hoc modo, Festinusque Moses curuatus est pronus in terram, & adorans ait. Si inueni gratiam in conspectu tuo domi-
Gene. 49 ne, obsecro vt gradiaris nobiscum, & cæt. Multum namque festinabat, quia cum dixisset Iacob Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus est. Iam illum venire cupiebat, qui mittendus erat, parum attendere volens, quòd de Iuda non solùm duces aut iudices, verumetiam reges existere oporteret, priusquam ille veniret.

Quam ob causam iudices illi saluatores appellati sint. CAP. VI.

Quod de illo, videlicet Mose, manifestè scriptum est, de aliis quoque nonnullis sine dubio sciendum est. Neque enim vllo tempore sic defecit fides in Israel, vt nõ esset aliquis, qui eiusdẽ venturi spem haberet, promissionemq́ expectaret. Proinde rectè diximus, hoc ipsum, quòd tradidit dominus filios Israel, in manus hostium, De proposito fuisse verbi Dei ad victoriam opusq́ perfectum tendentis, vt videlicet mulier in vtero habens magis ac magis cla-
Iudices dicti saluatores. maret, & cruciaretur vt pareret. Hoc perpendenti animo, pulchrum valde & venerabile apparet, quòd eosdem sic datos iudices sacra scriptura nuncupat saluatores. Exempli gratia, Cla-
Iudi. 3. mauerũt ad dominum cũ tribularentur, & suscitauit eis saluatorem Othoniel. Item & postea clamauerunt ad dominum, & suscitauit eis saluatorem vocabulo Ahud. Nam quid clamabant ad dominum, nisi vt saluator, qui mittendus erat iam veniret? Verbi gratia, vt dice-
Exo. 4. ret quisque illorum illud Mosi. Obsecro domine, mitte quem missurus es. Sed quia tempus ad-
Iudices duodecim veri saluatoris vicarii. uentus eius nondum erat, illi qui interim mittebantur, vt liberarent populum temporaliter, rectè sic dici merebãtur, quia erant vnici & veri saluatoris vicarii. Saluatio per illos duplici modo, videlicet iudicando & præliando, administrabatur. Iudicando quippe populum ab idololatrum seruitute cohibebant: præliando ipsi in fronte gradientes, de hostibus quibus seruierant fortiter vindicabant. Erant ergo in disciplina iudices, in prælio duces, in vtroque saluatores, sacramenta victoriasq́ saluatoris æterni gestis præclaris & victoriis mysticis præfigurantes. Sicut enim speculum oppositum soli similem reddit imaginem, ita & saluatorum & iudicum illorum lucida fides, saluatori & iudici æterno, cuius erant vicarii, similem prætulerunt in gestis suis pulchritudinem.

Duodecim iudices, & duodecim apostolos, esse vigintiquatuor seniores.
CAPVT VII.

Iudices duodecim qui. Svnt autem iudices hi, numero duodecim, primus Othoniel filius Cenez frater Caleph, secundus Ahud, tertius Samgar, quartus Barach, quintus Gedeon, sextus Chola, septimus Iair, octauus Iephte, nonus Abesan, decimus Ahialon, vndecimus Abdon, duodecimus Sampson. Post istos sequitur regnum Dauid, quem amoto Saul, Samuel paruulum in regem vnxit iussu & electione domini, quod videlicet regnum Dauid, regnum est verbi incarnati Christi fi-
Luca 1. lii Dei, quia sic angelus quoque de illo ad Mariam dixit: Et dabit illi dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum & regni eius non erit finis. Si ergo iam dictis duodecim iudicibus totidem iudices alios scilicet apostolos connumeres, Quibus ait ipse
Matt. 19. rex, Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel, Ecce habes vigintiquatuor iudices, quos nimirum intelligi licet illos esse viginti quatuor seniores, de quibus
Apoc. 4. in Apocalypsi scriptum est, Et in circuitu sedis sedilia vigintiquatuor, & super thronos vigintiquatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ. Nam per sedem illam quid splendidius intelligi potest, quàm illud iã dictũ regnũ Dauid, regnum Christi filii Dei, cui dedit dominus Deus sedẽ Dauid patris sui. Itaq; in circuitu sedis, sedilia vigintiquatuor & super thronos viginti quatuor seniores. Quia videlicet & ante exordiũ regni Dauid fuerũt illi duodecim iudices, & in cõsummatione eiusdẽ regni, vbi sedet rex Christus sup sedẽ patris sui, sunt illi alii duodecim iudices, sessuri in æternũ super duodecim sedes, & iudicaturi

iudicaturi duodecim tribus Israel. Et rectè seniores nō solum isti, verùetiam illi dicti sunt, quia per maturitatem fidei suæ, populum Dei iuueniliter lasciuientem coercuerunt, & quia fornicationes eiusdē populi, quibus cum mulieribus alienigenis, & cum diis earū fornicabatur Israel, prout potuerunt iudiciali manu absterserunt, rectè vestimentis albis circumamicti dicuntur. Nihilominus, quia per illos actum est, vt ad propositum suum Dei verbum percurreret & promissio non deperiret, seruaretur genus Abrahæ, de quo semen benedictionis, quod est Christus, in tempore suo veniret, rectè in capitibus eorum coronæ aureæ. Iure namque cum victore verbo Dei coronati sunt, quorū prælijs & victoriis ad hoc vt dignatus est Deus, vt seruato genere Abrahæ, compleretur promissionis verbum.

Quare Apostolis, non vt iudicibus gladio vti licuerit. CAP. VIII.

IVdicibus siue senioribus posteris, scilicet Apostolis, non eadem quæ prioribus illis ratio vel causa extitit, vt pro verbo, vel testamento Dei prælianres, materialibus vterentur armis. Venerat enim temporibus illorum ipse qui mittendus erat, nec alius iam sperari poterat de carne Abrahæ venturus, in quo esset salus. Vt quid ergo pro carne protegenda, gladio materiali pugnaretur? Idcirco ille, qui ex illa carne expectatus venerat, cum in passione sua diceret illis: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnū, vt edatis & bibatis super mēsam meam in regno meo, Et sedeatis super thronos duodecim iudicantes duodecim tribus Israel, &c. Illique ad hæc responderent, Domine ecce gladii duo hic, statim huiusmodi gladios eis interdixit. Ait enim, Satis est. Itaque continuò cum percuteret vnus ex illis gladio. Sinite, inquit, vsque huc. Et ad Petrum qui percusserat, Conuerte, ait, gladium tuum in locum suum. Nempe quod ait, satis est, vel sinite vsque huc, hoc dat intelligi, quod sibi complacuerit ante aduentū suum vsque illuc vsus gladii, quomodo vsi sunt eo duodecim illi, de quibus nūc sermo est, iudices primi. Iam autem sibi non placeret, vt vterentur illo, imò vt reconderent & penitus deponerent eum iudices illi nouissimi contenti meliori gladio, qui iam venerat, qui iam datus erat, qui est ipsum verbum Dei. Proinde sicut laudabiliter materialem gladium illi dimiserunt omnino, quia iam non erat necessarius, ita nimirum isti laudabiliter illo vsi sunt, quia tunc erat necessarius, ne videlicet prius radix bona deperiret, quàm veniret fructus eius. Rectè igitur in omnium seniorum illorū capitibus coronæ aureæ, quia profectò iuxta diuersas rationes tēporum, & istorum militaris industria, & illorum verbo Dei famulata est inermis patientia.

Luca.22. Gladius. Ibidem. Matt.26. vsus gladii.

Quantis in periculis versati sint iudices Israel. CAP. IX.

ET cum talis in præliando eorum (vt iam dictum est) fuerit intentio, considerandū est, quòd in illa intētione bona, magno & lachrymabili fuerint fatigati periculo. Cum enim per singula ferè prælia, sicut scriptura testatur, fuerint paucissimi numero, non poterat deesse aliqua timoris infirmitas, cum ipso quamuis firmissimo fidei vel spei præsidio. Vndè vnus eorum Barach filius Abynoem canit cum Delbora, Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite domino. Et rursum, Qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite domino. Non enim fuerunt aut sunt experres patientiæ vel passionis in ipso vsu gladij pro qua coronati sunt iudices illi (quibus vt iam dictum est) pro ratione temporis vsum gladij verbum incarnatum Christus ademit. Placet itaque & multū delectat, quòd sicut coronas aureas, ita tam isti, quàm illi, scilicet omnes viginti quatuor seniores, in eadem Apocalipsi citharas quoque & phialas dicuntur habere aureas. Cum enim aperuisset agnus librum, quatuor animalia & viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno habentes singuli citharas & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum. Nonne, sicut ex iam dicto cātico memoratū est, cum offerrent animas suas ad periculum, cum offerrent semetipsos propria voluntate discrimini, orationes quoque offerebant necessarias angustiati & afflicti? Proinde sicut victoriæ in coronis aureis, & sicut benedictiones quibus domino benedicūt post victorias in citharis, ita & orationes, quibus in tempore angustiæ Deum exorabant, venerabiliter agnoscuntur in phialis aureis. Tanta quippe illorum angustia fuit, vt pugnantibus eis non ferre auxilium, magni fuerit sceleris, testante eodē cantico verbis huiuscemodi, Maledicite terræ Meroth, dixit angelus domini, maledicite habitatoribus eius, quia non venerunt ad auxilium domini in adiutorium fortissimorum eius.

Iudic.10. gladii vsum ademit Christus. Apoc.5. Orationes offerunt. Iudi.4.

Quare Heli ad numerum duodecim iudicum non pertineat. CAP. X.

FOrtè dicit quis, Heli sacerdos domini ipse quoque Israel iudicauit, sicut scriptum est. Senex enim vir & grandæuus & ipse iudicauit Israel quadraginta annis. Cur ergo cum cæteris iudicibus ille non annumeratur? an idcirco de numero tollitur, vt pulchram collationem tibi facere liceat, & tot numerare iudices ante regnum Dauid, quot habere iudices alios, scilicet apostolos, regnante iam Christo filio Dauid? ad hæc inquam, non idcirco, vt tantùm duodecim iudices numeremus, iam dictum Heli, de numero tollimus, sed idcirco, quia ille de numero tollitur, idcirco tantùm duodecim iudices habemus, Quorū gestis liber ipse cōtextus est, qui

1.Reg.4.

iudicum

Iudicum nuncupatur, quorũ & nomina ſuperius digeſſimus. Quomodo ille, vel quam ob cau-
ſam de numero tollitur? Nimirum propter contemptũ verbi domini, quia in diebus eius calce
obiicere legem domini nimia ferè omnibus licentia fuit. Notandũ quippe quod mortuo Sam-
pſone, qui iudicauit Iſrael viginti annis dignum nõ exiſtimauit ſcripturæ ſacræ authoritas, vt
diceret. Poſt hunc fuit vel huic ſucceſſit Heli, licet iudicauerit Iſrael (vt iam dictum eſt) quadra-
Iudic.12. ginta annis. Sed inter infelices dierum illorum hiſtorias, iſta querela frequens eſt, In diebus illis
non erat rex in Iſrael, ſed vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat. Quid niſi ve-
cordiam ſacerdotis accuſat, & iudicis eiuſmodi hoc dicendo. Idem namque eſt, ac ſi dicat, qui in
diebus iſtis iudicabat Iſrael, & ſi ſecundum nomen perſonamque aliquis erat, ſecundũ rem me-
ritumque nullus erat. Tandem miſſum eſt cõtra illum verbum domini, cum quo vel per quod
iudices vel ſeniores omnes, tam veteres quàm noui, meruerunt ſedere coronati. Prædixi enim,
1.Reg.3. ait dominus, quòd iudicaturus eſſem domum eius in æternum propter iniquitatem, eo quòd
nouerit indignè agere filios ſuos, & non corripuit eos. Idcirco iuraui domui Heli, quòd non ex-
pietur iniquitas domus eius victimis & muneribus vſque in æternum. Poſt hæc dicta eius, finis
probat, quantum à cunctis iudicibus ſiue ſenioribus coronatis, vt iam dictum eſt, & ſuper ſedi-
lia ſedentibus, meritum eius differat, Vir ille qui ex acie fugerat, nunciabat ei dicens. Fugit
Iſrael corã Philiſtiim, & ruina magna facta eſt in populo. Inſuper & duo filii tui Ophni & Phi-
1.Reg.4. nees occiſi ſunt, & arca Dei capta eſt. Cumq; ille nominaſſet arcam Dei, cecidit Heli de ſella re-
trorſum iuxta oſtium, & fractis ceruicibus mortuus eſt. Nimirum cadendo de ſella retrorſum,
& fractis ceruicibus, moriendo palam fecit, quòd neque ſedile, neque coronam auream mere-
tur habere inter iudices alios. Proinde confeſtim condolendo ſcriptura ſubiungit, Senex enim
erat vir, & grandæuus, & ipſe iudicauit Iſrael quadraginta annis. Dolendũ quippe eſt illi, quòd
cum tot annis iudicauerit Iſrael, nihil vſquam memorabile, vel iudicis officio dignum geſſit.

Quid ſit apud Eſaiam, voca nomen eius, accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari.

CAPVT XI

Locus Eſai.8. QVæ vel quanta in geſtis eorundem iudicum ſignata ſint myſteria, iudicis æterni, verbi
Dei Ieſu Chriſti, perquirere præſentis non eſt propoſiti. Veruntamen hoc in laudem e-
iuſdem verbi Dei, eiuſdem Ieſu Chriſti breuiter dictum ſit, quia rectè vocatũ eſt nomen
eius apud Eſaiã. Accelera ſpolia detrahe, feſtina deprædari, Quia videlicet qui victorioſos iu-
dices illos fecit, & per illos vicit, ipſe eſt Chriſtus Ieſus verbũ Dei. Ex hoc nãque vocatus, acce-
lera ſpolia detrahe, feſtina prædari: quia antequam puer fieret & ſciret vocare patrẽ ſuum &
matrem ſuã, id eſt, antequam naſceretur de muliere, & ſubditus parentibus experiretur infir-
mitatem noſtram, abſtulit fortitudinem Damaſci & ſpolia Samariæ, quæ videlicet Damaſcus
& Samaria tunc iunctis viribus, Iudam, vndè naſciturus erat idem puer, debellabant & exter-
minare volebant. Planè grandis acceleratio, magna feſtinatio, quempiam prius ſpolia detra-
here, quàm de matre natum eſſe, prius in bello prædari, quàm in vtero concipi. Nunquid autem
ipſum ſolum prius fecit? nunquid ſolius Samariæ ſpolia, ſolius Damaſci fortitudinẽ prius ab-
ſtulit? imò & anterius ipſe in iudice Sampſon & prædatus eſt, & ſpolia detraxit, vt ille, in man-
dibula aſini, in maxilla pulli aſinarum mille viros deleret, tandemq; plures moriens interfice-
ret, quàm antea viuus occiderat. Similiter & in cæteris ipſe ſpolia detraxit, ipſe prædatus eſt, &
Iſrael defendit, nondum puer aut homo factus, ſed ab æterno Deus verbum Dei.

Idem verbum Dei & per Dauid viciſſe, quod antea per iudices vicerat.

CAPVT XII.

QVod ſi rectè, imò quia rectè ſentitur de iudicibus memoratis, quanto magis idem de vi-
ctoriis ſentiendũ eſt regis Dauid, qui poſt illos ſedit in ſolio regni? Quis enim alius victo-
rias illas fecit per manus Dauid, niſi idem nondum ex ipſo natus, filius Dauid, cuius nõ-
men vocatur (vt iam dictum eſt) Accelera ſpolia detrahe, feſtina prædari? Ipſe eſt filius Dauid,
Ibidem. filius Dei, verbũ Deus, verbum Dei, qui multum accelerauit, multum feſtinauit, celerrimè ſpo-
lia detraxit, feſtinanter prædatus eſt, Quia videlicet antequam ſciret vocare patrem ſuum Da-
uid, & matrem ſuam virginem ex ſtirpe Dauid, percuſſit Goliath Philiſtæum in manu eiuſdem
Dauid adhuc pueri, nedumq; filium vllum habentis. Et cætera fecit per eum, quæ vſque hodie
miramur in tribus fortiſſimis Dauid, ſcilicet ſapientia, humilitate atque fortitudine eius, in qui-
2.Reg.23 bus cæterorũ nullus ei adæquari potuit. Dauid enim ſedens in cathedra ſapientiſſimus, hoc eſt
præconiũ ſapientiæ eius. Ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus, hoc eſt teſtimonium humili-
tatis eius. Qui octingentos interfecit impetu vno, hoc eſt experimentũ fortitudinis eius. Quis,
Pſal.2. inquã, alius in Dauid, & per eiuſmodi fortiſſimos Dauid operatus eſt, niſi verbũ Deus filius car-
nis eius futurus, ita præſens ipſi Dauid, vt iã in perſona eius ipſe Dauid loqueretur, ipſe in eodem
Dauid propriis vocibus ſuis de ſemetipſo futura, quaſi iã præterita vaticinaretur? Exẽpli gratia,

Ego au-

Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum eius, prædicās præceptum eius. Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Item, Foderunt manus meas & pedes meos. Non opus est astruere, quod omnibus notum est, voces istas esse proprias eius, qui cum in forma Dei esset, humiliare semetipsum habebat, ita vt crucifigeretur, quod est fodi manus manus & pedes eius. Non ergo mirum, quòd pugnabat iam & triumphabat verbum ipsum per manum Dauid, cum loqueretur in sua persona per os Dauid. *Psal.21.* *Phili.2.*

Quare Dauid non ædificarit domum domini. CAP. XIII.

SED ecce hic illud occurrit, quod (sicut refert scriptura libri Paralippomenon) dixit ipse Dauidad Salomonem filium suum: Fili mi, voluntatis meæ fuerat, vt ædificarem domum nomini domini Dei mei, sed factus est ad me sermo domini dicens: Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me. Item ad populum, Audite, ait, me fratres mei & populus meus. Cogitaui vt ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis domini, & scabellum pedum Dei nostri, ad ædificandum omnia præparaui. Deus autem dixit mihi, Non ædificabis domum nomini meo, eo quòd sis vir bellator, & sanguinem fuderis. Dicit ergo aliquis, Si prælia quæ gessit Dauid, merita vel dignitatem eius diminuerunt, vt non mereretur ædificare domum nomini domini, quo modo tu dicis, eadem prælia Dauid, prælia fuisse verbi domini, & idcirco rectè cōcelebrari laudibus ecclesiasticis? Vel si iure prælia siue victorias eius concelebrat ecclesia, vt verè bella domini, cur propter illa non poteris, ait dominus, domum nomini meo ædificare, tāto effuso sanguine coram me? Ad hæc, inquam, non omnia bella quæ gessit Dauid ascribimus verbo domini, sed ea tantùm quæ gessit in verbo domini, zelo domini, pro defensione populi domini, quorum primum vel maximum fuit, quòd percussit Philistæum, qui blasphemauit Deū Israel, & abstulit opprobrium ab Israel. Cæterùm ea quæ gessit, vt vir bellator exercitio militari, non à Deo prædicantur, nisi vbi manifestè operata est virtus nominis domini. Maximè autem sanguinem Vriæ Ethæi in peccatum, & magni meriti diminutionem sibi reputare potuit. Vndè notandum, quòd antequam sanguinem illius effudisset, factum quidem est, quod scriptura refert venisse Nathan ad Dauid, domino dicente. Non tu ædificabis mihi domum ad habitandum. Sed causa ista ibi dicta non est, eo quòd vir bellator sis, & sanguinem effuderis, quando ipse ad Salomonem filium suum, siue ad populum, sic & sic loquutus est, vt iam diximus. Iamdudum sanguinem Vriæ fuderat, & maximè cum illius meritum eiusmodi sibimet diminutum existimare poterat. Igitur si nullum interfecisset, nisi pro zelo domini, cooperante verbo domini, hoc indubitanter sciendum, quia nihil sibi obsuisset effusio sanguinis ad ædificandum domum domini. Nam & Moyses AEgyptium interfecit, & nihilominus tabernaculum domini in eremo, & omnem ritum sanctuarij facere vel ordinare dignus extitit. Et Phinees zelo bono virum Israelitem cum Moabitide fornicantem pariter confodit, & propter hoc: Ecce, inquit dominus, do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quàm seminis illius pactum sacerdotij sempiternum. *1.Para.22.* *1.Para.28.* *2.Reg.11.* *2.Reg.7.* *Exod.2.* *Num.25.*

Proiecto Saul, & electo Dauid, impletum esse quod dictum est, Dominus pauperem facit ac ditat, humiliat & sublimat. CAP. XIIII.

IN isto primum magnificè impleta est verbi domini veritas, quam paulo ante ipsum ore prophetico Anna cecinerat: Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & sublimat, suscitans de puluere egenum, & de stercore erigens pauperem, vt sedeat cum principibus & solium gloriæ teneat. Tunc enim, cum diues & sublimis esset Saul, hic autem pauper & humilis, tanta permutatio facta est, vt hic pauper & humilis diues fieret, & hic sublimis suscitatus de puluere, & tenens solium gloriæ. Saul autem ita pauper & humiliatus est, vt maligno spiritui traditus, fuimet impos existeret. Hæc talia sunt qualia considerans quisque, rectè dicat, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Magna quippe in Dauid misericordia, magnum in Saul iudicium, magnum in vtroque exemplum, vt obediatur verbo domini. Etenim si rectè perpendis, propter inobedientiæ peccatum Saul abiectus est, dicente Samuele. Nunquid vult dominus holocausta, aut victimas, & non potius vt obediatur voci domini? Melior enim est inobedientia quàm victimæ: & auscultare magis quàm offerre adipem arietum, quoniam est quasi pecatum ariolandi repugnare, & quasi zelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo, quòd abiecisti sermonem domini, abiecit te dominus ne sis rex. Cum hoc antiquiore testimonio vera est illa sententia posterior eiusdem verbi incarnati, qua dicit: Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, spargit, quod est dicere: Quantumcunque quis offerat, quantascunque videatur habere virtutes, si verbū domini contemnit, versa vice contēnitur verbum domini, & vilis fit atque contemptibilis, & ipsa etiam quæ videntur ab eo rectè facta, præsumptioni & vanæ gloriæ reputabuntur, non mercedi. *1.Reg.2.* *Psal.110.* *1.Reg.15.* *Matt.12.*

Quomodo

in illo est. Ideo & per ipsum amen Deo ad gloriam nostram. Propterea cum diceret, Peccaui domino, statim audire meruit hoc in verbo domini, Dominus quoq; transtulit peccatum tuũ. Non morieris. *1.Reg.18.*

David exauditum esse, quia secundum voluntatem Dei petierat. CAP. XVII.

EXauditus est igitur Dauid, & rectè, quia secundum voluntatem Dei petiuit, dicendo: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Hæc est (inquit Iohannes) fiducia, quam habemus ad eum, quia quodcunq; petierimus secundum voluntatem eius, audit nos. *Psalm.50.* *1.Iohan.5.* *Volũtas dei*
Erat enim voluntas Dei, vt sermo eius impleretur, vt verbum promissionis prius ad Abrahã, deinde factum ad Dauid perficeretur. Quia videlicet salutem mundi volens & prouidẽs Deus, hoc proposuerat, vt verbum suum de semine illorum incarnaretur. Quòd si iniquitas Dauid fidem promittentis euacuasset, vt de promissione pœnitens sententiam demutaret, & promissum non impleret, nunquid hodie tam securi cum Apostolo declamaremus. Est autem Deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptũ est. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris? Imò qualiter hodie cum genere humano actum esset, si Deus per singulos dies irasceretur, si non sine pœnitentia essent dona & vocatio eius, si statim vbi iniquitas cuiusquam abundaret, sese gratia eius subtraheret? Voluntas ergo Dei erat, vt propositũ seu verbum promissionis eius ad victoriam perduceretur. Et vt quamuis omnis homo coram ipso inueniretur mẽdax, ipse nihilominus permaneret verax. Et quia secundum hanc eius voluntatem (vt iam dictum est) petiuit Dauid, idcirco exaudiri dignus fuit, tanquã vnus ex optimis adiutoribus Dei, quærentibus gloriam Dei, amatoribus iustitiæ Dei, desideratoribus propositi Dei. *Roman.3.*

Quòd Deus in sermonibus suis iustificari visus non fuisset, nisi Dauid misertus esset. CAPVT XVIII.

QValem putas haberent querelam, non solùm Dauid, sed & omnes, qui iudicare nossent de sermonibus Dei, nisi misertus fuisset illi pœnitẽti, vt inuiolatam conseruaret fidẽ suæ promissionis? Animaduerte quæ dicũtur. Aliter præcauendũ erat Deo de sermonibus suis cum Dauid habitis in promittendo, quàm de his sermonibus, quos locutus est ad multos alios. Quare? Quia videlicet cũ multis aliis loquẽs, bona sua conditionaliter illis promisit (Exẽpli gratia) vt Sauli & populo, qui illum sibi regem expetiuit. Si (inquit) timueritis dominũ, & seruieritis ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os domini: eritis & vos, & rex qui imperat vobis, sequentes dominum Deum vestrum. Quòd si perseueraueritis in malitia, & vos & rex vester pariter peribitis. Similiter ad Salomonem, Si ambulaueris (ait) in viis meis, & custodieris præcepta mea & mandata mea, sicut ambulauit pater tuus, longos faciam dies tuos. Porro, ad Dauid absq; conditionibus locutus est, quemadmodum & ad Abraham. De fructu (inquiens) ventris tui ponam super sedem tuam. Non dixit ad Abraham: Si custodieris vias meas, adducam ad te omnia quæ locutus sum ad te, sed ita dixit ad eum: Num celare potero Abraham quæ gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam, & benedicendæ sint in eo omnes nationes terræ? Scio enim, quòd præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, vt custodiant viam domini, & faciant iustitiam & iudicium, vt adducat Dominus propter Abraham omnia quæ locutus est ad eum. Itidem de Isaac & Iacob & de Moyse, ad quem dixit dominus Deus. Ego ostendam omne bonum tibi, & inuocabo in nomine domini coram te. Diligenter (inquam) animaduertendum est, quòd non sunt conditionales locutiones, siue promissiones, & idcirco Deum volentem iustificari in sermonibus suis, & vincere cum iudicatur, oportuit meminisse suæ spontaneę promissionis, vt ipse esset verax, quantumcunq; abundaret iniquitas seminis illorum quibus promiserat, quibus iurauerat. Hoc sciẽtes Iurisperiti Moyses atq; Dauid, tenebat Deum ille dicendo. Recordare Abraham, Isaac, & Iacob, quibus iurasti. iste dicendo: Miserere mei, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. *1.Reg.12.* *3.Reg.3.* *Psalm.131.* *Gene.18.* *Exod.32.* *Exod.32.* *Psal.50.*

Promissiones legis cum conditione, promissiones autem Abrahæ & Dauidis absque conditione factas fuisse. CAP. XIX.

AD hunc sensum pertinet illud Apostoli ad Romanos. Non enim per legem promissio Abrahæ aut semini eius, vt hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei. Si enim ii, qui ad legem pertinent, hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio, lex enim iram operatur, vbi enim non est lex, nec præuaricatio, ideo ex fide vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini Abrahæ, non ei, qui ex lege est solùm, sed ei, qui ex fide est Abrahæ, qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posui te ante Deum, cui credidisti Cum hæc dicit, reuera Deum iustificat in sermonibus eius, vt apud illos, quibus legẽ dedit, vel qui ex lege sunt, non quasi debitor teneatur, vincatq; cum iudicatur. Apud illos autẽ, qui ex fide sunt Abrahæ, debitor fuisse non negetur. Lex namque tota conditionalis est, & sub conditione dari cœpit in monte Synai, mense tertio egressionis filiorũ Israel de terra Aegypti, *Roma. 4.* *Lex conditionalis.* *Exod.19.*

præmisso namq; hoc. Vos ipsi vidistis quę fecerim Aegyptiis, quomodo portauerim vos super
alas aquilarum. Statim mandata & legem daturus sic incipit. Si ergo audieritis vocem meam,
Deut. 6. & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Mea est enim omnis
terra, & vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta. Sub hoc tenore cõditionis tota lex
procedit. Si (inquit) postquam audieritis hæc iudicia, & custodieritis ea, & feceritis, custodiet &
dominus Deus tuus pactum tibi, & misericordiam quam iuraui patribus tuis, &c. Cum ergo
tanta multitudo eorum qui ex lege sunt, vel esse volunt, excluditur, vt non sint in peculiũ do
Psalm. 52. mino iuxta præscriptam sponsionẽ eius, nunquid propter hoc in iudicium vocandus est deus?
Iudicetur quidem, quoniam & ipse præsto est, dicens in Esaia, Quis est qui iudicetur mecũ, ve-
niat, iudicetur, inquam, sed statim vincit, quia videlicet illi non custodierunt quod in conditi-
one positum fuit, id est, non audierunt vocem eius, non custodierunt pactum eius, imò omnes
declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Atq;
hoc modo lex iram operatur, dum in iudicio recitat illud, quod in cõditione posuit Deus, pro-
inde melius quod absq; conditione facta promissio, & cum iuramento firmata est repromissio.
Gene. 22. Non enim dixit Deus ad Abraham, si hoc vel illud feceris, si sic vel sic ambulaueris, si hæc vel
illa mandata mea custodieris: in semine tuo benedicentur omnes gentes, sed absq; vlla (vt iã
dictum est) conditione, & omnino de futurorum obseruationibus tacẽs, Per memetipsum (in-
quit) iuraui, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo vnigenito, benedicam tibi, & bene
dicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quoniã obedisti voci meæ. Hinc Apostolus ad Ro-
Roma. 4. manos, Vbi (inquit) non est lex, nec præuaricatio. Quomodo enim propter aliquam iniquita-
tis abundantiam, vel ipsi Abrahæ, vel posteris eius subtrahere posset tanquam præuaricato-
ribus iustitia Dei, quod taliter promisit. Non fuit ibi lex, id est, conditio de futura obseruatione
Iohan. 3. cuiusquam mandati, & idcirco nec præuaricatio nominari posset in aliquo peccato, per quam
liceret Deo (quoniam verax est) mutare verbum suæ promissionis.

Quid sit quod Apostolus ait: Si enim, qui ex lege, hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est repromissio. CAPVT XX.

Roma. 4. Libet intueri etiam illud, quàm sapienter, quàm veraciter loco memorato Apostolus dixe
rit. Si enim qui ex lege hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio. Quod est di
cere, Si ob meritum susceptæ legis, factum esse putas, vt in semine Abrahæ, quod est Christus,
benedicerentur omnes gentes, cũ ante datam legem quadringentos & triginta annos promis-
sio præcesserit, nónne mutabilem facis Deum, & immutatorem promissi sui? Magna quippe
mutabilitas, grandis immutatio est, illud post tantos annos proponere pro mercede futuri ser
uitij, quod prius cũ iuramento gratis promisit, præsertim cum sic promisisse iam dedisse fuerit.
Fidem exinanire. Et quis vnquam homo fidelis illud quod dudum amico suo gratis dedit, postea facere potest
mercedem futuri seruitij? quanto magis nec Deus taliter fecit, nec Deum taliter facere decuit?
hoc nãq; esset exinanire fidem, abolere promissionẽ, si post tot annos patribus defunctis ita lo
queretur ad filios, dicens: Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, com
plebo promissiones meas, vt in semine Abrahæ benedicantur omnes gentes. Quod videlicet
vnicũ semen Christus est. Non conueniret, non congrueret, imò indecens esset Deo veraci, qui
sicut alia scriptura testatur, Semel loquitur, & secundò idipsum non repetiuit, non immutauit,
Exod. 19. sed aliud dixit, aliud super addidit. Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactũ meũ, eritis
mihi in peculium de cunctis populis, dabo vobis terram fluentem lac & mel, custodiam vobis
pactum meum & misericordiam, quam iuraui patribus vestris, quã vtiq; si non custodiero præ-
uaricantibus vobis, nihilominus tamen custodiam patribus vestris quibus iuraui, & omnibus
gentibus siue populis, qui ex illorum fide sunt vel erunt, quia non vobis solùm, sed & omnibus
gentibus benedictionẽ promisi in semine eius. Idem est in Dauid. Similiter namq; hoc esset exi-
Psalm. 88. nanire fidem, abolere promissionẽ, si quod promiserat, & iurauerat ex gratia, per legẽ destrue-
ret propter subrepẽtia delicta. Quod quia non fecit, sed fidelis permãsit in omnibus verbis suis,
semel inquiens, Iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar? Semen eius in æternum manebit. Ergo
iustificatur in sermonibus suis, & vincit dum iudicatur, quia mutabilitatis non potest argui.

Quid sit quod idem Apostolus ait: Iustitiam Dei in euangelio reuelari ex fide in fidem, & quænam illa iustitia sit CAP. XXI.

Roma. 1. *Iustitia fidei.* Qvam aliã iustitiã Dei putamus in euangelio reuelari, sicut Apostolus dicit. Iustitia enim
Dei in eo reuelatur ex fide in fidẽ, sicut scriptum est. Iustus autem ex fide viuit? Iustitia
Dei, incarnatio est filij Dei, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Incarna
tio, inquam, vel aduentus Iesu Christi filij Dauid, filij Abrahæ. Hæc iustitia in euangelio reue-
latur. Num parua est hæc iustitia dei? non parua, sed verè magna, & valde laudabilis, quia per
illam incarnationem, dum fit ex semine Dauid, iustificatur Deus in sermonibus suis, implendo
quod

quod promisit, custodiendo quod iurauit Deus verax & fidelis. Attende perpulchram huius iu- *Iustitia operum.*
stitiæ diffinitionem. Iustitia (inquit) ex fide in fidem. Cuius ex fide, nisi eius qui promisit, qui iu-
rauit? Cuius in fidem, nisi eius qui promittenti credidit, qui iuramenti fidem adhibuit, scilicet
Abrahæ siue Dauid? Iustitia hæc alia est, & alia illorũ Israelitarum, qui non sunt Israelitæ veri.
Quia suam quærentes statuere iustitiam, huic iustitiæ non sunt subiecti. Quænam est illorum
iustitia? Nimirum iustitia non ex fide in fidẽ, sed quasi ex operibus in opera, Quasi Abrahã ex *Roma. 4.*
operibus iustificatus sit, cum scriptura dicat. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad *Gene. 15.*
iustitiam. Et quasi ipsi ex operibus iustificari possint, cum item scriptura dicat. Quia non iusti- *Psal. 142.*
ficabitur in conspectu tuo omnis viuens. Bene ergo iustitia Dei, quæ in euangelio reuelatur, dis-
finita est, dicendo. Iustitia ex fide in fidem, quia videlicet quòd Dei filius incarnatus est, & quòd
in isto semine benedicuntur omnes gentes, ex fide est Dei, de quo scriptum est. Fidelis Deus in
omnibus verbis suis. Quia neq; Dauid, neq; cęterorum peccatis offensus est siue transuersus, quin *Psalm. 144*
magna fide impleret, quod magna gratia promisit, & iustitia hæc in fidem tendit, quia non pro-
pter opera, sed propter fidem possibile est quempiam coram illo iustificari, dicente scriptura.
Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Idcirco sic scriptum est. Iustus ex *Psalm 129.*
fide viuit. Quia propter solum Deum, qui solus sanctus est, in omnibus operibus suis, quicunq; *Roma. 1.*
iustus est, viuit, non ex operibus, sed ex fide habet hoc ipsum, quod iustús ex fide viuit. Nam si
quis velit operum iustitiam rectè dijudicare, non foris in oculo, sed in secreto conscientiæ suæ, *Esaiæ 64.*
nunquã improbabit in semetipso dictũ à quodã. Quasi pãnus mẽstruatę vniuersæ iustitiæ nostrę.

Verbum Dei tam in Saul, quàm in Dauid veritatis palmã obtinuisse. CAP. XXII.

IGitur, quia ex fide in fidem, idcirco firma est promissio ipsi Dauid, & ecce nunc viuit, nec vt-
cunq; viuit, verumetiam permanet in abundantiori gratia patriarcha, rex, & propheta. Pa-
triarcha, quia promissio specialiter ad hunc post Abraham facta est, vt esset pater beati seminis
quod est Christus, qui non erubescit vocari filius Dauid, cum sit ipse dominus Dauid, filius se-
cundum carnem, dominus secundum diuinitatem. Rex idem, & non quomodocunq;, sed se-
cundum electionem Dei, & quod amplius & magnificentius est, secundum cor Dei. Quæsiuit *1. Reg. 13.*
sibi dominus, ait Samuel ad Saul, virum iuxta cor suum, & præcepit ei dominus, vt esset dux
super populum suum, eo quòd non seruaueris quod præcepit dominus. Cuius rei Paulus quoq;
in actibus Apostolorum ita meminit. Et amoto Saul suscitauit illis Dauid regem, cui & testi- *Act. 13.*
monium perhibens dixit. Inueni Dauid filium Iesse, virum secundum cor meum, qui faciet om-
nes voluntates meas. Iste sermo longè ab electione Saul distinguit electionem Dauid. Nam &
illum elegisse dicitur dominus, dicente Samuele ad omnẽ populũ, cũ ille in medio staret altior
vniuerso populo ab humero & sursum. Certè videtis quem elegit dominus, quoniam non est
similis ei in omni populo. Ergo & illum elegit quidem dominus, sed non secundum cor suum, *1. Reg. 10.*
imò secundum cor populi vanum & superbum, & secundum furorem suum. Ille nãq; maximè
vel in primis erat, super quo apud Ozee taliter Israelem increpat. Vbi est rex tuus? maximè
nũc saluet te in omnibus vrbibus tuis, & iudices tui, de quibus dixisti, Da mihi regem & prin- *Oseæ 12.*
cipem? Dabo tibi regem in furore meo & auferam in indignatione mea. Illam quippe in tanto
furore suo dedit, vt diceret ad Samuel. Non te abiecerũt, sed me, ne regnem super eos, &c. Item *1. Reg. 3.*
in tanta indignatione illum abstulit, vt ille dæmoniacus fieret, sicut scriptum est. Spiritus au-
tem domini recessit à Saul, & exagitabat eum spiritus nequam à domino. Hæc nunc idcirco *1. Reg. 16.*
commemorauerim, ne vel in Saul verbum domini à proposito cecidisse, palmamq; iustitiæ vi-
deatur amisisse, eligendo illum, qui electione dignus nõ fuerit. Propheta idem Dauid, non qua-
liscunq;, sed iam proprius, tam familiaris verbo Dei, vt eiusdem verbi persona propria (futuræ
incarnationis, passionis, resurrectionis, & ascensionis suæ) mysteria clarius atq; sonorius loque-
retur per os Dauid, quàm per os alicuius ex cæteris, cum suauitate harmoniacæ dulcedinis.
Nunquid vel ista gratia post lapsum caruit? Non vtiq;, nam docebo (inquit) iniquos vias tuas,
subauditur, eadem qua prius prophetica gratia.

Quomodo appareat, in duobus illis verum esse sapientiæ dictum: Melius est duo simul esse quàm vnum. CAPVT XXIII.

APparet nunc in istis, quàm veraciter sapientia dixerit. Melius est duos simul esse quàm *Eccl. 4.*
vnum, habent enim emolimentũ societatis suæ, si vnus ceciderit, ab altero fulciatur. Væ
soli, quia cum ceciderit non habet subleuantem, & si dormierint duo fouebũtur mutuò. Vnus
quomodo calefiet? & si quispiam præualuerit contra vnum, duo resistunt ei. In istis, inquã, sci-
licet in Saul, & in Dauid apparet, quàm vera, quàm pulchra sint hæc. Quid enim est vnum vel
solum esse, nisi sermonem domini proiecisse? Et quid est duo simul esse, nisi sermonem domini
in itinere vitę huius, siue in lectulo conscientiæ socium habere? Hoc multò melius est, nam. Væ
soli (inquit) quia cum ceciderit non habet subleuantem. Væ ergo Sauli, qui quãdo cecidit solus
fuit, non habens subleuantem, scilicet domini sermonem. Proiecerat enim illum. Vndè & dictũ *1. Reg. 15.*

est ad eum. Non reuertar tecum, quia proiecisti sermonem domini, & proiecit te dominus, ne sis rex super Israel. Porro Dauid sermonem domini habuit socium in domo pectoris, in sinu fi-
dei. Duo igitur erant, videlicet ipse Dauid, & sermo domini, vnus cecidit, & ab altero fulcitus
Psalm.50. est. Quid isto verius? Cecidit Dauid, & à sermone domini, qui cadere non nouit, fulcitus est for-
titer innitens illi, & dicens Deo. Miserere mei, vt iustificeris in sermonibus tuis. Subleuatus est,
Psalm.76. & dormierunt duo, & vsque in finem vitæ ipsius Dauid fouebantur mutuò. Nam sermo domini
fouebat Dauid, tam nocturna, quàm diurna meditatione sui, quemadmodum ille dicit. Et
meditatus sum nocte cum corde meo. Item, tota die meditatio mea est. Hoc erat foueri Dauid,
id est, delectari. Nā memor fui (inquit) Dei, & delectatus sum. Fouebatur, id est, delectabatur
Psalm.18. ipse sermo, videlicet requiescendo in suauissima humilitate Dauid, dicentis Deo. Memor esto
Psalm.113. verbi tui seruo tuo. Item, Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam: quasi sui-
met negligens tantummodo de verbo Dei, verbo repromissionis, quod apud se habebat soli-
citus erat, ne obliuioni traderetur, non ignorans, quia custodiente & glorificante Deo verbum
hoc, ipse pariter custodiretur, & particeps existeret gloriæ, iuxta quod illic dictum est. Habent
enim emolimentum societatis suæ. Præualuerat quispiam contra vnum, sed duo restiterunt ei.
Eccle. 4. Vnus nanque tunc erat Dauid, quando acciderat, vt surgeret de stratu suo post meridiem, & vilā
2.Reg.11. vxore alterius incideret in concupiscentiā eius. Vnus erat, quia à solita meditatione verbi Dei
animus eius secesserat, & ob hoc præualuit contra eum ille, qui per Nathan peregrinus dicitur,
scilicet diabolus à ciuitate & regno Dei alienus, sed restiterunt ei duo, de quibus iam dictū est,
& alter fulcitus est ab altero, quia subleuatus est Dauid verbi Dei subsidio, vt persisteret in mul
tiplici gratia, propheta (vt iam dictum est) & rex, & patriarcha.

Salomonem habuisse quidem verbum Dei, sed non quieuisse cum eo, vt foueretur, ideoque cecidisse, nec subleuatum esse. CAPVT XXIIII.

AT ipse per quem taliter locuta fuerat sapientia, Salomon rex filius eiusdē Dauid, multò
grauius cecidit, multò namque grauius est zelus idololatriæ, quàm adulterij facinus siue
3.Reg.11. homicidii. Amauit mulieres alienigenas multas, & ita per illas deprauatū est cor eius, vt Deos
alienos sequeretur, & colebat Astarten Deam Sydoniorum, & Chamos Deum Moabitarum,
& Moloch Deum Ammonitarum. Quid ergo dicemus? Nonne modo supradicto simul erant
duo? Perspicuum est, & negari non potest, quin fuerit cum illo sermo domini, quin de pectore
& ore eius, tanquā de templo suo sese manifestauerit dictis & factis. Quomodo ergo ita cecidit
tanquā solus esset & subleuantem non haberet? Ad hæc inquam, Erant quidē duo, sed non erat
illis quieta dormitio, vt dormirent pariter, & fouerētur mutuò. Quidam alius intererat, & in-
tersit repebat semper inquietus & infestus, scilicet amor præsentis seculi, qui longè dissentit à ver
bo Dei. Ille in angulo absconditus nō patiebatur, vt illi duo bene essent simul, & quieta dormi-
tione fouerentur simul. Illum talem scilicet seculi amorē, ibi familiarem fuisse, & in cordis eius
mansione diu mansisse, illud satis innuit, quod iratus dominus super auersione Salomonis ta-
3.Reg.11. liter dixit. Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum, &c. Dicendo nanque ha-
buisti hoc apud te, satis indicat non repentinam tentationem superuenisse, sed morbo inueta-
rato vitiosam eius intentionem fuisse. Quod etiam in eo satis animaduerti potest, quod cum in
3.Reg.3. initio magna dignatione apparens dominus dixisset illi. Pete quod vis vt dem tibi, & tanta
sibi oblata gratia, posset æternitatem gloriæ cœlestis vna petitione adipisci, quæ summa bea-
titudo est. Ille temporali gloria delectatus, & apud homines volens haberi gloriosus, leue seu
Ibidem. mediocre bonum petiuit. Dabis (inquiens) seruo tuo cor docile, vt iudicare possit populū tuū,
& discernere inter bonum & malum. Et quidem bonum erat quod petiuit, & melius quàm si
petijsset dies multos, aut tale quid, quod bonum quidem est, sed exile & infimum, & hoc magis
placuit domino, quòd id petiuit, quàm, sic petisset quidpiam eiusmodi, dies multos, aut diuitias,
aut animas inimicorum suorum. Sed cur non dixit, sicut dixerat pater eius Dauid. Vnam petij
Psal.86. à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ? videlicet
quia cor eius non erat perfectum cum domino Deo suo, sicut scriptura testatur, sicut cor Dauid
patris sui.

Propter peccata filiorum Dauid, non auersum esse propositum Dei, quia iurauerat illi. CAPVT XXV.

NVm igitur vel in isto cecidit verbum Dei, & quod proposuerat Deus potuit auerti? Non
vtique, imò palmam iustitiæ praeclarius obtinet, scriptura sic determinante. Veruntamen
3.Reg.11. (inquit dominus) in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum, de manu filii tui scin-
dam illud, nec totum regnum auferam, sed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid seruū
Ibidem. meum, & Hierusalem quam elegi. Item ad Hieroboam. Nec auferā (inquit) de manu Salomo-
nis omne regnum, sed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ tuæ, propter Dauid seruū meū,
quem elegi. Auferam autem de manu filii eius regnum, & dabo tibi decem tribus. Filio autem

eius dabo tribum vnam, vt remaneat lucerna Dauid seruo meo cunctis diebus coram me in Hierusalem ciuitate quam elegi, vt esset nomen meum ibi. Cum hæc dicit omnipotens Deus, vtique tenetur fortitudine verbi sui, memor promissionis suæ, vt sit verax & fidelis, iuxta memoratam superius causam, quam posuit ipse Dauid. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Remanet igitur verbo Dei palma veritatis in ipso quoque casu Salomonis. Porro, ipsi Dauid quanta est laus, & quanti præconium meriti, quòd fatetur Deus se propter eum seruare ciuitatem Hierusalem & tribum Iuda ad implendam promissionem veritatis, quæ est incarnatio eiusdem verbi Dei de semine Dauid? Sic namque loquitur, tanquam homo quispiã grauiter offensus, qui cum habeat causas irascendi, & sperata denegandi, tenetur tamen debitor vt det quamuis inuitus, quia promisit, quia iurauit. At ille non inuitus implere habebat, quod gratis promiserat, & promissum iuramento firmauerat. Quo ergo tendit, dum toties meminit Dauid in trangressionibus posterorum eius & populi, toties ad iracundiam Deum prouocantis, dicendo quòd propter Dauid parcat, & non penitus eos delere velit? Videlicet vt magis ac magis abundantia gratiæ eius innotescat, vbi est abundans iniquitas, & nulla ex operibus iustitia, sed de hoc iam latius supradictum est. *Psalm.50.*

Cur iurare debuerit ac voluerit Deus, quem impossibile est mentiri, etiam in his quæ loquitur absque interpositione iuramenti. CAP. XXVI.

CVr autem iurare debuerit, vel quam vtilitatis rationem in iuramento suo fore considerauit Deus, quem impossibile est mentiri, etiam in his quæcunque loquitur absque interpositione iuramenti? Apostolus ad Hebræos euidentius exprimit. Quoniam (inquit) neminem habuit, per quem iuraret maiorem, iurauit per semetipsum. Homines enim per maiorem sui iurant, & omnis controuersiæ eorum finis ad confirmationem, est iuramentum. In quo abundãtius volens Deus ostendere pollicitationes hæredibus, immobilitatem consilii sui, interposuit iusiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus. Hoc tale est, ac si dicat. Deus ante omnia fidem ab omnibus exigit, & sine fide impossibile est placere illi. Porro homines duri sunt, & tardi corde ad credendum. Maxima pars incredulorum est, qui omnino non credunt. Et de aliis quidem non adeò mirum, licet sit damnabile malum, de ipsis vtrunque, qui promissionis hæredes esse debuerunt, quorum patribus promissio facta est, & firmata per iuramentum, magis tamen mirandum, quòd sint vel fuerint adeò increduli, vt maximè de illis scriptum sit. Generatio praua & exasperans, generatio quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum Deo spiritus eius. Porro ipsos, qui quandoque credituri erant, sciebat idem Deus difficiles fore ad credendum, sicut & fuerunt, vtpote quorum optimis magna increpatione ab ipso domino dictum est. O stulti & tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti sunt prophetæ. Igitur quia omnis controuersiæ hominum finis, ad confirmationem est iuramentum, vt vel sic incredulitati ponerent finem, vt vel sic vigilarent homines ad audiendum, & sentirent fore immobile Dei consiliũ, interposuit iusiurandum. Proinde cum dicit ipse: Sit autem sermo vester, est est, non non. Quod autem his abundantius est, à malo est, rectè subauditur illius, cuius incredulitas sive diffidentia iurare compellit. Sic namque intelligendo quod dixit, à malo est, humiliter in ipso iuramento Dei nostram culpamus tarditatem ad credendum, quod vtique malum est, quia cum impossibile sit mentiri Deum, etiam cum non iurat, pauci comparatione incredulorum crediderunt, in eo quòd per semetipsum iurat. *Hebr.6.* *Hebr.11.* *Psalm.77.* *Lucæ 24.* *Matth.5.*

Quid ex causis maximè digni fuerint Abraham & Dauid, verbo promissionis cum iuramento repromittentis. CAPVT XXVII.

QVibus vel ad quos iurauit in promissione seminis, quod est Christus? Duo sunt patriarchæ magni, Abraham atque Dauid, & magna quidem gratia iurauit. Et hoc ante omnia scire debemus, quia fecit hoc ex gratia sua magis quàm ex ipsorum meritis. Verùntamen eadem eius gratia præueniente aliquo modo ad hanc dignitatem fuere præparati, vt dignaretur Deus iuramento sese obligare cum illis. De Abraham manifestius illud est, quia fide obtulit Isaac, cum tentaretur, & vnigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones, ad quem dictum est. Quia in Isaac vocabitur tibi semen, arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus. Ob hanc rem iusta gratia Deus, quod dudum absque iuramento promiserat, cum iuramẽto repromisit, in semine eius benedicendas fore omnes gentes, vtique semen Christus est. Porro de Dauid quærendum, quam ob virtutem maximè deus illum dignum iudicauerit, vt iuraret illi, sicut testatur ipse, & iam supra memoratum est. Et quidem non ita manifestè de illo scriptura refert sicut Abraham, quod dixerit illi deus. Per memetipsum iuraui, quia fecisti rem hanc vel illam, De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Sed ratio docet, non multo minoris esse meriti, pepercisse inimico propter deũ, quàm non pepercisse vnigenito filio propter deum. Hoc fecit Dauid inimico suo infestissimo, quærenti animã suam, inimico regi, cuius regnũ *Duo magni patriarchæ.* *Genes.22.* *Hebr.11.* *Psalm.131.*

 fine

ſine dubio ſe ſuſcepturum ſciebat, ſibi pepercit vbi quærebat animam ſuam, quod catenus fue-
1.Reg. 24. rat inauditum, ſicut teſtatur & ipſe Saul, admirans, & dicens ad eum. Quis enim cum inuene-
rit inimicum ſuum, dimittet eum in viam bonam? Ob hanc maximè cauſam iuratum illi eſſe
arbitramur, quòd ſemen vel caro eius aſſumenda foret in filium Dei, Quia maximè cauſa iſta
Matth. 5. facit filios Dei, ſicut teſtatur ipſe dominus, cum dicit. Diligite inimicos veſtros, benefacite his
qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, vt ſitis filii patris veſtri
qui in cœlis eſt. Dilexit inimicum, benefecit illi, non ſolùm parcendo cum occidere poſſet, ve-
rumetiam plangẽdo, cum ille occiſus fuiſſet, & ſicut iam dictum eſt, maximè pro cauſa huiuſ-
modi tali iuramento Dei dignus extitit.

QVARTI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI,

LIBER QVINTVS.

Quomodo ſecundum caput draconis, vitulus ſcilicet, ſub Ieroboam denuò fuerit erectum. CAPVT I.

INterea draco ille magnus, ſerpẽs antiquus, qui vocatur diabolus & ſatanas,
cernens proficere promiſſionis verbum, vtpote iam poſt Abraham, ſecundò
in Dauid iuramento firmatum, magnum inuidiæ ſæuientis incendium ver-
ſabat, magno veneni ſui ſtimulatus ardore totus in ſemetipſo furebat. Sed
quid ageret? Dudum exarmatus capite, quod primũ erexerat, ſcilicet regno
Exod.12. Aegypti, quando ſubmerſus eſt Pharao in mari cum curribus & equitibus
ſuis, caput aliud non habebat quod erigeret, id eſt, regnum aliud, per cuius potentiam ſæuire
poſſet ad excidium gentis, ex qua implendum erat iã dictum verbum promiſſionis, quinimo
iam regnabat ipſum verbũ in Dauid patre, quod futurũ erat ſuæ carnis, & idem pater eius ſce-
ptrũ tenens imperij, fortis atq; bellicoſus, exercebatur prælijs, glorificabatur victoriis. vndè &
ſecurius citharizabat pſaltes ille, Verbũ Dei ſonis condecorãs muſicis. Ardebat igitur inuidiæ
veneno, quo & ipſius Dauid penè omnẽ domum conflagrauit, dũ & ipſe pariter adulterij ſimul
& homicidij crimen incidit, & de filiis eius vnus, Abſalon cruentus fratre interempto, in ipſum
patrem arma arripuit, expellens eum de regno, & animam eius quærens, vt regnaret pro illo.
Quod ſi peractum fuiſſet, iam profectò ſerpens illud caput haberet, per quod verbum Dei im
pugnare, memoriamq; eius ſeſe abolere poſſe ſperaret. Non ita euenit, ſed Abſolon mortuo,
& Dauid vitã cum pace compleuit, & ſuccedens ei filius ſenſatus, Salomon, cum pace regna-
uit, & domum pacis nomini domini ædificauit. Tandem peccatum eiuſdem Salomonis, mali-
gnã eiuſdem ſerpentis intentionẽ adiuuit, vt ſcinderetur regnum Iſrael à domo Dauid, ſuſce-
pto Ieroboã filio Nabaioth, qui & cõtinuò duos vitulos aureos fecit, & dixit. Ecce dij tui Iſrael,
3.Reg.12. qui eduxerunt te de terra Aegypti. Ibi ſe erexit ſecundum caput draconis, & in illo capite fa-
cies fuit vituli cornuti, cœpitq; cornupeta eſſe diabolus, agendo & compellendo per vim re-
giam, vt vitulorum ſimulachra pro Deo colerentur.

Quãuis etiã Baal ſeruierint, et adorauerint, vitulũ tamẽ caput idololatriæ fuiſſe. CAP. II.

QVantum putas cõtra verbum domini vitulus ille, imò in vitulo diabolus, ipſe vibratis
cornibus inſaniuit? Domine, inquit Helias, altaria tua deſtruxerũt, & prophetas tuos oc
4 Reg.19. ciderunt gladio, & ego derelictus ſum ſolus, & quærũt animam meam. Iam quidẽ Iſrael
colebat etiam Baal, agente Iezabel. Et hoc addidit, inquit ſcriptura, Achab in opere ſuo irritãs
dominum, quòd ſcilicet ſeruiuit Baal & adorauit illum. Sed omnis idololatriæ caput in Iſrael
erat cultus vitulorum. Nam & Baal & cætera portenta dæmoniorum ab aliis gentibus ſuſce-
perunt, vitulum autem vt colerent, reges Iſrael à ſemetipſis excogitauerũt, & in illo ſcelere o-
Oſee 8. mnes perſeuerauerunt. Vndè in Oſee, cum dixiſſet dominus de regibus & principibus illis, Vſ
quequo non poterunt emundari, cõtinuò cauſam iſtã ſubiunxit, Quia ex Iſrael ipſe eſt, artifex
fecit illũ, & non eſt Deus, ſubauditur vitulus, de quo præmiſerat, Proiectus eſt vitulus tuus Sa-
maria. Et eſt ſenſus, Idcirco reges & principes Iſrael nõ poſſunt emundari ſiue reuocari à cultu
vituli, quia non per ignorantiam in illo peccant, ſed per malitiam, & non ab exteris gentibus
decepti cultum illius ſuſceperunt, ſed à ſemetipſo excogitauerũt. Vndè & cõgruè dictũ eſt, Ar-
3.Reg.12. tifex ſcilicet Ieroboam, fecit illũ, ſicut ſcriptum eſt. Dixitq; Ieroboam in corde ſuo. Nunc reuer
tetur regnum ad domũ Dauid, ſi aſcẽderit populus iſte, vt faciat ſacrificia in domo Domini in
Hieruſalem, & excogitato cõſilio fecit duos vitulos aureos. Artifex ergo fecit illũ, quia Ieroboã
exco-

excogitato consilio fecit eum. Igitur quãuis Baal, & multa alia idololatriæ monstra fuerint in Israel, tamen vitulum illũ idololatriæ caput rectè dixerim, quia videlicet cætera portẽta Israel ab externis gentibus accepit, & à cultu illorum aliquoties cohiberi potuit. Nam & Baal Iehu deleuit de Israel, sed vitulos à semetipso Israel excogitauit, & neq; Iehu, neq; quisquam regum Israel à cultu illorum vnquam recessit.

Hoc caput tametsi mite videretur, tamen æquè vt reliqua perniciosum fuisse populo Dei.

CAPVT III.

QVæ autem facies ex omnibus capitibus, siue faciebus aduersarij sæpe dicti ita potuit mansueta videri, vt ista facies vituli? Facies aliæ truces sunt, scilicet facies draconis, facies leonis, facies vrsi, facies pardi, facies bestiæ terribilis & fortis, dentes ferreos habẽtis, comedentis atq; cõminuentis, & reliqua pedibus conculcantis, per quæ significari iã diximus regna, quæ contra promissionis verbum persequutionem fecerunt, regnũ Aegyptiorum, regnum Babyloniorum, regnũ Persarum & Medorum, regnũ Græcorum, regnũ Romanorum. Facies ista vituli, facies est mitis, per quã (vt dictum est) denotatur regnũ Israel, ex quo Ieroboã vitulos aureos fecit. Num ergo sicut facies ista, mitior est faciebus illis, ita regnũ Israel mitius quàm illa regna egit, minus nocuit? Imò quanto magis domesticus erat, tanto maiora damna fecit, tanto magis domũ subuertit. Quid enim vel quantũ fuerat actũ, dũ occisis prophetis domini, & omni populo sequente imperiũ Iezabel & Achab, solũ se derelictũ putaret. Helias, licet superessent septẽ millia virorũ, quorũ genua non sunt incuruata Baal? Et quidẽ Baal deleuit Iehu de Israel, vt iam dictum est, sed cultus vituli & populum cũ regibus irreuocabiliter captum mente tenuit, & tantũ effecit vt translatus Israel de terra sua, corpore quoq; captiuus fieret, captiuitate insolubili prædicente domino in Osee. Quia non addam vltra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorũ, & domui Iuda miserebor, id est, decem tribubus sub Assyriis, in perpetua captiuitate permanentibus, tribum Iuda de Babylonica captiuitate reuocabo, post septuaginta annos. Cætera regna Israelem in corpore percusserunt, regnũ Israel in anima semetipsum occidit, occidendo prophetas domini propter vitulos, quos nullus ex regibus Israel relinquere voluit. Habebat etiam cum regia vi quandam hypocrisim. In quo? In eo videlicet, quòd ore retinebat, & commemorabat beneficia Dei. Per hoc nequissimè peccans, quod illius beneficia mutis & inanimantibus ascribebat vitulorum simulachris dicẽdo. Ecce dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Et celebrabat diem solennem, in mense octauo decimoquinto die mensis, in similitudinem solennitatis, quæ celebrabatur in Iuda.

Vituli facies mitis.

Osee 1.

3. Reg. 12.

Quodnam primum verbi Dei bellum aduersus hoc caput fuerit. CAP IIII.

QVanto ergo nequior erat hostis, tanto maius, tantòq; promptius oportebat adesse præsidium verbi Dei, Et ita factum est. Tunc enim plures atq; crebriores prælii sui tubas fecit audiri verbum domini, scilicet prophetas quos misit, addendo cum vocibus eorũ virtutem in signis atq; prodigiis. Initium duelli, primaq; congressio verbi domini & huius capitis, id est, regni Israelitici talis fuit. Ascendẽte Ieroboam super altare vt adoleret incensum, & ecce vir Dei venit de Iuda in sermone domini, & exclamauit contra altare, & ait: Altare altare, hæc dicit dominus, Ecce filius nascetur domui Dauid, Iosias nomine, & immolabit super te sacerdotes excelsorum. Et deinceps. Hoc erit signũ quod loquutus est dominus. Ecce scindetur altare, & effundetur cinis qui in eo est. Extendente autem Ieroboam manum suam de altari, & dicente, Apprehendite eum, exaruit manus eius, nec valuit eam retrahere ad se, altare quoq; scissum est & effusus est cinis de altari iuxta signum quod prædixerat vir Dei in sermone domini. Post hunc adhuc viuebat Ahya Silonites, qui loquutus fuerat Ieroboam, quòd regnaturus esset super Israel. Ille loquente in se domino. Ego (inquit) ad Ieroboam missus sum, durus nuncius, qui mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate, comedent eos canes, qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aues cœli, quia dominus loquutus est, & cætera. Post illum fuit Iehu filius Anani, ad quem factus est sermo contra Baasa, qui percusserat Nadab filium eiusdem Ieroboam, iuxta eandem sententiam. Qui (inquit) mortuus fuerit de Baasa in ciuitate, comedent eum canes, & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cœli. Post hunc verbi Dei vexillum erigens igneo curru triumphabat Helias, deinde Helisæus, simulq; filii prophetarum plurimi, ex quibus centum viros pauit Abdias seruus domini in speluncis, cum interficeret Iezabel prophetas domini. Deinde & hi quorum extunc libri proprij, quorum si tempora consideres secundum gesta titulosq; libris præfixos, planè perpendis, quia verbum domini nullus regum tempore propositum neglexit, semperq; diaboli mendacium in idolis, veritas Dei redarguit in prophetis

3. Reg. 13.

3. Reg. 16.

Quod Iehu primus pro testimonio verbi Dei occubuerit. CAP. V.

QVis primus in illo conflictu sanguinem suũ fuderit, & pro testimonio verbi Dei occubuerit, minus peruulgatũ est à venerabilium doctorum scriptis, quã cupit diligens quispiam

3.Reg.16. spectator huiuscemodi prælij, cum de nomine eius scriptura non tacuerit. Hic enim dictus est Iehu filius Anani, cuius scriptura ita meminit, vt iam dictum est. Factus est autē sermo domini
Iehu. contra Baasa, dicens: Porrò quòd exaltaui te de puluere, &c. Post quæ ita subiungitur. Cum autem in manu Iehu filij Anani prophetæ, verbum domini factum est contra Baasa, & cōtra domum eius, & contra omne malū quod fecerat coram domino, ad irritandum eū in operibus manuum suarū, vt fieret sicut domus Ieroboā. Ob hanc causam occidit eū, hoc est, Iehu filiū Anani prophetam. Splendidè illū scriptura sacra nominauit, ita tertio loco replicās occidit eum, hoc est, Iehu filium Anani prophetā. Et sciendum, quod nullū ante hunc ab initio promissionis no-
Matth.23. minatim tradit scriptura, occisum fuisse propter verbum domini. Optaret ergo diligens spectator certaminis verbi domini, vt sicut post Abel Zacharias filius Barachiæ, quē occiderūt inter templum & altare: ita & iste peruulgatus esset proprio nomine, quia verè non parui est meriti, cuius à sanguine primum accepit draco ille magnus, quòd rufus mereretur esse & dici. Tenor propositi nostri notiorem nunc eum nobis reddidit, quia videlicet vbi sermo est, vel opus de victoria verbi Dei, latère non debuit is qui sanguinem fudisse primus legitur in prælio verbi Dei, dum contra hostem antiquum proficiscitur, missus vt fidelis legatus verbi Dei.

Quòd mysterio non careat, à leone prophetam in via occisum. CAP. VI.

IGitur, quoniam hic primus est illorum, qui verbo Dei suū in officio prophetali sanguinē impenderunt, perpende nunc quàm pulchrū, quàm congruum præcessit, ad gloriam eiusdē ver
3.Reg.13. bi pertinens mysterium. Ille vir Dei qui venit de Iuda, in sermone domini in Bethel, vt supra dictum est, Ieroboam stante super altare, dixit. Altare altare, ecce filius nascetur domui Dauid, Iosias nomine, & immolabit super te sacerdotes excelsorum. Ille, inquam, mādatum acceperat in sermone domini præcipientis. Non comedes panem, neque bibes aquam, nec reuerteris per viam qua venisti, sed fefellit eū propheses senex, qui habitabat in Bethel, vt comederet panē & biberet aquam in domo eius. Propter hoc inuenit eum leo in via, & occidit, & cadauer eius erat proiectum in itinere. Asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadauer. Forma hæc mystica est, & prædicti sancti prophetæ Iehu filij Anani, & omnium sanctorum & prophetarū, qui occisi sunt vel occiduntur, propter testimonium eiusdem verbi Dei. Quibus ipsum verbū
Luca 12. incarnatum dicit, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, & post hęc non habent amplius quid faciant. Ille nanque leo qui occidit, & iuxta cadauer stetit, diabolum & satellites eius impios homines signat, per quos cum sanctorum corpora occiderit, stat, nec potest ad nocendum progredi vltra, quia diabolus nec manducare nouit corpora, cum ipse sit spiritus, nec consequi potest animas extra corpus, quas in corpore persequitur. Si quid ergo peccati ex carnali commoratione serui Dei contraxerunt, & ob hoc inimicus aliquando permittitur occidere corpora eorum, illa contentus sit pœna, stetque iuxta cadauera, id est, nihil amplius vel animabus, vel etiā corporibus, quin resurgāt se posse nocere sciat. Nec enim efficere potest, vt saltem corpora moriendo pereant Deo, Quod pulchrè signatum est per hoc, quòd occisum non deuorauit, sed iuxta cadauer stetit leo.

Quid duodecim scissuræ pallij Ahiæ Silonitæ significarunt. CAP. VII.

POrrò verbum Dei sicut potestatem habet postquā occiderit, mittere in gehennam, sic potestatem habuit postquam prophetæ mortui vel occisi fuerunt, eorum nihilominus implere prophetiam, id est, demetere posteriora regum impiorum, vt qui moreretur ex eis in ciuitate, comederent eum canes, & qui moreretur ex eis in regione, comederent eum volucres cœli, sicut prædixerat iam dictus propheta Iehu filius Anani de Baasa, sicut prædixerat Ahias Silonites de Ieroboam. Non leuiter attendendum, nec enim parum spectat ad gloriā verbi Dei, semper veri, semperque vincentis, cui videlicet verbo vincere est, quicquid dixerit verum fieri, veritatemque eius pulchrè cōpendat illa, quæ tunc fiebat multiplex Israelitici scissio regni. Iam
3.Reg.11. dictus Ahias Silonites, quale Ieroboam mox futuro regi præsagium regni dederat, apprehendens palliū suum nouū, quo opertus erat, scidit in duodecim partes, & ait ad illū. Tolle tibi de-
Pallij scissura. cem scissuras, Hæc enim dicit dominus Deus Israel. Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decē tribus. Quid sibi hoc voluit, quòd nō ita duas tantū ex vno pallio fecit scissuras, sicut duo tantū ex vno populo fiebant regna? videlicet quia sic futurū erat, vt regnū scissum à domo Dauid, quod dimittebatur eidē Ieroboā, scinderetur decies, & ita factū est. Prima namque scissio facta fuit in ipso Ieroboam. Secūda in Baasa, qui percussit Nadab filium eius, & regnauit pro eo. Tertia in Zambri, qui percussit filium Baasa, & regnauit pro eo. Quarta in Ambri, qui ad mortē persecutus est Zambri. Quinta in Thebin filio Gynet, quē percussit idem Ambri pater Achab. Sexta in Iehu filio Namsi, qui percussit Ioram filium Achab, & regnauit pro eo. Septima in Sellum, qui percussit Zachariam pronepotem Iehu, Octaua in Manaem, qui percussit Sellum, regnauitque pro eo. Nona in Facee, filio Romeliæ, qui percussit Faceiam filium Manaem, regnauitque pro eo. Decima in Osee, qui percussit Facee filium Romeliæ, regnauitque pro eo,

pro eo. Vel certè quomodo Thebin, in quo quintam scissionem diximus non saltem vno die
regnasse, sed tantum media pars populi eum secuta fuisse legitur, vt regē constitueret, nec præ-
ualuit. Omisso illo, quinta scissio fuerat in Iehu, sexta in Sellum, septima in Manaem, octaua in
Facee filio Romeliæ, nona in Osee, decima in rege Assyriorum, qui Israelem scissum à Deo, sci
dit etiam à loco vel terra sua, transtulitq; in Assyrios. Igitur sic est, vt ipsum verbum dixit: O-
mne regnum in seipsum diuisum, desolabitur, & domus supra domum cadet. Et sicut scriptura *Luca* 11.
veridica prædixit. Verbum autem domini manet in æternum. Quia & cōplet verba prophe- *Esaiæ* 40.
tarum suorum, postquam illi mortui vel occisi exaruerunt tanquam fœnum, & ipsos faciet re-
surgere fortes & excelsos super ligna cedrorum.

Deum iusto iudicio regem Ieroboam super Israel constituisse, non vt peccare faceret, sed quia peccaturi erant. CAP. VIII

Dicit aliquis, Quomodo iustificabitur? quomodo palmam veritatis hoc verbū in eo quoq;
obtinebit, quod talem hominem Ieroboam regē super Israel ordinauit? Sciebat aut ne-
sciebat, quòd ille facturus esset Israel peccare? Si sciebat, cur illum ordinabat, & quo iure punie
bat? Si nesciebat, quomodo vincit semper cum iustitia? Vel error aut inscitia ad victoriā non
pertineat? Ad hæc inquam, Non nesciebat verbum & sapientia, sed optimè sciebat, & tamen
in iudicando integra illi est veritatis & iustitiæ palma. Iudicio hoc nanq; fecit, & iudicium eius
non in hac re penitus latet. Quamuis iudicia eius sunt abyssus multa, quamuis sint incompre-
hensibilia, tamen quædam sunt quæ ex nonnulla parte possunt cognosci, illa videlicet, quorū
causas ore suo aperire dignatur. De quibus Psalmista dicit: In labiis meis pronunciaui omnia *Psalm.* 118.
iudicia oris tui. Qua tandem ex causa iudicatus est, vt talis daretur rex, qui peccare faceret Is-
rael? illa videlicet, quia peccare volebat Israel. Ex quo putas voluntatem peccandi habuisse
Israel? Ex eo, inquit Moses, die, quo egressus es ex Aegypto vsque ad locum istum, semper *Deuter.* 9.
aduersus dominum contendisti. Hæc & cætera cum dicit, quibus vtique dictis de reatu vituli
illos accusat, quem fecerunt in Horeb: manifestum est, semper illos ad eandem procliues fuisse
idololatriam, præsertim cum & in propheta Deus ipse dicat, Nunquid hostias & sacrificiū ob- *Amos* 5.
tulistis mihi in deserto quadraginta annis domus Israel? & portastis tabernaculum Moloch
idolo vestro, & imaginem idolorum vestrorum, sydus Dei vestri, quod fecistis vobis? Propter
hoc Mosen & Aaron lapidare voluerunt: propter hoc Samuelem, imò & in Samuele domi-
num, sicut & ipse testatur, abiecerunt: propter hoc Dauid persecuti sunt, & de regno eiecerūt.
Propterea toties dixerunt. Non est nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Isai, quia peccan *2.Paral.* 11.
di voluntatem habebant, & sub sanctis principibus peccandi facultatem nō habebant. Quòd
ergo tandem Ieroboam dati sunt, sub quo vel cum quo vitulum sibi pro Deo statuerunt, sicut
facere cœperant, quando ex Aegypto egressi sunt, iudicium extitit iudicium verum, quod in *Osee* 4.
alio propheta dicit. Particeps idolorum Ephraim dimitte eum. Et si quæras, cur dicat: dimit-
te eum, subinde causam reddens, dicit: Non dabunt cogitationes suas, vt reuertantur ad domi *Osee* 5.
num. Iusti igitur iudicij est, quòd dimisit eos secundū desideria cordis eorū, vt irent in adinuen-
tionibus suis. Gratuitæ verò misericordiæ erat, quòd pro illis qui ignoranter errabant solicitus
loquebatur in prophetis, fiebatq; ad eos verbum domini armatum signis & prodigiis, vt co-
gnoscerent ex operibus, quia dominus ipse est Deus, dominus ipse est Deus.

Heliam prophetam, ne ignorantes simul cum impijs errarent, à Deo missum esse, CAPVT IX.

CVm signis nanq; & prodigiis, & cum fortitudine zeli tunc sese exhibuit verbum Domini *Eccle.* 48.
vehementius in Helia, de quo in laudibus patrum ita veraciter dictum est. Et surrexit He
lias propheta quasi ignis, & verbum ipsius tanquam facula ardebat. Verbo domini constipuit
cœlum, & deiecit à se ignem terræ. Sic amplificatus est Helias in mirabilibus suis. Et quis po-
test similiter gloriari tibi, hæc vt diceret, scilicet Heliam surrexisse quasi ignem, & verbū eius
quasi faculam ardentem? In admirationem ille sapiēs excitatus est, pro eo quòd de eodē Helia *3.Reg.* 17.
sic repentè scriptū est. Et dixit Helias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit do-
minus deus Israel, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba.
Ita repentè illatus est Helias, vt quēadmodum dixit Apostolus de Melchisedech, ita & de isto, *Melchise-*
si sese præbuisset occasio, dicere potuisset. Sine patre, sine matre, sine genealogia, neq; initiū die- *dech.*
rū, neq; finē vitæ habens. Sicut enim illius, ita & istius patrē & matrem & genealogiā & nume- *Hebr.* 7.
rum annorū scriptura tacuit, & finem vitæ non habuit, quia receptus est (ait idem qui supra) in
turbine ignis, in curru equorū igneorum. Quam receptionem eius si ritè perpendis, etiam illud
apponere licet, quod adhuc dictum est de Melchisedech, assimulatus autem filio dei manet sa- *Melchise-*
cerdos in æternum. Sacerdotem nanque hunc fuisse constat, quia scriptum est, vbi, quando, & *dech Dei*
quomodo holocaustum obtulerit, & (sicut iam dictum est) receptū est in turbine ignis, atq; ita *assimilatur*
assimu- *filio.*

assimulatus est filio Dei, vero & æterno sacerdoti in cœlum ascendisti. Plura de hoc dici pote-
rant, veruntamen pro præsenti proposito hoc tantũ dixerim, quia dignè semetipso fecit verbũ
& veritas Dei, quòd tali in tempore, quando Iezabel cum Achab, & cum vitulis Ieroboam ac-
cesserat Baal, taliter per hunc virtutem suam notam fecit, propter eos qui ignorabant, & erra-
bant, ne simul cum impiis in eandem deciderent perditionis foueam.

Quæ miracula fecerit Helias, & quòd spiritus Heliæ duplex in Helisæo, duplicato miraculorum numero, comprobetur. CAP. X.

VIgilanter hoc animaduertendum est, quia propter causam eiusmodi tam vltroneus ad o-
3.Reg.17. perandas virtutes semetipsum ingessit ita incipiens. Viuit dominus, in cuius conspectu
sto, si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Et in Helisæo causa eadem conside-
randa est, dicente, Obsecro, vt fiat spiritus tuus duplex in me. Hoc intendebant, vt operando
4.Reg.2. mirabilia conuincerẽt impios, quòd neq; vitulus, neq; Baal est Deus, sed dominus ipse est deus.
Et reuera ita factum est. Spiritus Heliæ, id est, operatio virtutum, quæ in spiritu domini data
fuerat Heliæ, duplex in Helisæo facta est. Duplicia nãq; numero miracula fecit Helisæus supra
Heliæ mira- quàm Helias, etenim si ritè numeres, Helias octo, Helisæus sedecim miracula operatus est. Pri-
cula. mum Heliæ fuit, quòd verbo continuit cœlũ ne plueret. Secundum, quòd corui pauerunt eum.
Tertiũ, quòd apud viduã, quæ pascebat eum, iuxta verbũ eius, hydria farinæ non defecit, & le-
cythus olei nõ est imminutus. Quartũ, quòd mortuũ eiusdem viduæ filium resuscitauit. Quin-
tum, quòd eum offerentem holocaustum exaudiuit dominus per ignem, vidente populo, & di-
cente. Dominus ipse est Deus, dominus ipse est Deus. Sextũ, quòd orante illo, facta est pluuia
grandis. Septimũ, quòd pallio suo percutiẽs aquas diuisit, & trãsiuit cũ Helisæo. Octauũ, quòd
currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtrunq;, & ascendit Helias per turbinem in cœlum.
Helisæi mi- Protinus Helisæi primum, quòd pallio Heliæ percussit aquas, & diuisæ sunt. Secundum, quòd
racula. aquas pessimas & terram sterilem sanauit. Tertium, quòd illudentes ei pueros vrsi lacerauerũt.
4.Reg.2. Quartum, quòd congregatis tribus regibus, Israel, & Iuda, & Edom, cum non esset aqua exer-
citui, fossas fieri iussit, & repleta est terra aquis. Quintum, quòd mulieri viduæ ex modico oleo
vasa non pauca impleuit. Sextum, quòd mulier, quæ illi ministrauerat, & non habebat filium,
conceperit, & peperit in tempore & hora, quam ille prædixit. Septimũ, quòd mortuũ eundem
puerum resuscitauit. Octauum, quòd in olla eremitica gustus amarissimos dulcorauit. Nonũ,
quòd de viginti panibus ordeaceis comederunt iuxta verbum eius centum viri, & superfuit.
Decimum, quòd Naaman principem militiæ regis Syriæ per lauachrum aquæ à lepra sua cu-
rauit. Vndecimum, quòd Iehu egressus ab eo, factus est leprosus quasi nix. Duodecimũ, quòd
eo mittente lignum, ferrũ quod ei apsum fuerat, super aquam natauit. Tertiumdecimum, quòd
missos contra eum Syros dominus, orante illo, cæcitate percussit, donec introduceret eos in Sa-
mariam. Quartumdecimũ, quòd soluta obsidione Samariæ, duo modii hordei statere vno fue-
runt, & modius similæ statere vno secundũ sermonẽ eius in porta Samariæ. Quintũdecimum,
quòd dum ægrotaret, præsagium fecit regi Israel, quòd tribus vicibus Syriã percussurus esset.
Sextumdecimum, quòd cum mortuus esset, proiectum est cadauer hominis in sepulchrũ eius,
& cum tetigisset ossa Helisæi, reuixit homo, & stetit super pedes suos.

Quid & quando profecerint in populo, Helias & Helisæus prophetæ. CAPVT XI.

ET quidem in omnibus istis non pœnituit populus, & non recesserunt à peccatis suis, id est,
à vitulis, quos fecit Hieroboam vsq; dum abiecti sunt de terra sua, & dispersi sunt in omnẽ
2.Para.24 terram. Veruntamen Baal deletus est de Samaria, & de Hierusalem, nam etiam in Hierusalem
profluxerat sacrilegium Iezabel, quia videlicet Athalia filia Iezabel & Achab, vxor fuit Ioram,
filii Iosaphat regis Iudæ, de qua sic scriptum est in Paralipomenon. Athalia enim impiissima,
& filii eius destruxerant domum Dei, & de vniuersis, quæ sanctificata fuerant templo domini,
ornauerant phanũ Baalim. De vtroq; deletus est Baal, id est, de Israel, & de Iuda. De Israel per
Heliam & Helisæũ, vt mirabilia præscripta operati sunt. De Iuda verò per Heliam. Illic quoq;
verbi Dei ministrũ, sicut scriptum est, Allatę aũt sunt ei, videlicet Ioram filio Iosaphat literę ab
2.Paral.22 Helia propheta, in quibus scriptum erat. Hæc dicit dominus Deus Israel, Deus Dauid patris tui,
quoniam non ambulasti in viis Iosaphat patris tui, sed incessisti per iter regũ Israel, & fornicare
fecisti Iudam, & habitatores Hierusalẽ. Ecce dominus percutiet te plaga magna cũ populo tuo,
& filiis, & vxoribus tuis, vniuersaq; substantia tua, tu autem ægrotabis pessimo languore vteri,
donec egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies. Iuxta verbũ hoc factũ est. Ille nãq; vi-
delicet Ioram, filius Iosaphat, rex Iuda, per duorum circulum annorum sic longa consumptus
tabe, vt egereret etiam viscera sua, languore pariter & vita caruit, & vxore eius Athalia gla-
dio interfecta, ingressus est Ioiada pontifex, & omnis populus domũ Baal, & destruxerunt eam,

& alta-

& altaria ac simulachra illius confregerunt. Mathan quoque sacerdotem Baal, interfecerũt ante aras. Porrò in Israel idem Helias, prophetas Baal quadringentos & quinquaginta viros vna die interfecerat, & eos qui superfuerant omnes prophetas, vniuersos seruos, & cunctos sacerdotes Baal interfecit, & ædem eius destruxit, statuamque combussit, & comminuit Iehu, quem vice eiusdem Heliæ in regem Heliseus vnxerat super Israel. Heliæ nanque dominus iusserat, vt vngeret eundem Iehu, & hoc ministerium Helisæus impleuit, super quo præceperat dominus Heliæ. Helisæum autem filium Saphat, qui est de Abel in aula, vnges prophetam pro te. Itaque Baal de Iuda & de Israel deletus est, per fortissimum zelum verbum domini in ore Heliæ flãmantis, qui videlicet Helias, sicut de illo veraciter dictum est, quasi ignis erat, & verbum ipsius quasi facula ardebat. 3. Reg. 11. Eccle. 48.

Quare zelus domini propter Baal amplius, quàm propter vitulos aureos, in Helia exarserit. CAPVT XII.

QVi causas ritè perpendit, amplius veneratur ignem faculæ tam vehementer ardentis zelum verbum domini tam fortiter de cultoribus Baal, sese vlciscentis. Quænam causæ erant, vt propter vitulos, quos fecit Hieroboam, minus, & propter Baal amplius zelaretur? videlicet, quia cultus vitulorum intra Israel continebatur. Cultus autem Baal de domo Iezabel & Achab, per iam dictam Athaliam vsque in Hierusalem, vsque in domum Dauid profluxerat, vnde promissio, id est, verbi domini incarnatio sperabatur adimplenda, iuramento ipsius firmata. Ibi amplius fides vel expectatio promissionis periclitabatur, per sacrilegiũ Baal. Nam vitulos Hieroboam nullus coluit regum Iuda, & idcirco cultus eorum contra promissionem minus perniciosus erat, solummodo tribubus illis contentus, quarum ex nulla Christus nasciturus erat. Igitur vbi Baal superuenit, rectè, iustè, & laudabiliter exarsit in propheta suo verbum domini tanquam ignis, gladiumque arripuit, & sanguinem impiorum effudit. Gladium nanque arripuerat ipse Baal ad interficiendum omne semen Dauid, vndè iuxta promissum, iam dicta incarnatio domini futura erat. Sic enim scriptum est: Siquidem Athalia videns mortuum esse filium suum, surrexit, & interfecit omne semen regium. Quòd dicit omne semen regium, omnes reges, id est, Dauidicæ stirpis masculos vult intelligi, vndè semẽ Abrahæ, quod est Christus, prædictum atque præscriptum fuerat, iurante domino, deberet nasci. Proinde considerandũ, quod non paruæ vel tolerandæ impietatis fuerit Baal sacrilegium, cuius cultu & animæ, tam in Iuda, quàm in Israhel peribãt, & antiquus draco diabolus tendebat auferre seminariũ salutis nostræ, instigando Athaliam, cultricem eiusdem Baal, vt interficeret & interficiendo auferret sacram Dauidicæ generationis lineam. Promissionis expectatione periclitatur. 4. Reg. 13.

Dominum in virga & verberibus visitasse peccata domus Dauid, misericordiam verò non dispersisse ab eo. CAPVT XIII.

COnsiderata tali ac tanta iustissimi zelí causa in fortissimo atque sanctissimo declamatore verbi domini Helia, rursus ad memoriam redit illud eloquium rationabile, & præclarũ Dauidicæ orationis. Miserere mei, vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas cum iudicaris. Sermonem ipsorum hic libet reminisci, in quibus Deum volebat iustificari, & vincere atque obtinere palmam veritatis. Quinam sunt sermones illi? Si autem (inquit) dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorũ, misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea, neque prophanabo testamentũ meũ, & quæ procedũt de labiis meis, non faciã irrita, semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar? in his sermonibus suis, tunc profectò Deus verax magnificè iustificatus est, & splẽdidè vicit. Tunc enim filij Dauid maximè legem Dei dereliquerãt, & in iudicijs eius non ambulabãt. Iustitias eius prophanauerãt, & mandata eius nõ custodierant, quando supra memoratus Iorã filius Iosaphat, occisis omnibus fratribus suis, ambulauit in viis regum Iuda, sicut egerat domus Achab, cuius filiam Athaliam vxorem habebat, & seruiuit Baal. Eiusmodi iniquitates & peccata filiorum Dauid, dominus in virga & in verberibus visitauit, misericordiam autem suam ab eo, sub auditur Dauid, non dispersit. In quo misericordiam suam ab eo non dispersit? loquo reseruatur? In eo nimirum, quod cum Athalia videns (vt iam dictum est) quòd mortuus esset Ochozias filius suus, surrexit, & interfecit omnẽ stirpẽ regiã domus Iorã. Iosabeth verò filia regis tulit Ioas filiũ Ochoziæ, & furata est eũ de medio filiorũ regis cũ interficerẽtur, absconditque eũ cũ nutrice sua in cubiculo lectorũ. Iosabeth autẽ quæ absconderat eũ erat filia regis Iorã, vxor Iojadæ pontificis, soror Ochoziæ, & idcirco Athalia nõ interfecit eũ. Qualis virga, quãta verbera, vbi iuxta verbum domini, iuxta veritatem literarum, quas (vt supra memoratum est) misit Helias, ascenderunt Philistijm & Arabes in terram Iuda, & vastauerunt eam, diripueruntque cunctam substantiam, quæ inuenta est in domo regis, insuper & filios eius & vxores, Psal. 50. Psalm. 88. 2. Paral. 22 2. Para. 22.

& super

& ſuper hæc omnia percuſſus Ioram à domino alui languore inſanabili, longa tabe conſumptus eſt, & filium eius Ochoziam, qui ſucceſſerat Iehu interfecit, ac deinceps malis omnibus ſæuior mulier omne ſemen regium occidit. Porrò, ſub ipſa virga, inter ipſa verbera, quanta cuſtodiendæ ipſi Dauid miſericordiæ diligentia, vt Ioſabeth vera filia regis, veraciter filia Dauid, & vxor digna Ioiadæ pontificis, inſantulum vnius anni Ioas furaretur de medio filiorum regis cũ

2. Paral. 22

interficerentur? Noluit enim dominus (ait ſcriptura) diſperdere domum Dauid, propter pactum quod inierat cum eo, & quia promiſerat vt daret illi lucernam, & filijs eius omni tempore. Lucerna illa quam promiſerat dominus Dauid Chriſtus eſt, lux vera (qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum) quam videlicet lucernam non dediſſet illi ſicut iurauerat, ſi non de occiſione ſtirpis eius ſuperfuiſſet, talem ille minimus Ioas. Neq; enim maſculus alius ſuperfuit, per quem ſeries Dauidica in Chriſtum finienda deduci poſſet.

Quantus zelus in Helia, quantæ dignitatis fuerit. CAP. XIIII.

3. Reg. 19.

Currus igneus.

QVantæ putas dignitatis eſt, tantæ rei intuitu fuiſſe zelatum, ſicut ait ipſe. zelo zelatus ſum pro domino Deo exercituum? Non hominem interroges. Currus igneus cũ equis igneis, quo ille per turbinem in cœlum aſcendit, tibi reſpondet. Currus dominorũ, currus triumphantium vehiculum eſt. Dominantis ergo animi dignitatem, & amici Dei potentiã inſignem in illo curru intellige, qui verè dominatus eſt omni ſeculo ſublimior, & potens extitit in verbo quo continuit, & rurſus aperuit cœlos, potens vngendo reges, ad potentiam, ſolius regis Dei dignatus venerari omnipotentiam. Sedit ergo in curru dominando, æmulator verbi Dei ſtrenuus, & mundanæ vanitatis contemptor victorioſus. Et vt magnitudinẽ recognoſcas æmulationis eius, currus non qualiſcunq; ſed currus igneus erat. Edici non poteſt, conijci tamẽ vtcunq; poteſt, quanto dolore cordis ardebat Helias, videns quòd homines, qui quantum in ipſis erat mundum indignum faciebant, illa quæ Chriſtus eſt miſericordia dudum repromiſſa, & iuramento firmata. Non quidem auerti poterat, quod bonus & omnipotens promiſerat, quia fidelis & verax iurauerat, ſed homines (vt iam dictum eſt) quantum in ipſis erat, hoc agebant, vt pœniteret Deum tantæ miſericordiæ, quam promiſerat, quam iurauerat, inimici diuinæ gratiæ, hoſtes ſalutis humanæ, mali cunctis hominibus, peſſimi ſibi. O igitur perfectum odium, & ſanctum boni zeli incendium, cuius dignitatem cœli teſtificati ſunt, continendo ad eius imperium, & rurſus dando terris pluuiæ beneficium. Amplius autem mittendo currum igneum cum equis igneis ad ſubleuandum victorem emeritũ, & potentem diuinitatis amicum. Ex eius glorificatione tam magna, tamq; ſtupenda, exemplum accipiat, ſpemq; concipiat quiſq; quòd mercede non careat, ſi verbo Dei fidele obſequium ſtudeat impendere.

Heliam translatum, ante diem magnum & terribilem domini mittendum, & in Iohãne Baptiſta completum eſſe. CAPVT XV.

Helias venturus.

Hierony.

Malach. 4.

DE iſto plurimorum ſententia doctorum eſt, quòd circa finem ſeculi cum Enoch venturus ſit, & quòd mortem quam non euaſit (inquiunt) ſed diſtulit, pro cõmuni debito perſoluere habeat ſub perſequutione Antechriſti. Porrò, Hieronymus virorum illuſtrium non minimus, aliter ſentire videtur in fine Malachiæ prophetæ, vbi dominus dicit. Ecce mittam vobis Heliam prophetam, antequam veniet dies domini magnus & horribilis, ait enim poſt aliqua. Hæc de Helia diximus ſecuti doctores, quanquam multi ſint etiam noſtrorum, qui credunt eum ad literam venturum, & reſtituturum omnia, ac mortis debitum perſoluturum. Cæterùm, dominus interrogatus ab Apoſtolis de aduentu Heliæ, reſpondit. Helias iam venit, & non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eum quæcunq; voluerunt. Iohannem volens in Helia intelligi, vndè ſubſecutus adiunxit. Si vultis recipere, Iohannes ipſe eſt Helias qui venturus eſt.

Matth. 17.

Matth. 11.

Cum hæc dicit, profectò doctoribus aliis, qui non ſecundum literam, ſed ſecundum ſpiritũ de aduentu Heliæ ſentiunt, ſeſe conſentire innuit, dicendo. Quanquam multi ſint etiam noſtrorũ qui credunt eum ad literam venturum, ac mortis debitum perſoluturum. Satis tamen indicat, quòd velit eum iam eſſe à mortis neceſſitate ſolutum, quod ſi ita eſt, reuera magnum & magnificum eſt, multum laudabile inter viros glorioſos, quòd in eo magnificentia ſua dominus operatus eſt. Nam ſi mortem adhuc expectat, æſtimare licet quòd minus beatitudinis aſſecurus ſit, quàm ſancti alii, qui depoſita omni corruptione mortalitatis, grandi vtiq; debito, & graui ſunt fœnore liberati. Nam expectatio mortis ſine dubio habet pœnam, atq; idcirco beatiores dicere licet eos oẽs, quibus & de morte timor nullus, & de gloria reſurrectionis certa ſpes eſt. Magnificentius ergo cũ illo actũ eſt, & cũ beato Enoch, ſi mortẽ non diſtulerũt, ſed euaſerũt, ſi viuentes tranſlati ſunt, & nullum habent de longa mortis ſolicitudine vel expectatione tormentum.

Mortis expectatio.

Verisimile eſſe, Enoch & Heliam translatos, à moriendi neceſſitate liberatos eſſe.

CAPVT XVI.

Duo tantũ venturi?

ET quomodo duo ſunt, legitimumq; eſt, vt in ore duorum vel trium teſtiũ ſtet omne verbum. Rectè optaremus idcirco illos fuiſſe tranſlatos, & non eſſe morituros, quatenus ex

ipſis

ipsis confirmaretur nobis illud, quod habemus de omni humano genere verbũ. Quod est illud verbum? Videlicet quòd humano generi mortis, vel mortalitatis causa sit peccatum, quodq; omnipotentiæ creatoris facilè fuisset, atq; voluntarium hominem in paradiso positum, & omne genus humanum suo vel sibi placito tempore, absq; morte corporis transferre ad immortalitatis regnum, vbi mors nec est, nec vnquam accidere potest. Magnum vtiq; verbũ, & difficile apud illos qui tardi sunt ad credendum, in his maximè de quibus nullum acceperunt experimentum. Quid igitur, si placuit omnipotenti Deo saltem duos homines ex massa corrupta genitos trãsferre pro testimonio, vt habeat duos testes, quorum in ore stet hoc verbum, quod scilicet nihilominus omnes homines absq; morte corporis transferre voluisset, atque potuisset, si non fuisset massa corrupta per peccatum? Hoc vtiq; scire nonnulla sapientia est, cuius intuitu dicere potuerit vir sapiẽs in laude patrum. Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, vt det gentibus sapientiam. Quod itidem de Helia sciendum, & dicendum est, quia translatus est, vt det gentibus sapientiam, quatenus gentes eorum translationem audientes, eorũ exemplo excitentur ad ambulandum cum Deo, ad obediendum Dei verbo, qui sicut illos viuentes transtulit, ita & omnes transtulisset absq; difficultate mortis, nisi quia per peccatum mors in hunc mundum introiuit. Verùm quia sententia vtraq; à magnis atq; catholicis tradita est doctoribus, nos hinc certum quid diffinire non ausi, propositum prosequamur.

Post Heliam & Helisæum idem verbum Dei, alijs prophetis succedentibus non defecisse.

CAPVT XVII.

TRanslato Helia qui erat currus Israel & auriga eius, mortuoq; Helisæo, cui itidẽ ægrotanti 4.Reg.2.
dixerat rex Israel. Pater mi, pater mi, currus Israel & auriga eius. Nihilominus cursum vel
propositum tenuit suum verbum Dei, verbum omnipotens quadrigas alias & aurigas alios,
ad suum ministerium substituens, protinus nanq; exurrexerunt alij præcones verbi domini, hi
quorũ etiam proprij extent libri. Siquidem tunc exurrexit in Israel Osee, in Iuda Esaias, am-
bo contemporales, sicut ex ipsorum titulis librorum agnoscere promptum est, qui ita se ha-
bent. Visio Esaiæ filij Amos, quam vidit super Iudam & Hierusalem, in diebus Oziæ, Ioathan, Esai.1.
Achas, & Ezechiæ regum Iuda. Verbum domini quod factum est ad Ozee filiũ Beeri, in die-
bus Oziæ, Ioathan, Achas, & Ezechiæ regum Iuda, & in diebus Hieroboã filij Ioas, regis Israel.
Iste est Ioas nepos Iehu, cuius in diebus mortuus est Helisæus, & sicut præsens titulus habet,
in diebus Hieroboam filij eius prophetauit Osee. Hæc idcirco dixerim, vt palam constet, ver- Osee1.
bum domini, nullum de regibus illis excusatum aut excusabilẽ dimisisse, continuumq; effecit
propheticæ redarguentis cursum, pluresq; prophetæ prophetis, quã reges regibus successerunt,
nã in diebus eiusdẽ Hieroboam, Amos quoq; prophetasse & titulus indicat prophetiæ, & illud
maximè quod ibidem scriptũ est. Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Hieroboam regẽ Israel, Amos.7.
dicens. Rebellauit contra Amos in medio domus Israel, non poterit terra sustinere vniuersos
sermones eius, hæc enim dicit Amos. In gladio morietur Hieroboã, & Israel captiuus migra- Psal.101.
bit de terra sua. Quid pulchrius? quid sonorius hinc potest dici? quod & Psalmista prædixit, & Hebr.1.
Apostolus succinit. Tu (inquit) in principio domine terram fundasti, & opera manuum tuarum
sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes vt vestimentum veterascent, & velut
amictum mutabis eos, & mutabuntur, tu autẽ idem ipse es, & anni tui non deficient. Ad filium,
quod est Dei verbum, dictum hoc esse, Apostolus meminit. Terra iuxta conditionem cœli, iu-
xta fidei dignitatẽ fuerunt supradicti Helias & Helisæus, sicut & Dauid & Abraham, cæteriq;
sancti, quorum in mentibus per fidem Deus sedit & habitauit, rectè dicuntur cœli. Eiusmodi
cœli perierunt, id est, pertransierunt, quia mortales erant, & mortui sunt, & quandoque immu-
tandi & renouandi sunt, qui sic inueterauerunt. Tu autem ò verbum domini idem es, & illis
deficientibus non defecisti, nec deficies.

Quid sit, quod per Osee dictum est: Non addam vltra misereri domus Israel, sed obliuione obliuiscar eorum, & domui Iuda miserebor.

CAPVT XVIII.

IN diebus illis (ait scriptura) cœpit dñs tędere super Israel, videlicet qa incorrigibilis erat ille
carnalis Israel, & incorrigibiles eius reges, ita vt nullus eorũ recederet à peccatis Hieroboã, id 4.Reg.10.
est, à cultu vitulorum quos fecit Hieroboam, qui peccare fecit Israel. Quoniam cœpit dominus
tædere super Israel, & percussit eos (ait Azabel) in vniuersis finibus Israel. Hoc fuit initium tæ-
dij. Porrò, plenum tædium domini postmodum fuit, quando cepit rex Assyriorũ Samariam, Ibidem.
& transtulit Israel in Assyrios, posuitq; eos in Abila, & in Abor, iuxta flumen Gozan in ciuita-
tibus Mœdorũ. Plenum (inquã) tædiũ fuit domini, nõ super Iudã, sed tantũ super Israel. i. super
decem tribus, iuxta quod ipse prædixerat in propheta supra memorato. Quia non addam Osee.1.
(inquit) vltra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorum, & domui Iuda miserebor.

 Hoc per-

Hoc pertinet ad firmamentũ veritatis Dei, vt iustificeris Deus in sermonibus tuis, & vincas cũ iudicaris. Oportuit planè misereri domui Iuda, & domui Dauid, oportuit (inquam) custodiri,
4. Reg. 18 & defendi bonam radicem istius stirpis, vndè nasciturus erat Christus secundũ veritatem promissionis, & iuramenti ad ipsum Dauid, & ita factũ est. Octauo nanq; anno postquam transla-
4. Reg. 19 tus est Israel de terra sua, ascendit Sennacherib rex Assyriorũ ad vniuersas ciuitates Iuda munitas, & cepit eas, & obsedit Hierusalem. Sed non ingredietur (inquit dominus) vrbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eum clypeus, nec circundabit eam munitio, protegamq; vrbem hanc, & saluabo eam, propter me, & propter Dauid seruũ meũ. De Hierusalem quippe egredientur reliquiæ, & quod saluetur de monte Sion. Factum est igitur in nocte illa, venit angelus domini, & percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinq; milia. Nimirum obliuio qua oblitus est decem tribuum nihil nocitura erat proposito Dei, dummodo superesset tribus vel domus illa, vnde oportebat Christum nasci.

Quòd verbum Dei nondum incarnatum, id est, Emanuel nondum natus liberarit terram à rege Assyriorum. CAP. XIX.

Nonne sibimet prouidit? nonne propter semetipsum hoc operatum est verbũ Dei? Vtiq; nobis & propter nos sibi prouidit, vt seruaret genus vndè virgo veniens, conciperet, &
Esai. 7. pareret ipsum, qui vocaretur Emanuel, nondum quidem vocabatur, sed futurum erat, vt vocaretur Emanuel. Attamen dictus Esaias inuocabat eũ Emanuel, vtà prædictis Assyriis Hie-
Esai. 8. rusalem liberaret. Cum enim dixisset. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. postmodum hæc quoq; locutus est. Adducet dominus aquas fluminis fortes & multas, super regem Assyriorum, & omnem gloriam eius, & ascendet super omnes riuos eius, & fluet super omnes ripas eius, & ibit per Iudam inundans, & transiens vsq; ad collum veniet, & erit extentio alarum eius, implens latitudinem terræ tuæ ô Emanuel. Quod dicit, terræ tuæ ô Emanuel, magna cordis exclamatio est, ad commune faciendum Dei verbũ, quòd terra Iuda terra ipsius esset secundũ propositũ gratiæ. quia præfinitũ atq; prænunciatũ fuerat, quòd de terra Iuda, & de domo Dauid virgo ipsum cõciperet, & pareret, & vocaretur Emanuel. Et quia
Esai. 8. sic certissimum futurum erat, quia castra Assyriorum percussurus erat iste, videlicet, nondum secundum carnẽ natus Emanuel, protinus insultabundus dicit. Congregamini populi, & vincimini, & audite procul vniuersæ terræ, confortamini & vincimini, accingite vos, & vincimini, inite consilium, & dissipabitur, loquimini verbum, & non fiet, quia nobiscum Deus. Magna fiducia, magna & certa securitate taliter ob hoc dictum est, quippe cui incertum non erat, nihil esse quod propositum Dei auertere posset. Contra cuius consilium, omne humanum consilium
Psal. 2. vanum est, inde tutus insultat, & iuxta quod scriptum est. Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & dominus subsannabit eos. Ridendo & subsannando prouocat, prouocãdo irridet & subsannat gentes frustra frementes, & populos inania meditantes, qui iam tunc assistebant, & conueniebant in vnum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius Emanuel.

Idem verbum antequàm sciret puer vocare matrem, accelerasse, spolia detraxisse, & prædari festinasse. CAP. XX.

Simul & illud animaduertendũ est, quã pulchro & insigni ibidem vocabulo iubetur prædicari. Voca (inquit) nomen eius, accelera, spolia detrahe, festina prædari. Quare? quia anteq;
Esai. 8. sciat vocare puer patrem suum, & matrẽ suam, auferetur (ait) fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram rege Assyriorum. Verè pulchrum congruumq; vocabulum. Quid enim, nonne mira acceleratio, & miranda est festinatio, prius spolia detrahere, quã patrẽ scire siue vocare? Prius prædari, quã ex matre nasci? Hoc fecit iste Emanuel, quia priusquam sciret vocare patrẽ, qui fuit ei Ioseph solo nómine, priusquam nasceretur ex matre scilicet Maria virgine, sicut cætera beneficia gẽti suæ prouidit, ita & illud domui Iuda, de qua nasciturus erat, præbuit auxiliũ,
4. Reg. 16 vt auferretur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram rege Assyriorũ. Quomodo? Ascendit enim (ait scriptura) rex Assyriorum in Damascum, & vastauit eam, & transtulit habitatores eius Cyrenen, Rasin autem occidit. Deinde cepit rex Assyriorum Samariam, & transtulit Israel in Assyrios, posuitq; eos in ciuitatibus Mœdorum. Quam ob causam fortitudinem Da-
Esai. 7. masci, & spolia Samariæ taliter abstulit Emanuel? videlicet eo quòd inierit contra Iudam consilium malum Syria, & Ephraim, & filius Romeliæ, dicentes: Ascendamus ad Iudam, & suscitemus eum, & euellamus eum ad nos, & ponamus regem in medio eius, filiũ Tabeel. Ergo quòd & Israel translatus est in Assyrios, rectè ascribitur victoriæ verbi Dei, quia manifestè scriptura testatur, hoc fecisse Emanuel, antequam sciret vocare patrẽ & matrẽ, id est, hoc fecisse verbum Dei, priusquam assumeret carnem. Et meritò nec Israeli pepercit, quia videlicet, ex quo scissus
1. Para. 13 est Israel à Iuda, & à domo Dauid, plus cæteris gentibus eidem tribui Iuda inuidit, & contra illum sæpius pugnauit, Primus Hieroboam rex Israel pugnabat contra Abia, regem Iuda, & ille

ille stans super montem. Audi (inquit) Hieroboam, & omnis Israel. Num ignoratis, quod dominus Deus Israel dederit regnum Dauid super Israel in æternum, ipsi & filiis eius, in pactum salis? Et subinde. Nunc igitur vos dicitis, quòd resistere possitis regno domini, quod possidet per filios Dauid? Hæc idcirco commemorauerim, ne quis ignoret, vnde vehementiorem contra Iudam inuidiæ flammam decem tribus habere potuerint, quia videlicet ex hoc loco, & similibus, liquido constat, frequentem fuisse inter vtrosque altercationẽ huiusmodi, cũ diceret tribus Iuda, solum regnũ Dauid, regnum domini esse. Regnum autem decem tribuum non legitimum regnum, sed rebellionem esse contra domini regnum.

Ductis in captiuitatem decem tribubus, finitum bellum verbi Dei contra vitulos aureos.

CAPVT XXI.

Tandem finitum est duellum, longo tempore protractum, inter Deũ viuum, Dei verbum, & Deum Hieroboam, Deum metallicum, vituli cornuti simulachrũ. Ferè ducenti & sexaginta fluxerunt anni, ex quo iam dictus Hieroboam, talem sibi Deum fecit, vsque ad annum nonum Osee, quo rex Assyriorum Israelem de terra sua transtulit, nõ desistente verbo Dei decertare sermonibus huiusmodi. Proiectus est vitulus tuus Samaria. Artifex fecit illum, & non est Deus, quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariæ. Et in alio propheta. Audite, & contestamini in domo Iacob, quia in die, cum visitare cœpero præuaricationes Israel, super eum visitabo, & super altaria Bethel, & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram. Et quia nõ fiebat, nec futurum erat, vt Israel, vel quispiã ex regibus eius recederet à peccatis Hieroboam, id est, à vitulis eisdem, quos fecit Hieroboam, etiã hæc dicebat. Domus Israel cecidit, nõ adiiciet vt resurgat, virgo Israel proiecta est in terram, nõ est qui suscitet eam. Vnde manifestum est iudicium dicentis tunc quoque in Osee. Quia non addam vltra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorum, & domui Iuda miserebor. De regibus namque Israel nullus (vt iam dictum est) recessit à peccatis Hieroboam, cum nullus eorum tempore cessaret Dei verbum reuocare eos ad pœnitentiã. De regibus verò Iuda, nonnulli iusti fuerunt, & ex eis qui peccauerunt nonnulli pœnitentiam egerunt. Iustum ergo iudicium est, quòd non addam (ait) vltra misereri domui Israel, & non iniusta misericordia, in eo quòd domui Iuda, inquit, miserebor. *Osee 8.* *Amos 3.* *Amos 5.* *Osee 1.*

Assyrios iustiores fuisse quàm Israel, ideoque eis in captiuitatem traditum esse.

CAPVT. XXII.

Nesciremus nos appendere iustitiam hanc, nisi verbum ipsum fecisset nobis experimentum, gentem quamlibet proniorem esse, magisque flexibilem ad pœnitentiam, atque idcirco iustiorem, & venia magis dignam, quàm Israelem. Vnde laudanda verè prouidentia Dei, qui antequàm iudiciũ proferret super Israel, sententiamque daret, quam prædixerat. Quia non addam vltra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorum, misit verbũ suum ad gentem, quæ tunc tẽporis erat asperior, atque fortior gentibus cæteris. Ac si diceret cuilibet ex prophetis suis. Et si ad populos multos, & profundi sermonis & ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones, mitterem te, ipsi audirent te. domus autem Israel nolunt audire te, quia nolũt audire me. Vni namque ex prophetis hoc dixit, scilicet Ezechieli, sed antequam hoc illi diceret, per alium prophetam, magno firmata est experimento veritas dicentis. Factum quippe fuerat verbum domini ad Ionam. Surge (inquiens) & vade in ciuitatem magnam Niniuen, & prædica in ea, quia clamor malitiæ eius ascendit coram me. Factumque est, & prædicante illo, crediderunt viri Niniuitæ in dominum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt sacco, à maiore vsque ad minorem. Nunquid solus Ionas prædicauit in Israel futuram captiuitatem? imò multũ est, quod declamauit Osee, quod personuit Amos eodem tempore, vt de Helia & de Helisæo nunc taceam, quorum suprà memini, qui signa præclara atque magnalia multa fecerũt, & Israel non egit pœnitentiam, & nullus regum Israel recessit à peccatis Ieroboam. Quis igitur reprehendere possit, vel audeat iudicium verbi domini, quòd Israelem sibi incredulum, credentibus ac per hoc iustioribus Assyriis tradidit? imò laudandum, quia rationabile est & perpulchrum, quòd illam potissimùm gentem per tale voluit experimentum demõstrare iustiorem, cui tradere decreuerat populum præuaricatorem. *Osee 1.* *Ezech. 3.* *Iona 1.* *Iona 3.*

Quare domus Iuda seruata sit, Israele in captiuitatem ducto, cum vtrobique iusti aliquot fuerint.

CAP. XXIII.

Hic iam illud quis fortè obiicit, quòd in Israel quoque, qui translatus est, nonnulli Deo placẽtes fuerint, & non potest negari. Nã (exẽpli gratia) Tobias ex tribu & ciuitate Nephtali, illa captiuitate captus, & captiuus fuit sanctus, & vitæ laudabilis, sicut de eo scriptum est. Quia cum captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captiuitate tamen positus, viam veritatis non deseruit, quam adeò firmiter tenuit, vt dignus existeret nouo miraculo, mira *Thobiæ 1.*

nouitate angelicæ visitationis. Cur ergo saltem huic & cæteris, quorum illa historia meminit,
Dominus Iudæ & domui Dauid cur miser tus. non addidit dominus misereri, vt absoluerentur iugo captiuitatis, sicut misertus est Iudæ, & domui Dauid? Ad hæc inquam, Domus Iuda, vel domus Dauid, non solum hoc patrocinium apud misericordem Deum habuit, quòd illic aliqui inuenti sunt iusti, sed quod certò sciendū, & memoriter tenendū est, veritatem verbi Dei, vel promissionis, necessariò adimplendam natiuitate vel incarnatione Christi, de tribu Iuda, de semine Dauid. Causam istam Israel, in Assyrios ductus captiuus, non habuit, quia (sicut iam superius memoratum est) non de aliqua tribu Israel, sed de tribu Iuda promissum erat, quòd Christus nasciturus esset. Causa ista, non meritum, iuuit tribum Iuda, veritas Dei necessariò implenda, nō propria iustitia seruauit domum Dauid. Proinde, non magis querendum est de Thobia, cæterisq; iustis, qui iusti esse potuerunt in diebus illis, quòd non eos dominus in terram suam reduxerit, quàm modò querimur de Iudæis, qui conuertuntur ad fidem Christi, quòd non statim reducātur in terram, de qua ducti sunt captiui. fuerint tunc vbiuis decem tribus, de quibus Christus non erat nasciturus, sint nūc vbiuis dispersi Iudæi, quamuis ad fidem conuersi, quoniam iam Christus est natus, sufficiebat
Psal. 50. Deo, & sufficit humano generi, quia tantum solicitus fuit & præcauit, quod præmonuit fidelis monitor Dauid, dicendo, Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Quare in lege scriptum sit, Loquutus est dominus ad Mosen: in prophetis autē, Factum est verbum domini, &c. CAP. XXIIII.

RES ipsa nunc animum percellit, facitq; clarius audire & sentire dictionem huiuscemodi vsitatam in prophetis, Factum est verbum domini. Nam possunt quidem paria, siue æquipollentia videri, Factum est verbum domini ad me, & Loquutus est, siue dixit dominus ad me. Verùm non ita est, & vt palam constet, non ita esse, primum illud perpende, quod opinor valde delectabile esse prudenti animo, quia nusquam inuenis in lege sic dictum aut scriptum, factum est verbum domini ad Mosen, siue ad Aaron, sed ita dumtaxat, loquutus est dominus ad Mosen, dicens, siue, dixit dominus ad Mosen. In prophetis huiuscemodi dictio frequens est, factum est verbū domini, siue, factus est sermo domini. Pulcherrima hæc consideratio est, multumq; delectat intueri, quam ob causam istud cautum sit. Quam ergo ob causam putas? quia videlicet in his tantum decuit sic enunciare, factū est verbum domini, vbi quæ dicuntur cuncta
Conditionali lege data lex. Exod. 19. irreuocabilia, cuncta sunt ineuitabilia, velut iam facta sint. Porrò lex conditionali sponsione data est. Exempli gratia, vt in initio dandæ vel datæ eiusdem legis, præmisso nanque, Vos ipsi vidistis, quæ fecerim Aegyptijs, quomodo portauerim vos super alas aquilarū. cōtinuò subiungit conditionali modo locutionis. Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis, & vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta, Profectò non erant vocem domini audituri, neq; pactū eius custodituri, & proinde nec in peculio vel regno dei permansuri, idcirco non decebat in tali re sic enunciari, factum est verbum domini, & deinde absq; conditione sic proferri promissa. vos eritis mihi in peculium, vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Sic & de cæteris, maximeq; de sacrificiorum cærimonijs, quoniam transitoria erant, & mutari habebant, non decebat sic edici. factum est verbum domini ad Mosen. Sic esse, vt dicimus, cōsideranti confestim liquet, quia nusquam in Mose, sed in prophetis dumtaxat, siue ad prophetas scriptum habes, factum est verbum domini, & impossibile fuit, & est, remanere infectum, quicquid sub tali enunciatione, absq; conditionis interpositione est prædictum. Cū igitur audimus, vel vbicunq; legimus de aliquo propheta, quia factum est ad eum verbum domini, cum audimus quemlibet ex prophetis dicentem, Factus est ad me sermo domini, sic accipiamus tanquam fiduciale gaudium, tanquam triumphale tripudium, velut si de tenebris ad lucem, de seruitute ad libertatem, de captiuitate ad patriam, de morte ad vitam resiliant dicentes, dicant resilientes, factum est, factum est. Et quid factum est? factum est id quod futurum est, quia verbum eius audiuimus, verbum illius nos videntes vidimus, cuius dixisse fecisse est.

Omnes ad quos verbum Dei factum est, non omnes autem ad quos loquutus est, beatos & filios Dei fuisse. CAP. XXV.

Psal. 81. Iohan. 10 NOnne, inquit dominus, scriptum est in lege vestra. Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. statimq; subiunxit. Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & nō potest solui scriptura, &c. deos esse, filios excelsi esse, sanctos & beatos esse omnes, ad quos sermo dei factus est, & ipsum incarnatum verbum hoc dicto testatur. & si cunctam recenseas sanctarum seriem scripturarum, nullum inuenies, nisi sanctum & iustum esse. Ad quem factum esse verbum domini,
Gene. 15. prædicetur primus eorum Abraham, de quo sic scriptum est. Ecce (inquit) vernaculus meus, vel hæres meus erit, statimq; sermo domini factus est ad eum dicens: Non erit hic hæres tuus, sed qui egredietur de vtero tuo, ipsum habebis hæredem, in quo cœlestem per Christum intelligi

telligi decet hæreditatem. Nam continuò suspice (ait) cœlum & numera stellas si potes, & dixit
ei. Sic erit semen tuum. Nouissimus verò Iohannes est, de quo Lucas ita refert. Anno quinto-
decimo Imperij Tyberij Cæsaris factum est verbum domini super Iohannem Zachariæ filium *Luca 3.*
in deserto. Omnes ab illo primo, vsq; ad istum nouissimum, ad quos factum legimus verbum
domini, sancti, iusti, & magni prophetæ sunt. Porrò non omnes, ad quos locutus, vel dixit ali-
quid Deus, non omnes, inquam, sancti aut electi sunt. Nam & ad Cain locutus est, & dixit do- *Gene. 4.*
minus. Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Ad Baalam quoq; locutus est, & aliqua di-
xit Deus, & ita etiam de illo scriptum est semel & iterum, quia dominus posuit verbum in ore
eius. Et de istis ambobus quis nesciat, quòd non pertineant ad sortem iustorum siue sanctorum,
qui (vt iam dictum est) omnes dij & filij excelsi sunt? Vnde diligenter notandum, quia signan-
ter dictum est, Dominus posuit verbum in ore eius, vt subintelligat prudens auditor, & non *Psalm. 81.*
etiam in corde eius, quod esset vtiq;, factum esse ad eum verbum domini quia videlicet ad cor
nunquam sine amore cordis peruenit verbum domini. nec deesse potest, quin dij sint & filij
excelsi omnes, ad quos sic accedit verbum domini.

Non Mosen reliquis prophetis comparatum, sed legem promissionibus gratiæ collatam inferiorem esse, eo quòd nusquam legatur, factum est verbum domini ad Mosen.

CAPVT XXVI.

FOrtè dicit aliquis. Num ergo Moses propheta domini minor est, aut minus dignitatis ha-
bet, quàm cæterorum aliquis, quoniam de illo scriptura sic nusquã refert, Factum est ver-
bum, vel, factus est ad Mosen sermo domini? Nunquid ob hoc minus habet, quàm cæteri qui
propter factum ad se sermonem dei, dicuntur & sunt filij excelsi? Ad hæc inquã, Non vtiq; in *Exod. 34.*
hoc derogatur Mosi, de quo non ignoramus scriptum. quia loquebatur ad eum dominus fa-
cie ad faciem, sicuti loqui solet homo ad amicum suum. De quo itidem habemus scripturę testi-
monium dicentis. Et non surrexit propheta vltra in Israel sicut Moses, quem nosset dominus *Deute. 34.*
facie ad faciem, in omnibus signis atq; portentis. Magis autem diminui sentimus dignitatem
legis, quæ per Mosen data est, comparatione gratiæ, circa quam prophetas versari manifestum
est, comparatione testamenti quod ad Abraham firmatum est quadringentos & triginta an-
nos antequam daretur lex. Multo nanq; minor est lex, & minus dignitatis habet, adeò vt di-
cere non dubites, quòd nequaquam circa cærimonias legis, cor dei aut verbum domini ver-
sari dignatũ sit. & vndè hoc probari potest? Ex ipso verbo domini, maxime dum in Hieremia *Hiere. 7.*
dicit: Holocaustomata vestra addite victimis vestris, & comedite carnes, quia non sum locutus
cum patribus vestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo ho-
locaustomatum & victimarum, sed hoc verbum præcepi eis dicens. Audite vocem meam, &
ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus. & ambulate in omni via quam mandaui vobis, vt
bene sit vobis. Itaq; dum legimus passim in scriptura legis, Locutus est dominus ad Mosen, &
Aaron. & deinde subsequitur tale quid. Hæc est religio, sic & sic offeretis, hoc vel illud in sacri-
ficando obseruabitis. In prophetis autem, vt in isto, Non sum locutus, & non præcepi de verbo
holocaustomatum & victimarum. & in Dauid. Nunquid manducabo carnes taurorũ, aut san- *Psal. 49.*
guinem hircorum potabo? Dum inquam, hæc legimus, quoniã non potest solui scriptura, siue
legalis, siue prophetica, siue psalmistica, necesse est diuersos esse loquẽdi modos ita differentes,
sicut differunt voluntas & permissio. Nam secundũ permissionem locutus est dominus legem
cærimoniarum siue sacrificiorum, videlicet considerando tunc temporis qualitatem hominũ,
qui vtiq; ab eiusmodi sacrificijs arceri non possent. & si nõ liceret eis domino carnes sacrificare,
sine dubio dæmonibus sacrificarent. At verò secundũ voluntatẽ suam locutus est Deus
ad Abraham, & secundum cor suum, testamentũ ad eum confirmauit, secundum
voluntatem & secundũ cor suũ locutus est in prophetis. Pulchrè igitur di-
scernis legens vel audiens factũ ad illos esse verbũ domini. si quid
sub hac enunciatione dictum vel scriptum est, scias non
posse infectum manere, non posse veterascere,
non posse mutari, non posse infirmari,
faciliusq; cœlum & terrã transi-
re, quàm quicquã de ver-
bo illo minui vel
preterire.

FINIS QVINTI LIBRI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI,

LIBER SEXTVS.

Quòd reges & regna, antiqui draconis capita dicantur. CAP. I.

Membra diaboli. DE regibus & regnis, quæ capita draconis antiqui meruerūt dici, propter magnitudinem iniquitatis (omnes enim iniqui dicuntur, & sunt mēbra diaboli, quia diaboli spiritu pleni) oderunt verbum dei. Illa autem regna, siue illorū reges regnorum, sic præeminebāt hominibus iniquis, quomodo in corpore caput præeminet membris, & sic subseruierunt illis aduersus Deum omnes iniqui, quomodo mēbra subseruiunt capiti. Væ ergo illis, quia quantū præminuerūt in potentia, tantum prægrauentur in sententia, quantū in gloria, tantum in pœna, ita vt de singulis eorum iustitia Dei dicat. Quantum glorificauit se & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Item & illud quod ad primum, scilicet ad Pha-
Exod.9. raonem regem Aegypti dictum est, ad vnumquodque illorum capitum dictum esse, vel dici potuisse subintellige. Idcirco posui te vt ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomē meum in omni terra. Nunc iam de prælijs verbi Dei, & tertij capitis sermonem ingrediamur.

Regnum Assyriorum, & regnum Chaldæorum coniunctim, tertiū caput draconis fuisse simile leoni. CAP. II.

POstquam Israel, id est, decem tribus, quæ tribui Iuda & domui Dauidicæ de propinquo imminebat, hostis capitalis in Assyrios translatus est, nihil moratus draco ille magnus, id est diabolus, regnum Assyriorum confestim induit, & hoc sibi caput accessisse arbitratus est, ad delendam tribum vel domum illam, apud quam testamenti Dei & promisionis fides erat reposita, sed non præualuit, non illo regno taliter velut capite vti potuit. quia (sicut iam superius memoratum est) venit angelus domini nocte, & percussit castra Assyriorum centum octogin-
4.Reg.19 taquinq; millia. Cunq; diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum, & recedēs abijt, & reuersus est Sennacherib rex Assyriorum, & mansit in Niniue, cunque adoraret in templo Nesrach deum suum, Adramalech & Sarasar filij eius percusserunt eum gladio. Completaque est consolatio domini dei dicentis ad Ezechiam: Sed de manu regis Assyriorum liberabo te, &
4.Re 20 ciuitatem hanc, & protegam vrbem hanc propter me, & propter Dauid seruum meum. Idcirco regnum illud de numero capitum draconis non extitit, quia promissionis locum non lacerauit, quamuis lacerare voluerit, sed quòd ab eodem climate postmodum surrexit regnum Babylonis, tertium rectè computatur caput draconis, in quo & facies est leonis, vt legimus in visione Danielis, vel certè quoniam regnum Assyriorū propter magnitudinem superbæ potentiæ, vel potentis superbiæ, quia os suum dilatauit, & verum deum dominum blasphemauit, verè fuit hostis capitalis, computetur simul cum regno Chaldæorum in vno capite draconis.
Iobe.1. Siquidem in propheta, vbi dictum est. Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit brucus, & residuum bruci comedit rubigo. Per erucam vtrasq; nationes Assyriorum atq; Chaldæorum cum priscorum authoritate doctorum intelligimus. Quia venientes ab eodem climate, terram Iuda deuastauerunt, sicut per locustam regnum Persarum & Medorum, per brucum regnum Macedonum & Græcorum, per rubiginem regnum Romanorum.

Quomodo Deus domum Dauid zelo prosequutus fuerit in bonum, diabolus verò in malum. CAPVT III.

Zelus. CErtatum est itaq; zelo vtrimq; maximo, hinc zelo bono, illinc zelo malo. Zelus nanq; bonus est, zelus domini exercituum. Zelus malus est, zelus diaboli, draconis antiqui, capitis inimicorū. Vterq; zelus partiū istarū circa genus humanū, & tunc maximè circa tribū Iuda, & circa domū Dauid feruebat. Iste in bonū, ille in malū. Vtrunq; iam diffinire libet. Zelus bonus est, diligere homines, odisse autem vitia hominū. Zelus malus, odisse homines, diligere autem vitia hominū. Illius boni zeli feruorem magnū in obediendo vitia hominū illic habes, dū præ-
4.Reg.23 misso, similis Iosiæ, non fuit qui reuerteretur ad dominum in omni corde suo, neque post illum similis illi surrexit. statimq; subiunctum est, Veruntamen non est auersus dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor eius contra Iudam propter irritationes, quibus prouoca-
Hiere.23. uerat eum Manasses. Dixitq;. Etiam Iudam auferam à facie mea, sicut abstuli Israel. Porrò in diligendo homines de eiusdem zeli boni feruore circa idem tempus per prophetam dictū est. Si irritum fieri potest pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, vt non sit dies & nox in tempore suo, & pactū meū irritum esse poterit cū Dauid seruo meo, vt non sit ex eo filius qui

regna-

regnat in domo eius, Haud dubium, quin econtra zelo malo diabolus machinaretur, quatenus deficeret domus Dauid, nec esset ex eo filius qui regnaret in throno eius: & hoc actum esse putauerunt membra eius, scilicet omnes iniqui, quando ablatus est Iuda, sicut ablatus fuerat Israel de terra sua, cuius tamen captiuitas non limitem finem habitura erat. Futurum quippe erat illud propheticum in Osee dictum. Quia non addam vltra misereri domui Israel, & domui Iuda miserebor Filium ex Dauid, qui regnet in throno eius, certum est esse Christum, de quo ad Mariam angelus. Et dabit illi (inquit) dominus Deus sedem Dauid patris sui. Cæterùm de regno temporali, & carnali filiorum Dauid successione, neque dictum neque factū est. Et salua Dei veritate iam dudum nullus taliter sedet in throno Dauid, cum irritum factum non sit pactū Dei cum die, & pactum eius cum nocte, sitq; adhuc dies & nox in tempore suo. *Osee. 2.* *Luca 1.*

Draconem tertio hoc capite, aduersatum quidem Verbo Dei intentione, cooperatum autem fuisse effectu. CAP. IIII.

IN initio certaminis iam nunc dicendum, quia valde impares congressi sunt. Hinc Deus siue verbum Dei, inde draco siue regnum iam dictum, caput draconis tertium, quàm longe impares congressi sunt. Nimirum velut si congrediatur seruus contra dominum, & in congrediendo iuratum illi præstet obsequium. Pulchrè hoc innuit ipse dominus, cum & ipsum diabolum & ministrum eius regem Babylonis sibi asserit esse seruū. Dicit enim de ipso diabolo ad beatum Iob. Nunquid feriet tibi pactum, & accipies eum seruum sempiternum? Subaudiendum namq; est, sicut feriit mecum pactū, & sicut ego accepi eum seruū sempiternum, subaudiendum etiam est, non voluntate, sed effectu, quia voluntate quidem semper est aduersarius, effectu aūt mihi, inquit, & electis meis semper in bonum cooperatur. Exempli gratia, vt nunc mihi in te, & tibi in me bene est cooperatus, vt & tu qui eras ignotus, & præsenti tempore & omnibus superuenturis sæculis. in terra & in cælo notus habearis & inclytus. Et ego de te exempiū habeam patientiæ proponendum, & profuturum electis meis omnibus, quicunque in seculo tribulandi sunt variis tribulatiōibus. Dicit itidē in Hieremia de ministro eius rege Babylonis. Nūc itaq; ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei. Itē, ecce ego mittam & assumā Nabuchodonosor regē Babylonis seruū meū, Subaudiendū est eodē modo, quo & de diabolo, cuius ille typū gessit meum, non quidem intentione, sed tamē cooperatione, iterum quidē nō volūtate, sed nihilominus effectu mihi seruientē, meo proposito proficientem. *Iob 40.* *Hier. 27.* *Hier. 25.* *Quomodo impii sint serui Dei.*

Quibus peccatis in domo Dauid, puniendus draco ille seruierit. CAP. V.

QVis nō audiuit, quomodo malus ille seruus, eo tempore verbo Dei, verbo Deo cooperatus sit? quis non audiuit? quis nescit vocem illam Dei, iuramentū illud verbi Dei? Semel, inquit, iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar? Quid iurasti Deus? & in quo nō mentiris Dauid? Ponam, ait, in seculum seculi semen eius, & semen eius in æternum manebit. Si autem dereliquerint filii eius legē meam, & in iudiciis meis nō ambulauerint, &c. vt supra memoratū est. Hanc veritatē Dei, hoc iuramentum minarū domini vt adimpleretur, vt opere perficeretur, adiuuit ille malus seruus. Et vt iam ex parte factū fuerat, supra memorauimus, quia fluxum iniquitatis, quæ de domo Achab regis Israel per vxorē eius Iezabel, vsque in domum Dauid profluxerat, visitauerat dominus in virga & in verberibus, percusso foram genero Achab & Iezabel, & exterminata omni domo eius, præter vnum paruulum, Ioas scilicet, quem furata est Iosabeth amica eius, ne illum interficeret Athalia cum cæteris auia crudelissima. At illæ reliquiæ domus Dauid taliter percussæ non doluerunt, disciplinam recipere renuerunt. Primus ipse Ioas tantillus reseruatus, non est recordatus misericordiæ, quam fecerat Ioiada pōtifex secum, sed interfecit filium eius Zachariam sacerdotem dicentem. Quare transgredimini præceptum domini. Similiter & cæteri (præter Ezechiam & Iosiam) peccauerunt. Amplius aūt Manasses filius eiusdem Ezechiæ irritauit dominum, & seduxit populum, vt facerent malum super gentes, quas contriuit dominus à facie filiorum Israel. Oportebat igitur adhuc virgā eleuari, & verbera multiplicari, & sic visitari iniquitates & peccata filiorum Dauid, quia non modicē dereliquerant legem domini, non mediocriter prophanauerant iustitias domini, imò plus quàm decem tribus, quas perpetuæ captiuitati tradiderat idem iudex Deus. *Psal. 88.* *I. Reg. 11.* *Ionas refertur.* *Zacharias Ioiadæ filius.* *Visitantur peccata.*

Quod obsessa & expugnata Hierusalem, & populo translato, in fortitudine manus suæ Nabuchodonosor se fecisse sit gloriatus. CAP. VI.

QVomodo tandem in hoc negotio malus ille seruus domini Deo seruiuit? venit, & Hierusalem obsedit, & cepit eam, & incendit Nabuzardam princeps militiæ domum domini, & domum regis, & omnes domus Hierusalē, & totum murū per circuitū Hierusalem destruxit, & trāslatus est Iuda de terra sua. Væ tali seruo, væ illi pro huiusmodi seruitio, virga furoris domini, & baculus ipse erat, sicut de Assur dictum est, & de ipso quoque rege Babylonis scriptum est. Contriuit dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cædentem popu- *Esaia 14.*

 los in

los in indignatione plaga insanabili, subiicientem in furore gentes, persequentem crudeliter. Ipse non sic arbitrabatur, & cor eius non ita æstimabat, scilicet quod eo sic agente visitaret dominus in virga iniquitates filiorũ, & in verberibus peccata eorum, sed in fortitudine, inquit, manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi. Hoc tale erat, ac si glorietur securis contra eum, qui secat in ea: aut si exaltetur serra contra eum à quo trahitur, vel si eleuetur virga contra leuantem se: & exaltetur baculus, qui vtique lignum est. Nam quod gloriatus contra dominum fuerit, & cor eius exaltatum & eleuatum nimis, illud satis indicat, quod in persona eius diabolus arguitur, qui vtique propter superbiam & exaltationem inordinatã de cælo noscitur cecidisse, rex super omnes filios superbiæ. Sumes, ait dominus, parabolam istã contra regem Babylonis, & dices: Quomodo cessauit exactor, quieuit tributum? quomodo cecidisti de cælo lucifer, qui mane oriebaris?

Ibidem.

Nabuchodonosor typum diaboli gessisse, & effectu quidẽ Deo seruiisse, voluntate verò satellitem diaboli fuisse. CAPVT VII.

Congruè nimirum sicut illum hominem tanquam diabolum, sic in diabolum, tanquam in hominem illum vehementer inuehitur fortitudo verbi Dei, quia filius superbiæ regi suo diabolo propria quadam similitudine valde similia gessit. Diabolus namque genus humanum in primis parentibus de cælesti Hierusalem duxit captiuum, & Nabuchodonosor vnicum tunc temporis Dei populum captiuauit ab illa terrena Hierusalem, quæ illius supernæ ciuitatis magnam & notam gessit similitudinem. Nam in superna Hierusalem Deus videtur, in ista terrena Hierusalem solum erat templum, in quo Deus adorabatur. Propterea sicut sola tunc illa ciuitas Dauid diuini cultus habuit religionem, ita commune cum superna ciuitate Dei possedit nomen, vt vocaretur Hierusalem, quod est interpretatum visio pacis, licet terrena illa ciuitas non sicut nomen, ita rem quoque quæ signatur nomine, habuerit: alioquin iam non esset similitudo, sed idem: Itaque sicut Dauid rex huius terrenæ Hierusalem Christum præfigurauit, regem supernæ Hierusalem, sic Nabuchodonosor rex illius Babylonis diabolum signauit principem mundi, ac possessorem æternæ confusionis. Babylon illa & Hierusalẽ terrena imaginem siue similitudinem nobis demonstrant in semetipsis duarum partium vniuersæ creaturæ rationalis, quarum vna ciuitas Dei viuentis, altera dicitur & est ciuitas diaboli. Altera ex hominibus bonis & angelis bonis, altera constat ex hominibus malis & angelis malis. Propterea cum audimus Dauid, dicentem in spiritu. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus: veraciter illum de semetipso quoque hoc dicere sentimus, quia non quidẽ ad illius Babylonicæ captiuitatis tempora peruenit, imò longè præcessit, sed in illa erat captiuitate, sicut & omnes electi Dei, cuius similitudinem in ea, quam futuram præuidebat illi populo spiritualiter intellexit. Igitur effectu quidem (vt supra dictum est) Nabuchodonosor extitit domini seruus, sed voluntate satelles diaboli præcipuus.

Hierusalem.

Babylon.

Psal. 136.

Quod dominus, quamuis verberaret populũ, promissionis suæ non fuerit oblitus, sed prophetas suscitauerit, & virgam contriuerit. CAPVT VIII.

Sub virga illa, inter verbera illa, positis filiis Dauid, nõne custodiuit Deus inuisæ veritatis, quod promisit, quod iurauit in sancto suo. Misericordiam autem meam, inquiens, non dispergã ab eo? Plane custodiuit. Et quamuis differret illam misericordiam suam, scilicet Christum suũ, non permisit tamen eos desperare, vel suspicari, quod adeò fuisset iratus propter iniquitates eorum & peccata, vt vellet prophanare testamentum suũ, & quæ processerant de labiis suis, facere irrita. Venit ad captiuos, processit cum captiuis verbum bonum, & sermo fidelis, & præcones suos, & prophetas suos, victores, & victoriæ suæ signiferos effecit, ita vt quemadmodum dixit ad Moysen. Ecce constitui te deũ Pharaonis, sic etiam diceret, & faceret quempiam ex illis Deum esse regis Babylonis. Cecidit enim in faciem suam Nabuchodonosor rex, & Danielem adorauit, & hostias & incensum præcepit afferri vt sacrificaretur ei. Hoc fecit verbum bonum, verbum Dei, ostendendo semetipsum Danieli, & sociis eius, per miras & magnificas visiones, quibus piorum confirmata est fides, captiuorum conualuit spes, desiderantiũ charitas confortata est, secundum multitudinem dolorum in corde ipsorum consolationes domini lætificauerunt animas eorũ. Ante captiuitatem illam, raro inuenimus demonstratas prophetis visiones imaginarias futuri, & venturi ad incarnationem, & de mundi principe diabolo triumphaturi verbi Dei. Sub ipsa captiuitate verò captiuitate, non tantũmodo legimus factum ad eos verbũ domini, verumetiã vidisse eos imagines reuerendas, visiones consolatorias regis Inuicti, victoris regnaturi, verbi Dei, verbi incarnãdi, filii Dei, filii hominis. In Ezechiel sermone difficilior, Daniel aũt quato planior, tanto ad legendum delectabilior, & ad intelligendũ dulcior. Non præsentis est propositi, visiões illas perscrutari, sed hoc tantum considerare, quomodo vel quali ordine virgã illã, siue baculũ illũ cõtriuerit dominus, in quo visitauerat iniquitates siue peccata filiorũ, qua ratione cõceptus beatæ mulieris in vtero habentis, & clamãtis, cõtriuerit illud tertium

Psal. 88.

Exo. 7.

Dani. 2.

Ezechiel difficilior dulcior Daniel

caput

caput draconis, id est, regem siue regnum Babylonis, conceptum illum, id est, fidem seminis Abrahæ, fidem verbi incarnandi deuorare cupientis.

Quomodo & quo ordine Verbum Dei Nabuchodonosor percußerit, & tandem vicerit. CAPVT IX.

Ter Nabuchodonosor percussus. *Dani.3.* *Apoc.12.*

PRimò notandum, quia tribus vicibus percussit regem ipsum Nabuchodonosor verbum Dei, & quia prima & secunda concussione non est submissus ab altitudine superbiæ suæ, tertia vice sic percussit eum, vt de solio suo decussus, & mente alienatus forasque eiectus ab hominibus, cum feris habitaret, & cum feris pabulum haberet, fœnumque vt bos comederet, & rore cæli infunderetur, atque ita super eum septem tempora mutarentur. Post hæc regnum eius regnum Babylonium numerauit Deus, & compleuit, appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Diuisum est, & datum est Mœdis & Persis. Interfectus namque est Balthasar rex Chaldæus, & Darius medus successit in regnum. cui hæc asscribenda est victoriæ pars, nisi Deo Dei verbo, quod in vtero habens mulier, vnaquæque fidelis anima, vt erat Daniel, clamabat parturiens, & cruciabatur vt pareret? Verbum illud sacramentum illius verbi caput draconis contriuit, regem illum quasi bouem dementauit, regnum illud iusto iudicio deiecit, manifestè hoc ipsæ voces scripturæ testantur. Liber paulisper immorari, & singulas percussiones in caput superbiæ triumphaliter declamare, in laudem & gloriam victoriosi verbi Dei, cuius persona in ipsis rebus gestis vel significatis declaratur vocibus manifestis.

Multis rationibus somnium Nabuchodonosoris obseruabile fuiße. CAP. X.

Dani.2. *Somnium Nabuchodonosor.* *Dani.3.*

SOmnium vidit Nabuchodonosor, & conterritus est spiritus eius, & somnium eius fugit àb eo. In illo somnio ratio multiplex est, pertinens ad sapientiam verbi Dei, promissiones aduentus sui confirmare volentis, & consolari omnes qui expectabant eundem aduentum suum, maximeque illos, qui tunc temporis tenebantur captiui sub eodem rege, qui somnium vidit. Primum est, considerare sacramentum eiusdē somnii. Deinde quòd non ipse Daniel, vel alius quis sanctus propheta domini, qui dignus esset visione Dei, sed homo sine Deo Nabuchodonosor somnium vidit huiusmodi, homo iniustus & pessimus, sicut tres pueri missi ab eodem in caminum ignis ardentis, in oratione sua testantur. Et tradidisti nos (inquiunt) domine Deus in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, & pessimorum, præuaricatorumque, & regi iniusto & pessimo vltra omnem terram. Deinde & illud considerandum, quòd non ante inuectus est Daniel, qui somnium reuelaret, & interpretationem eius aperiret, donec egressa esset sententia, vt sapientes interficerentur, quia non poterant regi indicare somniū & coniecturam eius, nec ante reuelatum est ipsi Danieli, nisi prius ingressus ipse rogaret regem, vt tempus daret sibi ad indicendam solutionem. Tandem & illud in laudē domini, nostræ admirationi non debet abesse, quòd per hanc occasionem captiuos suos sic honorauit, vt Nabuchodonosor suus ipsorum captiuator caderet in faciem suam, & adoraret Danielem hominem mortalem, quamuis mirabilem mirabilis Dei prophetam.

Quid somnium Nabugodonosor significarit. CAP. XI.

Romanorū imperium

SAcramentum somnij iam non tantummodo legendo didicimus, verumetiā vidēdo agnouimus. Nos enim sumus in diebus nati & renati, quibus Deus cœli suscitauit regnum quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius populo alteri non tradetur, per quod comminui & consumi manifestum est regnum aureum, quod tunc erat Babylonis, regnum Mœdorum & Persarum, quod successit argenteum, regnum æreum, quod deinde fuit Macedonum, regnum Romanorum, quod quondam erat ferreum, iam autem ex magna parte cœpit esse luteum. Videmus sic factum esse, & fieri, secundum quod ille vidit, quia de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum. Et lapis, qui percussit, & adhuc vltimo iudicio percussurus est regna hæc, ita vt nullus locus inueniatur ei: factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram, quia palam factum est vniuersæ terræ, quòd verbum caro factum est, id est, homo factus de virgine, absque manibus cōplectentium, rex regum est, & dominus dominantium. Sacramentum illud tunc per Danielem, & socios eius reuelatum, magnam & oportunam consolationem præbuit humilitati captiuorum, in sua captiuitate spem quam habebant de promissione dei suspirantium. Quantum enim putas, illos tunc habuisse mœstitiam, & cordis lassitudinem, quàm suspiriosam? cum viderent tardare regnum Dei, & interea regna mundi, caputque regnorum, regnum Babylonis, quasi sub sole matutino paratis, residere in soliis, & subsilire in turribus & in equis? Oportunè ergo tale somniū, tantum continens mysterium, mœrentium fatigationi subuenit, vt scirent iā tunc in patientia sua possidere animas suas, non aspiciendo præsentia, sed prospiciendo futura, statūque malorum instantium consolando, per spem futurorum bonorum.

Quare Nabuchodonosor, & nō alius quispiam, hoc somnium viderit. CAP. XII.

Nabuchodonosor somnium cur solus viderit.

QVòd non ipse Daniel, aut alius quis Deo dignus, sed Nabugodonosor tale tantùq; somniū vidit, homo iniustus & pessimus, rectè miraremur propter indignitatē eius, si non ipso fuisset cōterritus somnio, & somnium eius fugisset ab eo. Nunc autem, Quoniā cōterritus est spiritus eius, & somnium fugit ab eo, non miramur, scientes iustitiæ ordinem, quia sicut reuera nulla participatio luci ad tenebras, nulla est conuentio Christi ad Belial, sic nulla est pars animæ impiæ cum verbo Dei, nulla communio stulto & iniquo cum consilio Dei. Est autem, & erat in illo tali somno verbum verum, & consilium Dei profundū. Quomodo ergo anima stulti & impii, anima discissa, & nulla saltem diuini nominis religione composita, continere posset rem tanti sacramenti, quam viderat? Non quisquam illud obiiciat. quòd Pharao somnium vidit, & memoria retinuit, & dicat, quæ ventura erant ostendit Deus Pharaoni, quia videlicet nec ille Pharao tam impius erat, vt Nabuchodonosor. Nec somniū eius præsagium futuræ famis vllo modo pertinuit ad somnium Nabuchodonosor, quod præsagium fuit æterni regni Dei. Igitur quodammodo vidit quidem somnium, sed mente (inquit) confusus, ignoro quid viderim, non illū verbo siue consilio Dei putemus admissum, imò à visu, quo dignus non erat, sciamus eum iusta indignatione repulsum. Nam hoc ipsum quod dicit, & mente confusus, ignoro quid viderim, & quod idem dictum est, somnium fugit ab eo, satis innuit, quòd taliter somniando, iram contra se prouocauerit, vt quomodo diceretur illi somnianti. Tu quomodo quicquam de huiusmodi somniare præsumpsisti? Etenim veraciter præsumptuosa & superba cogitatio causa fuit eiusdem somnii, sicut & ipse testatur Daniel. Tu (inquiens) rex cogitare cœpisti in stratu tuo, quid esset futurum post hæc. Quasi iam aliquid factum esset, in eo quod ipse factus erat rex, & quasi regno suo magis vel melius aliquid fieri non posset, cogitabat, quid esset futurum post hæc. Respondit cogitationibus eius Deus, ita vt ille merebatur, scilicet vt ne quidem intelligeret, nec ferre posset, sed tamen quippiam circa se actum esse reminisceretur attonitus atque confusus.

Dani. 2.

Crudelitatem regis, beneuolentiam & attentionem Danieli interpreti conciliasse.

CAPVT XIII.

ET ille quidem ad inueniendum & consequendum, quod sibi effugerat somnium, crudeliter auidus & auidè crudelis extitit, dum in furore & ira magna præcepit, vt perirent omnes sapientes Babylonis, quia somnium non poterant indicare sibi. Deus autem & verbum eius illa crudelitate eius, eo nesciente, misericorditer vtebatur. In quo? in eo videlicet, vt reuelaturus tam grande mysteriū, prius omnes attentos faceret. Mysteria namque verbi Dei, Margaritæ sunt. Arioli verò & magi & malefici, & Chaldæi simul cum rege suo cuncti Babylonii porci erant, corā qualibus margaritæ eiusmodi mittendæ non sunt. Sed Daniel, aut alius quis de sociis vel concaptiuis eius, somnium illud vidisset, & interpraetationem eius coram Babylonis expoluisset in cōsolationem captiuorum, quorū in futuro Dei regno penderet spes, nōne nimis vltroneas ante porcos margaritas proiecissent? Et nimirum non solū illas conculcassent, verumetiam conuersi in eos sperate audentes, crudeliter elicissent. Bene igitur vsa est Dei sapientia curiositate nimia regis furiosi. Quia per instantem potentiam, per potentem eius insaniam, & iram magnam, egressa sententia sapientes interficiuntur, dum interim quæritur Daniel & socii eius, vt pereant, dum inter inducias ab eo postulatas, cuncti sapientes sub gladio pendent morituri, nisi saltem ille referendo somnium, communi periculo ferat præsidium. Per hæc (inquam) cuncti à maiore vsque ad minimum, cum rege ipso attenti fiunt ad audiendū, parati ad suscipiendum desideratissimi, & valde dociles ad intelligendum, beneuoli ad collaudandum. Ita demum indignum duxit verbum Dei, semetipsum in medio proferri. Quia profectò tempus & causa talem tanti sacramenti margaritam non sinerent conculcari.

Quæritur Daniel cum sociis Dani. 2.

Nabuchodonosor regem verbum Dei ex ore Danielis ferre non potuisse, quin caderet in faciem.

CAP. XIIII.

QVis tandem non miretur, quòd ille sæuus vt leo, seu quasi leæna rex Nabuchodonosor audita veritate somnii cecidit in faciem suam, & Danielem adorauit? Nunquid hoc vera deuotione compunctus fecit? nunquid Deū verum in homine, seruo eius, diligendo honorauit, aut honorando dilexit? repugnat valde quod sequitur. Quia fecit auream statuā miræ magnitudinis, & nolentes illam adorare tres pueros, Sydrach, Mysach, & Abdenago, mitti iussit in fornacem ignis ardentis. Et quis est (inquit) Deus qui eripiat vos de manu mea? Ergo illud potius sentiendum est, quia sicut vbi vidit somnium conterritus est spiritus eius, & mente est confusus. Ita vbi audiuit, & audiendo sensit fortitudinē præsentis verbi Dei, ex ore hominis, ad quē reuera factum fuerat verbū domini, cuius in corde veraciter habitabat, cuius ex ore mirabiliter sonabat verbū domini ferre nō potuit, sedere aut stare non valuit, sed cecidit, & sic adorauit, sic cōfessus est, quomodo dæmones ipso incarnato & præsente cōtremuerūt & cōfessi sunt. Deus itaque regis captiuatoris sui captiuus Daniel effectus est. At ille sæuus captiuator, stultus adora-

Dani. 3.

adorator tandem expugnandus erat, donec fœnum comederet quasi bos. Nec enim parua fuit superbia dementis, vel dementia superbi, de qua, vbi sic conterritus est, & sic cecidit in faciem suam adorãs Danielem, vt diceret. Verè Deus vester, Deus Deorum est, & dominus regũ. Vbi eundem Danielem in sublime extulit, sociosque eius constituit super opera Babylonis, confestim quid egerit, scriptura taliter annectit. *Dani.2.*

Nabuchodonosor adhuc tam superbum fuisse, vt statuam suam adorari iuberet

CAPVT X.

NAbuchodonosor rex fecit statuam auream, altitudine cubitorum sexaginta, & latitudine cubitorũ sex, & statuit eam in campo Duram prouinciæ Babylonis. Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, & iudices, duces & tyrannos, & præfectos, omnesq; principes regionum, vt conuenirent ad dedicationem statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex. Ecce qualiter adiuuat impleri veritatem Dei, veramq; interpretationẽ somnii sui malus seruus domini, ecce causam propter quam in somnio designatus fuerat, per aureum caput statuæ, dicente interprete. Huius statuæ caput ex auro optimo erat, & tu rex caput aureum es, Grande caput idololatriæ reuera factus est Nabuchodonosor, talem statuam faciendo, & multitudinem populorum ac principum ad dedicationem eius inuitando, clamãte valenter præcone. Vobis dicitur populis, tribubus & linguis, in hora qua audieritis sonitũ tubæ, & fistulæ, & cytharæ, sambucæ, psalterii, & symphoniæ, & vniuersi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autẽ non prostratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Nulla vsquam scriptura meminit quemquam ante illum tantum habuisse fundãdæ idololatriæ studium, tam horribile, ne dicam pretiosum conflasse, vel vidisse simulachrum, tam crudele pro cultu idoli proposuisse edictum. Rectè ergo calix aureus Babylon dicitur per prophetam inebrians omnem terram, rectè nihilominus vniuersitas impiorum idololatriæ studentium scribitur vel demonstratur. Habens poculum aureum in manu sua, plenum abominationum & immunditiæ fornicationis eius, & in fronte eius scriptum mysterium, Babylon magna mater fornicationum & abominationum terræ. Calicem siue poculum Babylonis, dulcem intelligimus deceptionem eiusmodi vel similem illi, quam tunc propinabat re illius nomine & rex Babilonis. Vbi ad alliciendos populos adhibuit sonitũ tubæ, fistulæ, & cytharæ, sambucæ, Psalterii, & symphoniæ omnis generis musicorum, vt sesiua sonorum suauitate inebriati omnes populi & tribus & linguæ, caderent adorando statuam auream hominis corruptibilis, quod verè cadere est. *Dani.3.* *Dani.2.* *Dani.3.* *Apoc.12.*

Quare scriptura, calicem aureum Babylonicæ meretrici tribuerit. CAP. XVI. *Aureum caput Nabuchodonosor cur dictus.*

CAusam puto idoneam adparere, cur vel ipse Nabuchodonosor caput aureum dictus sit, vel in manu Babylonis esse aureus calix, quia videlicet capitalem insaniam idololatriæ subleuauit ille faciendo statuam auream tam magnam, tamq; operosam, tantis impensis stultissimo labore, vsque ad statum perducendo, cuius fuluo aspectu cum musica (vt iam dictũ est) dulcedine, sic inebriari vel dementari poterant animæ mortalium cupidæ, sicut quis inebriatur pleno calice. Iam nunc illud dicere res ipsa admonet, cur regnũ Mœdorum atq; Persarum illi regno succedẽs per argentũ in pectore, & brachiis statuæ, quem Nabuchodonosor somniauit, cur regnum Græcorum per æs ventris & fœmorum, cur regnum Romanorum per tibias ferreas, & pedes partim ferreos, partim fictiles signatũ sit, vel significari debuerit. Iam quidem ante nos dictum, vel vsitatum est regnum Mœdorum atq; Persatũ, idcirco per argentũ signatum esse, quia tanto vilius extitit regno Babylonico, quanto auro vilius æstimatur argentum, quod ex historiis comprobare haud difficile est. Regnum autem Græcorũ per æris metallum idcirco signatum esse aiunt, quia æs & durũ & valde sonorum est, & Græci fortes, & maximè fuerunt eloquentes. Veruntamen licet sensus iste verus & bonus sit, nostri ratio propositi causas adhuc alias suggerit, quia videlicet delectabile est, proprias pro posse reddere, vel inuenire causas, quibus regna illa lapidem illum contra se prouocauerint, qui abscissus de monte sine manibus, statuam percussit, & contriuit atque comminuit. Verbũ namq; Dei, cuius victoriam celebrare præsens est intentio opusculi, & lapis erat tunc antequam caro fieret, & nunc est postquam caro factum est, & per ipsum & cum ipso & in ipso singula regna suis temporibus percussa atque contrita sunt, & in nouissimo ita comminuenda sunt, vt quasi in fauillam redigantur, & quasi fauillæ, quæ vento arrepta est, nullus locus eorum inueniatur. *Argentum Mœdorum Persarũque regnum.* *Metallum Græcorum regnum.*

Quas ob causas regnum Babylonicum per aurum, & regnum Persarum atque Mœdorum signatum sit per argentum. CAP. XVII.

LIbet igitur intueri, quia sicut regnum Babylonicum siue Nabuchodonosor rex, auro suo lapidem illum prouocauit, scilicet verbum Dei, filiũ Dei, quem & confessum illum esse rectè miramur dicentẽ. Et species quarti similis filio Dei, ita & regni Mœdorũ superbia videlicet *Dani.3* *Hester 3.*

superbis-

superbissimus Aman, argento suo lapidem eundem contra se concitauit. Dixit enim regi Asuero. Si tibi placet, decerne, vt pereat gens Iudæorum, & decem milia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ. Dixitq; rex ad eum, Argentũ quod polliceris tuum sit, de populo age quod tibi placet. Nimirum non paruæ considerationis est aut esse debet, argentum quod appensum siue oblatum fuit ob Iudaicæ gentis viniuersale exterminiũ, contra propositũ Dei, contra verbum promissionis, quòd non esset vnde impleretur, si diaboli volũtatem, qui insaniebat in Aman, consecutus fuisset effectus. Sanè quod dixit Daniel ad Nabuchodonosor. Tu es ergo caput aureum, & post hæc consurget regnum illud minus te, libenter sic accipimus vt subintelligamus ad nequitiæ, vel malitiæ opus. Quia videlicet regnum illud contra verbum promissionis minus egit, quàm regnum Babylonis. Quòd & si tanto præcellit regnũ illud super regnum Persarum & Mœdorum, quanto aurum super argento. Nunquid idipsum regnum Persarum & Mœdorum tanto copiosius fuit regno Græcorum & regno Romanorum, quanto ære & ferro pretiosius est argentum? Itaque propter quam causam Nabugodonosor siue regnũ eius per aurum, propter eandem regnum Mœdorum & Persarum rectè intelligitur per argentum. Quia videlicet hic auro, illic argento armatus nitebatur diabolus præpedire, ne adimpleretur promissionis verbum.

Quam ob causam regnum Græcorum per æs significatũ fuerit. CAP. XVIII.

EAndem ob causam, per æris metallum in eadem statua, rectè accipimus signatum esse regnum Græcorum. Quid enim regnũ illud egit? quid fecit illic draco diabolus, & diaboli
Mac.7. satelles Antiochus? sartaginibus suis & ollis æneis crudeliter vsus est. Septem namque fratribus cum matre apprehensis iussit sartagines & ollas æneas succendi, & singulis eorum cute capitis cum capillis abstracta, manuum ac pedum summitatibus præcisis, adhuc sperantes in sartagine torrere. Taliter impius ære suo contra Deum vsus est, agente per eum diabolo, vt verbum promissionis & testamentum Dei de cordibus eorum aboleret, quibus data, vel ad quorũ patres promissio facta est. Scripserat enim Antiochus omni regno suo agitante diabolo, vt esset omnis populus vnus. Erant autem Iudæi, imò & omnis Siria sub regno eius. Quid igitur per hoc spiritus diaboli intendebat, nisi vt transeuntibus Iudæis in idem cum cæteris qui sub regno eius erant populis, periret promissio, cum promissionis iam nusquam esset expectatio. Quod quia facere noluerunt quidam perpauci, inter cætera mala quæ illis intulit, hoc summum fuit, quòd septem fratribus iam dictis & matri illorum sartagines & ollas æneas succẽsas crudeliter
1.Mac.6 admouit. Num parua hæc est causa, vt regnum illud per ventrem æneum & ænea statuæ fœmora intelligi debeat. Præterea in fœmoribus æneis cum crudelitate intelligi turpitudinem, quia videlicet dum illa agerentur, templum luxuria & comessationibus erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratisq; ædibus mulieres viri se ingerebant, introferentes ea quæ non licebant.

Quare regnum Romanorum per tibias ferreas, pedes partim ferreos, partim fictiles significatum fuerit. CAPVT XIX.

DE regno Romanorum, cur per tibias ferreas, & pedes partim ferreos, partim fictiles significatum fuerit, causa manifesta redditur, dicendo. Quomodo ferrum comminuit, & edomat omnia, sic regnum quartum comminuet & conteret omnia. Veruntamen quòd pedum quædam pars ferrea quædam fictilis visa est, quæstione adhuc indiget vt planius fiat, quamuis
Dani.2. interpres idem ferè exponat, dicendo sic ibidem. Porro, quia vidisti pedum & digitorum partem testeam, & partem ferream, regnum diuisum erit, quod de plantario ferri orietur. Secũdum quod vidisti ferrum mixtum testæ ex luto, & digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles, ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum, quòd autem vidisti ferrum mixtum testæ & luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum non potest misceri testæ. Certum tempus, quo hæc euenisse cognoscantur, nullo modo aliter melius inueniri possumus, quàm sequendo literam propheticam, qua continuò subiungitur. In diebus autem regnorum illorum suscitauit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius populo alteri non tradetur. Tempus ergo quo regnum æternum suscitauit Deus, secũdum quod de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, tempus (inquam) quo sine opere coniugali de virgine conceptus & natus est Deus & homo Iesus Christus. Respiciamus, qualiter tunc se habuerit regnum Romanum, quod sine dubio significatum est per ferrum, nam quod dicit. In diebus autem regnorum illorum, idem est ac si dicat, cum regna hæc sibi ordine successerint, suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur.

Quid mixtura ferri & testæ significet. CAP. XX.

IGitur in pedibus statuæ per insociabilia signa rerũ ferri & testæ, licet arbitrari, significatum fuisse id quod acciderat Romanis, quando Christus natus est de virgine. Quid enim acciderat? Hoc

rat? Hoc nimirum, quod per maximas ciuiles discordias, Romana potentia in regnum & mo-
narchiam deuenerat. Quis illas non audiuit discordias? quis ignorat illa ciuilia bella? Defati-
gatus est mundus, & adhuc defatigatur, scolasticis lectitantibus, historiographis denarrantibus,
pueris quoq; retractantibus, Romanorum ferè omniū, maximeq; Pompeii & C. Cæsaris discor-
dias immites, discordias impacabiles. Itemq; Antonij & Octauiani Augusti pugnas ciuiles, per
quas & inter quas idem Octauianus Augustus Romanorum monarcha effectus est, in cuius di-
ebus lapis in monte sine manibus abscissus est, quo regnante Christus de virgine natus est, cu-
ius & successoris eius Tyberij Cæsaris temporibus æternum regnum Dei, per passionem & re-
surrectionem eiusdem Iesu Christi suscitatum est. Per ferrum (inquam) & per testam in pedibus
statuæ, discordias illas, & bella ciuilia libenter accipimus signata fuisse, & hoc esse quod scri-
ptum est. Quia vidisti pedum & digitorum partem testeam, & partem ferream, regnum diui- *Daniel.2.*
sum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, id est, ex nimia fortitudine, suboriente inuidia
fiet, vt regnum diuidatur. Et hoc ipsum repetitur, dicendo: Quia autem vidisti ferrum mixtū
testa ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum
non potest misceri testæ. Cum magna admiratione hoc accipiendum est, quia non solūmodo
conciues, verumetiam consanguinei fuerint, ita vt Pompeius C. Cæsaris gener, & Octauiani
Antonius sororius existeret, & tamen non magis potuerunt per concordiam cohærere sibi,
quàm potest ferrum misceri testæ. Et tamdiu dissenserunt, donec pars infirmior victa decessit.
Ibi pars partē vnius eiusdemq; Romanæ virtutis ita velociter & fortiter superauit, vt pars quæ
victa est luteæ testæ, pars autem quæ vicit ferro possit comparari. Vna acies patitur bellum,
gerit altera, ait author insignis describens illa ciuilia bella. Item, ad illū qui superior erat, id est,
ad C. Cæsarem iam dictum refert, Bellantē geminis tenuit te Gallia lustris. Pars quota terra-
rum facili si prælia pauca Gesseris euentu, tibi Roma subegerit orbem. & ita factum est. Summa *Lucanus.*
horum quæ dicta sunt, ista est. Per discrepantiam testæ & ferri, quarti, id est, Romani regni ci-
uiles discordias rectè posse intelligi. Nunc ad ordinem redeamus.

Quare exclamauerit Nabugodonosor, Ecce ego video quatuor viros solutos, & species quarti similis filio Dei.

CAPVT XXI.

CApitulum magnæ admirationis in aureo capite, quod erat Nabuchodonosor, contra sta-
tuam auream, quā erexerat Nabuchodonosor, istud est, quod exclamat. Nonne (inquit) *Daniel.3.*
tres viros misimus in medium ignis compeditos? Et respondentibus optimatibus suis atq; di-
centibus. Verè rex. Ecce ego video (inquit) viros quatuor solutos, & ambulātes in medio ignis,
& nihil in eis corruptionis est, & species quarti similis est filio Dei. Hoc magnæ inclamationis
dictum, totus orbis audiuit de ore hominis regis gentilis & impij. Et quis dignè sufficit admirari,
vbinam viderat ille filium Dei, vt similitudinem eius recognoscere posset in medio ignis? Di-
xit enim: Et species quarti similis est filio Dei. Sic loqui solent, qui quamlibet speciem aliquando
visam, alicubi consideratam, & mente retentam, memoria signatam, alio tempore, siue loco a-
lio, in persona qualibet recognoscunt. Iste (inquiunt) similis est illi, quem vidi, istud est simile
illi, quod ibi vel ibi consideraui. Quàm similis est iuuenis iste consobrino meo? ait quidam, in-
tuens iuniorem Tobiam. Viderat enim patrem, & in filio similem, vt accidere assolet, animad-
uertebat speciem. Iste autem, vbi viderat filium Dei, vt speciem eius, recognoscere posset in il-
lo, qui descenderat cum Azaria & socijs eius in fornacem, vel in medium ignis? Nunquam vi-
derat filium Dei, sed nec vnquā legendo vel audiendo didicerat, quis, vel qualis esset filius Dei.
Nonne ergo mente non sua locutus est? Nonne in magno excessu taliter effatus est? Verè in
magno excessu, in magno stupore. Non leuis stupor extitit, quem quasi leuiter scriptura enun-
ciauit, dicendo, vbi supra. Tunc rex Nabuchodonosor obstupuit, & surrexit propere.

Quare appellatio filij Dei, ab inimico & persecutore primùm vsurpari debuerit.

CAPVT XXII.

SPeciosa victoriæ pars, & insigne præconium verbi Dei, filij Dei, quòd illum manifesta con-
fessione prius confessus est inimicus, quàm amicus, persecutor quàm executor, & iniustus
quàm iustus, Gentilis quàm Iudæus. Quis enim saltem ex omnibus prophetis tam apertè no-
men istud expressit, filium Dei? Habemus passim in scripturis propheticis verbum Dei, & hoc *Iohan.1.*
verbum Dei filius est, sed mundus eum non cognouit, ita vt nec apud Iudæos, quibus creditum
est verbum Dei, tutum esset prædicare hoc nomen, quod est filius Dei. In mundo erat, & mun- *Ibidem.*
dus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit, nec solum eum non cognouit, verum-
etiam annunciationem de eo, nec saltē Iudæus ferre potuit, vndè & oportebat prophetas clau-
dere, ligare, & signare testimonia eius in scripturis. Quia (sicut iam dictū est) non possent por-
tare saltem cultores Dei, nec paterentur audire vllam esse Dei generationem, vllum esse filium
Dei. Per hunc summum ex principibus suis, quem Iudæus aut Gentilis arguere non posset, cu-
ius opprimere os non auderet mundus, hoc nomen primitus audiuit filium Dei. At ipse tantus

 prædi-

prædicator fortè etiā tunc dormiuit & somniauit, quando nomen istud prædicauit. Non enim putemus, eum nunc tantummodo dormisse, quando illam, de qua iam supra dictum est, magnā statuam somniauit, somniumque perdidit, ignorans quid viderit. Imò tota vita eius somnus fuit, quicquid boni de Deo pronunciauit, quicquid benedixit & laudauit, somnium fuit. Quia sicut illud de statua somnium perdidit, ita quicquid laudis Deo declamauit, totum de corde eius velociter euanuit. Denique qui post interpretationem somnii vel statuæ, quam viderat, Danielem adorauit. Verè (inquiens) Deus vester, Deus deorum est, & dominus regum. Ipse postmodū statuam dedicans auream, seruos eiusdem Dei misit in fornacē ignis. Et quis est (inquit) Deus, qui eripiat vos de manu mea? Item, qui dixit. Benedictus Deus eorum, Sydrach videlicet, Misach, & Abdenago, &c. Ipse postmodum contra Dei decretum, quod viderat vel audierat, superbè respondens. Nonne (inquit) hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domū regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei, factum propter superbiā quasi bos effici meruit.

Daniel.2.

Confessionem & laudem Nabuchodonosoris, propter superbiam, & tumidam vanitatem reprobam fuisse. CAPVT XXIII.

IAm nunc, vt constet magis ac magis, meritò declamationes illas probari, perpende, quia non fuit speciosa laus in ore illius peccatoris, tota namque respersa est fermento tumidæ vanitatis. Quomodo enim laudauit, cum scripsit: Nabuchodonosor rex omnibus populis gentibus & linguis, quæ habitant in vniuersa terra, pax (inquit) vobis multiplicetur, signa & mirabilia fecit apud me Deus excelsus. Placuit ergo mihi prædicare signa eius? Quantus in oculis suis habetur, dum dicit. Signa apud me fecit Deus excelsus? Et deinde? Placuit ergo mihi. Quid enim est, apud me fecit, & quia placuit mihi, nisi ob gratiam mei fecit, & feliciter contigit illi Deo, quia placuit mihi? Verè sicut non dignatur Deus excelsus laudem, nisi ex humili spiritu, ita iustum & dignum se fuit, vt reprobaret extollentiam sublimiū oculorū illius, quia laudando laudabilem in ipsa laude mentiebatur. Non enim apud eū signa fecerat Deus excelsus, quia non erat amicus, sed fecerat contra eum, quoniam erat inimicus Dei excelsi, & seruorum eius. Et quis vnquam iustorum regum siue patriarcharū, qui magnalia Dei viderunt, referens dixit, aut dicere debuit, Signa apud me fecit Deus? Nos quoque de sanctis illis loquentes, non dicimus aut dicere debemus, apud illum vel illos, sed per illum & per illos, siue coram illis Deus mirabilia fecit, vtpote in terra Aegypti. Sicut igitur de rege omnium filiorū superbiæ Deus excelsus dicit. Non parcam ei verbis potentibus, & ad deprecandum compositis, ita de isto superbiæ filio rectè dicas, quia non pepercit, aut parcere debuit illi Deus, id est, pro laude clamosa & magnificentia sublimi.

Daniel.3.

Iob 41.

Quod sicut tribus pueris in camino adfuit filius Dei, ita omnibus adfuturus sit qui se confiteantur. CAPVT XXIIII.

ILlud quoque non prætereundum, quod etiam si non dixisset ille stupidus. Et species quarti similis est filio Dei, nos qui nunc sumus, & in rebus temporaliter gestis, æterni regni mysteria contemplari studemus, scienter & vero sensu dicere possemus, & nunc dicimus, quia species quarti similis fuit filio Dei, id est, qui quartus apparuit in camino ignis, & seruos Dei excelsi mirabiliter custodiuit, signum fuit, & in semetipso signauit, quod facturus erat, iamque facere cœperat filius Dei, verbum Dei. Quando enim defuit agonizantibus seruis suis propter verbū Dei? Hoc maximè futurum erat temporibus euangelij sui, vt publicis edictis & proscriptionibus fidem sanctæ trinitatis impugnaret rex magnæ Babylonis diabolus. Et ita factum est paganis Romani imperij regibus diabolo famulantibus. Nonne cum plus martyribus filius Dei, & in flāmis, & in cæteris agonibus semper præsens fuit? Verbi gratia, Vbi martyr insignis Laurentius ignibus suppositus est pro fide filii Dei? nunquid qui assatus fuit, & super craticulā & super ignē spiritum emisit, idcirco dicas, quia fuit absens, & ab ignibus eius longè abstitit filius Dei? Imò præsentior illi fuit & gloriosius in eo triumphauit, quàm si excussisset carbones, & ignitam craticulā eius quasi ventum roris flantem fecisset. Transiuit per ignem, & flamma illi non nocuit, & odor ignis in eo non fuit, quia fides læsa non est, imò sicut aurum per ignem probata est. Sic animaduertimus in illa fornace Babylonica, speciem quarti similē filio Dei, quia sicut per speciē quā illic apparuit, custoditi fuerunt illi tres pueri, sic per inuisibilem præsentiā filij Dei illæsa permansit in sanctis martyribus fides æternæ trinitatis, & Romanum imperium sonorius atque dulcius, quàm ille rex Babylonis, tandem confiteri meruit Christum filium Dei.

Daniel.3.

Quare Deus, non vt tres pueros, ita & templum defenderit, ne conflagraret. CAPVT XXV.

NOn poterat hic Deus excelsus templum suum, quod erat Hierosolymis, illæsū custodire à flammis incendii Babilonii, qui tres pueros taliter custodiuit in camino ignis, vt nihil potestatis haberet in corporibus eorum, & capilli capitis eorum non essent adusti, & sarabalia eorum

Templum à Deo neglectum.

eorum non essent immutata, & odor ignis non transiret per eos? Planè poterat, sed erudiēdus erat mundus, vt sciret, quod Deus excelsus non pulchris lapidibus, aureisve parietibus templi manufacti delectatur, sed fidei claritate & mundis cordibus, & ille est ei optabilis locus. Nam quia & tabernaculum Moyses cum authoritate Dei, & templum Salomon tanto opere, auro & gemmis extruxit, atque peromnia existimare poterant homines cupidi, de Deo malè sentientes, quod esset eorum similis, & de religione iustitiæ nigil curantes, putarent se satis honorare Deum muneribus aureis, suamque cupiditatem corroborarent, quasi exemplo Dei. Hanc suspicionem dignè à se remouere curauit opere perficiendo illud, quod ad Salomonem dixit, cū ille perfecisset ædificium domus domini. Si autem, inquit, auersione auersi fueritis vos & filij vestri, *3.Reg.19.*
non sequentes me, nec custodientes mandata mea, auferā Israel de superficie terræ, quā dedi eis, & templum quod sanctificaui nomini meo, proijciā à conspectu meo. Salomon, inquit Stephanus protomartyr, ædificauit illi domū, sed excelsus non in manufactis habitat, sicut per prophetam dicit. *Actio.7.*
Cœlū mihi sedes est, terra autē scabellū pedū meorū. Quam domū ædificabitis mihi, *Esaia 66.*
dicit dominus, aut quis locus requietionis meæ? Nónne manus mea fecit hæc omnia? Dignè igitur se fecit, quod templum vel aurū templi manufacti, pro tempore & re multū neglexit, nomen autem suū & promissionis verbū, in quo vita est, glorificare & dilatare nunquam desijt.

Toties victum Nabuchodonosor, nunquam tamen fuisse ex animo humiliatum.

CAPVT XXVI.

IAm semel & secundò commonitus fuerat Nabuchodonosor rex, vt ab altitudine sua detūmesceret, ac de semetipso mortalis homo humilia sentiret, & prior quidem admonitio terribilis, sequens autem terribilior atque seuerior extitit. Nam in prima tantummodo territus fuit, in secunda verò damnū quoque de suis accepit, quia viros illos fortissimos de exercitu suo, qui ad eius imperiū seruos Dei excelsi miserant in fornacem, interfecit flamma ignis. Iusta ergo super ipsum post hæc peruenit sententia præeunte visione, cuius interpretatio sententiam ipsam prænunciabat, nihilominus perseuerante cordis eius indomabili superbia. Nam vt sciamus, quanta in corde eius arrogantia, quanta in oculis fuerit extollentia, signanter ita dictū est. Post finem mensium duodecim, subauditur, ex quo de arbore succidenda somniū viderat, & interpretationem eius audierat, in aula Babylonis deambulabat, respondítque rex, & ait. Nónne hæc *Daniel.4.*
est Babylon magna, quam ego ædificaui in domū regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cui, vel contra quid respondisse dicitur, nisi contra id quod audierat. Hæc est interpretatio altissimi, quæ peruenit super dominum meum regem. Ejcient te ab hominibus, & cum feris erit habitatio tua, & fœnū vt bos comedes? Claret itaque maxima in loco illo culpa superbiæ, quia considerando magnitudinem Babyloniæ, roburque fortitudinis suæ, & amplitudinem (vt putabat) gloriæ, impossibile iudicauerat, quod audierat ex diuina authoritate, facilius que posse infectum præterire verbū domini, secundum interpretationem somnij, quàm venire aliquid super se aduersi, tantum regem magnæ Babylonis. Igitur vbi statim subiungitur, Cum adhuc sermo esset in ore regis, vox de cœlo ruit, Tibi dicitur rex Nabuchodonosor, Re- *Ibidem.*
gnum tuum transiit à te, &c. manifestè prædicatur sicut iusta omnipotentia, ita & omnipotentis iustitia, quia sanctus & iustus neminem pœnaliter humiliat, nisi illū qui se pertinaciter exaltat.

Nabuchodonosor tanquam bouem fœnum comedisse. CAP. XXVII.

TAndem notandum, quod idem Nabuchodonosor, sicut in culpa, ita & in pœna similis factus est captiuatori generis humani diabolo. Nam de illo dixerat dominus ad beatū Iob. *Iob 40.*
Ecce Behemoth, quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet. Cum ergo ex hominibus abiectus Nabuchodonosor, fœnum vt bos comedit, manifestè datur intelligi, quod in pœna sua similis diabolo extitit, quia quod fecit ille spiritualiter, hoc fecit iste corporaliter, quod ille indesinenter, hoc iste septennio, quo videlicet numero vniuersitas significari solet. Ille namque fœnū comedit, id est, carnales sibi incorporat homines. De qualibus scriptum est, Omnis caro fœnum est, & omnis gloria eius quasi flos agri. Verè fœnum est pōpulus, exiccatum est fœnum & cecidit flos. *Esaia 40.*
Solum eiusmodi fœnum comedit quasi bos, quia præter viriditatem carnis nihil est in eis, quibus præualuit ille Behemoth. Et quid amplius est in his, qui dentes illius offendunt, nisi illud quod sequitur? Verbum autē domini manet in æternum. Igitur quàm iustū, tam pulchrū est iudicium in eo, quòd ille dudum rex præpotens, quasi bos comedit fœnum, tanquā diceret *Ibidem.*
ei vox, quæ de cœlo ruit super eum, Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, tu verbū domini quod manet in æternum, exterminare voluisti, succendendo Hierusalem, & templū domini, quod solum erat in quo inuocabatur nomen domini, sed neque tu, neque Behemoth pater tuus, vel quicunque sunt ex parte eius, efficere poteritis, vt in vacuum prætereat verbū promissionis, quantūcunque afflígatis, aut deuoretis fœnum, vel florem fœni, id est, carnales homines, vel carnaliū hominum gloriā, quorū aliqui idcirco permittuntur vobis, cum sint ex Abraham traducti, quia sunt quidem filii carnis, sed non filii promissionis, vndè nec merentur in semine computari. *Danie 4.* *Fœnum.*

Quo sensu verum fuerit, quod Nabuchodonosor dixit, Nónne hæc est Babylon, quam ædificaui. CAPVT XXVIII.

PVtás ne verum dixit gloriando, Nónne hæc est Babylon quam ego ædificaui? Babylonē nanque (vt Pompeius Trogus refert) Semiramis condidit, murumque vrbi cocto latere circundedit, arena, pice, & bitumine interstrataque materia. Nunquid ergo verum dixit, tanto iu- *Gene.10.* nior Semiramide vxore Nini, in quo regnum Assyriorum cœpit? Veruntamē sacra præpollet authoritas, quód ante Semiramidem Babylon extitit, & causa quoque nominis eius antiquissima, sacris est edita literis. Chus, inquit, filius Cham, genuit Nemroth, ipse cœpit esse potens in terra. Fuit autem principium regni eius Babylon, de terra illa egressus est Assur & ædificauit Niniuen. Causa nominis, quod est Babylon, extitit illa, quód ibi Deus linguam confudit eorū *Gene.11.* qui ædificabant, & cessauerunt ædificare ciuitatē. Nam ideirco vocatum est, inquit, nomen eius *Prouer.25.* Babel, quia ibi confusum est labium vniuersæ terræ. Ergo vir gloriosus, de qualium quolibet illud sapientiæ dictum est. Nubes & ventus & pluuiæ non sequentes, vir gloriosus & promissa non complens, vir inquam gloriosus, id est, vanus, vento vanitatis plenus atque distentus, quia fortassis Babylonem propriis opibus atque impensis auxerat, rem suam siue opus suū non paruī æstimans, aut æstimari volens, magno ore declamauit, responsum cordis alti & erectę ceruicis. *Daniel.4.* Nónne hæc est Babylon, quam ego ædificaui? ne diceret, quam ego prouexi siue ampliaui: & quid tum ó vir gloriose, si tu Babylonem à fundamentis ædificasses? nunquid vel sic verbum quod audieras, scilicet interpretationem somnii, facere irritam potuisses? Iustè igitur, quia tam *Daniel.4.* iustus quàm omnipotens sermo Dei est, super te sententię vox ruit, etiam si aliquo modo consilium sancti prophetæ secutus fueras, dicēs: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum, forsitan ignoscet delictis tuis.

Nabuchodonosor non mentem tantùm, verùm & formam amisisse, cum fœnum vt bos comederet. CAPVT XXIX.

Ibidem. TAndem de isto dicendum, quia solet quæri, vtrum mentem solam & non etiam formam *Methamorphosis Nabuchodonosor.* amiserit. Et quidem ipso dicente. Ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlum leuaui, & sensus meus redditus est mihi. Sic maiores nostri asserunt, quia quando dicit, sensum sibi redditum, ostendit non formam se amisisse, sed mentem. Sed adhuc illud occurrit & repugnare videtur, quod idem postmodum repetens dicit. In ipso tempore sensus meus reuersus est ad me, *Daniel.4.* & ad honorem regni mei decoremque perueni, & figura mea reuersa est ad me, & optimates mei & magistratus mei requisierunt me. Et inter cætera cum dicit ibidem. Et figura mea reuersa est ad me, profectò datur intelligi, quód de figura siue status humani rectitudine nonnihil amiserit, & quód etiam si manuum vel pedum effigies digitorumque discretio siue discreta numerositas permansit, nihilominus tamen quadrupes incesserit, præsertim cum ita dictum vel expressum sit, fœnum quasi bos comedes. Et fœnū vt bos comedit, qui videlicet bos quadrupes nullis vtitur manibus, quippe cui manus natura non creauit, sed pronus humi fœnū dente demetit, & os per terram trahendo comedit. Sed & illud quod dictum est in sententia. Cum bestiis *Daniel.4.* atque feris erit habitatio tua, figuram eius demutatam fuisse (vt iam dictū est) nonnulla ex parte probat, præsertim quia dixit, Et figura mea reuersa est ad me. Et quia bestiæ siue feræ non facilè sociarentur illi sine aliqua sui similitudine. Veruntamē quomodocunque figura eius se habuerit, Hoc in laudem omnipotentis verbi Dei admirandum est, quia regem tam potentem tanta mutatione demutauit, quanta quempiam hominū fuisse demutatum, sacra nusquam scriptura meminit, excepta vxore Loth, quæ respiciens post se, versa est in statuam salis.

SEXTI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI,

LIBER SEPTIMVS.

Balthasar regem iam tum, cum manus hominis in pariete scribens appareret, à verbo Dei victum fuisse. CAPVT I.

POst effectum verbi Dei victoriosum, quo hominem regem, hominem superbū, regem elatum fortiter deiecit, potenter humiliauit. Ipsum quoque regnum *Balthasar conuiuium celebrat.* debellare superuenit, præmisso suimet vel præsentiæ suæ admirabili signo, rege Balthasar celebrante conuiuiū, iamque temulento cum optimatibus suis, cū vxoribus & concubinis suis, dum in sacris vasis templi domini biberent vinū, & laudarent deos suos argēteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosque, & lapideos,

deos, in eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrū, in superficie parietis aulæ regiæ. & rex aspiciebat articulos manus scribentis. Tunc regis facies cō mutata est, & cogitationes eius perturbabant eum, & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad seinuicē collidebantur. Scriptura illa signū fuit verbi Dei iamiā consurgentis, iamiā irruentis ad debellandam superbiam regni tyrannici, regni Assyriorum atq; Chaldæorū, quod à temporibus Nini & coniugis eius Semiramidis per annos fermè mille trecentos iugo aspero presserat colla populorum. Rex ille fortissimi imperij paruula verbi eiusdem signa, pauculos apices iudicij eius, veros iudices, cum nondum intelligere aut quisquā legere posset, ferre non potuit, videre non sustinuit, sed facie commutata, mente perturbata, libidinosi renes eius inter vxores sedentis soluebantur, genua libidinosi inter concubinas bibentis ad inuicē collidebantur, & ita palam factum est, quàm esset infirmus, qui videbatur fortis & imperiosus. Daniel. 5.

Danielem non perturbatum, sed confidenter aspexisse, legisse, & interpretatum fuisse.

CAPVT II.

At ille, ad quem, & propter quem, vel propter cuius similes veniebat & decertabat Deus, Dei verbum, non expalluit, non perturbatus est, sed aduocatus ad legendum, postulatus ad interpretandum, astitit familiariter, fidenter intuitus est, legit scienter, sapienter interpretatus est, Mane, Tetel, Phares. Mane, numerauit Deus regnum tuum & compleuit illud. Tetel, appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Phares, diuisum est regnum tuum, & datū est Medis & Persis. Quàm breues voculæ, quantam longitudinem, quantam latitudinē, quātam altitudinem demonstrauerunt animæ hominis habentis dilectionem verbi Dei, cuius arcanum consilium sublime atq; profundum continebatur tribus vocibus illis, sex syllabis, quatuordecim literis illis. Per hoc quòd scriptum fuerat, mane, quod interpretatur numerus, vidit in latitudine cordis angustam diuturnitatem regni Assirij siue Babylonij, quia non casu accidisse, sed iusto iudicio Dei, vt gentes iam multas iugo suo premere posset annis (vt iam dictum est) mille trecentis. Legamus diligenter scripturam hanc, & sequamur interpretationem diuinā quia contra candelabrum scripta est. Hoc ipsum quòd contra candelabrum scripta esse narratur, suggerat nobis, vt candelabro appropinquemus, quatenus clarè intueamur. Candelabrū nostrum Christus. Lumen nostrum verbum Dei est. Lucerna (inquit Psalmista) pedibus meis verbum tuum, & lu. se. me. Vt igitur breuis scripturæ breuem interpretationem copiosius consequamur, verbi Dei, quod in sanctis scripturis habemus, documenta sequamur. Daniel. 5. Psal. 118.

Quid sibi velit primum verbum, Mane, id est, numerauit. CAP. III.

Mane, inquit, numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud. Quando vel quomodo numerauit Deus, quando vel quomodo compleuit Deus regnum illud? Nimirum antequam conderetur Niniue, priusquam ædificaretur Babylon, antequam nasceretur Ninus, priusquam fieret Assur siue Nemroth filius Chus, cuius regni principium fuit Babylon, numerauit Deus regnum illud. Sicut omnia in numero & pondere & mensura posuit, sic & illud regnum numerauit. Quomodo ergo numerauit? Profectò sciuit causas gentiū, propter quas permitteret super eas eleuari baculum impiorum, virgam siue iugum dominantium, scilicet regnum iam dictum, vt cęderet populos in indignatione, subiiceret in furore, gentes persequeretur crudeliter. Causas inquam sciuit, & secundum causarum quantitatem numerauit atq; mēsus est tempora siue annos eiusdem regni, vt tantum vel tam diu persequeretur, subiiceret, atq; cæderet. Venerat baculus ille siue virga illa impiorum dominantium vsq; ad filios, quorum iniquitates & peccata visitari oportebat. Quia dereliquerāt legem domini, quia non ambulauerant in iudiciis domini. Iam ergo tempus erat, iam euoluti fuerant anni, numero quem præfixerat, & oportebat fieri, quod per Psalmistam prædictum fuerat, Quia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Igitur compleui illud, inquit, id est, pręfixus est transactus annorum siue dierum numerus, & ecce sicut alia scriptura dicit: Computrescet iugum à facie olei, id est, cessabit potentia, quæ diu superbiuit, superueniente misericordia Dei. Daniel. 5. Psal. 124.

Quid velit secundum verbum, Tetel, id est, appensum. CAP. IIII.

Tetel, appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Ordo rectus, ordo legitimus, vt postquā seruiuit ille malus seruus, de seruitio vel seruitij retributione iudicetur. Postquam completum est regnum, illud recipiat quod meretur. Iudicium namq; est inter Deum & regna, siue reges regnorum. Ipse qui ordinauit regna, iudicat illa. De qua quæstione putas fit iudicium? puta dicere iudicem Deum. Ego vos excitaui, ego vobis potestatem dedi, vt peccātes mihi populos cæderetis, seruitium vestrum impleuistis, sed minus est in facto vestro, quàm in proposito meo. In meo nāq; proposito bona est intentio, sed hæc defuit in facto vestro. Ergo inuentum est, inquit, regnum tuum minus habens, quia vos omnes reges Assyriorum bonam Daniel. 5. Zacha. 1. Zacha. 1.

quam ego habui non habuistis intentionem, sed tantùm expleuistis superbiam vestram & crudelitatem. Ego iratus sum parum vos addidistis in malum. Multum itaq; deest in pondere, quia deest totum quod esset laudabile, scilicet omnis intentio iustitiæ, voluntas corripiendi, intentio corrigendi, refrenandi vitia, sanciendi gentibus iura legitima. Sed & in hoc inuentum est longè minus habens, quòd regnum, siue reges regni illius, non eum qui dederat illis potentiam glorificauerunt Deum altissimum, aut gratias egerunt, imò veritatem commutauerunt in mendacium, & aduersus Deum eleuati sunt, & Deos suos illaudabiles laudauerunt. Eleuatū est, inquit,

Daniel.5. Daniel, cor Nabuchodonosor, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiā. Tu quoq; filius eius Balthasar non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia quæ super eum venerunt, sed aduersus dominum dominatorem cœli eleuatus es, & vasa domus eius allata sunt coram te, & tu & optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis, deosq; vestros argenteos, & aureos, æreos, ferreos, ligneosq;, & lapideos, qui non vident, neq; audiunt, neq; sentiunt, laudastis. Porrò Deum, qui habet flatū tuū in manu sua, & omnes vias tuas, non glorificasti. Igitur quia inuentum est tanto minus habens, iustum iudiciū scribentis, iusta est sententia dicentis.

Quid velit tertium verbum, Phares, id est diuisum. CAP. V.

Sardanapalus. PHares, diuisum est regnum tuum, & datum est Mœdis & Persis. Eum in quo ante finitum est regnum illud diuturnum Assyriorum, Pompeius Trogus Sardanapalum memorat, virum, muliere corruptiorem, eum autem qui facta coniuratione, bellum Sardanapalo inferens mortuo successit, & ad Mœdos imperium transtulit, scribit Arbactum fuisse præfectum Mœdorum. Miro modo reges postremi, ille videlicet Sardanapalus, in quo finitum est regnū Assyriorum, Et iste Balthasar, in quo diuisum est regnum Chaldæorum, sicut compares in superbia, ita consimiles fuere in contumelia. Ille namq; vir (vt iam dictum est) muliere corruptior, inter scortorum greges purpuras colo nebat, & cum muliebri habitu, dum mollitia corporis & oculorum lasciuia omnes fœminas anteiret, pensa inter virgines partiebatur: quam ob causam facta coniuratione à suis ad mortem est adactus. Iste inter vxorum & concubinarū turbas nocturnū

Iosephus. producens conuiuium, crapulatus & ebrius eadem nocte est interfectus. Iosephus quidem ita narrat. Non post multum tempus, & Balthasar captus est, & ipsa ciuitas. Hic autem (sicut scriptum est) eadem nocte interfectus est Balthasar rex Chaldæus, & Darius Medis successit in regnum. Dum præmissa narratione de scriptura & interpretatione eius subiungit. Non post multum tempus captus est, videtur dicere, quòd non interfectus sit eadem nocte. Quòd si historiæ contrariæ sunt (in multis namq; discrepat multitudo scriptorum secularium) huic sine dubio magis est credendum, qui præsens interfuit, qui scripturam legit & interpretatus est, qui inde purpuram & torquem auream circa collum accepit, qui tertius in regno princeps prædicatus

Daniel.5. est, & cum tanto honore, cum tali principatu de regno ad regnum, de Chaldæis victis translatus est ad victoriam Medorum atq; Persarum. Fidelis interpres, notum & insignem portans veritatis triumphum. Diuisum est, inquit, regnum tuum, subauditur, cōtra te, quia facta coniuratione ab his, quibus imperare debueras, circundatus es obsidione, moriturus hac nocte in crapu

Daniel.4. la & ebrietate. Et datum est Medis & Persis, iuxta prædicationem eius, qui ante te laudans & magnificans viuentem in sempiternum, Viæ, inquit, eius iustæ, & gradientes in superbia potest humiliare, dominaturq; in regno hominum, & cuicunq; voluerit, dat illud.

Quod scriptum & dictum tunc est contra vnum regnum Babylonis, de omnibus regnis mundi debere intelligi. CAPVT VI.

Daniel.5. LAtius quàm adhuc dictum sit, patet scriptura hæc. Mane, Tetel, Phares. Similiter namq; de cæteris regnis sentiendum, de regno Persarum & Mœdorum, de regno Macedonum, siue Græcorum, de regno Romanorum, videlicet quòd singula eorum iam Deus dinumerasset, & singula suis temporibus completurus esset, quòd singula deberet appendere in statera, iudiciumq; diuisionis dare, pro eo quòd ea minus habere inueniret. Verumetiam adhuc parum est considerare in patribus, quod de toto si prædicetur, plus habet admirationis, & commodi, terroris amplius. Regna illa partes suas vel fuerunt, totum autem est omne seculum, vniuersitas creaturarum, earum duntaxat, quæ rationales sunt, scilicet angelorum & hominum, de quibus domini creatoris est & erit iudicium. Igitur ad summum recurrentes, proponamus mundum,

Assur diaboli typus. & mundi principem diabolum, cuius typum gessit Assur, & in Mœdis atq; Persis Aman superbissimus, in Græcis Antiochus, & in Romanis Nero, malorum imperatorum impiator pessimus, & in nouissimis diebus reuelabitur nominatus Antichristus. In isto mundi principe, & in toto mundo contemplemur dinumerationem Dei, appensionem in statera Dei, diuisionem iudicii Dei, secundum scripturam hanc. Mane, Tetel, Phares.

Quid significet, Mane contra principem huius mundi. CAP. VII.

Daniel.5. MAne, numerauit Deus regnum, quod dicis esse tuum, ô princeps mundi, rex tenebrarū, tyranne peccati & mortis, numerauit, inquā, dierū senario, & cōpleuit illud die septimo.

Sex

Sex nanque diebus omnia fecit, lucem, siue lucis & tenebrarum discretionem, firmamentum, aquas ab aquis diuidens, aridam, id est, terram, & aquarum congregationes, quas appellauit maria certis limitibus coercita, solem, lunam & stellas, volucres, & omnia natatilia, homines & iumenta, & cætera quæ mouentur in terra. Ista sex dierum opera die septimo compleuit, ipsumque diem septimum benedixit & sanctificauit. Tu in istis regnare contendis, tu ista regnum tuum esse dicis, tu ista omnia tua, vel tibi tradita esse mentiris. *Sex diebus tota mundi machina cõpletur.*

Quid significet Tetel, contra eundem principem mundi. CAP. VIII.

Tetel, appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Statera vera, statera iusta, verbum Dei est, verbum Deus, Dei sapientia, in qua regnum tuum appenditur, dum de te iudicium agitur, quod omnes audiuimus, dicente ipso, cuius in manu statera est, imò qui ipsa statera est. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Quomodo inuentum est minus habens? videlicet quia tu ad diem septimum, quo compleuit Deus omne opus suum, non peruenisti: tu ad sabbatũ, id est, requiem benedictionis & sanctificationis peruenire noluisti: idcirco veraciter iuxta sanctam & mysticam Apocalypsim, numerus tuus est sexcenti sexaginta sex. Inter angelos superbiendo laborasti, in decipiendo homine circuire terrã & perambulare cœpisti, in Antichristo fatigaberis, Ita labor tuus augmẽta capit, sicut isti in decuplũ multiplicantur senarii, sex, sexaginta, sexcenti. Deus autẽ (vt iam dictum est) in septimo requieuit. Appensum igitur regnũ tuũ profectò inuentum & inueniendum est minus habens, quia nõ peruenit ad creatoris requiem, vacuum & vanum circa creaturam continuans laborem. *Daniel.5.* *Iohan.12.* *1.Pet.5.*

Quid significet Phares, contra eundem, & quid Persæ & Mœdi, quibus diuisum regnum eius datum sit. CAPVT IX.

Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est sanctis altissimi, quorum typum tunc in excidio duntaxat Babylonis gesserunt Persæ & Mœdi, præsertim cum Cyrus rex illorũ prophetica voce Christus quoque sit appellatus domini. Hæc (inquit Esaias) dicit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subijciam ante faciem eius gentes, & dorsa tergum vertam. Causam dictionis huiusmodi taliter præmisit. Qui dico Cyro, pastor meus es, & omnẽ voluntatem meam complebis: qui dico, Hierusalem ædificaberis, & templum fundaberis. Futurum nanque erat, vt Cyrus licentiam & facultatem daret reædificandi Hierusalem, & templũ domini. Diuisum, inquam, est regnum tuum, indiuiso permanente regno sanctorum, sicut numerus senarius, qui tuus numerus est, solubilis est & secabilis: numerus autem septenarius, qui numerus est Dei, quia die septimo requieuit, insolubilis & insecabilis est. Ita regnum tuum solubile est, & sine dubio solutum est, & tu ipse videntibus cunctis præcipitandus es, regnum autem Dei, & sanctorum eius manet in æternũ. Præterit enim figura huius mundi, & tu de principatu mundi, de potestate tenebrarum harum pertransibis, in tartarum rudentibus inferni detrahẽris, eorum quibus regnum tuum dandum est, quibus reseruatæ sunt illæ, quas in cœlo perdidisti, mansiones. Hic vnus est Daniel purpura indutus, aureã circa collum torquem de damnato rege referens. Sicut authoritas verbi Dei purpurã & torquẽ auream tristi & damnato rege extorsit, & huic sancto interpreti suo transposuit, sicut omne decus cœli, omne seruitium creaturæ, quod tibi arrogasti, à te extortum, dabitur sanctis Dei hominibus. *Esaia 45.* *Esaia 44.*

Hanc manum apparentem, signasse manum Dei, de qua Dauid: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. CAP. X.

Tandem quomodo taliter apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis, & quomodo manu dextera solet scribi recordemur. Imò Deum recordatum esse arbitremur, quod cecinerat Dauid, gratulans, & gratias agens, quòd audire meruisset cum iuramento Domini verbum promissionis. Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. Manum illam Domini, dexteram illam domini, quam summo desiderio, e lamore cordis maximo firmari optauerat & exaltari, signabat manus quæ apparuit visibilis. Fiebat iam in parte, quod faciendum erat in toto per manum domini, per dexteram omnipotentis Dei, quæ non est alia, siue aliud, nisi verbum Dei, filius Dei. Quid enim fiebat in illam particularem Babyloniam, nisi quod faciẽdum erat in vniuersitatem impiorum per promissam & iuratam verbi Dei gratiam? Et quid illud erat, nisi quod continuò sequitur. Iustitia (inquit) & iudiciũ præparatio sedis tuæ. Misericordia & veritas præcedent faciem tuam, beatus populus qui scit iubilationẽ, domine in lumine vultus tui ambulabunt, & cætera. Iam (inquã) fiebat hoc in parte illa, quia videlicet manus domini in suo proposito manẽs, firmiter exaltabatur. Iamque aderant iustitia & iudiciũ, in præparatione sedis eius. Iustitia in eo, quòd populũ suũ ciuitate & tẽplo orbatũ captiuitate tradiderat. Iudiciũ in eo, quòd regnũ captiuitatis eorũ numeratũ, & in statera appẽsum diuidebat, Mœdisque & Persis dabat. Hæc agẽdo sedes eius præparabatur, & misericordia & veritas præcedebãt faciẽ eius. *Psal.88.* *Manus domini.*

Gene. 49. Misericordia, vt cito captiuitas illa solueretur. Veritas, vt sceptrū de Iuda, & dux de femore eius non auferretur, donec omnino vsq; ad perfectū sedes illa præpararetur, donec promissio adimpleretur, donec Christus nasceretur. Beatus populus qui scit istam iubilationē. Beatus Daniel, qui illam legens scripturam, in lumine vultus tui domine ambulās, & certam ædebat interpretationem, & fidam tenebat in pectore suo manus domini consolationem.

De quatuor bestijs, quas Daniel viderat, & quare Deus antiquus dierum appelletur.

CAPVT XI.

Non exigit huius nostri ratio propositi, cunctis vel singulis immorari reuelationū sacramentis, ex quibus ille beatus cōsolatus iocūdabatur in medio tribulationis, in afflictione captiuitatis. Vnum est, quod intactum mens præterire non patitur, dulcissimum sacramētum pulcherrimæ visionis, quam viderat, priusquam decidisset bestialis ferocitas Babylonis, priusquam apparuissent digiti, siue manus hominis scribentis in superficie parietis causam siue sententiam mox venturi super illam iudicij Dei. Siquidem anno primo Balthasar regis Babylonis, videbam (inquit) in visione mea nocte, & ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno, & quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diuersæ inter se, &c. Delectat hic aliquantisper immorari, quia pulchrū est considerare ferocitatem tyrannicā regnorum seculi in bestijs ferocissimis: & econtra dignitatem, mansuetudinem, & pietatē regni Dei, in habitu antiqui dierum, super thronum sedentis, & in processu filij hominis venientis in nubibus cæli, & vsque ad antiquum dierum peruenientis, & in conspectu eius oblati, qui & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruient. Potestas (inquit Daniel) eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. Primùm libet quærere, cur Deus, vel qua intentione sic nominetur antiquus dierum, quod nusquam inueniebamus ante hunc delectabilem generosæ prophetiæ locum. Sensum quidem in omnibus scripturis sanctis habemus, quòd iste Deus pater æterni verbi, Deus sit antiquus, vtpote Deus increatus, neq; initium habens, neq; finem habiturus. Quod & ipsum de verbo eius Deo, fideliter sentimus. Veruntamen (vt iam dictum est) nomen hoc antiquus dierum, hic primitus inuenimus positum. Causam ergo non otiosè quærimus.

Daniel. 7.

Daniel. 7.

Quatuor regna, non ex Deo regnasse. CAP. XII.

Daniel. 7. Respice nunc facies bestiarum, de mari ascendentium, quarum propter sæuitiam dicit sedisse iudicium. Hæ (inquit) bestiæ magnæ quatuor, quatuor regna consurgent de terra.

Osee 8. Porrò ipse, cuius iudicium est, dicit. Regnauerunt, & non ex me · principes extiterunt, & nō cognoui. Verè non in ipso regnauerunt, imò regna, quæ dicta sunt, non tam regna, quàm quædā

Regna. maxima & publica latrocinia fuerunt. Primum istorum, quod fuit regnum Assyriorum atque Chaldæorum, quale habuit initium, ante Ninum regem Assyriorum, & si fuerunt reges antiquiores, qui bella gererent, nequaquam tamen imperium sibi, sed populis suis gloriam quærebant, contentiq; victoria, imperio abstinebant. Ille primus omnium veterem, & quasi habitum gentilibus morem, noua imperij cupiditate mutauit, & quæsitæ dominationis magnitudinem, continua possessione firmauit. Verè ergo regnauerunt (inquit) & nō ex me: & quid attinet ad

Antiquus dierum. eos, in mundo regnare, regnante illo, qui solus regnare debet, mundi creatore? Vt igitur cognoscamus, & abhorreamus nimiam in genere humano præsumptionis iniuriam, conuenienter hic antiquum dierum nominauit eum, cui regnando factam esse constat iniuriam. Ipse nāq; qui fecit, idem debuit disponere mundum, nec principari quisquam debuisset, nisi secundū eius arbitrium. Si inordinatio est & irreuerentia, corā cano capite non consurgere, quanræ inordinationis, quantæ irreuerentiæ est, regnum tam cani capitis, tam antiqui dierum, rapto nomine regio, lacerasse? Siquidem inter homines iuuenes ac senes, facilis est ætatum comparatio. Dierum autem illius antiqui, & dierū hominum, qui nomen eius regium rapuerunt, nulla omnino est, aut esse potest comparatio? Quis enim dicere aut cogitare potest, quanto diuturnitas siue antiquitas increati prolixior sit temporibus, annis, siue diebus hominum hesternorū, qui quasi heri creati fuêre vel nati? Quando illarum antiquissima bestiarum de mari ascendit, quando regnum Assyriorum de terra consurrexerit, iam tunc iste antiquus dierum cum Abraham loquebatur, & iam antiquus erat, vt nunc est.

Summam rerum omnium & regnum ad Deum pertinere, sed quatuor bestias quantum quæq; potuit, ad se rapuisse. CAPVT XIII.

Solus Christus rex est. Loquebatur, & maturam, suoq; cano capiti dignam tractabat sententiam, quòd nulli alij rerum omniū summā regniq; sui contraderet monarchiam, nisi filio suo, verbo suo, vt per quem omnia facta sunt, regerentur omnia per ipsum. Hoc erat sapientis an[illegible]qui decretum, hoc erat immutabile antiquitatis infinitæ consilium. At illæ bestiolæ recentes nuper natæ, quæ nascendo nihil intulerunt in hunc mundum, contra decretum hoc salute, c[illegible] a consilium hoc

contr resulta-

resultare præsumpserunt, & tantum senem non reueritæ, quas vel quantulas potuerunt, regni eius, mundi huius diripuerunt partes, homines, regnum super homines inuadentes, cum ante oculos illius sapientis domini, non magis homo hominẽ natura posset præcedere, vel præcellere, quàm mus murẽ. Fuerunt quidem apud hominem illæ bestiæ grandes, prima quasi leæna, alia similis vrso, alia quasi pardus, & quarta multũ terribilis. Veruntamẽ in consideratione maiestatis illius antiqui, vix mures mererentur dici, vix erucæ, locustæ, brucho, & rubigini merentur assimilari, quia nullius sunt momẽti. Bestias illas intersicere, & corpora eorũ dare perditioni, siue tradere ad comburendum igni, multo facilius fuit, & est verbo Dei, quàm ipsis bestijs, stare contra erucam, vel saltũ locustæ consequi, nisi quia peccata gentiũ merebantur, vt permittẽte Deo, lacerarẽtur à bestijs. Quis enim alius bestias illas tandẽ interfecit, nisi verbũ Dei? Omnipotens sermo tuus domine, ait quidã sapiens, exiliens de cœlo à regalibus sedibus, durus debellator, in mediam exterminii terram prosiliuit gladius acutus, insimulatũ imperiũ tuũ portãs, & stans in terra repleuit omnia morte, & vsq; ad cœlum attingebat, stans in terra.

Sapient. 18.

Solius verbi Dei verum esse imperium, humana omnia simulata. *CAP. XIIII.*

SIne dubio qui in terra Aegypti tantam fecit plagã (cuius ille verbis istis meminit) ipse idem omnipotens sermo tuus domine in istis bestialibus regnis, & omnia quæ voluit, & hæc maximè fecit, vt Nabuchodonosor fieret quasi bos, vt Aman appenderetur in patibulo, vt Antiochus sine manu contereretur, vt Nero, quia vixerat turpiter, moreretur turpius. De isto omnipotente sermone domini, nequaquam nunc præterire libet, quod inter cætera dictum est, insimulatum imperium tuũ portans. Et quid est insimulatum imperium, nisi imperium non simulatum? Et quid est non simulatum imperium, nisi imperium verum? Quod cum dicitur, vel intelligitur, nónne econtra hominum imperia simulata esse perhibentur? Verè simulata & non vera, imperia bestiarum, imperia hominum bestialium, qui ad tempus occidendi vt bestiæ potestatem habuerunt, ad vitam autem nec sibi, nec alijs prodesse potuerunt. Iste omnipotens sermo insimulatum portat imperium, verum tenet regnum, cuius regnum & imperium sine fine permanet in secula seculorum. Et iam quidem tale imperium portabat, sed nondum apparuerat, apparuit fastus illius hominis, & quod habebat in forma Dei insimulatum imperium, accepit in forma serui secundum pulcherrimum spectaculum tantæ illius visionis. Et ecce in nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquum dierũ peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi tribus & linguæ ipsi seruient. Potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Nunc ad ordinem reuertamur.

Hominum imperia simulata.

Daniel. 7.

Regnum Mœdorum & Persarum quartum caput draconis fuisse.
CAPVT XV.

TErtio draconis capite superato, quartũ sese protinus erexit, dum eliso regno Babylonico regnoq; Persarum & Medorum subleuato, protinus idem diabolus cœpit vti contra propositum Dei, contra verbum promissionis. Exterminari cupiens populum cuius de carne impleri oportebat, quod Deus patribus promisit, quod promissum iuramento firmauit. In isto capite facies erat vrsi, & tres dentium ordines in ore eius, quæ intelliguntur tria regna vnius imperii, regnum Babyloniorum, regnum Mœdorum, & regnum Persarum, quæ in vnum redacta sunt regnum siue imperium. Et quidem reges illius imperii proposito suo non inclemẽtes fuere populo Dei, sed per eos qui sub regibus fuere principes, maximéq; per Aman, sicut historia libri Hester memorat, hoc agere voluit diabolus, vt populus ille omnino exterminaretur. Hoc in antedicta visione Danielis in eo præsignatũ est, quòd cum dixisset, & ecce bestia alia similis vrso in parte stetit, & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, protinus subiunxit, Et dicebant ei, Surge, comede carnes plurimas.

Quartum draconis regnum.

Daniel. 7.

Satrapas Mœdorum & Persarum Danieli foueam, in quam ipsi inciderent, fodisse.
CAPVT XVI.

SVggestum nanq; fuit regibus, primùm Dario, vt perderet Danielem, deinde Assuero, qui & Artaxerxes dictus est, secundus huius nominis rex, vt deleret vniuersam Iudæorum gentẽ, inuidentes satrapæ Danieli, quòd esset vnus ex tribus principibus constitutis à Dario, vt satrapæ illis redderent rationem, & quòd Daniel superaret omnes principes & satrapas, quia spiritus Dei amplior erat in eo, quodq; rex cogitaret constituere eum super omne regnum, ad hoc perduxerunt regem, cõmunicato consilio cũ principibus regni & magistratibus, senatoribusq; & iudicibus, quatenus decretũ imperatoriũ exiret & edictũ, vt omnis qui petisset aliquã petitionẽ à quocunq; Deo & homine vsq; ad dies triginta, nisi à rege, mitteretur in lacũ leonũ. Certissimè autem futurum sciebant, vt Daniel sciens constitutam legem, nihilominus peteret à Deo suo,

Daniel. 9.

orarct & adoraret Deum suum, atq; hoc modo incideret in iudicium illius magnæ, fortissimę,
Daniel.6. & (vt putabant) prouidæ legis atq; ineuitabilis decreti. Et ita factum est, veruntamen nō in-
quantum volebant. Ingressus nanq; Daniel domū suam fenestris apertis in cœnaculo suo, con
tra Hierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua & adorabat, confitebaturq; corā
Deo suo, sicut & ante facere consueuerat, videlicet tenax propositi sancti, secundum illam sen
tentiam Dauidicam. Vespere & mane & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem
Psalm.54. meam. Nec verò illud ignorabat, quid esset, vel quàm verum esset. Foderunt ante faciē meam
foueam, & inciderunt in eam. Hoc illi nesciebant, sed scire habebant, quod Deus Danielis ipse
esset, qui Deus trium puerorum sociorum eius, Sydrach, Mysach, & Abdenago, & quòd non
minus posset pro Daniele leonibus imperare, quàm potuit illis flammas ignium mitigare.

De oratione Danielis contra Hierusalem, propter quam accusatus, & cum rex liberare non posset, in lacum leonum proiectus fuit. CAP. XVII.

O Stultam diaboli inuidiam, ô inuidam draconis antiqui stultitiam, qui natum sibi quar-
tum caput iniquitatis, scilicet potestatem Mœdici vel Persici regni, tam cito ad hāc par-
tem leuabat, & intendebat, vt Daniel non inuocaret Deum suum, aut obliuisceretur verbum
Dei sui, quod mente gestabat. Nunquid mulier in vtero habens obliuisci potest doloris sui, &
non clamare dū cruciatur & parturit? Sic nimirū beata anima prophetæ sanctissimi, quæ intra
se conceptum gestabat verbum bonū beatæ promissionis, tacere non poterat. Et occupata in
expectatione salutis, principum in perditionē currentium leges non curabat, consilia non ad-
mittebat. Illuc vbi promissio iurata fuerat, animo intendebat in Hierusalem, mente præsens
aderat, vndè corpore absens exulabat, vbi iuramentum accepit fidelis Dauid, vndè exire opor
Orationi quo exaudiatur necessarium. tebat verbum vel effectum promissionis, quia de Sion exibit lex, aiebat spiritus propheticus,
& verbum domini de Hierusalem. Propterea fenestris apertis in cœnaculo suo contra Hierusa
lem vir desideriorum genua flectebat, interdum lugens, & panem desiderabilem non come-
dens, multisq; modis semetipsum affligēs, vt totis viribus adhibitis, validam vsq; in cœlū sub-
leuaret orationem, indeq; opportunam sibi attraheret consolationem. Exploratus est, accusa-
tus in iudiciū venit, tanquā præuaricator magnæ legis, tanquā reus læsæ maiestatis. O verè bea
ta anima, cum te nec rex ipse liberare posset, ponens cor vt te liberaret, & vsque ad occasum so
lis laborans, vt te erueret, tunc quidem tristitiam habebas, ibi dolores vt parturientis. Mulier
1. Iohan.15. cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius, ait ipsum verbum incarnatum, cuius in obse-
quium tu tam vehementer doluisti, quod verbum bene conscium est doloris eiusmodi in ani-
mabus sanctis, præsertim quia ipsum in eis est, & dolorum causa illis est.

Danielem in martyrio verbi Dei, tribus pueris non fuisse inferiorem.

CAPVT XVIII.

ERgo, martyr verbi Dei, nihil minus à sanctis socis tuis tribus pueris habuisti. Fortè (ô vir
desideriorum) vbi vidisti. Ecce ego video viros quatuor solutos & ambulantes in medio
ignis, & nihil in eis corruptionis est, & species quarti similis est filio Dei. Vbi (inquam) hæc au-
disti, vbi tres socios triumphantes ad gloriā Dei de fornace ignis procedentes aspexisti, & pro-
pter hoc laudes & benedictiones Deo tuo declamatas audisti, fortè suspirasti, fortè ingemuisti,
quòd tuæ felicitati tantum deesset, vt passionis eorū, & gloriæ non meruisses consors vel parti
ceps fieri. Non fuisti neglectus, non fuisti filio Dei, cuius species illic recognita est, vilis aut con-
temptus. Nam ecce solus absq; socijs tuis, solus cum angelo eiusdem gratiæ saluus & incolumis
inter ora leonum nocte integra perseuerasti. Deus tuus misit angelum suū, & conclusit ora leo-
Daniel.4. num, & non nocuerunt tibi, quia coram eo iustitia inuenta est in te, sed & corā hominibus deli-
ctum non fecisti. Habeto igitur & tu titulos triumphi, tuæ fidei vexillo inscriptos, socijs tuis nō
Daniel.6. inferior. Habeto titulos tuis meritis exactos, regia voce declamatos. Pauescant (inquit) & tre-
miscant omnes in vniuerso imperio Deū Danielis. Ipse est enim deus viuus & æternus in secula,
& regnum eius non dissipabitur, & potestas eius vsq; in æternum: ipse liberator & saluator, fa
ciens signa & mirabilia in cœlo & in terra, quia liberauit Danielem de lacu leonum.

Completo captiuitatis annorum numero, non prophetas tantùm, verumetiam super ædificatione Hierusalem lætatos fuisse. CAPVT XIX.

Daniel.9. INterea completus erat numerus annorū, de quo factus est (inquit) sermo domini ad Hiere-
miam prophetā, vt complerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. Et posui faciem
meam ad dominum Deū meum rogare & deprecari ieiuniis, sacco, & cinere, & cætera. Tunc &
Zacha.1. Zacharias, qui & in ordine duodecim prophetarum vndecimus est, respōdisse narrat angelum
domini, & dixisse. Domine exercituū vsquequo nō misereberis Hierusalē, & vrbiū Iuda, quibus
iratus es, iste septuagesimus annus est. Et respōdit (inquit) domin' angelo, qui loquebatur in me
verba

verba bona, verba consolatoria. Mirum quomodo non solum homines filii captiuitatis, verũ etiam angeli sancti, ciues alterius seculi de reædificatione Hierusalem, quod iam instaret, oppidò lætabantur. Danielem consolabantur angeli summi, inter Deũ & Zachariam discurrebant angeli sancti, gaudentes, & apparati veluti magni apparatus & magnæ festiuitatis ministri. Et leuaui (inquit) oculos meos, & vidi, & ecce vir, & in manu eius funiculus mensorũ, & dixi: Quo tu vadis? Et dixit ad me. Vt metiar Hierusalem & Iudæam, quanta sit latitudo eius, & quanta longitudo. Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & alius angelus egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum: Curre, & loquere ad puerum istum, dicens: Zacha.2. Absq; muro habitabitur Hierusalem præ multitudine hominũ & iumentorum in medio eius. Quid sibi vult angelorum tanta concursio, tam vehemens demandatio? In ædificatione terrenæ ciuitatis & templi, iam etiã opifices volunt videri, seseq; certatim ingerunt angeli. Nunquid hoc tam magnum studium suum ciuitati ædificandæ adhibent propter ciuitatem ipsam? Non vtiq; propter ciuitatem ipsam, sed propter spem quondam in sinu Dauid repositam, & de illius ciuitatis gente, templiq; illius religione gratulantur non excidisse verbum domini, nõ defecisse verbum promissionis, mox reuersura virgine Israel in ciuitates suas, vbi saluatorem dominum generare deberet.

Danieli non solum reædificationem templi, verumetiam omnium regnorum futuros euentus, reuelata fuisse. CAP. XX.

Nec verò solummodo reædificationem ciuitatis & templi, & inhabitationem multitudinis spaciosam, visiones diuinæ, & collocutiones angelicæ pollicebantur, verumetiã gentium aduersantium labores & miserias in vindictam superuenturas præloquebantur. Clama, inquit angelus ad Zachariam. Hæc dicit dominus exercituum: Zelatus sum Hierusalẽ & Syon Zacha.1. zelo magno, & ira magna ego irascor super gentes opulentas. Quas dicit gentes opulentas, gentes intelligimus regnorum sæpe dictorum, quæ Iudæam obtriuerunt. Et quam ob causam irascatur super illas gentes ira magna, statim indicat, Quia iratus sum parum, ipsi verò addiderunt in malum. Et est sensus. Ego intendi visitare in virga iniquitates eorum, & in verberibus Ibidem. peccata eorum, quæ parua ira est. Ipsi autem iram suam & odium suum superaddiderunt, intendendo vt eos penitus deleret, cum ego non gentis internitionem intenderem, sed correctionem. Psalm.88. Porrò ad Danielem sic angeli loquebantur, tales illi visiones ostendebãtur, vt futura regnorum eorundem secreta, quod valde mirum est, taliter illi publicarentur, qualiter nulli prophetarum publicata siue prænũciata fuisse vsquam apparet ex dictis seu scriptis eorum. Nam & regnorum status & regum, hinc felices aliquando euentus, hinc infelices quorundam interitus, ita per angelos didicit & conscripsit, vt de futuris historiam texuisse nõ dubitetur, excepto quòd reges ipsos propriis non expressit nominibus.

Domum Dei, quam Cyrus ædificandam decreuerat, à Dario vincente ita verbo Dei, tandem ædificatam fuisse. CAP. XXI.

Cvius tandem ille, nisi domini sermo erat, de quo dictum est illi. Ab exitu sermonis vt ædificetur ciuitas? Qualis fuit ille exitus sermonis, aut vnde exiuit? Suscitauit dominus spiritum Cyri regis Persarum, & traduxit vocem in vniuerso regno suo, etiam per scripturam, dicens. Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terrarum dedit mihi Deus dominus cœli, 1.Esdr.1. & ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Hierusalem, quæ est in Iudæa, & cætera. Iste sermo regis, sermo erat domini, qui sicut eundem Cyrum apud Esaiam Christum suum appellare curauit, ita & sermonem suum in ore eius ponere voluit. Verũ postmodum eodem Cyro decedente, vicinæ gentes siue hostes Iudæ & Beniamin audientes, quia filij captiuitatis ædificarent ciuitatem, & templũ domino Deo Israel, scripserũt accusationem aduersus Artaxerxin dicentes. Notum sit regi, quia Iudæi, qui ascenderunt à te ad nos, venerunt in Hierusalem ciuitatem 1.Esdr.4. rebellem & pessimam, quam ædificant extruentes muros eius, & parietes componentes. Sic inchoando, & accusando habitatores Iudæ & Hierusalem, hoc effecerunt, vt mitteret rex & prohiberet ædificari ciuitatem. Tunc intermissum est opus domus domini in Hierusalem, & non fiebat vsq; ad annum secundum regni Darij regis Persarum. Prophetauerunt autem Aggæus propheta & Zacharias ad Iudæos, qui erant in Iudæa & Hierusalem. Et tunc surrexerũt 1.Esdr.5. Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedech, & cœperunt ædificare templum Dei, & cum eis prophetæ Dei, adiuuantes eos. Sciscitantibus aduersariis, & dicentibus. Quis dedit vobis consilium, vt muros hos instauraretis, & domum hanc ædificaretis? Respondentes inter cætera dixerunt. Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit edictum, vt domus Dei ædificaretur. Miserunt itaq; epistolam ad regem Darium, iam dicti hostes Iudæorũ, dicentes post cætera. Nunc ergo, si videtur regi bonum, recenseat in Bibliotheca regis, quæ est in Babylone, vtrum nam à Cyro rege iussum fuerit, vt ædificaretur domus dei in Hierusalem, & vo-

& voluntatem regis super hac re mittat ad nos. Tunc Darius rex præcepit, & recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone, & inuentum est volumen vnũ, talisque (1. Esdr. 6.) scriptus erat in eo commentarius. Anno primo Cyri regis, Cyrus rex decreuit, vt domus Dei, quæ est in Hierusalem, ædificaretur, &c. Quibus perlectis. Nunc ergo (inquit Darius) qui estis trans flumen, procul recedite ab illis, & dimitte fieri templum Dei à duce Iudęorũ, & à senioribus eorum, ego Darius statui decretum, quod studiosè impleri volo.

Tempus, quod ab exitu sermonis, vsque ad completionem operis intercesserit, non modò coram Deo breue, verumetiam hominibus vtile fuisse.

CAPVT XXII.

TAlis fuit exitus sermonis, vtiq; hominibus vel seruis Dei prolixus & difficilis. Siquidem à Cyri regis imperio, cuius vt viuentis voluntas, ita & mortui scripta sermonis domini famulata est authoritas, vsque ad Neemiam, & vicesimum annum regis Artaxerxis mãsit opus imperfectum, quo tempore regni Persarum centum & quindecim anni fuerant euoluti, Captiuitatis autem Hierusalem centesimus octogesimusquintus annus erat. Veruntamen captiuitatis eiusdem rectè prædicantur vel numerantur duntaxat anni septuaginta, quia videlicet tunc rectè soluta esse dicitur, non quando consummatũ est opus, quod intermissum fuerat, sed quando prima licentia data est, prædicante Cyro. Quis est in vobis de vniuerso populo Dei cœli, sit Deus illius cum ipso, Ascendat Hierusalem, quæ est in Iudæa, & ædificet domum Dei Israel, ipse est Deus, qui est in Hierusalem. Quando hæc dixit, simul protulit vasa domini, quæ tulit Nabuchodonosor de Hierusalem, & dedit his, quorum Deus suscitauit spiritum, vt ascenderent ad ædificandũ templum domini. Tunc verè soluta est captiuitas populi, quia tũc ascendit, quicunq; relictis Babyloniæ delitiis ascendere voluit. Porrò, quòd taliter exeunti sermoni (Psalm. 89.) ad reædificandam Hierusalem, & templũ domini, moras fecerunt aduersarij. Apud ipsum sermonem domini nullius est momenti, quippe cuius ante oculos mille anni, tanquã dies hesterna quæ præterijt, & custodia in nocte. i. vna de quatuor vigiliis noctis. Quanto magis paulo plus, quàm centum anni, quibus intermissum fuit opus domus domini, impedientibus aduersariis, parui, imò nullius ante oculos eius, potuerunt esse momenti. Igitur ipsi quidẽ sermoni vel proposito domini mora illa pro nihilo fuit, quippe quæ pro nihilo habentur: eorum (inquit) anni erunt, id est, in terra reputabuntur, subauditur ante oculos suos. Ipsis autem filiis captiuitatis, annos illos & moras intermissi operis nimis ægre ferentibus, & fideliter coram domino ingemiscentibus auctum est meritum fidei, creuit corona spei, multiplicata sunt pręmia dilectionis, quia laborauerunt ipsi, vt nos in labores eorum introitemus, vndè & piis eorũ studiis grates agere debemus, quia quod seminauerunt in lachrymis, nos in gaudio metemus.

Vndè Cyro homini gentili tanta circa Deum cœli, & circa captiuum eius populum beneuolentia prouenerit.

CAP. XXIII.

VNdè putas illi Cyro homini gentili tanta circa Deum cœli, & circa captiuum eius populum beneuolentia prouenit? vndè hoc, nisi quia scriptum & veraciter dictum est, cor regis in manu Dei? Reuera quod effecit de corde eius omnipotens sermo domini, idipsum potuisset efficere de corde cuiusquã alterius regis, nõ minus de corde Nabuchodonosor, ne populũ captiuum duceret, qui fecit de corde huius, ne populum captiuũ retineret. Delectat nũc videre modũ ipsum, quo beneuolentiã cordis eius captare dignata est manus domini, longè antequam nasceretur hic Cyrus, antequã fierent patres patrũ eius, memoriã eius in consiliis suis habere, & beneficia sua illi promittere dignatũ est ipsum quod fiebat ad prophetas verbũ domini. Scriptũ (Esa. vltimo) quippe fuerat in Esaia. Hæc dicit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subiiciam ante faciem eius gentes, & dorsa regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portę non claudantur. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, & portas æreas conteram, & ferreos vectes confringã, & dabo tibi thesauros abscõditos, & arcana secretorũ, vt sciaš, quia ego dominus, qui voco nomen tuum sanctus Israel. Nunquid Cyrus talem ac tantam de semetipso prophetiam non audierat? Nunquid dubiũ esse potest de captiuis illis, quin istam scripturam domini, istas promissiones Dei sui ad notitiam eius perferre properauerint, cum sperare possent vaticinium hoc magni sibi apud illum regẽ factum occasionem fore solatii? Accessit ipsa manus domini, in qua est cor regis, & hoc effecit, vt tali verbo, tantoq; Dei promisso non ingratus existeret, sed diceret vocem transducẽs in vniuerso regno suo, vocem etiam per scripturam, id (1. Esdr. 1.) est, vocem scriptam. Omnia regna terræ dedit mihi dominus Deus cœli, subauditur, qui mihi longè antequam nascerer ea daturum se promisit, & meum quoque nomen vocauit, continuò (Esaia 45.) subiunxit. Et ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Hierusalem, quæ est in Iudæa, ac si diceret, Ob hanc causam dedit mihi omnia regna, vt populum eius, penes quem scripta est illa de me prophetia, liberum dimittam ad ædificandam domum in Hierusalem, quæ est in Iudæa.

Iudæa. Siquidem Deus idem vbi dixit. Qui voco nomen tuum, statim subiunxit, propter seruum meum Iacob, & Israel electum meum. Igitur ob hoc mihi omnia regna dedit, vt in populo ipsius gratiam rependam illi, reddendo illum libertati.

Cyrum ita regem factum, vt diuinam circa se prouidentiam agnoscere potuerit.

CAPVT XXIIII.

ET reuera sensatus homo iam dictam legens vel audiens prophetiam, suamque recolens infantiam, animaduertere vel perpendere poterat, quòd non casu, sed per diuinã prouidentiã euenisset, vt ipse regnaret. Siquidem de hoc scribit Pompeius Trogus, quod natus infans de filia Astragis, per aui inuidiam datus est occidendus, somniũ verentis, quo præmonstrato, regnum infantulo futurũ arioli auspicabãtur. Is verò cui necandus infans traditus est, veritus ne infantis necati vltionem mater eius quandoque in ipsum exigeret, pastori regij pecoris puerum exponendũ tradidit, fortè eodẽ tẽpore & ipsi pastori natus erat filius. Eius igitur vxor audita regij infantis expositione, puerũ proferri sibique ostendi summis rogat precibus. cuius precibus fatigatus pastor, reuersus in syluam, inuenit iuxta infantẽ caniculam paruulo vbera præbentẽ, & à feris alitibusque defendentem. Motus & ipse misericordia, qua motam etiã canẽ viderat, puerum defert ad stabula, eadem cane anxiè prosequente. Quem vbi in manu mulier accepit, tantus vigor & dulcis quidam blandiẽtis infantis risus apparuit, vt pastorẽ vltro rogaret, vt permitteret sibi puerũ nutrire, permutata sorte paruulorũ, vt hic pro filio pastoris educaretur, ille pro nepote regis exponeretur. Puer deinde cũ inter pastores esset, Cyri nomen accepit. Interiecto tempore cum adoleuisset, per Harpagum aui amicum didicit, quomodo paruulum illum occidi auus iusserit, quomodo seruatus sit, Hortatur vt exercitũ paret, & pronam ad regnum viam ingrediatur, Medorum translationem pollicetur, factumque est vt Cyrus Medorum & Persarum fieret rex. Si vera est eiusmodi historia, nimirũ scienter dicere poterat. Omnia regna terræ dedit mihi dominus Deus cœli, præsertim præeunte prophetia eiusmodi, qua magnus & potens rex ab eodem domino deo præsignatus & ex nomine vocatus est.

Pompeius Trogus. *1. Esdr. 1.*

An libertas captiuis à Cyro donata Iudæis, eidem ad æternam salutem assequendam prouenire potuerit.

CAPVT XXV.

PVtas ne talis gratiæ repensio sufficiens ad æternam salutem esse potuit eidem Cyro? Repensionem gratiæ dicimus hanc esse, quia sciens siue animaduertens sibi regnum euenisse illo disponente Deo, cuius templum fuerat in Hierusalem, non omnino ingratus extitit, sed & ipse (inquit) Deus, qui est in Hierusalem, & edictum proposuit in vniuerso regno suo, vt ascenderent filij captiuitatis, & templum & ciuitatem reædificandi licentiam haberent. Hanc ergo quasi beneficij vicissitudinem putas illi sufficientem fuisse ad æternam salutem? Nequaquam sufficientẽ, nec enim animaduerti potest, quòd eandẽ, scilicet æternã salutẽ, sperauerit vel quæsierit, fuerit quidẽ alicuius momenti præ cæteris regibus, qui creatori per iustam dispositionem, regna illis danti omnino sunt, vel fuerunt ingrati. Verũtamen non valde magnum est, grates agere pro præsentibus beneficijs, dum negligenter aut sine cura caret æternis. Licet eum reputare cũ eiusmodi, de qualibus Psalmista dicit, Quia anima eius in vita ipsius benedicetur, confitebitur tibi cũ benefeceris ei. Denique cum dicit, Quia anima eius in vita ipsius benedicetur, subaudiendũ est, & illa benedictione contentus erit, de futuro non curans, dummodo in præsenti seculo dũ viuit anima eius, id est, sensualitas eius exaltetur siue prosperetur, quæ nimirum illa benedictio est, qua contentus fuit Esau. Non, inquam, valde magnũ est, tũc deo cõfiteri, cũ in hac parte deus benefecerit illi, nisi etiã confiteatur cũ aliquid aduersi contigerit. Veri confessores tunc infantius confitentur, quando aduersis fatigantur, Verbi gratia, vt Daniel & socij eius, qui tunc ad confitendum domino sese amplius extendeerunt, quando captiuitatis aduersitatem subierunt. Tantum quippe studium sanctæ confessionis aggressi sunt, vt proponerent laudabilem & paucis imitabilem iugiter tenere ciborum ac potus parsimoniam, quatenus sobrietatis pulchritudo confessionem deo magis redderet acceptabilem.

Gratiæ repensio. *Psal. 48.* *Veri confessores.*

Quæ vera confessio sit, & quid eidem Cyro de vera confessione defuerit.

CAPVT XXVI.

SEd nec illud facilè concedendum est, quòd illa gratulatio confitentis deo, cum Deus benefecerit ei, sit confessio. imò dicatur, vt est, adulatio. Quid enim est confessio, de qua Psalmista loquitur. Confessio & pulchritudo in conspectu eius. & de qua idem dicit. Introite portas eius in confessione, atria eius in hymnis, confitemini illi? Nimirum laus est integra, laus deuota, laus ordinata. Quo vel quali ordine, nisi vt homo in principio accuset seipsum, Deinde iustificet deum? Iustus nanque in principio accusator est sui, qua accusatione præeunte dum deum iustificat, Verbi gratia, dicendo. Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Nimirũ confessionẽ, id est, laudem perficit. Non longè exempla petantur, Daniel ipse

Confessio vera & falsa. *Psalm. 95.* *Psalm. 99.* *Prouer. 18.* *Psalm. 94.* *Dani. 9.*

ipse dierum illorum exul siue captiuus eo modo confitetur. Obsecro, inquit, domine Deus magne & terribilis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua. Peccauimus, iniquè fecimus, impiè egimus, & recessimus, & declinauimus à mandatis tuis & iudicijs. Nobis confusio faciei, regibus & principibus nostris & patribus nostris, qui peccauerunt, tibi autem domino deo nostro misericordia & propitiatio, & cætera. Iste legitimus est ordo confessionis, quemque in principio accusare seipsum, deinde iustificare deum, & ab ipso quærere remissionem peccatorum. At illi homines seculi, qualium hic vnus extitit, nunquid ad
Psal. 28. eiusmodi confessionem descendere dignati sunt? imò dixerunt. Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est? Omnes superbi & circa animæ causam prorsus indomiti, aut ipsi pro dijs haberi voluerunt, aut talibus seruire dijs, quorũ non est dare consilium de cura animarũ, de solicitudine gerenda pro peccato, quæ mors est animarũ. Igitur talium fortuita laudatio, non tam salubris confessio, quàm sterilis dicenda est adulatio.

Maiorem laudando Dei occasionem esse, non modò in templi Hierosolymitani, verum etiam totius generis humani reparatione, quàm conseruatione.

CAPVT XXVII.

PRoinde de ore illorum rapiat laudem laudator fidelis & diligens, dicatque magis scienter, quàm iste dixerit, ipse est Deus qui est in Hierusalem. Cum pro multis, imo pro innumerabilibus quæ fecit mirabilibus, tum & pro causa ista dicamus, Ipse est Deus qui est in Hierusalẽ, quia mirabile hoc egit, vt prædam quam leæna tulerat, vrsus domum reportaret, id est, vt captiuos, quos Nabuchodonosor rex Babylonis de Hierusalem abduxerat, & vasa domini, quæ asportauerat, phialas aureas & argenteas, cyphos aureos & argẽteos, Et vasa alia, vasa aurea & argẽtea quinque millia quadraginta, vniuersa hæc redderet hic Persarum & Mœdorum rex, & remitteret in Hierusalem. Nunquid minus gloriæ, minus virtutis dei per hoc factum illuxit, quàm si custoditum fuisset cœlitus templum, vt non spoliaretur siue incenderetur à Babylonijs? imò plus habet honoris, & plus experimenti ad cognoscendam potentiam atque prouidẽtiam verbi dei. Sicut plus habet admirationis, mortuũ restaurasse hominem, quàm custodisse ne perimeretur, ita plus habet miraculi taliter reparasse statũ gentis & loci, quã defendisse vt non destitueretur. Sic nimirum de vniuersa constat electione generis humani, de omnibus sanctis siue electis præscitis atque prædestinatis ad conformitatem imaginis filij dei, quia maiore gloria dei, glorioliore triumpho verbi dei nunc suscitantur à morte animæ & corporis, & redeunt in illã cœlestem Hierusalẽ, ciuitatẽ dei viuentis, quàm si nunquã captiui inde fuissent adducti, si nunquam fuissent mortui, si nunquam mors introisset in hunc mundum inuidia diaboli.

Quomodo id, quod de Cyro dictum est, Assimilaui te, & non cognouisti me, intelligendum sit. CAP. XXVIII.

NVnquid hoc ipsum ignorauit aut prætervit verbũ dei, quòd futura esset imperfecta laus (vt diximus) in ore vel opere Cyri? Denique vbi tale de illo deprompsit oraculũ. Hæc dicit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram? &c. Tandem ita conclusit, Assimilaui te, & non cognouisti me, ego dominus & non est amplius, extra me non est Deus, ac-
Esai. vlt. cinxi te & non cognouisti me. Nunquid nulla aut parua exprobratio est, dum dicit, & nõ cognouisti me? Et quomodo nõ cognouit cũ dixerit, Ipse est Deus qui est in Hierusalem? Verè nõ cognouit, quamuis ita confessus fuerit. Multum in illa confessione siue cognitione defuit, quia quod ibi loquitur, ipse qui accinxit eum Deus, ego dominus & non est amplius, extra me non est Deus, surda aure præteriuit. Hoc ille audire vel intelligere noluit, imò perstitit in insipientia stultorum seruientium creaturæ potius quàm creatori. Proinde rectè dicatur illi, Si rectè offeras, & non rectè diuidas, nonne malũ est? Res enim quasdam deo obtulit, siue reddidit, & hoc rectè fecit. Seipsum autem sibimet retinuit, quia cor suum cultui vel religioni eius non subdidit, cui res exteriores obtulit. Proinde non mirũ, quòd cum cupiditate sua grassatus per mun-
Exitus Cyri. dum, miserabilem vitæ est consecutus exitum. Tradunt nanque historiæ, quòd Tamiris regina Scytharum, comprehensum insidijs vniuersum eius cum ipso rege trucidauit exercitum, ducenta millia Persarum, caputque Cyri amputauit, in vtrem humano sanguine repletum coniecit, cum hac exprobratione crudelitatis. Satia te, inquit, sanguine quem sitisti, cuiusque insatiabilis semper extitisti.

Titulum psalmi sexagesimiquarti ad huius captiuitatis solutionem pertinere.

CAPVT XXIX.

NOnnihil spectat ad rem præsentem reminisci, quia in titulo psalmi sexagesimiquarti, Hieremiam & Aggæum spiritus propheticus composuit, quorum alter, scilicet Hieremias captiuitatem illam futuram prædixit, & præsens vidit. Alter verò, scilicet Aggæus soluta capti-

captiuitate reuersioni in patriam interfuit. Titulus sic se habet. In finem psalmus Dauid, e cantícum Hieremiæ & Aggæi de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficisci. Sequitur psalmus. Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem. Ad rem, inquam, præsentem spectat, eiusdem cantici siue tituli præeuntis reminisci, quia magnum resonat gaudium de triumpho verbi Dei, cuius propter veritatem implendam populus de captiuitate liber illuc ascendit, vbi oportebat ipsum verbum incarnari, per quod omnia facta sunt, de tribu Iuda, de semine Dauid. Dulce quidem est allegoriam in eodem psalmo, siue psalmi titulo meditari, scilicet intelligere supernam Sion & cœlestem Hierusalem, atque hic vniuersalem generis humani peregrinationem, vnde omnes ascensuri sunt electi, finito termino mundi. Veruntamen & illud nonnihil habet dulcedinis, quod historialiter tunc gestum est, quod populus ille liber de captiuitate redijt, cui reditui propheta Aggæus interfuit. Etenim reditus ille non solum typus, verumetiam valde necessaria præparatio fuit decoris siue hymni, qui te decet Deus in superna Sion, præparatio redditionis voti, quod tibi redditur siue reddetur in æterna Hierusalē, quo omnis caro ad te veniet, propitiato te cunctis iniquitatibus nostris, per redemptionem Iesu Christi filij tui, cuius ventura natiuitas hoc exigebat, vt solueretur illa captiuitas, vt rediret iuxta prophetam virgo Israel in terram suam, siue in ciuitates suas, eundem dominum & saluatorem suum genitura, magna & iusta prophetis illius temporis gaudij siue lætitiæ causa, magna & pulchra triumphalis tripudij materia. *Psalm. 64.*

Iuxta prophetiam Aggæi, nouissimi templi maiorem gloriam quàm primi propter verbum incarnatum fuisse. CAP. XXX.

NVnquid non istud Aggæus, iam tunc prophetali oculo considerabat? Ait enim. Quis est in vobis derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? & quid vos videtis hanc? nunquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris? Statimque paucis interpositis confortans dicit. Nolite timere, quia hæc dicit dominus exercituum. Magna enim erit gloria domus istius nouissimæ plus quàm primæ, dicit dominus exercituum, & in loco isto dabo pacem, dicit dominus exercituum. Qualem putas gloriam tanto ore pronunciat, nouissimam fore maiorem quàm primam? Nunquid secularem gloriam, scilicet auri & argenti copiam? Nunquid etiam si sic futurum erat vel fieri poterat, vt plus auri in domo nouissima rutilaret, quàm in prima Salomon impendisset? Nunquid dignaretur, vt hoc tanto opere pro gloria reputaret, & pro hoc tam vehementer dominus exercituum declamaret? Ergo illam magis gloriam decet intelligi, quæ gloria vera est, scilicet præsentationem verbi incarnati Christi filij Dei, qui in illa domo prima non fuit præsentandus. In nouissima autem erat præsentandus, Simeone expectante, & in vlnas suas illum accipiente, cum isto cantico gratiæ. Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum verbum tuum in pace. An non hoc ipsum idem propheta ibidem interloquitur. Et veniet, inquit, desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria, dicit dominus exercituum? Verè omni gloria domus primæ, maior futura erat gloria nouissimæ, quòd in ea secundum legem primogenitorum præsentandus erat cum sacrificijs legalibus ille primogenitus in multis fratribus, iste desideratus cunctis gentibus. *Aggæi 2.* *Luc. 2.* *Aggæi 2.* *Apoca. 1.*

Esdram, Nehemiam, Iosedech, & Zorobabel, tempore solutæ captiuitatis illustres fuisse. CAPVT XXXI.

MEmorabilis ille reditus & ascensus spectabilis, si consideres currum illum siue quadrigam domini, qua residens, ad locum suum properabat verbum domini, verbum necessariò implendæ promissionis. Quadrigam illam domini quatuor dicimus viros authores præcipuos, & quasi capita illius reuersionis Esdram, & Nehemiam, Iesum sacerdotē magnum, & Zorobabel ducem. Ideirco dictum Zorobabel, quia infra annos captiuitatis in Babylonia natus est. Prophetas Aggæum & Zachariam, qui (vt superius memoratum est) cum eis erant, adiuuantes eos, velut aurigas ante quadrigam existimare delectat. Istis, imò istorum habitatori verbo Dei, sapiens omnis triumphum eius prosequens, gratias agit, qui feliciter ad hoc nati sunt, vt tali in tempore essent parati. Quomodo, inquit, amplificemus Zorobabel? Nam & ipse quasi signum in dextera Israel manu, & Iesum filium Iosedech, qui in diebus suis ædificauerunt domum, & exaltauerunt templum sanctum domino paratum in gloriam sempiternam? Et Nehemiam in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros euersos, & stare fecit portas & seras, qui erexit domos nostras? Quod dicit, in gloriam sempiternam, rectè sic intelligitur (sicut supra dictum est) quia domus illa tam diu stare habebat, donec veniret Christus, vera & sempiterna gloria sanctorum, sicut Simeon proloquutus est. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel. *Eccle. 49.* *Luca 2.*

Esdram, propter renouatam nouis characteribus legem, præcipuum fuisse.
CAPVT XXXII.

ESdram dicunt esse Malachiam, qui in ordine duodecim prophetarum, duodecimus est. iste quantus nobis esse debet? Non enim ignorare debemus, quia legem ipse renouauit. scripturas sanctas, quæ propriæ voces sunt verbi dei, dispersas, vixq; Babylonico igni superstites ipse congregauit ac reformauit. Quantū hoc est, aut esse debet omnibus seculis? Magnum sit & memorabile, quòd tam ipsius quàm cæterorum labore ciuitas illa, rēplumq; illud manufactum restitui vel reædificari potuit. Istud ædificium insolubile, scilicet reformatio sanctæ scripturæ, longioris memoriæ, maioris gloriæ, altioris est & erit semper excellentiæ. Literas quoque siue characteres veteribus commodiores atque faciliores iste repperit, & conscriptam legē populo tradens, & tunc scriba velox meruit nuncupari, & nunc & in perpetuum scriba doctus est in regno dei.

SEPTIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI,

LIBER OCTAVVS.

Somnium Mardochæi non fuiße vanum. CAPVT I.

Somnium Mardochæi.

MAgnum in cœlo & in terra spectaculum, quod deinde post indulgentiam regum Persarum subsequutum est. A somno Mardochæi narrationē inchoare liber, quod & si in Hebræo non habetur, vt ait illustris vir Hieronymus, tamē in editione vulgata principium erat voluminis Hester, & ad rē nonnihil attinet. Anno secundo regnante Artaxerxe maximo, vidit somnium Mardochęus homo Iudæus, de tribu Beniamin, qui habitabat in vrbe Susis, illa ciuitas exordiū siue caput regni erat. Apparuerunt, inquit, voces, & tumultus, &

Hester.1.

Hester.12.

tonitrua, & terręmotus, & cōturbatio super terrā. Et ecce duo dracones magni, paratiq; contra se in præliū, ad quorū clamorē cunctæ cōcitatę sunt nationes, vt pugnarent contra gentē iustorū, fuitq; dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiæ, & ingens formido super terrā. Conturbataque est gens iustorum timentium mala sua, & pręparata ad mortem, clamaueruntq; ad dominū. Et illis vociferantibus fons paruus creuit in fluuiū maximum, & in aquas plurimas redūdauit. Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & adorauerūt inclytos. Porrò post finem libri eiusdem capitulum hoc ferebatur. Dixitq; Mardochæus. A Deo facta sunt ista, recordatus sum somnij quod videram hæc eadem significantis, nec eorū quicquā irritum fuit, paruus fons qui creuit in fluuium, & in lucē solemq; conuersus est, & in aquas plurimas redundauit, Hester est, quam rex accepit vxorem, & voluit esse reginam. Duo autem dracones, ego sum & Aman, gentes quæ conuenerant, hi sunt qui delere conati sunt nomen Iudæorum.

Mardochæum & Aman per duos dracones, sed diuersis rationibus, significatos fuiße.

CAPVT II.

Dracones duo.

AB isto, inquam, tali somnio narrationem inchoare libet, eorum quę continentur in eodem libro Hester, Idcirco vt excitatus animus persentiscat, malū fuisse illud (quod molitus est Aman) ex diabolo dracone antiquo, thronum suum habente in pectore Aman, Nam ecce draco dictus est Aman. Duo (inquit) dracones ego sum & Aman. & Mardochæus quidem draco visus, sed ratione longē diuersa. Deniq; draco Aman propter causam verā, propter diabolum, serpentem antiquum veraciter habentem in pectore Aman, cuius videlicet draconis capita septem habentis, quartum caput fuisse iam dictum est regnum Persarum & Medorum, maximè propter Aman, & propter gentes illius imperij, super quas cum eleuatus esset Aman, delere voluit gentē, de qua nasciturus erat Christus, iuxta repromissionem quam acceperat Abraham. Porrò Mardochæus draco non reuera, sed inimicorum, scilicet eiusdem Aman, & complurium eius accusatione falsa dicentium, Quod genus eius, genus Iudaicum, genus esset hominum seditiosum, & regno insidiosum. Nec mirum, quòd homo simplex & rectus, propter

Num.21.

falsam opinionem per draconem malitiosum atque torruosum in somnio est designatus, cum ipse simplicium rex & rectorum dominus Christus per serpentem æneum fuerit pręfiguratus, dicente domino ad Moysen. Fac serpentem æneum, & pone eū pro signo, qui percussus aspexerit eū, viuet. Nempe sicut ille serpens æneus fuit absque veneno, sic Christus cum accusaretur magus, erat absq; peccato. Similiter Mardochæus propter accusationem Aman per somnium visus est draco. Sed secundum rei veritatem homo erat cultor Dei, malitiam non habens draconis antiqui, qui sæuiebat in illo Aman superbissimo.

Sicut Aman Mardochæo crucem parauerat, & in ea suspensus fuerit, ita principem huius mundi diabolum Christo crucem parasse, & in ea victum fuisse.

CAPUT III.

ET quoniam de similitudine mentio iam incidit, qua sancti homines quibusdam modis meritis diuersis assimilari meruerunt filio Dei, quemadmodum dicit. Et in manu seruorum meorum prophetarum assimilatus sum. Libet continuò proloqui summam similitudinis, qua in manu huius quoque Mardochæi dignatus est assimilari, sicut in somnio præscripto præsignatum fuerat. Duo dracones inter se pugnauerunt, id est, Mardochæus & Aman inuicem consurrexerunt. Parauit Aman patibulum Mardochæo, & Mardochæo feliciter euadente, Aman in ipso quod parauerat appensus est patibulo. Nimirum sic futurū erat, vt verbū incarnatum Deus homo factus, rex omniū seculorū Iesus Christus aduersus mundi huius principem procederet, & cū illo congrederetur. Et sic factum est, vt per suos satellites draco ille diabolus crucem illi parari faceret, sed non ille in ipso patibulo trāsfixus est. Triumphante verbo, quod impassibilis Deus est, & resumpta carne in immortalitatem quæ ad breue tēpus passa est mortem, ipsum homicidam Deus viuens in suo ipsius machinamento strangulauit. Delens (inquit Apostolus) quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrariū nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus, & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Nunc in rei gestæ ordinem ingrediamur.

Parauit Aman patibulū cui appensus est.

Coloss. 2.

Paruum fontem, qui in magna creuerit flumina, Hester reginam fuisse.

CAPUT IIII.

PAruus fons creuit in fluuium maximum, & in aquas plurimas redundauit, scilicet Hester captiua & paupercula, & vtroque parente orbata, multarum gentium regina, multarum prouinciarum domina effecta est in diem placiti dei, in tempus opportunum (altissimo prouidentie) bene reseruata. Quomodo vel quali misericordiæ via? Vir iudæus, ait scriptura, erat in Susis ciuitate, vocabulo Mardochæus, filius Iair, filij Semei, filij Cis de stirpe Iemini, qui translatus fuerat de Hierusalem eo tempore quo Iechoniam regem Iuda, Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat, qui fuit nutritius filiæ fratris sui Edissæ, quæ altero nomine Hester vocabatur, & vtrunque parentem amiserat, pulchra nimis & decora facie. Mortuisque patre eius ac matre, Mardochæus eam sibi adoptauit in filiam. Opus pium pietas operosa, piū habuit iudicem & inspectorem deum, cui tali in facto in tam liberali gratia suauis vtique oblata erat eleemosyna. Reuera odoratus est dominus odorem suauitatis, & reuera benedixit eis, & huic quæ adoptata fuerat, & illi qui adoptauerat. Benedixit, inquam, vt ambo crescerent in salutem populi, in saluationem suæ gentis, cui pessimus exurgebat hostis, scilicet Aman, filius Amadati, qui erat de stirpe Agag. Non putemus illum tunc primū esse cœpisse hostem Iudæorum, quādo Mardochæus eum adorare noluit, imò iamdudum fuerat hostis, antiquam crudeli in pectore gestans odij causam, veterem perflans ardenti ira inimicitiarum materiam. Agag quippe cuius de stirpe hic erat Aman, interfecerat Samuel, regem Amalech, quam videlicet gentē peccatricem delere mandauerat dominus Sauli regi Israel. Pepercit Saul & populus Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea. Quamobrem irato domino, adducite, inquit Samuel, ad me Agag, regem Amalech, & oblatus est ei Agag pinguissimus, & in frusta concidit eum Samuel coram domino.

Hester 2.

1. Reg. 15.

Dei prouidentia factum, vt Mardochæus in captiuitate maneret, cum qui vellent, libertatem in patriam redeundi recepissent. CAP. V.

NVm igitur casu, & non potius per dei prouidentiam euenit, quòd iste vir siue pater eius, seu pater patris eius in captiuitate remansit, & in Hierusalem non ascendit post edictum, quo data est licentia repatriandi? Haud dubium, quin spiritus idem, qui spiritum suscitauit ascendentium, sicut scriptum est. Et surrexerunt principes patrum de Iuda & Beniamin, & sacerdotes & leuitæ, & omnis cuius suscitauit deus spiritum, vt ascenderet ad ædificandum templum domini. Non dubiū, inquam, quin idem spiritus, idem deus animo huius immiserit, quatenus inibi remaneret, vt tali in tempore pararetur adoptiua eius Hester, qui sanctos omnes præsciuit, & prædestinauit, vocauit & iustificauit, atque magnificauit, ipse Mardochæum magnæ in paruula nepte pietatis opificem præsciuit & præparauit. Præsciuit inquam, antequam in Babylonem captiuus cum Iechonia duceretur proauus eius Cis. Non ociosè hic commonendum erat, quia nō ipse Mardochæus, sed Cis proauus eius subaudiendus est, vbi præmisso. Erat vir Iudæus in Susis ciuitate, vocabulo Mardochæus, filij Iair, filij Semei, filij Cis de stirpe Iemini, sta rim sequitur. Qui translatus fuerat de Hierusalem, eo tempore, quo Iechoniam regem

Hester 2.

Iuda, Nabuchodonoſor rex Babylonis tranſtulerat. Siquidem ab illa priore tra ſmigratione in Babylonem, vſque ad tertium annum regis Aſſueri, quando conuiuium celebrauit, & offen ſus depulit reginam Vaſthi, & loco eius complacuit Heſter, computantur anni ferme ducenti. Nimirum antequam illuc transferretur proauus eius Cis, præſciuerat deus futuram exaltationem Aman hoſtis Iudæorum, præſciuerat & prædeſtinauerat econtra Iudæum cum nepte ſua paruula Mardochæum, vt tali in tempore haberet verbum dei præparatum in illis humilibus, futuræ carnis ſuæ præſidium, ne excideretur arbor, quæ datura erat talem fructum Chriſtum, ſalutem omnium gentium.

Aman exaltatum, & adorari iuſſum, etiam regnum ambiiſſe, & Mardochæo propter ſeruatum regem, inimicum factum fuiſſe. CAP. VI.

FActum eſt, quod futurum Deus præuiderat, ſcilicet rex Aſſuerus exaltauit Aman filium Amadati, qui erat de ſtirpe Agag, & poſuit ſolium eius ſuper omnes principes quos habebat, cunctiq; ſerui regis, qui in foribus palatij verſabantur, flectebant genu & adorabāt Aman, ſic enim eis præceperat Imperator. Nimia & indiſcreta regis liberalitas, dum ſe prouehere putat amicum fideiem, profectò contra ſemetipſum ſuſtollit inimicum crudelem. Inſuper & patris loco colimus eum, ait idem in epiſtolis, quas ad centum vigintiſeptem prouinciarum principes & duces tranſmiſit. Stulta exaltatio, iubere hominem adorari, quod ſoli debetur deo, regibus tamen Perſarum de more fiebat adoratio, quod ſuperbiæ regiæ Perſicum exemplum imitatus Alexander magnus aliquamdiu quidem ſuſtulit, ſed tandem vbi inuidiā ſe ſuperaſſe exiſtimauit, non ſalutari, ſed adorari ſe iuſſit. Acerrimus inter recuſantes Caliſthenes philoſophus extitit, quæ res & illi & multis principibus Macedonum exitio fuit. Siquidem ſub ſpecie inſidiarum omnes interfecti ſunt, retentus tamen eſt à Macedonibus modus ſalueandi regis, exoſa adoratione. Quid igitur de Perſico regni faſtigio, præter nomen regium, deſuit illi ſuperbiſſimo: quod quidem inſatiabilis eius auiditas ſceleratiſſimè ambiuit, ſicut animaduertere li-
Heſter 12 cet ex libri proœmio, in vulgata, vt ait fidelis interpres Hieronymus, ęditione præſcripto. Morabatur Mardochæus in aula regis cum Gabatha & Thara eunuchis regis, qui ianitores erant palatij. Cumq; intellexiſſet cogitationes eorū, & didiciſſet, quòd conarentur in regem manus mittere, nuntiauit ſuper eo regi, qui de vtroq; habita quæſitione, confeſſos duci iuſſit ad mortem. Aman verò filius Amadati, Bugeus erat glorioſiſſimus corā rege, & voluit nocere Mardochæo, & populo eius, pro duobus eunuchis, qui fuerāt interfecti. Ambiebat ergo regiū quoq; nomen, non contentus honore quamuis nimio, homo ingratus hominibus, inimicus deo, qui propter hoc Mardochæo nocere voluit, quia regis vitam præmuniendo ſeruauit.

Aman Mardochæo inimicum, cum videret ſibi non flectere genu, totius gentis Iudaicæ extirpandæ conſilium cepiſſe. CAP. VII.

Heſter 3. VErumtamen maior & certior odij magnæq; iracundiæ cauſa extitit illa, quam ſcripturæ veritas hoc modò tradit. Solus Mardochæus non flectebat genu, neque adorabat Aman, quod cum audiſſet Aman, & experimento probaſſet, quòd Mardochęus ſibi non flecteret genu, nec ſe adoraret, iratus eſt valde, & pro nihilo duxit, in vnum Mardochęum mittere manus ſuas. Audierat enim, quòd eſſet gentis Iudęę, magiſque voluit omnem Iudęorum, qui erant in regno Aſſueri, perdere nationem. Hęc belli cauſa, hoc duelli fuit initium, hoc modo duo dracones illi pugnare contra ſe cœperunt. Draco ſcilicet Mardochæus apud homines, penes quos condemnabatur. Draco Aman videlicet primo apud deum, & omnes ſanctos eius iudicatus, & deinde apud homines condemnatus. Nunquam tam crudeliter, tam furioſè ſuum quidem caput erexit draco diabolus aduerſus mulierem, de qua ſæpe diximus. Cætera nanq; capita eius ſeſe erigentia, multoque hiatu patentia, hoc intendebant, vt deuorarent filium eius. Caput iſtud quod hoc intendit, vt totum ipſum deuoraret mulieris corpus, manifeſtius dicendum. Cætera regna diabolicæ crudelitati famulantia, gentem illam vexando, dei legem, & omnem promiſſionis ſpem adimere contendēbant. regnum iſtud proſcribente Aman, dele-
Apoc. 12. re voluit gentem ipſam. Itaque mulier illam in toto habens atque parturiens nunquam aliàs magis clamauit, nunquam vehementius cruciata eſt, id eſt, gens illa nunquam tam publicum, tam vniuerſalem habuit luctum in omnibus prouincijs, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat. Luctus & planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, viulatus, & fletus, ſacco, & cinere multis pro ſtrato vtentibus.

Quam ob cauſam Mardochæus Aman non adorauerit. CAP. VIII.

PRimus ipſe Mardochæus ſcidit veſtimenta ſua, & indutus eſt ſacco, ſpargens cinerem capiti, & in platea Mœdiæ ciuitatis voce magna clamabat, oſtendens amaritudinem animi ſui, & in hoc viulatu vſq; ad fores palacij gradiens. Veraciter de iſto quoq; dicas, quia ferrū pertranſiuit animā eius, & verè beatus eſt. Nā beati qui perſecutionē patiuntur propter iuſtitiam.

iuſtitia

Iustitia namq; est, quod noluit adorare Haman, iustam intuens causam. Cuncta nosti (inquit) domine, & scis quia non pro superbia, vel aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, vt non adorarem Haman superbissimum. Libenter enim pro salute Israel, etiam vestigia pedum eius deosculari paratus essem, sed timui, ne honorē Dei mei transferrem ad hominem, & ne quenquam adorarem, excepto Deo meo. Iustus igitur in hoc facto comprobatur legi sanctæ, iustæ, & bonæ obtemperando, cuius hoc præceptum est. Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies, ac proinde beatam habet memoriam, atque eximius est inter beatos, qui persecutionem patiūtur, vel passi sunt propter iustitiam, talisque filius captiuorum dignè adeptus est possessionem, & coronam ciuicam in regno cælorum. *Hest.13.* *Mat.4.*

Quam ob causam aliquot homines citra reprehensionē adorari potuerint. CAP. IX.

SED dicit aliquis. Si contra legem est adorari quempiam hominum, quomodo Dauid sanctus, & sanctæ legis assertor diligentissimus, sese adorari passus est, & non reprehenditur factum, quasi contra legem? Clamans namq; Achimaas, bonum victoriæ de Absalon portans nuncium, dixit ad regem: Salue rex, & adorans regem coram eo pronus in terram, ait: Benedictus dominus Deus tuus, &c. Itemq; scriptum est: Inclinauit se Bethsabee, & adorauit regem: Et rursum, Submissoq; Bethsabee in terram vultu, & adorauit regem. Et ne adorationis gestus minor videatur, vt dicas, longè esse minus vultum summittere vel pronū inclinare, quàm genu flectere, quod fiebat Haman. Ecce illud occurrit, quòd mulier Thecuitis, summissa a Ioab, cum ingressa fuisset ad regem, cecidit coram eo super terrā, & adorauit. Quomodo ergo non reprehenditur factum quasi contra legem in Dauid, & Mardochæus hominem adorare pro sacrilegio duxit? Ad hoc breuiter respondendum, quia longè aliud est, adorare hominem sine Deo, qualis erat Haman, aliud hominem Dei, qualis erat Dauid. Nam dum homo sine Deo, homo seruiens diabolo adoratur, sine dubio diabolus in illo adoratur: & ecōtra, dum homo Dei, homo Deum honorans, & adorans adoratur vel suscipitur, Deus in illo adoratur, deus in illo suscipitur. Sed & in hoc distantia magna est, quod Haman superbus hoc volebat, hoc exigebat, vt adoraretur. Dauid siue quispiā sanctus, humilis Dei seruus, siue vicarius, adoratione nō delectatur neque sibi hoc exigit, vt adoretur. Et si aliquando religio fieri hoc exigit, constat non fieri ad iniuriam, sed ad honorem Dei, constat non fieri homini, quoniam fit pro nomine domini. *2.Reg.8.* *3.Reg.1.*

Quare tam difficilis ad regem aditus fuerit, vt qui non vocatus adiret, occideretur.
CAPVT X.

CVR autem tanta erat difficultas adeundi regem? Nam quod magna difficultas fuerit, ex eo manifestum est, quòd Esther Mardochæo demandās, ita respondit: Omnes serui regis, & cunctæ quæ sub ditione eius sunt, norunt prouinciæ, quòd siue vir, siue mulier non vocatus interius atrium regis intrauerit, absque vlla cunctatione, statim interficiatur, nisi fortè rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atq; ita possit viuere. Rursumq; vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Susis repereris, & orate pro me ne cōedatis & nō bibatis tribus diebus ac noctibus, & ego cū ancillulis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, nō vocata, tradensq; me morti & periculo. Cur (inquam) tanta erat difficultas adeundi regem? Nimirū hoc venerat ex nimia ventositate miseræ vanitatis, vt rex magni imperii plus homine putaretur habere aliquid, nec vilior fieret ex vsu publicæ visionis: maximè apud Persas mos iste lege sancitus fuit, vt persona regis occultaretur sub specie maiestatis. Ea lege diabolus per Aman abuti voluit, vt dum ille accusator tam familiaris regi immineret, & ad excusandum nulli aditus pateret, ad exorandum nullus accessus fieret, emūcta regis sententia curreret irreuocabilis, atque ita draconi illi deuorare liceret, nō solū conceptum, verumetiam totum corpus mulieris in vtero habentis, id est, gentem vniuersam delere, penes quam erat promissa, quemadmodum idem Mardochæus ad Deum orans, dicit: Et nunc tua volunt mutare promissa, & delere hæreditatem tuam, & claudere ora laudantiū te, atque extingere gloriam templi & altaris tui. *Esth.4.* *Esth.14.*

Aman stultè tempus perditionis Iudæorū per sortes quæsiuisse, cum an perdendi essent, nondum cognouisset. CAP. XI.

COnsideremus altitudinem cordis superbi in ipsa præparatione malignitatis, vt mense primo, cuius vocabulum est Nisan, anno duodecimo Assueri, missa est sors in vrnam quæ hæbraicè dicitur Phur coram Aman, quo die & quo mense gens Iudæorum deberet interfici, & exiuit mensis duodecimus, qui vocatur Adar. Nondum sciebat stultus, vtrum deberet gens Iudæorū interfici, & sorte iam quærebat, quo die, quo mense deberet interfici: fortè putabat se esse tantum, & tantus erat in oculis suis, vt in manu sua mors hominū, & vita credi deberet constituta, & idcirco voluntatē suā satis esse iudicans, de interfectione quærendū censebat à sortibus *Esth.3.*

solummodo de interfectionis tempore. At ille, cuius carnis originem secundum sortes illas parabat prædicere, iamdudū dicebat per os prophetæ. In manibus tuis sortes meæ. Voces quippe illius tricesimi psalmi, voces sunt verbi incarnati, cuius incarnationis fides & spes secundum promissionē, sic erat in corde illius gentis, sicut infans in vtero mulieris. Quantæcunq; vel qualescunque sortes eius fuerint vel sint, quas commemorans Deo patri dicit ipse. In manibus tuis sortes meæ, nullo modo debent excipi sortes, quas misit Amā, quin ad sortes eiusdē pertineāt. Et reuera sicut in alio psalmo iam tunc dicebat. Et super vestem meam miserunt sortē, ita constanti veritate ipsi dicere conueniebat, & super matrem meam, super gentem, de qua nasciturus eram, miserunt sortem. Igitur ille perditus, & à sua superbia deceptus, vna sortium cōsultatione, de duabus rebus existimauit sibi responsum vel satisfactū esse, scilicet & de interfectione, & interfectionis tempore. Sed in manibus tuis (inquit) sortes meæ, quod sic rectè intelligitur, ac si diceret: Iam de isto maligno sortitore Aman hostis & inimicus meus pessimus misit sortes, vt interficeret. Tu autem in manibus habens potestatem vitæ & mortis, sortes easdem commutasti ad illius interfectionem, & meæ gentis ereptionem.

Psal. 30.

Aman per sortes deceptum spacium dedisse Iudæis, ad impetrandum à Deo auxilium.

CAPVT XII.

Reuera iam in isto diaboli membro factum est, quod significabatur in ipso capite diabolo, dicente domino ad beatum Iob. Nunquid pones circulum in naribus eius? nunquid illudis ei quasi aui? Infatuatus namq; & illusus est ab ipsis sortibus, dum mittente eo sortem primo mense, quo die, quo mense Iudæi deberent interfici, mensis duodecimus exiuit, totum vtiq; annum ad dilationem sors illa poposcit. Deus exegit sortem regens & habens (vt iam dictum est) in manibus suis. Primum in hoc infatuatus & illusus est, quod nondum sciens vtrum gens deberet interfici, & solum quærens tempus interfectionis, dum à sortibus respondetur interfectionem ipsam, à primo mense vsque ad duodecimum, id est, anno ferè integro debere differri, idem esse putat, ac si totū vel vtrunque habeat in manibus suis, scilicet & interfectionē & diem interfectionis. Deinde & in hoc illusus est, quòd dum suscepta mora tantæ dilationis interim pendet sententia mortis, oportunum facit vniuersæ genti spacium, quod sufficere possit ad legationes mittendas in longinquum, id est, in altitudinem cæli, vnde auxiliares copiæ debeant conduci, scilicet ieiunia, lachrymæ, & preces, quæ nimirum idoneæ legationes erant, & sunt, ad inuitandum seu inuocandum de cælo auxilium domini. Profectò & si prope erat (vt est dominus omnibus inuocantibus eum in veritate) nihilominus tamen erat necessarium tam longum, à sortibus datum dilationis spacium, vt sufficeret tempus currentibus epistolis, & recurrentibus ad principes & populos tot prouinciarum, vt nouis epistolis veteres Aman literæ insidiatoris, & hostis Iudæorum, quibus eos in cunctis regis prouinciis perire præceperat, corrigi possent, priusquam termino temporis concluderentur. Sanè clamores eorum, quibus vel quantis clamauerint in cælum omnem ætatem sentire, & non obliuisci vult sacer ecclesiæ chorus, dum per singulos annos statutis diebus declamat ante dominum in persona illorū Euerte cor eius, scilicet regis in odium repugnantium nobis, & in eos qui consentiunt eis, nos autem libera in manu tua Deus noster in æternum. Reuera qui perpendit quantum ad negotium fuerit clamare in cælum, ne exterminetur gens vnica, de qua promissa sperabatur salus mundi, dignum existimat clamorem illum, siue hæc dicta clamoris illius altisonis vocibus efferri & immorari cōtemplationi angustiarum illius temporis, quando mulierem sæpe dictam in vtero habentem, iam tūc antequam pareret salutem nostram pene absorbuit.

Iob. 40.

Aman illusus.

Esthe. 4.

Semper fuisse, qui diuinæ promissionis de Christo memores, eam impleri desiderauerint.

CAPVT XIII.

An putas, neminem tunc in gente illa, vel de populo illo extitisse, quem cur ista tangeret vel qui sciret Messiam venturum esse? Imò nulla ætas extitit, ex quo Deus ad Abraham locutus est, quæ non haberet aliquos fidem & sententiam promissionis illius habentes, & aduētum eius expectantes. Pauci admodum erant eiusmodi, scilicet qui de aduentu vel regno Christi spiritualiter sentirent. Omnes autem audire oportebat legem & prophetas continentes atque testificantes eius promissionem, quamuis, non spiritualiter intelligerent, id est, quāuis non tam cæleste, quàm terrenum eius regnum sperarent. Nec dubium, quin & si in prosperitate negligentiores erant, in aduersitate fierent attenti ad illam spem, ad illam expectationem, iamq; illum aduenire desiderarent quem subuenire posse credebant, vtpote regem magnum, regem potentē. Primus ipse Moses, dum mitteretur ad Pharaonē. Obsecro (inquit) domine, mitte quem missurus es. Similiter de cæteris ætatibus, vel temporibus sentiendum, quoties legimus. Et clamauerunt filii Israel ad dominum propter illam vel illam tribulationem. Sciendū non defuisse clamoribus eorum memoriam sæpedictæ promissionis, qua de lege & prophetis audiebant, promissum esse saluatorem. Simulq; notandum, quòd quemcūq; taliter clamantibus suscitabat salua-

Exo. 4.

saluatorem, aliquid per ipsum efficiebat Deus, in quo significaret vel præfiguraret illum, qui expectabatur & desiderabatur, Christum vnicum & verum saluatorē, sicut de isto quoq; Mardochæo iam dictum & adhuc dicendum est. Hæc idcirco nunc dixerim, vt dubium nō sit, quin saltem illa vexatio intellectum dederit auditui, vt recogitarent audito suæ mortis ædicto confugere ad Deum, & clamare pro aduentu Christi, tale quid, quale illud est Dauid. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. *Psal. 50.*

Esther quatuor illis celeberrimis virtutibus præditam fuisse. CAP. XIIII.

Delectat immorari, diutius contemplari factum mulieris bonæ, de qua rectè dicas. Mulieris bonæ beatus vir. Numerus enim annorum illius duplex, quia videlicet, & in præsenti & in futuro seculo memoriam bonam, memoriam æternam habet. Delectat (inquam) cōtemplari, quàm bona, & qualibus bonis ornata fuerit, & qualiter opus salutis per manus eius processerit. Ecce in facto vel in processu eius principales quatuor virtutes animaduertimus, quas & diuinæ & humanæ scolæ concelebrant, quas philosophi tam seculares, quàm ecclesiastici celeberrimè prædicant, ea tamen differentia, vt isti in spiritualibus & æternis, illi in secularibus & transitoriis fructibus expendant, scilicet prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iustitiam. Virtutes (inquam) istas promptum est agnoscere in ista muliere bona, in facta mulieris huius bonæ & sensatæ gratia superna coornatas. Primo iam loco temperantiam eius considerare libet: sequenti, iustitiam: tertio, prudentiam: quarto, fortitudinem.

Quomodo virtus temperantiæ in Esther reluxerit. CAP. XV.

Temperantiæ virtus in ea splendet, dum in sommo regni fastigio, in magno regis cubiculo casta & humilis apparet. Sic enim de ea scriptum est. Cum iam diadema regni in capite eius positum scriptura narrasset, needumque prodiderat Esther patriam suam, & populum suum iuxta mandatum eius, videlicet Mardochæi. Quicquid enim ille præcipiebat, obseruabat Esther, & ita cuncta faciebat, vt eo tempore solita erat, quo eam paruulam nutriebat. Item, ipsa dicit in oratione sua. Tu scis domine necessitatem meam, quod abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentii mei. Veraciter eximium temperantiæ documentum hic apparet, quia magnā humilitatis suauitatem sermo iste redolet, Item dicit, Tu domine, qui habes omnium scientiam, nosti quòd oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircuncisorum & omnis alienigenæ. Et hic profecto magnum temperātiæ decus est, quia mulier facta in captiuitate regina, quod animo casta sit, Deum testem habet. *Esther 2.* *Ibidem.* *Esth. 14.* *Ibidem.*

Quomodo iustitia in ea deprehensa sit. CAP. XVI.

Iustitiā in eo primum animaduertimus, quòd confitetur, & dicit: Peccauimus domine in conspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manus inimicorū nostrorum, coluimus enim Deos eorum. Iustus es domine. Hic iustitia est. Nam iustus in principio accusator est sui. Deinde & amplius in eo iustitia est, quod (sicut iam dictum est) Deum testem habet, quòd oderit gloriam iniquorum, & detestata sit cubile incircumcisorum, & omnis alienigenæ. Siquidē tempore illo, & ex quo Deus ad Abraham facta promissione loquens, Circuncidetur (ait) in vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputii vestri, vt sit signum fœderis inter me & vos. Extūc (inquam) vsque ad aduentum Christi, iustitiæ principiū erat circumcidi, cum fide Abrahæ credentis in promissione beati seminis. Vnde & Apostolus dicit. Et signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei. Nec prætereundum, quod valde congruū fuerit illud signum siue signaculum iustitiæ fidei, in ea (qua semē nascitur) parte corporis, quia videlicet promissio cui Abraham credidit, seminis promissio fuit, seminis vnius, quod est Christus. Itaque circūcidi, testimonium erat fidei, testimonium credendi in Christum venturum, sine cuius fide nullus potest iustificari. Iustitiæ igitur palmam obtinet, iustitiæ quæ ex Deo ēst, dum detestatur cubile incircunsisorum, sciens quia præter fidem seminis Abrahæ (cuius fidei circuncisio signum erat) rex ille quamuis sibi misericors, Deo iniustus existebat. *Confessio.* *Prouer. 17.* *Gene. 1.* *Rom. 4.*

Et hoc iustitiæ fuisse, quod incircunciso propter necessitatem coniungi sustinuerit.

CAPVT XVII.

Putas ne minus iustitiæ nunc obtinet tolerando id quod oderat cubile incircumcisi, quàm si refugisset, ne vllo modo coniungeretur illi? nequaquā, nam tu domine (inquit) scis necessitatem meam. Et vera sententia est, necessitas patit coronam, Verè necessitas eius necessitas fuit pariens coronam. Et quis nouit (inquit Mardochæus) vtrum idcirco ad regnum veneris, vt in tali tempore parereris. Nequaquam tanti debuit illi esse custodia corporis sui, vt præponeret eam communi saluti suæ gentis, Imo saluti totius mundi, cui videlicet saluti omniū mirabiliter cooperata est illa coniunctio captiuæ Hester & regis Assueri. Nā per illam occasionem liberati *Hest. 14.* *Hest. 4.*

liberati sunt Iudæi, qui fieri debebant patres salutis, patres carnis Christi. Et si illa nondũ hoc
totum sciebat, quando primum ad cubile incircuncisi fuit adducta, tamen sic futurum erat. Et
quis accuset Mosen de iniustitia dicentẽ ad eum: Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis,
Exo 33. dele me de libro tuo quem scripsisti? Quis item accuset Apostolum de iniustitia dicentem. Op
Rom. 9. tabam ipse ego anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum
carnem? Sic profectò nec Hester accusari de iniustitia potest, etiam si optasset coniungi incircũ-
ciso regi pro salute vel consolatione suæ gentis, etiam si non eueniret periculum tam magnum
quod post illam coniunctionem euenit, sola captiuitatis necessitas illam excusare posset.

Quomodo prudentia in eius consiliis spectata sit. CAP. XVIII.

IAM prudentiæ virtus in ea spectabilis ad laudem Dei prædicanda est. Fecit enim tam pru-
denter, vt dictante spiritu sapientiæ fecisse non dubites, & sicut de beato Ioseph dictum est.
Psal 104 Eloquium domini inflammauit eum. Ita de ista quoque veraciter dicas. Eloquiũ domini inflam-
mauit eam, dicenti ad eam regi. Quid vis Hester regina, quæ est petitio tua? etiam si dimidiam
Hest. 5. partem regni mei petieris, dabitur tibi, Ita respondit. Si regi placet, obsecro, vt venias ad me
hodie, & Aman tecum ad conuiuium quod paraui. Non statim dixit petitionem suam, nõ fe-
stim aperuit voluntatem suam, sed ad conuiuium vtrumque inuitauit, amicum & inimicum,
regem & Aman. Prudenter prouidebat illic aperire inimicitias, vndè effugere non posset hostis
homicida. Sed nec in primo conuiuio rem aperuit, dimisitque hostem morti destinatũ vnius diei
mala securitate perfrui, & de magnitudine diuitiarum gloriari, iactantem atque dicentem, Re-
Hest. 3. gina quoque Hester nullum alium vocauit cum rege ad conuiuium, præter me, apud quam etiam
cras cum rege pransurus sum. Illum vtique malè securum, regẽ autem magis beneuolum, ma-
gisque fecit attentum. Si (inquit) inueni gratiã in conspectu regis, & si regi placet, vt det mihi quod
postulo, & meam impleam petitionem, veniat rex & Aman ad conuiuium quod paraui eis, &
cras regi aperiam voluntatem meam. Feram immanem, vrsum ferocem, vt tradat ad suppli-
cium, allicit ad edulium, ne prius audiat famam, quàm subeat pœnam, ne prius videat foueam
quàm incidat in eam: prudens & sciens commodius esse, feram comprehensam intus opprimi,
quàm exterritam & per saltus fugientem cum canibus dubio euentu insequi.

Quòd prudenter coram rege petitionem suam exposuerit. CAP. XIX.

PORRO ipse modus locutionis, vbi tandem regi voluntatem suam aperuit, vbi petitionem
suam & preces suas locuta est, ille (inquam) modus locutionis qualis extitit, dicenti regi
Hest 7. iam tertia vice, Quæ est petitio tua, etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis,
Ita respondit, Si inueni gratiam in oculis tuis o rex: si tibi placet, dona mihi animam meam pro
qua rogo, & populum meum pro quo obsecro, Traditi enim sumus, ego & populus meus, vt
conteramur, & iugulemur, & pereamus, atque vtinam in seruos & famulas venderemur, esset
tolerabile malum, & gemens tacerem. Nunc autem hostis noster est, cuius crudelitas redundat
in regem. Laudabilis in tali elocutione prudentia est, prudentia sana cuius doctrix est sancta &
matura humilitas. Nunquid reginam se esse sciebat, quæ tali modo regi supplicabat? nunquid
amari sese sentiebat, quæ cum tanto timore obsecrabat? Profectò mirari rex ipse poterat, qui si
peteret illa dimidiam regni sui partem dare paratus erat, mirari (inquam) quòd regina sua, di-
lecta sua, digna imperio præ cunctis mulieribus existimata, sibique præ omnibus fœminis com-
placita, pro anima sua, id est, pro vita sua supplicabat, tanquam captiua, tanquam proscripta,
velut si ab ipso rege fuisset condemnata. Hæc propter intimandam eius prudentiam dicta sint
quæ tanta est vt magnitudinem eius nullus verbis dignè valeat consequi.

Eius prudentiam verius diuinam prouidentiam fuisse, CAP. XX.

NVnquid verò satis est dixisse prudentiam? Imò magis diuinam prouidentiam. Conside-
remus quæ inter dilationes euenerunt, dum differt regi aperire voluntatem suam: & li-
quidò constabit quia prouidentia diuina rexit reginæ prudentiam. Quando ad primum cum
Hest. 5. rege venit Aman conuiuium, nondum sibimet destinatum parauerat supplicium. Siquidem
Deo iudice sic fuerat præordinatum, vt ipsemet pararet patibulum, machinatum alteri, debi-
tum sibi. Hoc autem (sicut iam dictum est) nondum parauerat. Diuina igitur factum prouidẽ-
tia non dubitamus, quod voluntatem suam primo aperire conuiuio differens, Veniat (inquit)
rex & Aman ad conuiuium quod paraui eis, & cras aperiam regi voluntatem meã. Egressus est
illo die Aman lætus & alacer. Iube (inquit) vxor eius parari excelsam trabem habentem alti-
tudinis quinquaginta cubitos, & dic mane regi, vt appendatur super eam Mardochæus, & sic
Hest. 6. ibis cum rege lætus ad conuiuiũ. Noctẽ illã rex duxit insomnẽ, & inter legendũ vel audiendum
historias & annales priorũ tẽporum venit occasio, vt illum quẽ parabat Aman appẽdere super
patibulum, ipsemet regis vestibus indutum imponeret super equũ regiũ, præcedens & clamans
Hest. 6. ante illum: Hoc honore condignus est, quemcũque rex voluerit honorare. Multum itaque per
dilatio-

dilationem illas aucta est regis beneuolentia, & hoc diuinitus prouisum est, quoniam regem auditurum petitionem Hester, beneuolum quoque Mardochæo fieri oportebat, quod mirabiliter effecit nocte illa meritorum eius relicta memoria.

Aman in conuiuio quasi hamo captum fuisse. CAP. XXI.

AMplius autem illud, quod adhuc dicere libet, prudentiæ Hester pariter & diuinæ prouidentiæ laus est. Denique de diabolo dictum est ad beatum Iob. In oculis eius quasi hamo capiet eum. Item, an extrahere poteris Leuiathan hamo? profectò per escam capitur, quod hamo extrahitur. esca ostenditur, ferrum subtegitur. Quod secundum hanc similitudinem diabolus, persequendo Christi humanitatem, ab eiusdem diuinitate fuerit comprehensus, notum & vsitatum habemus, nimirum illius, scilicet diaboli seruus & satelles erat Aman præcipuus, & in illo habitans ipse diabolus rem tanti sceleris machinabatur. Nonne igitur mirabile est, & cogitatu delectabile, quòd in conuiuio captus est, dicente regina. Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Denique quasi hamo captus est in oculis suis, comprehensus est, qui conuiuando super mensam inuenit pœnam. Manifestè & miro modo gessit diaboli figuram, econtra Christi Mardochæus typum gessit. Sicut enim Aman in crucem fixus est, quam Mardochæo parauerat, & Mardochæus super equum regium ascendit, quem honorem sibi Aman à rege parari putauerat. Ita diabolus in cruce damnatus & triumphauit, quam Christo parari fecit, & Christus viuens sedet ad dexteram patris, cuius similitudinē diabolus sibi arrogare præsumpsit. Proinde gratanter dixerim, quia verbum Dei, verbum Deus, verbum nondum incarnatum, Deus nondum homo factus, victoriam suam non solum ibi præsignauit, verumetiam ibi iam vicit, ibi iam prudentia eius percussit superbum, & ibi iam obstetricante manu eius egressus est coluber tortuosus. Iob.40. Hest.6.

Quanta fuerit in ea boni zeli fortitudo. CAP. XXII.

QVod per tres iam dictas virtutes, temperantiam, iustitiam, atque prudētiā strennuè, imò diuinitus fuerat prouisum, per fortitudinem confestim haud segniter est cōsummatum. Fortitudo in pectore humilis fœminæ tāta extitit, quæ & in omnem gentē ipsius redūdauit, vt suspenso Aman in patibulo, eum regis ira requieuisset, zelus reginæ non requiesceret, sed si regi placet, inquit, detur potestas Iudæis, vt sicut hodie fecerunt, sic & cras faciant in Susis & decem filii Aman suspendantur in patibulis. Dixerat autem ei rex, In vrbe Susis interfecere Iudæi quingentos viros, & alios decem filios Aman. Quantū putas eos exercere eadem in vniuersis prouinciis? Quanta fortitudo zeli, dicentis sicut fecerunt hodie, sic & cras faciant in Susis, & suspendentes in patibulis iam interfectos decem filios Aman. Si non fuisset propter Deum vel propter iustitiam, videretur crudelitas: nunc autem considerata causa, vindictam eiusmodi non solum excusat, verumetiam iustificat, quòd non fuerit furor crudelitatis, sed feruor fortitudinis: non motus sæuitiæ, sed motus iustitiæ, non iræ excessus, sed vitæ prospectus. Causam iam cōsiderauimus, iam considerandum propositum, quia de gente illa sperabatur mundi salus, nasciturus expectabatur Christus. proinde dignum se faciebat spiritus sanctus, inspirando humilibus & teneris mentibus, vt pro tempore & re iustitia dura, duritia iusta vterentur, defendendo bonæ oliuæ radicem, bonæ radicis oliuam, vt staret & permaneret, donec daret fructum suum, donec effunderet oleum, verum generando Christum. Quod vbi factum est, reconde, ait Petro, gladium in vaginam, quia videlicet, cur vteretur gladio Petrus, causam iam non habebat necessariam. Cum igitur legimus, quia pro animabus suis stetere Iudæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis, in tantum, vt septuagintaquinque millia occisorum impleuerunt, & nullus de substātiis eorum quicquam contingeret, iam dictā præ oculis habentes causam, dignum feliuitate factum arbitremur, quod videlicet festum scripto edixit Mardochæus, sanciuit Hester, vt omni studio dies interfectionis illius solennis in posterum seruaretur, & reuertente semper anno solenni honore celebraretur. Hest.9. Matt.26.

Quoties verbum Dei aliquod ex capitibus draconis vicerit, personæ, in qua vicerit, victoriæ signa contulisse. CAP. XXIII.

HIC iam notandum de verbo Dei, quia de singulis capitibus draconis dū vincit regalia victoriæ signa, personis illis per quas vincit, imponit. Ioseph & Moses, per quos vicit caput primū, caput Aegyptium, in curribus triumphauerunt dominique ac principes facti sunt, illi dicente rege. Ecce constitui te super omnem terram Aegypti, annulum regium, stolamque byssinam, & torquem accipiens auream, sedensque super currum regium. Moses autem Aegypto domita, mersoque Pharaone, decantans victoriæ canticū, totiusque populi obtinens principatum. Helias, per quem iudicatum atque concisum fuit caput secundum, sicut loco suo narratum est, postquam deiecit reges ad perniciem, & confregit potentiam ipsorum, postquam vnxit reges ad potentiam, & prophetas fecit successores post se receptus est in turbine ignis, in Caput primum. Gne.41. Secundum.

curru

curru equorum igneorũ. Daniel, & socii eius, per quos humiliatum fuit caput tertium, principes factifunt, præcipuè Daniel, quem rex Nabuchodonosor, cadens in faciẽ suam adorauit, & in sublime extulit, quem deinde Balthasar purpura vestiuit, & torquem auream collo circundedit. Mardochæus & Hester, per quos caput quartum, appenso Aman in patibulo, & filiis eius, vt iam dictum est, septuaginta quinque millibus strangulatũ atque cõcisum est, qualibet victoriæ titulus fuere glorificati. Hester regina regium in capite suo gestauit diadema. Mardochæus de palatio, & de conspectu regis egrediens, fulgebat vestibus regiis, hiacinthinis videlicet & æreis, coronam auream portans in capite, & amictus pallio serico atque purpureo. Qui caput quintum, caput nequissimum repercusserunt. Machabæi fratres post bella ingẽtia, crebrasque victorias, purpura & stola sancta, fibulaque aurea regio more perornari sunt, & postéri eorum regnum & sacerdotiũ non parua gloria recuperatum obtinuerunt. Porro qui caput sextum vicit, septimumque vincet, quando Antichristum spiritu oris sui interficiet Christus Iesus, non qualiscunque propugnator verbi Dei, sed ipsum verbũ Dei, verbum Deus, homo factus, coronam aut purpuram in hoc mundo non nisi irrisoriè accepit, coronam spineam, chlamydemque coccineam, & in dextera manu arundinem pro sceptro impositã. Veruntamen, quæ pro irrisione in hoc mundo data sunt ei, sic in seria conuertit, vt nunc appareat angelis & hominibus sanctis in gloria & honore patris, habens purpuram resurrectionis, coronam gloriæ, & æterni sceptrum imperii. De tribus vltimis capitibus mentio nunc tantùm facta sit, vt simul de cunctis capitibus vnum in præsenti loco spectaculum habeatur, quod ad laudem spectat verbi Dei. Quia qui pro illo laborauerunt, & regnum eius expectauerũt, singulis suis temporibus insignia victoriæ regalia, præsenti quoque seculo spectabilia post labores & angustias sustulerunt. Nunc ad ordinem reuertamur.

Tertium. *Quartũ.* *Quintũ.* *Sextum.* *Septimũ.* *Cruce & cõtumelia vincit Christus.*

Quid mysteriis contineat, quòd Aman in patibulo quod Mardochæo parauerat, suspensus fuerit. CAPVT XXIIII.

INgens spectaculum & tunc erat oculis intuentium, & nunc est mentibus memorantiũ, quòd homo potens & superbus eatenus adorari solitus ante portas vrbis, in patibulo quod Mardochæo præparauerat, suspensus est, & omnis cognatio eius: nõ nobis, ait rex, sed Deo, ei reddente quod meruit. Hoc ipsum valde miratur & Iosephus, qui tamen totum mirari nesciuit, quia sacramentum Christi, cuius in typum illud gestum est, ignorauit. Vndè, inquit, mihi cõtingit mirari nomen Dei, & sapientiam, iustitiamque eius agnoscere, non solum quod maleuolẽtiã Aman puniuit, sed & quod excogitata in alium tormenta, in eum conuertit, & cæteros hoc sentire permisit, quoniam qui in alium molestus fuerit, hæc in se primum parata cognoscit. Totum (vt iam dictum est) mirari nesciuit. Nos autem sciamus, & miremur in laudem verbi Dei, quia futuri triumphi sui, quo redimendus erat mundus omnis, pulcherrimam similitudinem præmisit illic. Nam sicut iam supradictum est, in ligno crucis non verbum Dei, verbum Deus interiit, sed diabolus, cuius similitudinem gessit Aman, iudicium damnationis accepit, & hoc extra portam ciuitatis, ne vel à mysterio vacet, quod ante portas huius vrbis, id est Susis, ait idem rex, & Aman, & omnis cognatio eius pendet in patibulis. Hoc exinde plus habet miraculi, quod non per hominem prophetam suum, siue cognitorem sui nominis, sed per hominem gentilem Deus rem tanti effectus sacramenti, tam profundi plenam mysterii.

Diabolus nõ deus verbũ in cruce interiit.

Quid mysteriis cõtineat, quod domus Aman data sit Hester reginæ. CAP. XXV.

SEd & illud ad mysticam similitudinem nonnihil attinet, quòd suspenso Aman in patibulo, die illo, ait scriptura, dedit rex Assuerus Hester reginæ domum Aman aduersarii Iudæorum. Vtique dando Hester dedit Mardochæo. Nam subinde sic scriptum est. Hester autem constituit Mardochæum super domum suam. Quantum ergo pulchritudinis in hoc facto est, si illud recolas, quod in euangelio veritas ait, significans diabolum de domo sua fore eiciendum. Cum (inquit) fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet, si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuit. Sic futurum erat, & sic factum est, quia diabolus tanquã fortis armatus in genere humano potestatem habẽs, per peccatum sic obtinebat mundum, tanquam domum suam, siue atrium suum, sed verbum incarnatum fortiore manu superueniens vicit illum, & atrium illius fecit suum. Pulchrè igitur cum Hester Mardocheus euadens patibulum, viuus suspẽsi Aman domum possedit: quia sic futurum erat, vt Christus verbum Dei, cuius origo carnis per Hester & Mardochæum defensa est, in cruce damnato principe mortis, ipse cum ecclesia sua principatum teneret, præsentis quoque seculi publica religione socialis secularis imperii & ecclesiastici sacerdotii festiuitate.

Hest.8. *Matt.12.* *Luc.11.*

Somnium Mardochei, in quo paruum fontem, in fluuium magnũ, deinde in solẽ conuerti videt, in Hester regina completum fuisse. CAP. XXVI.

Quis

QVis tandem non videat effectum somnij verum, sicut dictum est. Paruus fons qui crevit in fluuium, & in lucem solemq; conuersus est, & in aquas plurimas redundauit? Hester est, quam rex accepit vxorem, & voluit esse reginam. Sed forte dicis, quòd omnis ciuitas exultauit, & lætata est, quòd Iudæis noua lux oriri visa est, & honor, gaudium, & tripudium, quòd omnes populos, vrbes atque prouincias, quocunq; regis iussa veniebant, mira exultatio, epulæ, atque conuiuia, & festos dies, quòd inquam post tristitiæ noctem tantam habuerunt lætitiæ lucem parum est, vt iam completum illic arbitremur, quod paruus fons crescens in fluuium, conuerti visus est in solem. Concedendum est, quia nullum gaudium trãsitoriũ pro quantacunq; sui magnitudine meretur nuncupari sol, aut comparari soli, cuius videlicet solis lux siue forma non mutatur vt luna, sed plena perseuerat. Igitur neq; Iacob in somnio Ioseph, neq; Hester in somnio Mardochæi propter personã soli assimilata est, sed propter Christũ solem iustitiæ vnum & solum, tam ille quàm hæc per solem signatus est. Ille quia iam Christum habebat in promissione, hæc idcirco, quia Christi genus vndè nasceretur, reseruauit adiuuante sui corporis gratiosa pulchritudine, fideiq; & castæ mentis merito præeunte. Finis & causa finalis eorum quæ tunc facta sunt, Christus est, & idcirco veraciter dicis, quia paruus fons in solem conuersus est.

Parũ fons.

Transitoriũ gaudiũ soli cõparari nõ potest.

Captiuitatem populi propter verbum Dei, multo quàm gentium imperiosam libertatem, gloriosiorem fuisse. CAPVT XXVII.

COmparetur nunc illa populi Dei captiuitas cum libertate gentium, sub quibus, vel inter quas populus ille captiuus erat. Quidnam gloriosius, quid felicius extat gentium nequæ sine Deo erant imperiosa libertas? an populi spem habentis in verbo promissionis captiuitas? At verò vt certum respondeas iudicium, respice conscriptam ex historijs & annalibus felicitatem, imò infelicitatem gentium & regum super eos dominantium. Quomodo regnabant? quomodo imperabant? In sanguinibus regnabant, in mortibus imperabant, falsè viuentes, & verè morientes, gloriam sitientes, & calamitatem bibentes. Nunquid enim illa quæ diximus capita draconis interea, dum contra mulierem in vtero habentem stabant & hiabant, falsè sibimet parcebant, & inuicem mordendo semetipsa laniare cessabant? imò suis morsibus semet ipsa multo magis cruentabant. Nam contra mulierem quidem vno malignitatis spiritu malè concordantia, rictum semper faciebant, dentesq; collidebant, sed contra semetipsa miro modò diuisa inuicem oderant, & super inuicem saliebant, terramq; suo sanguine quasi copioso imbre compluebãt reges regum, amici amicorum, cognati cognatorum, filij patrum, patres filiorum, nec maternis vberibus filii parcentes, sanguinem voraces hauriebant, irritati interdum solummodo fauoribus dissonis propter regnandi cupiditatem beluinam. Mater nonnunquam dum alteri filio plus fauere putatur, ab altero filio iugulatur, & à filio pater obtruncatur. Millia centena, & plusquam millia centana dietim bello cæsa, nimirum diabolo pro ludo habentur. Non est præsentis propositi, horribiles & diabolicas recitare gentilium bellorũ tragœdias, qui vult, vel cui vacat, sunt historiæ multiplices, legat illas. Nostra hic intentio est, perhibere quod verum est, captiuo Dei populo, gentes vel reges gentium captiuantes illum, etiam secundum præsens seculum fuisse miserabiliores, quoniam istis respicientibus ad promissionis verbũ, omnia non solum in futuro, verumetiam interdum in præsenti seculo cooperabantur in bonum; illis autem cum verbo Dei nihil habentibus, omnia cooperabantur in malum.

Regimen captiui populi Dei.

Superato per verbum Dei Persarum & Mœdorum regno, Macedonum quod in Daniele per hircum caprarum significatur successisse. CAP. XXVIII.

TAndem fieri oportebat, quod in verbo domini dispositũ fuerat, sicut Daniel prçuiderat, vt videlicet hircus caprarum veniens super faciem totius orbis terræ, & efferatus in arietẽ percuteret eum, & cornua eius cõminueret, ita vt arietem de manibus eius nemo liberare posset. Hircus caprarum regnum fuit Macedonum, & cornu insigne quod habebat inter oculos suos, magnus Alexander extitit. Porro aries regnum erat Persarum & Mœdorum, Darius Arsami filius regnabat rex quartusdecimus, in quo completum est, quod significabatur præmonstrante prophetico spiritu. Cumq; misisset (ait) in terram arietem, hircus conculcauit eũ, & nemo quibat liberare eum, videlicet arietem, de manibus eius. De hoc mirabile & miserabile illud propter præmemoratam regum vel regnorum gentium infelicem felicitatẽ non præterire libuit, quia grande spectaculum factus est, & experimentum magnum, quàm sit instabilis status seculi, quàm infida fiducia mundi. Tribus prælijs ab Alexandro victus, à cognatis suis aureis compedibus & catenis, in gratiã victoris vincitur, & clauso vehiculo exportatus, multisq; vulneribus confossus adhuc spirans ab Alexandri militibus inuenitur, & perlatus ad Alexandrum, felicius te (inquit) hostẽ, quàm cognatos propinquosq; meos sortitus sum: matri quippe & liberis meis à te hoste data vita, mihi à cognatis erepta, quibus & vitam dedi & regna. Hæc propter incertam & ludicram mundanæ felicitatis aleam cõmemorata sint, quia regna mundi semper

Alexander magnus.

Darius.

Daniel. 8.

ſemper fallacia fuerunt & ſunt. Verum autem eſt verbum, quoniam domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium.

Quas ob cauſas regnum Macedonum in priore viſione per pardum, in poſteriore per hircum fuerit ſignatum. CAP. XXIX.

NVnc illud quoq; animaduertere libet (quoniam ad intentionem præſentis operis nonnihil attinet) quòd regnum Macedonū in anteriore viſione per pardum, in ſequente ſignatur per hircum. Nunquid enim ſine cauſa tam diuerſa vnius eiuſdemq; regni figura eſt præmonſtrata? Nequaquam, ſed ob res diuerſas viſionum ſpecies varia eſt. Spiritus ſanctus, ſpiritus propheticus ſicut præſciuit res venturas, ita rerū venturarū ſciuit congruè præeuntes accommodare figuras. Futurū quippe erat vt regnum Macedonū & ferinam pardi ferocitatē, & effœminatam hirci habens libidinem, ſua vibraret cornua contra altiſſimū, ſuā obfirmaret ſæuitiam contra verū & verè firmum ſæpe dictæ promiſſionis verbum. Ex ſacris recitandum eſt hiſtoriis, & poſtmodum recitabitur quàm ferū, & quàm fuerit libidinoſum, ferocitate crudeli, &
Heſter 3. crudelitate feroci, ſanctos altiſſimi côterendo, libidine inſana, inſania libidinoſa populū, & tēplū Dei contaminando, ferociſſimū atq; crudeliſſimū ſecundum pardi ſæuitiā, libidinoſum, & effœminatum, ſecundū hirci ſemper in libidinē proni petulantiam, aſtutū atq; verſutum ſecundum pardi varietatem, fluxum atq; incontinens ſecundū immoderatū ſanguinis hircini calorē. Vitiis iſtis tam diuerſis ferocitate atq; libidine regnū illud Macedonū ſiue Græcorū cōtra verbum promiſſionis laborauit, quod poſtmodum ſuo loco plenè dicendum erit, & idcirco præcedente viſione per pardum, & ſubſequente per hircum illud præmonſtrari dignum fuit.

Quas ob cauſas regnum Perſarum & Medorum, in priori viſione per vrſum, in poſteriore per arietem fuerit ſignificatum. CAP. XXX.

NIhilominus & de regno Perſarum atq; Mœdorum quæſitu dignū eſt, cur in viſione anteriori per ſimilitudinem vrſi, & in ſubſequēti per formā arietis ſit ſignatū. Ad quod congruè reſponderi poteſt, quia cauſæ diuerſæ, imò contrariæ regni illius fuere, erga Dei populū, & circa repoſitum in populo illo ſæpedictū promiſſionis verbū. Cauſas illas tam longè diuerſas dicere non dubitauerim, quàm diuerſæ naturæ ſunt horū animantiū vrſi & arietis, quorum alterum rapto & cruore viuit, alterum innocuū neq; ſanguinē ſitit, neq; rapto viuit. Promptū eſt hoc diſcerni, ſi reſpicias regnū illud ſecundum Aman, quàm crudele fuerit ſecundum reges, quàm clementer illi populo ſe impēderit. Aman quippe moribus veraciter vrſus, truci furore, immani rabie Iudæorum genus vniuerſum ore aperto hians deuorare voluit. Reges autē, maximè Aſſuerus, more arietis lanis ſuis, id eſt, opibus multis, quibus regnū illud abundauit, eundem populum fouit & ditauit, nullumq; dentem malignitatis inflixit, ſicut aries dente neminem petit, imò vitā gētis illius multū lætificauit gratia reginæ Heſter & Mardochæi. Sed fortè
Daniel. 7. dicat quis, ipſam perſonam regis Aſſueri per vrſum in illa viſione oportere intelligi, quia ſcri-
Heſter 3. ptum eſt. Et ſic dicebāt ei, videlicet vrſo. Surge, comede carnes plurimas. Et hoc ſignat illud dictum Aſſuero regi, Si tibi placet, decerne de populo vt pereat. Ad hæc, inquam, non ſolū regis perſonam, ſed totum regni corpus ſignauit vrſus, nec ſoli regi dictum eſt, decerne vt populus pereat, ſed toti regno mandatum eſt per omnes prouincias, ad omnes ſatrapas, & iudices prouinciarum, vt occiderent atq; delerent omnem Iudæorū populum. Igitur ſecundū Aman quidem, & ſecundum omnes qui Iudæis nocere voluerunt, vrſus ferociſſimus. Secundū regem & omnes illos qui malignitatis illius ſpiritum non habuerunt, quaſi aries fuit regnum illud.

Quare hircus vnum tantum, aries autem duo cornua habere viſus ſit. CAPVT XXXI.

SI & illud quæras, cur idem hircus viſus eſt vnum tantummodo habens cornu inter oculos ſuos, aries autem cornua duo, facilis patet reſponſio, quia corpora quidem animantium ſingula regna ſignant, reges autem eorundem regnorum intelliguntur per cornua. Conſtat autē quia regni Macedonum rex vnus Alexander extitit, & victo Dario, ſicut iam dictum eſt, ſolus ſuo tempore regnum tenuit. Regnū autem Perſarum & Mœdorum non rex vnus extulerat capita Babylonica, ſed duo Babyloniæ victores, & duo fuere reges eodem tempore vnius imperii conſortes, videlicet Cyrus & Darius Mœdus auūculus eius, Aſtiagis filius. Bene igitur hirci quidem vnum, arietis autem duo cornua viſa ſunt, quia videlicet rex vnus regnum Macedonum, duo autem reges Perſarum & Mœdorum roborauerunt imperium. Cyrus tempore vel
Daniel. 8. ætate iunior quàm Darius, victoriis & potentia plus creuit, necnō & opibus & Dario maior eſt effectus. Hoc pulchrè viſio memorata innuit, dum præmiſſo, Et ecce aries vnus ſtabat ante paludem, habens cornua excelſa, ſubiungitur, & nunc excelſius altero atq; ſuccreſcens, Hoc eſt, Cyrus Dario valentior, & victoriis magis quàm ille proficiens.

Dignam

Magnam victoriam verbi Dei partim in hoc esse, quòd sicut regna mutanda prædixerit, ita & mutauerit. CAP. XXXII.

AD summum, nónne in ipsis regnorum mutationibus pulchra pars elucet eiusdē victoriæ verbi Dei, quam laudare suscepimus? Siquidem verū dicere, & falli non posse, id sine dubio vincere est. Et huiusmodi victoria maximè ad verbum Dei pertinet. Dicebat autem Deus hæc, antequam fierent, & de futuris fiebat verbum domini ad homines, ita vt dum fierent, sine dubio constare posset hominibus, quòd non casu euenirent, sed ordinante prouidentia Dei rationabiliter procederent, & per iustum iudicium disposita contingerent. Vndè quidam ipsorū prophetarum cum præmisisset, dicens. Si erit malum in ciuitate quod dominus non fecerit? continuò subiunxit: Quia nō faciet dominus Deus verbum, nisi reuelauerit dominus secretū suum ad seruos suos prophetas. Exempli gratia, vt de regnis istis mutandis, & contra se inuicem pugnaturis non fecit dominus quicquam, nisi prius reuelaret secretum suum. Primùm sub imaginibus bestiarū, leænæ, vrsi, pardi, & quartæ terribilis, quæ sine nomine describitur, & deinde sub similitudinibus arietis & hirci, quas nouissimè sermo commemorauit. Cum igitur prius in verbo domini prophetis reuelatur secretum, & tunc demum sicut reuelata vel prædicta sunt, ita omnia fiunt, simul & verbum Dei palmam obtinet veritatis, & opinio confutatur illorum, qui putant hunc mundum casualiter agi, nec regi prouidentia Dei. Contra quos ait per Hieremiam prophetam ipsum verbum domini. Quis est iste qui dixit, vt fieret domino nō iubente? ex ore altissimi non egredientur nec bona nec mala? Rectè nimirum indignatur contra eiusmodi, quia nihil fit, nisi domino iubente. Nihil sine causa sub sole. Non agitur mundus absque Dei prouidentia, sed ex ore eius egrediuntur bona & mala. Mala, dū mundus propter sua merita iusto iudicio affligitur. Bona, dum prosperitate aliqua consolationē inuenit & lætificatur. Meritò nescitur, qui aliter sentit. Iustè reprobatur, qui contraria sapit, diciturq; de illo. Quis est iste? quod idem est, ac si dicat Deus, Nescio quis sit iste, nolo scire quis sit iste, Discedat à me, nō noui istum, nolo nosse istum. *Amos 3.*

OCTAVI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI,

LIBER NONVS.

Præfatio ad Cunonem, qua conqueritur se frigidum atque negligentem, orationibus iuuari postulat. CAPVT I.

OVINTI capitis contra verbum vel propositū Dei prælia meditāti animo, iamdudum causa subest, cur illius reminiscatur dicti in Iob. Ab Aquilone aurum veniet, & ad Deū formidolosa laudatio. Tibi Cuno amantissime pater causa hæc intymanda est, ex quo laudationem domini, quam loquebatur os meum, cœpisti amplecti quasi aurū, fateor, sensi magis quàm eatenus senserā, me esse ad Aquilonē, id est, non habere me sicut oportuisset feruidā diuini amoris virtutē, viuidam & ardentem de propria salute sollicitudinem. Fateor tibi me inuenisse experimentum, etiam illius dicti, Posuerūt me custodem in vineis, vineā meā non custodiui. Nunc maximè dum singula draconis capita prosequor, & singulorum culpas sceleraq; sanguinea describere gestio, videtur mihi, quod contra me versus in iram, suum excogitet furorem, & de me quasi accusatore suo desideratam quærat vltionem, sta tentationū niuibus & grandine curarum me opecit, & negligentiæ gelu constringit, vt cum scripta mea in ore tuo libenter legas, & sic amplectaris velut aurum laudationis, etiam veraciter dicere poteris Aurum hoc ab aquilone venit. Restat igitur, & mihi expedit, vt laudatio hæc mihi formidolosa sit, id est, hoc ipsum formidem quòd scriptito laudationem domini, præsumptioni & vanæ gloriæ reputetur, non mercedi, quia studium quod eras sanctorum, non sanctus impudenter arripui. Tuis & omnium te diligentium orationibus opto iuuari, ne remaneam in terra Aquilonis, vndè aurum venit, sed cum ipso auro in regionem proficisci merear Austri clarissimi, sole meridiano fulgentis. *Iob. 37.*

Responsio iucunda Cunoni facta, qui rogarat, vt præfationem secundi libri Machabaeorum explicatam huic operi insereret. CAP. II.

DE isto capite quinto, & de his qui repercusserunt illud, scilicet Machabæis fratribus, occasio veniens sese obtulit, vt diceres ad me. Scribe mihi librum de victoria verbi Dei, sicut in prologo commemoraui, quem huic operi tecū loquēdo præscripsi. Nunc adhuc insistis,

cogitans, imò per vim dilectionis imperitans, vt prologum secundi libri Machabæorum longum, & vt dicis tu, mihi q; videtur, penè difficilem. Aliquatenus studium adhibendo explicem, quasi ego cunctam possim, aut debitor sim tuam exactionem persoluere. Dicis etiam ludibundus, quòd iamdudum hocipsum somniaueris, & somniando mihi supplicaueris pariter ac iusseris, quatenus hanc partem, scilicet elucidationem prologi, huic insererem & aptarem conuenienter operi, & quòd primùm recusasse fortiter, & deinde ipopondisse obtemperáter visus fuerim. Et ego tibi audeo dicere, solicitus tamen ne cuiuspiam risoris oculus hoc videat, & nō beneuolè hoc accipiat, quia videbar mihi quondam luctam cum diabolo diutinam habere, tandemq; dicere illi despicienti me. Cum placuerit altissimo, ponat sedem suam in me, & loquetur iudicia super te. Si non vanum fuit quod videbatur, & si nunc re adimpletur, dum singula draconis capita studioso sermone percutimus, adiuuadit ipsum verbum, vt tuum quoq; somnium me obtemperante prosperetur.

Quintum caput draconis fuisse regnum Græcorum CAP. III.

QVid primùm de isto capite dicendum est, iam continuò gestiebat animus aggredi, Corniculum illud vnum de multis cornibus hirci, per quem regnum Græcorum signabatur, vt iam prælibatum est in fine libri præcedentis, quòd videlicet corniculum magnificatum est vsq; ad fortitudinem cœli, & deiecit de fortitudine, & de stellis, & robur datum est illi

Apocal. 12. contra iuge sacrificium propter peccata, & deiecit locum sanctificationis, videlicet Antiochus qui appellatus Epiphanes, id est nobilis, sub quo septē Machabæi fratres paruuli cum matre passi sunt. Iam in rem istam properus sermo tendebat, quæ nimirū pars magna est prælij, quo præliatus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas contra sæpe dictum beatæ mulieris conceptum, id est, contra susceptū in fide antiquæ ecclesiæ ex tempore

Daniel. 10. Abrahæ verbum promissionis, sed mentem adhuc superius tenet illa vox ad Danielem angeli dicentis. Daniel vir desideriorum, intellige verba quæ ego loquor ad te, & noli metuere, quia ex die primo quo posuisti cor tuum ad affligendum te in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego veni propter sermones tuos, princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus. Et ecce Michael vnus de principibus primus venit in adiutorium meum, & ego remansi ibi iuxta regem Persarum. Et rursum ait, Nunquid scis quare venerim ad te, & nunc reuertar vt prælier aduersus principem Persarum? Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum veniēs, & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester. Vox, inquam, eiusmodi mentem audientem, tanquam tuba vehemens, ad se conuertit, & miraculo suo commonefacit, non præterire nos, quòd non solùm homines, verumetiam angelicæ fortitudines motæ fuerint, & principes fuerint in prælio, quod declamare suscepimus, scribentes hoc opus de victoria verbi Dei.

Principes Persarum & Græcorum malos angelos debere intelligi, resistentes principibus bonis, id est, angelis. CAP. IIII.

1. Corinth. 2 PRincipes istos Persarum & Græcorum, quales sint, vnus de doctoribus eximiis beatus Hieronymus breuiter innuit. Isti sunt (inquit) principes, de quibus & Paulus apostolus loquitur. Sapientiam loquimur inter perfectos, quam nullus principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Profectò & huiusmodi authoritas deesset, prudens tamen auditor, principes malos, angelos malos intelligere non dubitaret, contra quos bonis principibus præliandum erat, qui contradicunt precibus sanctorum hominum,

Iohan. 15. & legationi sanctorum angelorum. Siquidem mundi princeps diabolus à domino dictus est, & mundus (ait Apostolica veritas) in maligno positus est. Cum de toto constet, de partibus quis dubitet? Si totius mundi princeps diabolus, nónne consequenter partium mundi, scilicet Persarum atq; Græcorum principes, malę potestates, maiori principi diabolo subministrantes rectè intelliguntur? Non enim Persæ & Græci Dei cultores erant, sed potius creaturæ quàm creatori seruiebant, non Deum, sed pro Deo dæmonia colebant: Persæ solem, quem & Appollinem dicebant, Græci sub nomine vel obtentu sapientiæ suæ Mineruam, aliæq; gentes alia dæmonum portenta, gens vnaquæq; suum præ cæteris singulariter, omnis autem vniuersali sub nomine Iouis principē dæmonum, principem mundi diabolum colebant. Et eiusmodi principibus, tam malis spiritibus, coram simulachris suis sese prosternebant, vtiq; quorum dij fuerūt, multo magis principes rectè dicti sunt eorum.

Principem populi Dei Michaelem esse, bonos principes omnes inter se consentire, malos verò neque cum bonis, neque inter se conuenire. CAPVT V.

Daniel. 10. POrro Danielis & totius populi Deum verum colentis, princeps erat Michael, princeps sanctus, angelus bonus, archangelus magnus. Nam idem angelus dicit. Et nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester. Et rursum ait, In tempore autem illo con-

Daniel. 12. surget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui. Sub tam diuersis, imò contrariis princi-

principibus positi homines & reges gentium, in diuersum atq; contrarium tendebant: & principes eorum mali, principes malorum, bonis principibus bonorum & Deũ colentium sine dubio resistebant. Quoniam hic loquitur vnus de bonis principibus, Princeps regni Persarũ resistit mihi viginti & vno diebus. Et boni quidem principes semper sibi consentiunt: mali autem & semper bonis, quoad possunt resistunt, & sibimet semper dissentiunt, & semper inter eos iurgia sunt, quia superbi sunt: similiter qui sub ipsis sunt homines mali, semper à bonis dissentiũt, & nihilominus contra semetipsos diuisi sunt, regnum aduersus regnum, ciuitas contra ciuitatem, domus contra domum, vir in virum: & quamuis aliqui sint interdũ consanguinitate iuncti, attamen nulla fides regni socijs, omnisq; potestas impatiens consortis erit. *Daniel. 10.*

Quale prælium sit inter bonos & malos principes, CAP. VI.

VNdè autem principibus malis contra principes bonos vis vlla præliandi? Vndè virtus resistendi? Vndè facultas contradicendi? Ex causis, ex hominum siue populorum peccatis. Præliantur quippe in campo iustitiæ, conflictu iudicij. Mali pugnant accusando, boni pugnant defendendo, iudice Deo. Inquantum magna & vera accusatio, intantum tarda & inualida est defensio. Exempli gratia, Magna & vera fuit accusatoris accusatio, contra decem tribus Israel, quæ appellabantur Samaria, diuisæ à domo Dauid, & à tribu Iuda. Magna (inquã) accusatio principis Assyriorũ, quicunq; fuerit ille angelus malus, quòd nunquam recessissent à peccatis Hieroboam, qui peccare facit Israel, & incorrigibiles fuerunt, toties audito per prophetas verbo domini, factis apud se per Heliam & Helisæum, tot signis, tot prodigijs. Et magna quidem, sed non tam magna erat accusatio principis Persarum contra Iudæos, qui captiui tenebantur sub rege Persarum, quia peccauit quidem & tribus Iuda in Hierusalem, sicut decẽ tribus in Samaria, sed non tam pertinaciter. Nam aliqui ex regibus Iuda pœnitentiam egerunt, vt Manasses: aliqui etiam iusti fuerunt, & populum correxerunt, vt Ezechias & Iosias. De regibus autem decem tribuum nullus (vt iam dictum est) recessit à peccatis Hieroboam. Magna igitur accusatio principis Assyriorum, & tam magna, vt nullus eos defendere potuerit, quin iustè tenendi essent perpetua captiuitate captiui. Accusatio autem principis Persarum magna quidem, sed non tam magna fuit, vt deberet esse sub rege Persarum insolubilis Iudæorum captiuitas: quia non fuerat eorum, vel regum ipsorum insolubilis culpa, id est, sine regũ aliquorum & populi publica vel communi pœnitentia. Proinde restitit quidem mihi, inquit, princeps regni Persarum, subauditur, sed non vsquequaq; resistere mihi poterit, quia videlicet causa nostra modusq; peccati & principi nostro Michaeli, qui solus adiutor meus est in omnibus his, locum facit iustè defendendi, quòd non debeatis perpetua captiuitate teneri, quia non in perpetuum à domino recessistis, imò pœnitẽtiæ satisfactionem nonnunquam obtulistis, & nunc offertis. *Principib⁹ malis aduersus bonus, vnde vis præliandi.*

Quomodo princeps Persarum restiterit XXI. diebus. CAP. VII.

QVæ porro est ratio numeri huius. Princeps Persarum resistit mihi viginti & vno diebus? Videlicet, quia tot diebus expectatum & desideratum fuerat à Daniele responsum diuinum, tanto desiderio, vt propter idem dici meruerit vir desideriorum. Tot (inquam) diebus expectatum fuerat responsum. Nam in diebus illis ego Daniel (inquit) lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neq; vnguento vnctus sum, donec complerentur trium hebdomadarum dies. *Daniel. 10.* Trium hebdomadarum dies, viginti sunt & vnus. Itaq; tanquam de mora Daniel conquereretur, & tarditatis argueret angelum, vltroneam præfert excusationem, cur non venerit à prima die luctus & ieiunij. Ex die primo (inquit) quo posuisti cor tuum ad affligendum te in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, subauditur, pro tua persona, quia coram Deo iustitia inuenta est in te, non tamen die primo veni propter sermones tuos, & ista causa fuit tarditatis, quia princeps regni Persarũ restitit mihi, videlicet cõtradicens, & asserens iniustam esse captiuitatis solutionem, & sic illo resistente, teq; in oratione & afflictione perseuerante, transierũt viginti & vnus dies & nunc veni tandem docere, quæ ventura sunt secundum iudicis Dei misericordiam & veritatem: sic incipiens multa & admirabilia, tanquam historiam recitans, de futuris denunciat Danieli, quorum hic finis est. Qui autem doctifuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. *Daniel. 10.* *Daniel. 12.*

Quomodo, nobis orantibus, mali spiritus prælientur cum bonis. CAP. VIII.

TErribile atque lamentabile hinc nobis datur documentum, vt sciamus causam esse apud Dei iudicium, quoties in aliqua tribulatione, seu publica, seu priuata nõ cito exaudiuimur clamantes ad Dominum. Scire nanq; debemus, sanctos angelos inter Deũ & Dei seruos administratores esse, notq; in conspectu eorum psallere & orare, semperq; illos paratos esse ad offerendas Deo orationes ecclesiæ. Scire etiam debemus, angelos econtra malos venire & contradicere illis, atq; resistere, & cum sint iniusti, nostræ contra nos declamare causas iniustitię, quod

Esaia. 38. videlicet exaudiri non debeamus, eo quòd neq; plena fide oremus, neq; propositas nobis exauditiõis cõditiones obseruemus, quæ sunt eiusmodi. Solue cogitationes impietatis. Solue fasciculos deprimentes dimitte eos, qui cõfracti sunt, liberos: & omne opus dirumpe: Frãge esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudũ, operi eum & carnem tuam ne despexeris. Tunc inuocabis, & dominus exaudiet, clamabis, & dicet, Ecce adsum. Cùm igitur inuocamus, & dominus non exaudit: dum clamamus & nõ dicet, Ecce assum, scire debemus, sanctis angelis inuocationes atq; clamores nostros Deo offerentibus resistere & contradicere malos, habentes in manibus accusationem, iacula quæ sunt peccata nostra, non redemptal am dictis misericordiæ operibus, quæ dominus in conditione posuit, si iustè exaudiri desideramus. Sed iam cœpta prosequamur.

Quomodo sit intelligendũ, quod dictũ est: Ecce Michael vnus de principibus primus venit in adiutorium meũ, & ego remansi ibi iuxta regẽ Persarũ. CAP. IX.

Ecce (inquit) Michael vnus de principibus primus venit in adiutorium meum, & ego remansi ibi iuxta regem Persarum. Ac deinceps, & nunc reuertar, vt prælier aduersus principem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum veniẽs. Notanda est hæc litera, quia remansi dicit, non iuxta principem Persarum, sed iuxta regem Persarũ. Rex namq; Persarum homo erat Darius vel Cyrus, cum quo vel iuxta quem, quod melius dicitur, bonum angelum remanere oportebat, quia captiuorum causa hoc exigebat. Princeps autẽ Persarum angelus malus erat, iuxta quem non remanere, sed aduersus quem præliari bonum angelum decebat. Quid commodi, quid boni fructus inde prouenerit, ex eo quod iuxta regẽ Persarum bonus iste angelus remansit, & aduersus principem Persarum præliatus est, non opus est quærere, quia notum & iam superius tractatum est, qualiter rex Persarum instinctu Dei Iudæorum captiuitatem soluit, & de reædificando magni Dei templo decretum edixit, & deinde qualiter alius rex Persarum Assuerus retentus fuit, ne pessimum Aman Agagitæ hostis Iudæorũ consilium perficeret, imò maliciæ eius machinationes in caput eius retorqueret. Vndè hæc tam feliciter euenerunt, nisi quia bonus iste angelus remãsit iuxta regem Persarum, videlicet administrans consiliũ bonum? Spiritus enim (inquit Apostolus) administratorii sunt, & quia præliatus est aduersus sibi resistentem angelum malum, principem Persarum, offerendo Deo orationes, & defendendo causam captiuorum. Magna sunt hæc & digna, vt pro illorũ effectu sancti principes cælorum, præliarentur, si memoriter teneas, quod iam sæpe diximus, quia reseruatio gentis illius, præparatio erat aduentus Christi Iesu, vt esset, vndè illo nascente verbum promissionis impleretur. Vndè gaudere & lætari habebãt, non solum iste præliator angelus, & Michael adiutor eius, sed & omnes angeli, archãgeli, throni, dominationes, principatus, potestates, virtutes, cherubim, atque seraphim, cum omnibus hominibus bonæ voluntatis.

Daniel. 10.

Quomodo sit intelligendum, quod ait: Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. CAP. X.

Daniel. 10. SED ecce aliud malũ. Cum enim, inquit, egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens, subauditur, ad obtinendum vel acquirendum Macedonibus imperium, sub quo videlicet imperio, filii populi tui multa passuri sunt. Iam tũc apparebat, iam tunc veniebat regnũ Græcorum, agitante populos Græciæ isto, quem dicit principem Græcorum. Nec mirũ, si iam videbat angelus bonus in conspectu Dei stans, & ab ipso egrediens, & ad ipsum regrediens, non (inquam) mirum, si iam videbat venire incipientem eiusmodi principem, quia videlicet iam tunc magna Græci facere incipiebant. Promptũ est volenti ex historiis recolere, quanta postmodum Græci, Maximeq; Athenienses & fecerunt & passi sunt, qui præcipui vel primi Græcorum in rebus bellicis extiterunt, quippe quorum opera, inquit Pompeius Trogus, effectu maiora quàm dicto fuere, quæ non modò vltra spem gerendi, verumetiam vltra gesti fidem peracta sunt. Sub iisdem temporibus quando Danieli visiones istæ reuelabantur, ipsum Darium à Cyro, tertium regem Persarum, cuius tempore hæc Danieli angelus in visione locutus est, Athenienses vicerunt. Cognito namque Darius, quòd Athenienses hostibus contra se auxilium tulissent, omnem impetum belli in eos conuertit. Cuius aduentu audito, Athenienses auxilium à Lacedæmoniis petiuerunt, & magna cum alacritate animorum hostibus obuiam venerunt. Pugnatum est tanta virtute, vt hinc viros inde pecudes putares: ducenta milia Persæ eo prælio siue naufragio amisere. Claret itaque, quomodo dictum sit, Cum enim egrederer, apparuit

Ibidem. princeps Græcorum veniens, quia iam tunc Persæ à Græcis vinci incipiebant, & deinde Dario decedente, cum filius eius Zerxes habens milia septingenta Græciam intrasset, vt non immerito proditum sit, flumina ab exercitu eius siccata, Græciamque omnem vix capere eius exercitum potuisse, duobus prælius terrestribus: & tertio nauali prælio, in quo decies centum milium numero naues habuisse dicuntur, victi sunt: & introitus regis eorum in Græ-

Græciam quàm terribilis, tam turpis ac fœdus diſceſſus fuit. Mirum dictu, & veteres recenſentibus hiſtorias perſpicuum eſt, quàm crudeliter mali illi principes, angeli truces per eadẽ tẽpora luſerunt in ſanguine humano, nunc Græcis Græcos, nunc itidem Græcis cædentibus & occidẽtibus Perſas impacabili furore, ita vt non ignores, cur dictum ſit. Mundum in maligno poſitũ fuiſſe vel eſſe, cuius videlicet maligni diaboli principes ſuffraganei erant, illi iam dicti, qui quoniam principabantur illis, non poterat pax eſſe impiis.

Principes.

Quomodo regnum Græcorum originem cœperit. CAPVT XI.

DIxiſſe nos arbitramur de principe Græcorum, qualiter venire cœperit, iam dicendũ eſt, qualiter peruenerit, qualiter regnum Græcorum ſiue Macedonum (qui profectò Græci ſunt) auctum imperium cum cæteris gentibus Iudæam quoq; tenuerit, & per quẽ illa facta ſint, quæ facienda ſuperior viſio demonſtrauit in cornu modico, quod ſubortũ eſt ex quatuor cornibus hirci ſupra memorati. Poſt annos Imperii Perſici plus minus ducentos viginti, Alexander Macedo decedenti Philippo in regnum ſucceſſit, eodem (vt putabatur) Philippo genitus, virtute & diuitiis patre maior. Porrò, ſi verum memorant, qui de illo ſcripſerunt, veraciter illum adduxit in regnum, & cum peruenit iam dictus ille malus princeps Græcorum, permittente Deo, cuius permiſſio ſemper iuſta eſt, licet malignorum principum voluntas ſiue intentio ſemper ſit iniuſta. Ferunt namq; geſtorum eius ſcriptores, Nectanebum quendam maleficum per maleficia transfiguratum, in cornuti Iouis dæmonium, quem dicunt Hammonem. Olympiadis vxoris Philippi iniſſe concubitum, atq; exinde Alexandrum hunc fuiſſe generatum. Ferunt & hoc alij, quia qua nocte eum mater Olympias concepit, viſa eſt per quietem cum ingẽti ſerpente volutari. Vtraq; hæc dicta ſcriptorum ſatis ſibi conſentiunt, niſi quòd ab altero plus, & ab altero minus eſt dictum, & vtroſq; libenter audimus, quòd hoc vel illud dicere, eſt teſtificari, quòd illic non defuerit malignorum cooperatio ſpirituum, vbi conceptus eſt talis vir, talis futurus prædo terrarum, & (vt ait quidam inſignis author) non vtile mundo æditus exẽplum tot gentes eſſe ſub vno poſſe viro.

Græcorũ regni origo.

Regem Alexandrum ſe Hammonis filium videri voluiſſe, idq; per hircum caprarũ, qui terram non tangebat, Danieli ſignificatum fuiſſe. CAPVT XII.

PRopter felicitatem prædæ ſuæ, qua prædatus eſt mundum, & propter inuictam fortitudinem celeritatemq; victoriarũ præſignatus eſt per cornu inſigne, quod habebat (inquit Daniel) hircus inter oculos ſuos. Puer namq; acerrimus literarum ſtudijs eruditus fuiſſe dicitur, & deinde per quinquenniũ creuiſſe ſub Ariſtotele omnium philoſophorum nobiliſſimo doctore, adeptus imperium, regem ſe terrarum omnium ac mundi appellari iuſſit. Tantæ ſuperbiæ fuit, vt de ſe plus quàm de homine iuberet cenſeri, & idipſum maternum ſuæ conceptionis opprobrium, quod iam ante nullis auditum fuerat, vertit in gloriã ſibi. Deniq; vt aiunt iidem ſcriptores, Philippus vltimo propè vitæ ſuæ tempore filium ſuũ non eſſe palàm prædicauerat, qua ex cauſa Olympiadem velut ſtupri compertam repudiauerat. Siquidem ipſa Olympias Philippo confeſſa fuerat, ſe Alexandrum, non ex eo, ſed à ſerpente (vt iam dictum eſt) ingentis magnitudinis concepiſſe, quod non aliud, niſi adulterium Nectanebi per maleficia transfigurati, ſeq; Hammonem eſſe, dicentis. Igitur Alexandri, cũ ad Iouem Hammonẽ pergeret, reſponſa petiturus de euentu futurorum, & origine ſua, cupiens originẽ diuinitatis acquirere, ſimul & matrẽ infamia liberare, per præmiſſos ſubordinat, quid ab antiſtite templi ſibi reſponderi vellet. Ingredientem templũ ſtatim antiſtes ſicut fuerat ſubordinatum, ſalutat vt Hammonis filium, ille lætus quaſi Dei adoptione hoc ſe patre cenſeri iubet. Rogat deinde, an omnes interfectores parentis ſui ſit vltus. Fuerat namq; Philippus in ſpectaculis à quodam nobili iuuene, nemine ſuſpecto obtruncatus. Reſpondetur, patrem eius nec interfici poſſe, nec mori, regis Philippi penè peractam vltionem, Comitibuſq; eius hoc fuit reſponſũ, vt Alexandrũ pro Deo, non pro rege colerent. Ob tantam cordis eius ſuperbiam reor ſic viſum, & ſic dictum, quia hircus caprarũ veniebat ab occidente ſuper faciem totius terræ, & non tangebat terram. Vt ſit ſenſus, quia generationem ſuam non terrenam, ſed diuinam cenſeri voluit. Nam & moriens ad poſtremum in templo Hammonis, vtpote patris ſui Dei, corpus ſuum condi iuſſit.

Ariſtoteles omniũ philoſophorum doctiſſimus.

Philippi interfector. Pauſanias.

Quomodo Alexander Hieroſolymam venerit, & principem ſacerdotum veſtibus ſacris indutum veneratus ſit. CAPVT. XIII.

NEcdum cauſam commemorat, vt hircus ille ſcilicet regnum Græcorum, Iudam & Hieruſalem, templumq; nuper de ruina & igne Chaldæorum reſuſcitatũ, deuaſtaret neq; cornu illud inſigne ad hoc fuerat deputatum, vt faceret quod faciendũ erat per aliud cornu eiuſdẽ hirci, iuxta viſionis ſupra memoratæ myſterium. Sciendũ quippe, quia non niſi ob cauſas manifeſtas, non niſi ob ſcelera grandia contigit, vt vel Nabuchodonoſor locũ illũ prius, vel Antiochus deſertũ redderet poſterius. Cauſas præcedentis, id eſt Babylonicæ tempeſtatis ſuo loco diximus, cauſas ſequentes poſtmodũ dicemus. Igitur intendebat quidẽ diabolus contra Deũ,

Veneratio principum ſacerdotũ.

contra promissionis Dei verbum vibrare illud hirci cornu magnum, sed permissus non est, imò manifesta Dei virtute locus ille defensus est. Cum enim idem Alexander Hierosolymam aduenirent, Phœnices (ait Iosephus) & Chaldæi secū reputabant, quia quicquid potuisset furor imperialis in ciuitatem, & ipse committeret, & ipsos committere permitteret, & principem sacerdotum summis afficeret contumeliis. At idem princeps sacerdotum, nomine Iaddi, diuina visione præmonitus fuerat, vt consideret, sertisq; ciuitatem ornaret, portasq; protinus aperiret. Et alij quidem cum veste alba, ipse autem & reliqui sacerdotes cum legitimis stolis occurrerent, sperantes, nihil sæuum pati Deo prouidente. Hoc facto, venit è diuerso quàm putabant iam dicti Phœnices, & Chaldæi. Nam Alexander videns multitudinem vestibus albis indutam, antistites verò cum byssinis stolis, & principem sacerdotū cum tunica hyacinctina, & aurea stola, super caput habentem cydarim & laminam auream, in qua scriptum erat Dei nomen, adiit solus, & nomen adorauit, & principem sacerdotum primus veneratus est. Super hoc Syriæ regibus & reliquis stupentibus, corruptamq; regis mentem putantibus, cum vnus ex omnibus interrogasset eum, dicens: Cur, eum omnibus adorantibus, ipse adorasset principem sacerdotū gentis Iudææ. Non hunc (inquit ille) adoraui, sed Deum, cuius principatu sacerdotiū functus est, nam per somnium in huiusmodi eum habitu conspexi. Præclara victoriæ pars, victoriæ nominis vel verbi Dei, taliter ob adimplendam veritatem promissionis, illam gentem reseruantis atq; defendentis, vt regnorum capita sibi humiliaret, dum & Babylonis caput Nabuchodonosor prophetam eius procidens adorat, & Macedonum diadema magnus Alexander in sacerdotis ornatu nomen Dei nihilominus adorat, & eorum medius tempore potentissimus Persarum Medorumq; rex mysteriorum victoriosæ passionis eius, sicut suo loco dictum est, appenso Aman in patibulo, licet ignorans, concelebrat.

Quomodo illud cornu fractum sit, id est, quomodo Alexander magnus vita decesserit.

CAPVT XIIII.

Daniel. 8. QVomodo tandem cornu illud fractum est? Hircus enim caprarum (ait scriptura) factus est magnus nimis, cumq; creuisset, fractum est cornu magnum. Quomodo fractum est? quomodo mortuus est, qui æstimabatur, & æstimari volebat immortalis, magnus Alexāder? Venerat Babyloniam, & ibi per insidias veneni accepit poculū, cuius veneni tanta vis *Aqua Stygis tollitur Alexand.* fuisse dicitur, vt non ære, non ferro, non testa contineretur, nec aliter ferri nisi in vngula equi potuerit. Accepto poculo, media potione repentè velut telo confixus, ingemuit, elatusq; cōuiuio semianimis ita amarè cruciatus est, vt ferrum in remedia posceret, tactumq; hominum velut vulnera indolesceret. Sexta die discessit Alexander, mensem vnum & annos tres & triginta natus, cuius temporis tam breuissimi nunc idcirco meminerimus, vt recogites, qualis vel quanta esse possit causa huius iuuenculi in iudicio antiqui dierum super thronum sedentis, & iudicātis de bestijs illis, quarum tertia bestia fuit hic pardus, id est, per pardum signatus, sæuus atque superbus. Quale enim est, cum contemplatione illius antiqui, videre iuuenem temporis tantilli rapientem regnum, quod idem antiquus disponere debuit, seq; appellari iubentem terrarum omnium regem ac totius mundi. Nimirum tale est, imò longè ridiculosius est, quàm si locusta *Domini est regnum.* subsiliat, & pro breui saltu gigantem se haberi velit, tam magnum vt cœlum contingat. Iamdudum de isto & de cæteris irreuerentibus, & in republica eiusdem antiqui dierum rapinam regnorum facientibus dictum fuerat. Perijt memoria eorum cum sonitu, & dominus in æternum permanet, qui & permanens dicit. Consilium meum stabit, & voluntas mea fiet, subauditur, vt ille solus vincat, solus regnet atq; imperet, qui antiquus à me præelectus est, quia verum & maternum est antiquitatis meæ iudicium, vt solus ille rex sit omnium, per quem solū omnia facta sunt.

Fracto cornu, alia quatuor succreuisse, ideoq; draconem, cum septem tantum capita habeat, decem tamen diademata gestare. CAPVT XV.

FRacto cornu hirci magno, orta sunt (inquit) cornua quatuor super illud per quatuor ventos cœli. Id est, mortuo Alexandro magno, diuisum est regnum eius in partes quatuor, & laceratum est etiā in externos, exceptis his quatuor regnis, Macedoniæ, Asiæ, Syriæ, & Aegypti. In Aegypto enim primus regnauit Ptolomæus Lagi filius, id est, ad meridiē. In Macedonia Philippus, qui & Arideus frater Alexandri, id est, ad occidentē. In Syria & Babylone Seleucus, qui & Necanor. i. ad orientē. In Asia & Ponto Antigonus, id est, ad septentrionē. Hoc secundū plagas totius orbis. Cæterùm quæ in Iudæa est ad aquilonem Syriam, & ad meridiem Aegyptū habet. Hic iam illud occasio suggerit, quòd in Apocalypsi draco siue bestia hæc, cuius contra *Apocal. 12.* verbum Dei prælia præsentis operis intentio recensenda suscepit, capita quidem septē, & in capitibus suis septem diademata, decem verò scribitur habere cornua. Nam ecce (inquit) draco magnus, rufus, habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus suis septem diademata. Cur ita sit, præsens locus vigilanter obseruatus innuit, quia videlicet dū in vno ex septē regnis,

quæ

quæ sunt septem capita draconis pro vno rege Alexandro decedente, quatuor succedunt, & imponunt sibi omnes diademata, crescit numerus regum, & decem fiunt reges septem regnorum, per quæ (vt iam sæpe dictum est) hoc agere instituit draco diabolus, vt irritum fieret promissionis Dei verbum. Nam & si in quatuor partes diuisum est regnum Macedonicum, pro vno tamen imperio computatum vsque ad Romanorum imperium, & vna tantum pars, scilicet Syriæ regnum per Antiochum Epiphanem draconis eius maliciam, id est, sæuam contra testamentum Dei, crudeliter exercuit persecutionem.

Antiochum per cornu paruulum, quod de vno ex quatuor exierit, significatum fuisse.

CAPUT XVI.

PRimus (vt iam dictum est) post mortem Alexandri, Syriæ regnauit Seleucus, cognomento Nicanor, secundus Antiochus, qui appellatus est Soter, tertius & ipse Antiochus, qui vocabatur Theos, id est, Deus, quartus Seleucus, qui cognominatus est Callinicus, quintus Seleucus, cognomento Ceraunos, sextus Antiochus frater Seleuci, qui appellatus est magnus, septimus Seleucus filius Antiochi magni, octauus Antiochus, qui appellatus est Epiphanes frater Seleuci, iste est radix peccatrix, de quo primus liber Machabæorũ sic incipit. Et exiit ex eis radix peccatrix Antiochus illustris filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obses, & regnauit in anno centesimo & septimo regni Græcorum. Iste est quem ita prophetica visio designat. De vno autem ex quatuor cornibus egressum est cornu vnum modicum, id est, de Seleuco, qui cognominatus est Nicanor (vt iam dictum est) exiit rex iste Antiochus octauus ab illo, rex virtute modicus, arrogantia magnus. Et factum est cornu illud magnum contra meridiem, & cõtra orientem, & contra fortitudinem, & magnificatum est vsque ad fortitudinem cœli, & deiecit de fortitudine, & de stellis, & conculcauit eas, & vsque ad principẽ fortitudinis magnificatus est, & tulit ab ego iuge sacrificiũ, & deiecit locũ sanctificationis eius, sicut in Machabæorum libris narratur. Hanc malorũ partẽ declamare, nostri propositi est, nam cætera regni illius mala, quæ contra semetipsos, Alexandri principes & duces seu comites mox facti reges gesserũt, ad præsens non pertinet negotium, quia videlicet contra Dei testamentum manus suas vel arma sua non extulerunt, sed suum inuicem sanguinem male prodigi biberunt. Sunt historiæ, quas quicunque legit, planè animaduertere potest, Alexandrum non degenerasse à serpente, imò dæmonio, de quo sub nomine Hammonis fuisse cõceptum se, ipse gloriatus est, cuius videlicet Alexandri superbiam, celerem cadens in mortem, cædium plurimarum seminarium fuit, suosquẽ domesticos contra semetipsos diuisit odiis vipereis, discordiis serpentinis. *Malach. 1.* *Daniel 8.*

Onyæ primùm sanguine quintum hoc draconis caput maduisse, & rursum factum fuisse.

CAPUT XVII.

PRincipium sanguinis, quo caput istud draconis, caput quintũ maduit, & rursum cœpit fieri, cædes Onyæ pontificis extitit pii, & mala odio habentis, propter cuius pietatem, cum leges adhuc optimè custodirentur, & sancta ciuitas in omni pace habitaretur, fiebat, vt ipsi reges & principes locum summo honore dignum ducerent, & templum maximis muneribus illustrarent, ita vt Seleucus Asiæ rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes. Vita excesserat Seleucus, regnumque susceperat Antiochus, qui Epiphanes, id est, nobilis appellebatur. Rege illo falso nobili, & verè ignobili regnante, Menelaus qui Onyas dictus fuerat, sed Græcorum æmulatus gloriã, inter cætera gentilis ritus insignia, Græcum quoque nomẽ assumpserat, vt vocaretur Menelaus. Aurea quædam vasa templo furatus, alia donauerat, alia vendiderat, ob quam rem cum argueretur ab Onya, egit vt ab Andronico, cui partem vasorum dederat, Onyas interficeretur, & ita factũ est. Occisus itaque est propter iustitiam, primus in acie sactorum martyrũ Machabæorũ, de quibus Deo donante nunc erit dicendum. Vir in vita sua, & post mortem suam venerabile habẽs testimonium, quòd fuerit vir bonus & benignus, visu verecũdus, modestus moribus, & eloquio decorus, atque à puero in virtutibus exercitatus. Primus in hunc persecutionem egit frater ipsius Iason, qui patrio nomine dictus fuerat Iesus, sed sicut de Menelao iam dictum est, Græcas patriæ legi præferens glorias, Græcum in primis vocabulum assumpserat, vt vocaretur Iason. Iste ambiens summum sacerdotium pecuniis oblaris, impius facilè obtinuit apud regem impium, post hoc vitam quoque, vt iam dictum est, amisit Onyas propter iustitiam.

Quibus peccatis populus meruerit, vt Deus per Antiochum eos affligeret.

CAPUT XVIII.

DIcendum iam in primis, qualia propter peccata permissum ac iustum fuit ante Deum, vt potestatem haberet caput illud nequissimũ aduersus testamentum Dei, talem, tam magnam vt penè periclitata fuerit spes promissionis, quam (vt sæpe dictum est) in mente tunc habebat ecclesia, secundum similitudinem mulieris in vtero habentis. Malum ipsorũ primum ab

Psal.88. ipsis processit, ita vt exigeret iustitia fieri, quod faciendũ esse dixerat in Dauid Deus, in sermo-
nibus suis iustus, & vincens cũ iudicatur. Visitabo, inquit, in virga iniquitates eorũ, & in verbe-
ribus peccata eorũ. Acto nanq; vt occideretur Onyas pontifex pius, propter quẽ (vt iam dictũ
est) leges optimè custodiebantur, prædicti Iason & Menelaus, & multi ab ipsis persuasi, accesse-
1 Macha.1. runt ad Antiochum, & ad notitiam eius perduxerũt, quod vellent patrias relinquerere leges &
Gymnasiũ. conuersationẽ & mores obseruare Græcorũ. Rogauerunt ergo eũ, vt permitteret eis ædificare
gymnasium Hierosolymis. Est autẽ gymnasium nudorũ exercitium, quo iuuenes nudi luctan-
tes se exercebant. Gymnos græcè, nudus latinè. Cunq; concessisset Antiochus, circuncisionem
suã (inquit Iosephus) velauerũt, vt nõ apparerent Græcis esse dissimiles. Quod ille dicit, & ve-
lauerunt circuncisionẽ suam, hoc est quod ait scriptura libri Machabæorũ, Et fecerũt sibi præ-
putia. Circuncisis nanq; impossibile erat sibi facere præputia, nisi velando circuncisionẽ, ne ap-
pareret quod non haberent præputia. Hoc faciendo recesserũt, inquit, à testamẽto sancto, sub-
auditur, quod pepigit Deus cum Abrahã, in quo est promissio seminis quod est Christus, cuius
videlicet promissionis fidem in eo negauerũt, quòd circuncisionẽ signaculũ fidei velando præ-
putia sibi fecerunt, & ita veraciter à testamento sancto recesserunt.

Quibus successibus populi flagitia aucta fuerint. CAP. XIX.

INitium dolorum fuit hoc, quod nimirum accersierũt sibimet vltro. Hoc initium statim se-
quutus est profectus, & successit incrementũ. Etenim ausus est sub ipsa arce Sion gymnasium
constituere, ausus est etiam optimos quosq; Epheborum in lupanaribus ponere. Erat autem (in-
quit scriptura) hoc non initium, sed incrementum quoddã, & profectus gentilis & alienigenę cõ-
uersationis, & propter impij & non sacerdotis Iasonis, nefarium & inauditũ scelus, ita vt sacer-
dotes iam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, & sacrificijs neglectis,
festinarẽt participes fieri palestræ & præbitionis eius iniustæ, & in exercitijs disci, & patrios qui-
dem honores nihili habentes, Græcas glorias optimas arbitrabantur. Vbi tales erant sacerdo-
tes qualis putas erat populus? Vbi occiso Onya pontifice pio, suffectus Iason impius, & non sa-
cerdos, optimos Ephœborũ in luminaribus ponebat, putas qualis erat iuuentus tã egregij pon-
tificis alumna? Iam vtiq; locus & tempus erat, vt veniret super eos sententia maledictionũ illa,
Deute.28. quæ in libro Deutronomii quatenus fierent in exemplum subuersionis Sodomæ & Gomorræ,
Adanę & Seboim, quas subuertit dominus in ira sua, & in furore suo. Nisi teneret dominũ Dei
Gene.19. iuramentũ suũ, quod iurauerat ad Abrahã & ad Dauid pro semine quod erat Christus, nascitu-
Esaiæ 1. rus ex illis, Esaia quoq; restante, cum dicit. Nisi dominus exercituũ reliquisset nobis semẽ, quasi
Sodoma fuissemus, & quasi Gomorra similes essemus. Hæc idcirco dicta sunt, vt appareat ali-
quatenus æquitas iusti iudicij Dei, quia nisi sola gratia reseruare voluisset gentẽ illam, propter
adimplendam veritatẽ promissionis, non tantũ scelestis manibus impij Antiochi, verumetiam
tali pœnę iustũ fuisset illos subijci, quasi Sodoma, vel Gomorra succubuit. Nã etiã grauius erat
peccatũ istorũ scriptã legẽ habentium, quàm Sodomorũ legem huiusmodi non habentium.

Quid sit quòd dominus per Zachariam dixit, Quia ego iratus fui parum, ipsi verò addiderunt in malum. CAPVT XX.

Zacha.1. ECce autem illud occurrit, quod in Zacharia propheta dominus exercituum præmittens,
Zelatus sum Hierusalem & Sion zelo magno, & ira magna irascor super gẽtes opulentas,
continuò causam istam subiungit, Quia ego iratus sum parum, ipsi verò addiderunt in malũ.
Psal.88. Et est sensus, ego zelo bono ductus, visitaui in virga iniquitates eorum, & in verberibus pec-
cata eorum, potestatem dando gentibus, vt eos affligerent parum. Ipsi autem quibus permissi
potestatem, permisso abutentes excesserunt modum. Nunc ergo discretè attendendum, & at-
tentè discernendum est, quid iustus Deus fieri voluerit illi populo iratus parum, & quid gentes,
vt tunc temporis erant Græci, plus faciendo addiderunt in malum. Quod vt commodius fiat,
dicendum in primis in quo sit ira Dei parua, iuxta quam dicit: Quia ego iratus sum parum, &
in quo ira eius magna, iuxta quam loquitur. Et ira magna ego irascor super gentes opulentas.
Simulq; & illud considerabitur, quia paruam iram suam zelum vocat, dicendo. Zelatus sum
Hierusalem, & Sion zelo magno. Et econtra magnam ipsius misericordiam, & paruam eiusdẽ
opportunum erit distinguere misericordiam, quia sicut magnæ iræ magna est opposita mise-
Psal.50. ricordia, quam Dauid postulat, dicens: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam
tuam, ita & paruæ iræ oppositam constat esse paruam misericordiam, quam in Osee qualis sit
Osee.6. audiuimus, Deo dicente: Quid faciam tibi Ephraim? Quid faciam tibi Iuda? misericordia ve-
stra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens.

Quid sit, Deum irasci parum. CAPVT XXI.

Ira Dei parua. IRa Dei parua, iuxta quam dicit, quia ego iratus sum parum, subauditur Hierusalem & Sion.
Ira parua, virga disciplinæ est, scilicet temporalis afflictio siue vexatio, valens ad hoc vt in-
tellectũ det auditui, ne torrẽ Hierusalem siue Sion, scilicet electa quælibet anima temporalibus
bonis

bonis inebriata consopiatur, & auditus eius intellectum verbi Dei non habeat, in quo est vita *Zacha.1.*
æterna. Talis ira zelus rectè vocatur, dicente ipso. Zelatus sum Hierusalem & Sion zelo ma- *Ozee 2.*
gno, veluti cũ vir diligens dilectam suam fortiter æmulatur euntem post amatores suos. Ecce,
inquiens, ego sepiam viam tuã spinis, & sepiã eam maceria, & semitas suas inueniet, & sequetur
amatores suos, & non apprehendet eos, & quæret eos, & nõ inueniet, & dicet. Vadam & reuer-
tar ad virũ meũ priorẽ, quia bene mihi erat tũc magis quàm nũc. Porrò ira dei magna est, quòd *Ira Dei magna.*
non zelatur, quemadmodum in Hieremia dicit ipse. Cum zelus meus recesserit à te, & execrantẽ
animam non requirit, neq; sepit viam eius spinis, vt aduersis offensa reuertar ad creatorẽ suũ.
Iuxta quod in Psalmo dictum est, Secundum multitudinem iræ suæ non quæret. Huic iræ ma- *Psalm.9.*
gnæ, magna est opposita misericordia. De qua cũ dixisset ad Dauid in iuramento suo. Visitabo *Psalm.88.*
in virga iniquitates eorũ, & in verberibus peccata eorũ (subauditur filiorum Dauid) continuò
subiũxit. Misericordiã aũt meã non dispergam ab eo. Quænã est illa misericordia, nisi promissio *Misericordia quid.*
tunc adimplenda, nunc autẽ impleta? Nam & alibi Deus (inquit) susceptor meus, Deus meus
misericordia mea, Deus meus, inquam, scilicet Christus qui est super omnia benedictus Deus in
secula, quem profectò in sua persona, id est, de semetipso proloquens Dauid, susceptorem suum
potuit dicere, quia futurũ erat, & factum est, vt Deus suus, verbum Dei, verbũ Deus susciperet
ipsum Dauid, susciperet carnẽ nostrã hominem verũ de semine ipsius Dauid. Hæc misericordia
tam magna, fructus est illius benedictionis, qua pater Isaac iuniorem filiũ suũ Iacob benedicens. *Gene.27.*
Seruiant, inquit, tibi populi, & adorent te tribus. Esto dominus fratrũ tuorum, & incuruentur
ante te filii matris tuæ. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, qui autem benedixerit tibi, be-
nedictionibus repleatur. Eo nãq; illa benedictio tendebat, vt Deus noster misericordia nostra,
Deus & homo Christus de stirpe Iacob nasceretur, quoniã responsũ fuerat Rebeccæ. Duæ gen- *Gene.25.*
tes in vtero tuo sunt, & duo populi ex ventre tuo diuidentur. Et idcirco fieri non poterat, vt
ex ambobus nasceretur, vtpote diuisis Iacob & Esau. Illa benedictio (quam sortitus est eiulans
Esau dicente patre. In pinguedine terræ, & in rore cœli desuper erit benedictio tua) misericor-
dia parua est, paruæ iræ Dei, de qua iam dictum est, opposita.

Quid Antiochus addiderit in malum. CAPVT XXII.

IAm ad id quod proposuimus redeundum est scilicet, ad discernendum quid iustus Deus fieri
voluerit illi populo iratus parum. Et quid illa radix peccatrix, Antiochus ille illustris, plus
faciendo addiderit in malum. Vnam tantummodo & paruam misericordiam (sicut iam dictũ
est) sortitus fuerat Esau, scilicet, vt in pinguedine terræ & rore cœli desuper, id est, bonis terre-
nis, & temporalibus diuitijs abundaret. Vtranq; autem, videlicet & paruam & magnã miseri-
cordiam Iacob in benedictione acceperat, quatenus eidem & de rore cœli & de pinguedine ter
ræ daret abundantiam frumenti vini & olei, quæ parua misericordia est. Et semini eius, id est,
Christo, seruirent populi, & adorarent eũ tribus, quæ magna misericordia est. Paruam illã mi-
sericordiam, parua ira Deus abstulit, quoties populũ illũ propter peccata gentibus deuastan-
dum tradidit, sicut scriptũ est. Et tradidit eos in manus gentiũ, & dominati sunt eorũ qui oderũt
eos, & tribulauerunt eos inimici eorũ, & humiliati sunt sub manibus eorum. Ipsi vero addide-
runt in malum, quoties hoc nisi sunt, vt misericordiam magnã, misericordiã æternã auferrẽt eis,
non vt ipsi possiderent, sed ne fieret vlli homini, néue esset apud vllum hominem fides Dei, aut
verbum promissionis, agitante illo diabolo dracone antiquo. Vt (exempli gratia) Nabucho-
donosor regem Babylonis agitauit, quatenus tres pueros mitteret in caminum ignis, quia sta-
tuam noluerunt adorare, quam ipse fecit. Sed de illo & de cæteris iam dictum est, ad ea quæ
impius gessit Antiochus sermo deuenit.

Quæ Antiochus Hierosolymis fecerit, ad paruã Dei irã pertinere. CAP. XXIII.

POstquam paratum est regnum in conspectu Antiochi, & cœpit regnare in terra Aegypti,
vt regnaret super duo regna. Postquàm comprehendit ciuitates munitas in terra Aegypti,
& accepit spolia terræ Aegypti, conuertit & ascendit ad Israel, & ascendit Hierosolymã in mul
titudine graui, & intrauit in sanctificationẽ cũ superbia, & accepit altare aureũ, & candelabrũ
luminis, & vniuersa vasa & ornamenta, quæ in facie templi erant & cõminuit omnia, &c. vsq;
ad id quod dictum est. Secundum gloriam eius multiplicata est ignominia eius, & sublimitas e-
ius conuersa est in luctum. Hæc omnia secundum hunc modum, cuncta secundum hoc genus
malorum direptio atq; comminutio vasorum sanctorum, direptio thesaurorũ, & cędes hominũ;
planctus magnus in Israel, & in omni loco eorũ gemitus principũ & seniorum, infirmatio iu-
uenum & virginum, lamentum maritorum, & luctus matronarũ, plaga magna ciuitatis & per-
ditio populi multi (nam & ciuitatem succendit Antiochus igni, domos quoq; & muros in cir-
cuitu destruxit). Hæc, inquam, omnia pertinent ad irã paruã, iuxta quod ait ipse dominus, quia *1.Macha.2.*
ego iratus sum parũ. Parua nãq; hęc fuerũt, quia circa corpus omnia versata sunt; bona tẽpora-
lia bona caduca, & quãdoq; defutura citius sustulerũt. De causa vel cupiditate eius, qua intrauit
in Aegy-

in Aegyptum bellum inferens nepotibus suis, id est, sororis suę filiis, Ptolemæo Philometori & fratri eius Ptolemæo Phisicon ex Ptolemæo Epiphane genitus, & qualiter imperio Romanorũ circunscriptus ac deterritus inde recesserit, recitare præsentis non est negotii, præsertim quia propositi sui viam tenens animus digniora prospicit, & ad ipsa tendit.

Quòd Iudæos ad ritum gentilem coegerit, additamentum fuisse in malum.

CAPVT XXIIII.

SEquuntur ea quæ rectè dicas additamentum eorum, quemadmodum ait. Ipsi verò addiderunt in malum. Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, vt esset omnis populus vnus, & misit libros per manus nunciorum in Hierusalem, & in omnes ciuitates Iudæ, vt sequerentur leges gentium terræ, & prohiberent holocausta & sacrificia & placationes fieri in templo Dei, & prohiberent celebrare sabbatum & dies solennes. Et iussit ædificare aras & templa & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia, & relinquere filios suos incircuncisos. Et quicunq; non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur. Et ædificauit abominandũ idolum desolationis super altare Dei, & per vniuersas ciuitates Iudæ in circuitu ædificauerunt aras, & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura & sacrificabant, & libros legis Dei combusserunt scindentes eos, & apud quemcunq; inueniebantur libri testamenti domini, & quicunq; obseruabant legem domini, secundum edictum regis trucidabant eum. Quis dubitet, quis discernere non queat, totum hoc additum esse super iram domini & patris, seruos aut filios suos non perdere, sed corripere volentis? Ego enim, inquit, iratus sum parum, scilicet visitando in virga iniquitates eorũ, & in verberibus peccata eorum. Ipsi verò addiderunt in malum, videlicet ad hoc tendente diabolo agitatore illorum, vt misericordiam meã auferrent ab eis, & irritum facerent verbũ promissionis, tollendo legem, auferendo testamentũ & libros testamenti, & ipsam quoq; gentem, vt dum non superesset gens vndè salus futura sperabatur, cõsequenter nec ipsa salus mundi Christus nasceretur.

Diabolum propter eiusmodi additamenta, dictum esse leuiathan. CAP. XXV.

PErpende nunc quàm rectè & quanta pro re, draco iste magnus serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas, vocetur etiam leuiathan, quod interpretatur, additamentum eorum. Quorum enim eorum, nisi septem capitum sæpe dictorum? Ex quo dominus generi humano parũ iratus dixit ad Adam. Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes panem tuum cunctis diebus vitæ tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terrã de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerẽ reuertêris. & emisit eum de paradiso voluptatis. Ex quo, inquam, suis quoq; electis taliter parum iratus, mortales eos esse, & breui tempore viuere, & in laboribus breuem vitam ducere voluit, semper diabolus institit, vt magna quoq; ira adderetur illis, id est, vt morte animæ permanerent mortui. Amplius autem postquam ad Abraham factũ est verbum promissionis, quo promissa est benedictio, quæ vtiq; est destructio peccati & mortis, idem diabolus insanire cœpit, & contra promissionem eandem quatenus non fieret quod promissum fuerat, illa capita sua, de quibus nobis nunc sermo est, furiosius erexit, quæ nimirum quantum in ipsis fuit, maximè illi populo, quoties Deus iratus est parũ, addiderunt in malum, vt videlicet ablata illis libertate vitæ præsentis, auferrent etiam Deum. Hoc est additamentũ eorũ, propter quod ipse qui addidit, siue qui addere voluit, dictus est leuiathan. Quod vocabulũ non alium quempiam, sed ipsum constat posuisse Deum primũ in Iob, cũ dicit ad eum. Nunquid extrahere poteris leuiathan hamo, & fune ligabis os eius? &c. Deinde in Esaia. In die illa visitabit dominus in gladio suo duro, & grandi, & forti, super leuiathan serpentem vectem, & super leuiathan serpentẽ tortuosum, & occidet eum qui in mari est.

Leuiathan quid interpretetur. *Gene. 3.* *Leuiathan.* *Iob 40.* *Esaiæ 27.*

De ira Dei magna, quæ sit. CAP. XXVI.

QVid illa visitatione iustius? quid illo gladio durius? Gladius nanq; durus & grandis & fortis, magna est ira Dei, quã iste leuiathã generi humano, & illi precipuæ genti, quę verbũ promissionis acceperat, superaddere voluit, vt auferretur illi misericordia, & nõ fieret quod promissum fuerat. Vndè animaduertere promptũ est, valde iustum esse, vt & ipse serpens antiquus & omnia capita eius, omnes omnino impij, qui dicũtur & sunt mẽbra diaboli vel corpus, gladium durum, gladium grandem, & fortem, id est, magnam dei subeant iram, quoniam hanc ipsi superaddere voluerunt electis Dei, paruam (vt iam dictũ est) sustinentibus iram. Perpulchrum simulq; terrificum est illic perspicere sensum huiusmodi, vbi dicit spiritus in Apocalypsi Iohannis. Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam. Subaudire namq; decet ad comparationem siue relationem minoris iræ, de qua iam dictum est magnam esse, vel dici illam, quam habet diabolus iram. Siquidem & ratio docet, & Aristotelici quoq; volunt, paruum & magnum non absolutè, sed relatione vocabula quantitatis esse. Vt

Gladius durus, magna ira Dei. *Apocal. 12.*

(verbi

(verbi gratia) cum dicitur, mus magnus, & mons paruus, respectu aliorū dici intelligitur, quia paruus mons respectu montis maioris, & magnus mus sine dubio respectu minoris muris enunciatur. Cum igitur dicit, Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam. Terræ & maris nominibus, omnes impios significans, pulchrè subintelligitur parua ira, quæ finem accepit, & quam omnes electi pertransierunt talia passi, qualia possunt intelligi per illud Dei dictum, Quia ego iratus sum parum. Diabolus nanque magnam habet iram super se positam, scilicet irreuocabilem damnationis æternæ sententiam, & illam importat terræ & mari, id est, omnibus impijs. Qui cum Deus fuisset, suis iratus parum, ipsi addiderunt in malum, vt auferrent illis misericordiæ spem, vt inferrent illis obliuionē Dei. Væ illis quia diabolus, qui habet iram magnam, communicat eis, vt habeant ipsi quod addiderunt, siue addere voluerunt electis Dei. *Ibidem.* *Zacha. 1.*

Paruam Dei iram placari posse, magnam non posse. CAP. XXVII.

QVomodo tandem remota est illa ira dei, qua tunc temporis iratus fuerat parum hostijs & muneribus? Hoc denique distat inter iram dei paruam, & iram dei magnam, quòd ira dei magna non expiatur victimis & muneribus vsque in æternū. Sicut & ad beatū Iob de iam dicto leuiathan, id est, diabolo habente iram magnam dominus dicit. Non parcam ei verbis potentibus, & ad deprecandum compositis. Parua autem ira dei placari potest hostijs & muneribus, & sub lege, & in gratia dispositis, maximè autem his, quæ supra legem vel præceptum quisque spontanea deuotione supererogauerit. Exempli gratia, tradendo corpus suū pro testamento dei. Quibus ergo victimis, quibus muneribus illa ira, qua nunc Deus parum iratus fuerat, placata siue remota est? Non holocaustis arietum & taurorū, neque in millibus agnorum pinguium, sed sicut in fornacem Babyloniam tres pueri missi, in animo contrito & spiritu humilitatis suscepti sunt, ita septem fratres cum matre sua passi meruere suscipi sacrificiū beneplacitum, per quod loco & omni populo irā domini placari dignū fuit. Vnde & statim post passiones illorū subiunctum est. Quia Iudas Machabæus, & qui cū illo erant, conuocantes cognatos, & eos qui permanserant in Iudaismo, assumentes & inuocantes dominū, vt misereretur tēplo & ciuitati, & vocem sanguinis ad se clamantis audiret, memoraretur quoque iniquissimas mortes innocentium paruulorū, & armis vti cœperunt, deo nimirum confortante, & effectum tribuente. Ira enim domini (inquit scriptura) in misericordiam conuersa est. *Ira Dei magna & parua.* *2. Mach. 8.*

Mulierem in vtero habentē, denuò parturiisse & clamasse. CAP. XXVIII.

QVis non audiuit clamores illius temporis, clamores mulieris in vtero habentis & parturiendo clamantis? Sæpe dictū est, & sæpe dicendū est, nec fastidio esse debet, quia lumina præsentis opusculi in mysterū respicit signi magni & mirabilis, scilicet draconis rufi septem capita habentis, & ante mulierem, quæ erat paritura, stantis, vt cū pareret, filiū eius deuoraret. Clamabat mulier in vtero habēs & parturiēs, clamabat ecclesia tēporis illius fidē & spē in verbo promissionis habens, & cruciabatur vt pareret, id est, desiderabat, & desiderando fatigabatur, vt promissiones suas de semine Abrahæ Deus adimpleret. Quis, inquam, clamores temporis illius non audiuit? Væ mihi, Mathathias inquit, vt quid natus sum videre contritionem populi mei, & contritionem ciuitatis sanctæ & sedere illic, cū datur in manibus inimicorum. Templum eius sicut homo ignobilis, vasa gloriæ eius captiua abducta sunt. Item & ieiunauerunt, & induerunt se cilicijs, & cinerem sparserunt in capite suo, & destituerunt vestimēta sua, & suscitauerunt Nazaræos, qui impleuerant dies, & exclamauerunt voce magna in cœlum dicentes. Quid faciemus istis, & quo eos ducemus? Et sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt. Et sacerdotes tui facti sunt in luctu & humilitate, & ecce nationes cōuenerunt aduersum nos, vt nos disperdant. Tu scis quæ cogitant in nos. Conuenerāt enim exercitus multorū milliū, vt venirent in terram Iuda, & disperderent eam. Ipsi autem cum pauci essent, & nunc clamemus dixerunt in cœlum, & miserebitur nostri Deus, & conteret istos ante faciem nostram hodie. Plena est historia dierum illorum, rerumque gestarum series clamoribus huiuscemodi, qui verè secundum mysterium præscriptum clamores erant mulieris in vtero habentis, & parturientis, & in parturiendo magnum cruciatum habentis. *1. Mach. 2.* *1. Macha. 4.*

Septem fratres Machabæos, & matrem eorum, præcipuè cum paterentur, clamasse.

CAPVT XXIX.

QVòd si singularum desideriū gemitusque animarū, quæ in illius magnæ mulieris persona vnum sunt, magnus clamor extitit ad deum. Quid de illa censes, quid putas de matre septem filiorū, quæ supra modū mirabilis, & bonorū memoria digna, pereuntes septem filios sub vnius diei tēpore conspexit? Denique bono quidē animo ferebat propter spē, quā in domino habebat, singulosque illorū hortabatur. Non ego, inquiēs, vobis in vtero meo spiritū & animam donaui, neque singulorū membra compegi, sed mundi creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omniū inuenit originem, & spem vobis iterū cum misericordia reddet & vitam. *2. Macha. 7.*

Bono quidem, inquam, animo propter spem futuræ resurrectionis natorum supplicia mortesque ferebat, sed nihilominus natura materno affectu dolebat, magnoque ad Deum dolore clamabat. Et singuli quidem natorum in suo dolore, suaque pœna clamabant. Mater autem, quæ & nouissima post filios consumpta est, in mortibus omnium, in doloribus singulorū abundantius doluit, & altius clamauit, nec minori singulos mentis cruciatu peperit deo, quàm cruciata est, dum singulos pareret mundo. Itaque saltem in vna matre illa perpende de vniuersa dierum illorum ecclesia, quàm congruum, quàm diuini horroris plenum fuerit, vel sit mysterium, draconem tot capitum stetisse ante mulierem in vtero habentem, scilicet venturum Christum fide expectantem, vt filium eius deuoraret, vt fidem promissionis de corde eius auferret. Quintum regnum illius draconis, regnum illud erat nequiter erectum, regnante Antiocho ad infestationē mulieris, quod nimirum in illa matre septem filiorum pene visibiliter apparuit. Ante istorum quidem, scilicet matris & septem filiorum passiones, multus sanguis ab Antiocho fusus fuerat, qui ad deum clamabat, sicut postmodum dictum est, vt vocem sanguinis ad se clamantis audiret. Sed istorum sanguis vocem grādiorem habuit, & ad supernos auditus perueniens, iræ finem imposuit.

Quòd carne porcina vesci noluerint, passionis eorum causam fuisse, & quòd mundis omnia munda. CAP. XXX.

Ciborum vsus. NOli attendere quasi paruam passionis eorum causam, dum legis hoc tantùm, quia contigit eos cum matre apprehensos compelli à rege, comedere contra ius carnes porcinas
2. Mac. 6 flagris & tauris cruciatos. Illę nanque carnes non solū porcinę, verumetiam immolatitiæ erant, id est, dæmonibus immolatæ erant. Sicut enim in præcedentibus habes, Altare etiam plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. Ducebantur enim cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia. Et cum Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire. Et in primo Machabæorum libro manifestius dictum est, quia iussit Antiochus immolari carnes suillas & pecora communia. Cum ergo audis carnes porcinas, subintellige etiam immolatitias. Duplex certaminis causa, quia videlicet carnes porcinas lex inter immunda re-
1. Cor. 10. putauerat, & his vesci prohibuerat. Et quæ immolant gentes (ait Apostolus) dæmonijs immolant, & non deo. Porro de causa vna, scilicet de eo quod litera legis hæc inter immunda repu-
Ibidem. tat, spiritus viuificans per euangelij gratiam nos liberat, dicente Apostolo, Omne quod in ma-
1. Tim. 1. cello venit, manducate. Si quis autem dixerit, hoc immolatū est idolis, nolite manducare. Item ad Timotheum. Quia omnis creatura dei bona, & nihil reijciendum quod cū gratiarū actione
Titum 1. percipitur. sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem. Item ad Titum. Omnia munda
Actor. 15. mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum. In actibus quoque Apostolorū. Visum est (inquiunt) spiritui sancto, & nobis, nihil vltra oneris vobis gentibus imponere, quā hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & suffocato, & fornicatione, & ea quæ vobis fieri non vultis, alijs ne faciatis.

Qua ratione Deus in veteri lege, inter munda & immunda discreuit.

CAPVT XXXI.

Discrimina ciborum. NOn est hoc ex leuitate siue mutabilitate, sed ex iudicio & ratione, quòd vnus idemque Deus, & legem dedit de mundis & immūdis, & in euangelio, siue per euangelij ministros dicit, omnia esse munda mundis. Vtiliter huius rei consideratio procedit, si ritè perpendas, &
Ezec. 20. quid de præceptis suis ipse dicat in prophetis, & quid tunc euenerat, quando eiusmodi præcepta dedit. In Ezechiele dicit. Eieci eos de terra Aegypti, & eduxi in desertū, & dedi eis præcepta mea, & iudicia mea ostendi eis, quæ faciat homo, & viuat in eis. His dictis confestim culpans eos quòd præcepta sua reprobassent, & post idola fuissent oculi eorum. Ergò, inquit, & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuēt, & pollui eos in muneribus suis, cum offerrent omne quod aperit vuluam. Ecce quanta differentia præceptorum, alia præcepta & iudicia bona quæ faciat, & viuat in eis. alia non bona, in quibus non viuent, ait, vt alia ab alijs, vt bona clarè discernamus à non bonis. Recurramus ad tempora, vel ad ordinē ipso-
Exo. 20. rum, quomodo & quibus causis intercurrentibus tam differentia præcepta dederit. Venerat ad montem Oreb, & locutus est per Mosen, præcepta vtique bona. Non habebis (inquiens) deos
Exo. 22. alienos coram me, &c. vsque ad id. Non inibis cum gentibus fœdus, nec cum dijs eorum. Interea dum cum Mose loqueretur, fecerunt sibi vitulum conflatilem, & adorauerunt, atque hostias im-
Exod. 32. molauerunt. Eatenus Moses populo nō velata facie bona & vitalia Dei præcepta dederat. Deinde sub introeunte reatu vituli, faciem eius velari oportuit, quando loquebatur ad populum, & quæ præcepta dedit, ex tunc præcepta bona non sunt, in quibus non viuunt, vt sunt hæc de mundis & immundis animalibus, de lepra corporum, de lepra vestimentorum, & de lepra domorum, & cætera eiusmodi, qualium vtique litera occidit, spiritus autem viuificat nunc reuelata facie Moysi. Hæc idcirco nunc dicta sunt, vt constet rationabiliter in doctrina apostolica

super-

superfluas duci disputationes propter ciborum differentias, quia videlicet manifestè (sicut iam dictum est) præcepta huiusmodi non bona fuisse Deus ipse asserit, quorum causa vt darentur, præcedens præuaricatio fuit, & cætera.

Septem fratres Machabæos præcipuè venerabiles esse, quòd resurrectionem mortuorum apertè confessi sunt. *CAP. XXXII.*

DE pijs martyribus sermo habitus ita claudatur, vt venerabiles nobis illos in euangelio Christi cæteris arbitremur. Quamobcausam? quia videlicet in passionibus suis, vbi pro testamento Dei sua corpora tradiderūt, & grauissimis supplicijs subdiderūt, beatæ resurrectionis fidem & spem sonora voce confessi & testificati sunt. Tu quidem scelestissime, ait vnus ex illis, in præsenti vita nos perdis, sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit. Alius linguam vt præcideretur postulatus, & manus constantèr proferens & extendens, è cœlo (inquit) ista possideo, sed propter Dei leges nūc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero. Deinde sequens, cum vexaretur, iamq; esset propinquus ad mortem, potius (inquit) est ab hominibus morti datos spem expectare à Deo iterum ab ipso resuscitandos. Tibi enim resurrectio ad vitam non erit. Mater quoq; ipsorum martyr & plus quàm martyr, quæ pereuntes septē filios sub vnius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat propter spem, quam in domino habebat, adhortans illos. Mundi creator, inquit inter cætera, qui formauit hominis natiuitatem, quiq; inuenit omnium originem, & spem vobis iterū cum misericordia reddet & vitam. Et inclinata ad illum, qui residuus erat filiorū, nouissimum, inter cætera, dignus (inquit) fratribus tuis effectus suscipe mortem, vt in illa miseratione te cum fratribus tuis recipiā. Nobis igitur quorū fidei summa resurrectio mortuorū est per Iesum Christum, non abs re inter omnes sanctos veteris testamenti isti venerandi sunt, qui in suis pretiosis mortibus, tam pium atq; clarum sanctæ resurrectionis testimonium cecinerunt. 2. Mach. 2.

NONI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI,

LIBER DECIMVS.

Sanctos per fidem vicisse regna. *CAPVT. I.*

SAncti (inquit Apostolus) per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetū ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerūt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum. In sancto victorum eiusmodi cōcilio, in fortium talium exercitu inclyto libenter aspicimus bellatores Machabæos, Iudā & fratres eius ac socios, quorū bellica virtus, quorū labores & certamina gloriosa Christū saluatorē nobis quodāmodo pepererunt, quia gentē suā, de qua Christus nasciturus erat, & natus est, cum eam gentes delere vellent, magnanimiter defenderunt, & illud iā dictū draconis caput quintum in rege Antiocho, eiusq; ducibus viriliter percusserunt verbo dei, verbo deo cooperante laboribus ipsorū, vt ille impius rex, sicut de illo ad Danielē fuerat prædictū, sine manu contereretur. Isti sunt paruulum illud auxilium, quod iam præuisum atq; promissum fuerat, dicendo. Cumq; corruerint, subauditur i de populo plurimi, subleuabuntur auxilio paruulo. Nam si respicias multitudinem aduersariorū, si recogites milia castrorum hostiliū, quid vel quantum erat Mathathias de vico vel monte Modyn, cū quinq; filijs & aliquot cognatis, & illis qui permanserant in Iudaismo popularibus suis. Reuera secundum numerum suum, paruulum fuere auxilium, sed secūdum fidem suā & Dei misericordiam, maximum sibi & omni seculo pepererunt adiutorium. *Sancti per fidem vicerunt regna. Hebræ. 11.*

Sanctos egentes, angustiatos, afflictos, in solitudinibus errasse in montibus.
CAPVT. II.

QVi vnctionem habet ex deo, quę videlicet vnctio docet nos de omnibus, ait Iohannes Apostolus. Ipse congemiscere didicit, & congemiscit illis. Quia mala multa sunt experti egentes, angustiati, afflicti, in solitudinibus errantes in mōtibus, & in speluncis, & in cauernis terræ. Vna die vsq; ad mille animas hominū in deserto interfecti sunt in die sabbatorū, eo quòd verebātur propter religionem & obseruantiam manu sibimet auxilium ferre. Moriamur, dixerunt, in simplicitate nostra, & testes erunt super nos cœlū & terra, quòd iniustè perditis nos. Sed quid sequitur. Et dixit vir proximo suo. Si omnes fecerimus sicut fratres nostri 1. Machabæ.

 fecerunt,

fecerunt, & non pugnauerimus aduersus gentes pro animabus nostris, & iustificationibus nostris, citius disperdent nos à terra, & cogitauerunt die illa, dicentes. Omnis homo quicunque venerit ad nos in die sabbatorum, pugnabimus aduersum eum, & non moriemur omnes sicut mortui sunt fratres nostri in occultis. Et hactenus (inquit Iosephus) permanet nobis cõsuetudo pugnandi, etiam si tali die bella consurgant. Igitur qui (vt iam dictum est) vnctionem habet ex deo, & quem vnctio eius docet de omnibus, ipse scit, ipse intelligit, ipse in statera rationis appendit. multum in istis experimentum posse ostendit dictũ Apostoli, dicentis. Egentes, angustiati, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus & in speluncis, & in cauernis terræ. Et ista perpendens grates profundas agit afflictæ illorum fidei. Quia veraciter in doloribus pepererunt nobis, parturierunt animæ illorum omni seculo æternæ fructum salutis, natiuitatem Iesu Christi veri & æterni saluatoris. Non dicimus, neq; dicere possumus vel asserere, quòd
Galat. 3. omnes illi cuiuscunque sexus vel ætatis tali tempestate trucidati, scientiam habuerint, vel habere potuerint, tantæ spei, tantæ expectationis in promissione, quæ dicta est ad Abrahã beati seminis vẽturi Iesu Christi, sed hoc admiramur in laude verbi Dei, in firmamẽto propositi dei, quod multis etiam nescientibus amorem præcordialiter infudit conseruandi generis sui, atq; defendendi, de quo nasci oportebat salutem generis humani, Christum dei filiũ secundũ promissionis veritatem, promissionẽ veritatis. Quia Deus verax est. Et clamabat ad eũ humilitas
Psal. 50. peccatorum per os Dauid. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Quanta fuerit lætitia templi, emundati, & renouati. CAP. III.

QVid de lætitia magna dicam, quæ facta est in populo de emundatione ac renouatione templi, quod contaminatum fuerat per tres annos? Nam lætitia quàm magna fuerit eorum in hymnis & confessionibus benedicentium dominũ, Iosephus quoq; testatur. Ab illo (inquiens) tẽpore per octo dies hanc renouationis templi festiuitatem celebramus, vocantes eam lumina, eo quòd præter spem hoc nobis splendidum lumen colendæ religionis apparuit. Quis nisi Deus mentibus eorum tantum nominis sui infudit amorem, vt recuperationem loci, in quo nomen eius inuocaretur, tanta lætitia concelebrarẽt, tamq; luminosam ducerent, & per singulos annos octo diebus, quod eatenus non fiebat, celebrandam decernerent? Siquidem Salomon octo quidem diebus dedicationem celebrauit, & in die octauo dimisit populum. Sed non est scriptum, quòd totidem, id est, octo diebus constituerit per singulos annos dedicationis eiusdem celebrari festiuitatem. Igitur & hoc in laude magna deo est asscribendum, cuius in manu sunt corda filiorum hominum, quia promissionis suæ memor, vt eam adimpleret, mittendo in plenitudinem temporis filium suum, verbum suum, egit infundendo desiderium, egit impendendo auxilium, quatenus gens ipsa, de qua promissionẽ adimpleri oportebat, semetipsam defenderet, & locum.

Quàm sedulò flagitauerit Chuno, vt procemium ij. Machabæorum, interpretaretur, idq; se iam facturum. CAP. IIII.

NVnc ad illud (quod efflagitasti, & instanter exigis Chuno amicorum murenulas aureas facientium sponsæ, & dilectæ regis æterni valde familiaris) sermo præsens sese intendit, scilicet ad elucidandum quoad possibile erit, & Deus donabit scripturam, quæ secundum Machabæorum librum quasi prologus vel procemium pręcedit. Vno eodemq; tractatu diligens animus vtrunq; efficere gestit, scilicet & magnitudinem dignitatemq; eius, cuius iam breuiter memini, declamare lætitiæ pro renouatione templi, & scripturam aliquatenus elucidare iam
Iudæus. id est cõfessor. dicti procemij. Denique maximè circa illam renouationis templi lætitiam scriptura illa versatur, talem habens intentionem, vt omnia omnino vbicunq; sit Iudæus, vbicunque sit confessor verus, qui & nomine & re sit confessor, quod sua interpretatione signat hoc nomen, quod est Iudæus, de illa templi reparatione gratuletur, corde magno, & animo volente, adaperto corde in lege dei, & in præceptis eius. Et reuera si causam, quam præ manibus habemus, attendat Iudæus, si magnum dei negotium, quod propter implendas promissiones suas Deus habebat cũ hominibus, consideret, dei confessor verus causam habet, cur gratuletur, cur templũ illud Machabęorum laboribus reparatum fuisse lætetur, suasque voces admisceat illorum vocibus deum benedicendo in hymnis & confessionibus. Quod hodie quoque sanctam ecclesiam Christi per totum orbem facere non ignoramus, vbicunq; inuocatur nomen domini, vbicunque dedicatum est, vel dedicatur altare, vel templum nomini domini, illic istorum & memorabilium Machabæorum simul redolet memoria & floret, & voces animarum illorum salutem nobis æternam parturientium chorus ecclesiæ consonat celebriter, celebrat consonanter. Igitur ad magnificandam rem tam gratiosam, tam gloriosam, secundum illud procemium procedendum est. Et si minus quàm petis vel optas elucidando illud factum fuerit, meæ non negligentię, sed impossibilitati rectè deputabis.

Onyam cum multis Iudæis ad Aegyptum profectũ fuisse, ibiq; tẽplum ædificasse. Cap. V.

In pri-

IN primis dicendum, cur Iudæi, vel ex quo tunc essent per Aegyptum, ad quos sic incipit. Fratribus qui sunt per Aegyptum Iudæis salutem dicunt Fratres qui sunt Hierosolimis Iudęi, & qui in regione Iudęa, & pacem bonam. Anno centesimo quadragesimo nono regni Gręcorum, rex Antiochus Menelaum interfecerat fratrem Onyæ minorem, cui pater eiusdem Antiochi summum sacerdotium contulerat. Tres quippe fuerant filij Simonis pontificis; videlicet Onyas, qui patri in pontificatu successit, quemq; Andronicus interfecit, & Iesus & alter Onyas, quorum Iesus Iasonem, Onyas verò Menelaum se appellari fecit, ambo Græcis nominibus delectari, ritûque gentilem se imitari velle professi. De Onya filius paruulus relictus fuerat, dictus & ipse Onyas. Cumq; Onyas (vt iã dictũ est) ab Andronico interfectus fuisset, frãtri eius iam dicto Iasoni Antiochus Epiphanes pontificatum tradiderat, sed rursus sibi sublatum honorem Menelao contulerat. Mortuo Antiocho cum successisset sibi filius ęquiuocus, interfecit eundem Menelaum, suggerente Lysia, eausam hunc esse omnium malorum. Filius autem põtificis Onyæ, de quo prædiximus, qui defuncto patre adhuc puerulus fuerat derelictus. Videns (inquit Iosephus) quod patruum suum Menelaum rex interfecisset, & principatum sacerdotij Alchimo dedisset, non existẽte de genere sacerdotũ, flexus à Lisia vt transponeret honorem ab ea familia ad aliam domum, fugit ad Ptolomęum regem Aegypti, & honorem meruit ab ipso, & vxore eius Cleopatra, locumq; petiit in regione Heliopolitana, vbi simile Hierosolymorum ædificaret templum. Templum illud permãsit vsque ad imperium Vespasiani annis ducentis quinquaginta. Ipsa autem vrbs quæ vocabatur Onyæ, postea dimicantibus aduersum Romanos Iudæis, ad solum vsque deleta est, & neque vrbis, neque templi restat vestigium. Sub occasione igitur Onyæ pontificis infinita examina Iudæorum ad Aegyptũ confugerunt. Asserebat enim Onyas, se Esaiæ implere vaticinium scribentis, Erit altare domino in medio terræ Aegypti, & titulus domini iuxta terminum eius. Sed & antea non parua Iudæorum multitudo in Aegyptum descenderat. Siquidem Ptolomæus filius Lagi multos captiuos à montanis Iudææ, vel à vicinis locis Hierosolymorum trahens, ad Aegyptum commigrauit, quos videlicet Iudæos Ptolomæus Philadelphus, qui iam dicto Ptolomæo Lagi filio successit, famulantes in Aegypto è seruitutis vinculo resoluit, vsque ad centum viginti milia; sicut Iosephus commemorat.

Quoties & quibus temporibus Iudæi Hierosolymis scripserint fratribus in Aegypto.

CAPVT VI.

ERant itaque Iudæi per Aegyptum, & ad illos Iudæi qui erant Hierosolymis, & qui in regione Iudæa scripserunt anno ferè centesimonono. Postquam Menelao (vt iam dictũ est) interfecto, & Alchimo pontificatum adepto, iunior Onyas cum infinita multitudine Iudæorum confugit in Aegyptum. Siquidem anno centesimo quadragesimonono regni Græcorum constat Antiochum Eupatorem interfecisse Menelaum. Anno autem centesimo octogesimooctauo, populus qui est Hierosolymis ait. Hæc scriptura his qui in Aegypto sunt Iudæis salutem & sanitatem. Veruntamen & illud attendere causa poscit, quia cõiuncta vel continua narratione legimus. Regnãte Demetrio anno centesimo & sexagesimono, nos Iudæi scripsimus vobis in tribulatione, & impetu qui superuenit nobis in istis annis. Ex quo recessit Iason à sancta terra & regno, portas succenderunt, & effuderunt sanguinem innocentem, & orauimus ad dominum, & exauditi sumus, & obtulimus sacrificium & similaginem, & accẽdimus lucernas, & proposuimus panes. Et nũc frequentate dies Scænophegiæ mensis Casleu. Anno centesimo & octogesimooctauo populus qui est Hierosolymis & in Iudæa, senatusq; & Iudas, Aristobulo magistro Ptolomæi regis, qui est de genere Christorum sacerdotũ, & his qui in Aegypto sunt Iudæis, salutem & sanitatem. De magnis periculis à deo liberati magnificè gratias agimus ipsi, vtpote qui aduersus talem regem dimicauimus, & cætera. Manifestè pręsens textus literæ demõstrat, quia fratribus qui erant per Aegyptũ, nõ tantũ semel, sed bis scripserunt fratres Iudæi, qui erant Hierosolymis & in Iudæa, & inter vtrunq; scriptum, tempus interfuit fermè decem & octo annorum. Simul & hoc sciendum, quia regnante Demetrio, annus centesimus & sexagesimusnonus, quo primũ scripserunt, quartus idemq; vltimus fuit annus principatus Ionathæ fratris Iudæ. Annus autem centesimus octogesimusoctauus, quando secundo scripserũt, annus fuit vndecimus post mortem Simonis fratris eiusdem Ionathæ siue Iudę, quem videlicet Simonem interfecit per insidias gener ipsius Ptolomęus filius Abobi. His ita se habentibus claret, quis ille Antiochus fuerit, de cuius interitu gratulantũr, narrantes qualiter in Perside ceciderit, quòd videlicet is fuerit Antiochus filius Demetrij, qui & persecutus est Trionem impium, & vicit, sed & Iudęos in multis afflixit, & Simone adhuc viuente & post Simonem filio eius Hircano principatum habente.

2. Macha.1

Materiam, intentionem, & vtilitatem prologi, secundo Machabæorum se prosequuturum.

CAP. VII.

HIC iam vt aliquatenus ad deuotissimam exactionem tuam assurgere possim, qua cupis & petis, vt literæ seriem, quæ subobscura videtur, tibi elucidet sermo intentus atq; studiosus in verbo dei. Descendere libet ad illud quod quondam audiuimus inter scholares paruuli, vbi lectionem suscipientes, materiam, intentionem, atq; vtilitatem proponere magistri solent auditoribus suis. Materiam quippe, intentionem, atq; vtilitatem huius proœmij operæprecium est distinctis expedire capitulis, vt tali ordine aliquatenus elucescat, quid in ista litera dicat spiritus ille, qui in omni scriptura diuinitus inspirata præsens est, & loquitur ecclesijs. Existimo, quod materia, intẽtio, atq; vtilitas scripturæ huius quãlibet breuis tales sint, vt à sapientibus dignè debeant audiri, à sapientibus, qui non sunt sapientes in oculis suis. imò qui vt sapientes fiant, stulti dignantur fieri, id est, discipuli esse priusquam fiant magistri. Hæc igitur tria quæ proposuimus, dicturi simul atq; audituri, primũ materiam quærimus vel proponimus, circa quam maximè versatur scriptura secundi huius Machabæorum libri.

Quæ fuerit materia, siue argumentum eius prologi. CAP. VIII.

2.Mach.14 INspice, quia tota scriptura libri huius circa dei legem, & maximè circa templũ domini versatur, quod tunc in toto orbe terrarum nomini domini dedicatum, solum & vnicum habebatur. Principium narrationis est de Heliodoro, & ærarij custodia, qualiter omnino impossibile fuerit eos decipi, qui crediderant loco & templo, quod per vniuersum mundum pro sui veneratione & sanctitate venerabatur. Finis autem in templo est, vbi Nicanor, qui extendens manum ad templum iurauit. Nisi mihi vinctum Iudam tradideritis, istud dei phanum in planiciem deducam, & altare effodiam, & templum hoc Libero patri consecrabo. Atque his dictis abijt, pugnamque commisit Nicanor, in qua dux ipse primus in bello cecidit, omnesque communi consilio decreuerunt, nullo modo diem istam absque celebritate præterire. Habere
Adar. autem celebritatem tertiadecima die mensis Adar, quod dicitur voce Syria, pridie Mardochæi die. Porrò media libri eiusdem hoc habent, quia qua die templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purgationem fieri, vicesima & quinta mensis, qui fuit Casleu, & cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes quòd ante modicum temporis diem solennem tabernaculorum in montibus & speluncis more bestiarum egerant, propter quod Thyrsos & ramos virides præferebant ei, qui prosperauit mundari locum suum. Et decreuerunt communi præcepto & decreto vniuersæ genti Iudæorum, omni-
Scænophegia. bus annis agere dies istos. Isti sunt dies scænophegiæ, de quibus fratres siue Iudæi, & qui in regione Iudæa, scripserunt semel & iterum (sicut iam dictum est) Iudæis, qui erant per Aegyptũ, dicentes. Et nunc frequentate dies scænophegiæ, dicentes (inquam) secunda vice. Facturi itaq; vicesima & quinta mensis Casleu purificationem templi, necessarium duximus vobis indicare, vt vos quoque agatis diem scænophegiæ, atque subiungentes, & diem ignis qui datus est, quando Nehemias ædificato templo & altari, obtulit sacrificium. De diebus istis postmodum repetentes dicemus. Nunc illud prius dicere visum est, quod scriptura libri materiam habet templum illud, & sancta quæ erant Hierosolymis, pro quibus pugnauerunt Machabæi. Vndè non mirum, quòd non vltra scripturæ vel libri huius textus processit, quàm ad illam rẽ gestã de interitu impij Nicanoris, qui templum illud extensa manu rursus contaminare iurauerat & consecrare Libero patri, quia videlicet post interitum eius, quamuis multa Iudæ & fratrum eius prælia fuerint, non tamen circa templum tale quid contigit, qualia & in principio, & in medio, & in fine continentur huius libri.

Quæ fuerit intentio eiusdem prologi. CAP. IX.

DE intentione iam dicendum est. Intentio scripturæ huius est, templum illud quod erat Hierosolymis sanctũ ac legitimũ asserere, ac domino placitũ. Et illũ fuisse locũ orationis solum, quẽ Deus elegit, in quo illi oporteret sacrificari. Causa postulabat tunc scribere illis, qui per Aegyptum erant Iudæis cum intentione huiusmodi, Siquidem Onyas (vt supra iam dictum est) fugiens in Aegyptum ad Ptolomæum Philometorem, volensq; memoriam & gloriã æternam sui relinquere, petiuit à Ptolomæo rege & regina Cleopatra licentiam, quatenus templum ædificaret in Aegypto simile Hierosolymorum, & hoc impetrato atque peracto, leuitas atque sacerdotes de genere suo constitueret, confidens in prophetia Esaiæ, qui ante ducentos annos prædixerat, quòd altare domini deberet esse in terra Aegypti. De illo templo contingebat seditiones excitari inter Iudæos, qui erant in regione Iudæa, & eos qui per Aegyptum, & ante Onyam, & cum Onya discesserant, alij captiui (sicut iam supra dictum est) abducti, alij spontè opulentia locorũ & Ptolomæi munificentia inuitati. Samaritæ quoq; temporibus Alexandri Macedonis, templũ super Gartzim montem construxerant, authoribus Sanaballat satrapa & genero eius Manasse fratre Iaddi pontificis Hierosolymitani, sicut Iosephus plenius scribit. Contingebat ergo, propter templa seditiones excitari, ita vt corã regibus quoq; certarent, dicen-

dicentibus Iudæis de regione Iudæa, secundum legem Moysi templum se construxisse in Hie-
rosolymis, Samaritis in Garizim. Porrò, hi qui per Aegyptum erant, suum defendebāt, vel præ-
ferre contendebant templum, quasi testimonio propheticæ authoritatis, nimirum malè intel-
lecta verbi veritate, longeq; facti à sensu vel sententia tantæ prophetiæ. Causa igitur (sicut iam
dictum est) postulabat, vt scriberent Iudæis, qui erant per Aegyptum, de his quæ circa templū
in Hierosolymis manifesta Dei virtute facta sunt, hanc habentes intentionem, quatenus cōsta-
ret, templum illud sicut antiquum, ita & solum esse legitimum. Templa autem cætera siue in
Garizim, siue in Aegypto per præuaricationem esse constructa, testante Danielis visione pro- *Danie.11.*
phetica, qua dictum est. Filij quoq; præuaricatorum populi tui extollentur, vt impleant visio-
nem, & corruant. Onyam quippe & qui cum eo fuerunt, significat, quos idcirco filios præuari-
catorum dicit, quia legem domini reliquerunt, volentes in alio loco, præterquam iussum erat,
deo victimas immolare. Extollentur (ait) in superbiam & visionem, hoc est, propheticam ve-
ritatem se implere iactabunt.

Solum templum Hierosolymitanum legitimum fuisse, propter promissiones Dei illic adimplendas. CAP. X.

IN huiusmodi contentionibus vtile fuit superare Iudæos, qui erāt in regione Iudæa, & per-
manere sanctum illud templum, quod erat in Hierosolymis propter veritatem dei, ad con- *Esai.2.*
firmandas promissiones de aduentu Christi filij dei, testificatas ex lege & prophetis, vt est illud,
Quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Hierusalem. Causa ista causa finalis, & vtilitas
magna semper debet esse in oculis in conspectu cordis nostri, & tunc quæstione non indigebit.
Quid profuerit, vel quid vtilitatis plus habuerit, tunc temporis adorare Deum in Hierosoly-
mis, quàm in monte Garizim. In monte Sion, quàm in Heliopoli. In Iudæa, quàm in Aegypto,
In templo posterorum Dauid fidelis, quàm in templo Onyæ præuaricatoris, nondum erat, vt
diceretur. Venit hora, quando neq; in monte Garizim, neque in Hierosolymis adorabitis pa- *Ioan.4.*
trem, sed in spiritu & veritate. quia nondum venerat salus, quæ ex Iudæis est, & tamdiu stare
oportebat templum illud, donec salus ista veniret, donec ad illud templum suum Christus à
suis parentibus deferretur, cum oblationibus hostiarum, quas præcepit lex. Iuxta illud Mala-
chiæ prophetæ. Et statim veniet ad templum sanctum suum dominator, quem vos quæritis, & *Malachi.3.*
angelus testamenti, quem vos vultis.

Qua ratione salutationis loco scriptum sit: Adaperiat cor vestrum in lege sua.
CAPVT XI.

HIs animaduersis simul appendere potes, qualis ista salutatio sit. Benefaciat vobis Deus,
& meminerit testamenti sui, quod ad Abraham, Isaac, & Iacob locutus est seruorū suo-
rum fidelium, & det vobis cor omnibus, vt colatis eum, & faciatis voluntatem eius in corde
magno, & animo volenti. Adaperiat cor vestrum in lege sua, & in præceptis suis, & faciat pa-
cem. Exaudiat orationes vestras, & recōcilietur vobis, nec vos deserat in tēpore malo. Et nunc
hic sumus orantes pro vobis. Quomodo debuit fraterna charitas, ita salutauit, & imprecata
est fratribus suis Iudæis, quorum vtique cor non fuerat adapertum in lege & in præceptis do-
mini, dicens, Et nunc hic sumus orantes pro vobis. Si enim cor adapertum habuissent in lege
& in præceptis domini, nequaquam fecissent, quod erat contra legem & contra præceptum
domini, vt ædificarent templum, & altare in terra Aegypti, clauso corde & auribus malè ad-
apertis ad illam Esaiæ prophetiam. Et erit altare domini in medio terræ Aegypti. Hoc nanque
faciendo preuaricatores se constituerant legis & præceptorum domini, secundum supra me-
moratam prophetiam Danielis, qua dictū fuerat. Filij quoque præuaricatorum populi tui ex- *Danie.11.*
tollentur, vt impleant visionem, & corruant. Idcirco dicunt. Et reconcilietur vobis, & nunc hic
sumus orantes pro vobis, subaudiendum est, quia præuaricatores vel filij præuaricatorū estis,
faciendo vel habendo templum in terra Aegypti, quale dominus per Esaiam non mandauit,
nec in cor eius ascendit. Super hac re reconcilietur, aiunt, vobis.

Quænam fuerit illa tribulatio & impetus, qui venerat super Iudæos. CAP. XII.

TAliter præmisso exordio, quo manifestè beneuolentia quærebatur fratrum, qui erāt per
Aegyptum, quatenus beneuoli, attenti, & dociles fierent ad audiendum, sequitur narra-
tio. Regnante Demetrio anno centesimo & sexagesimonono, Nos Iudæi scripsimus vobis in
tribulatione & impetu, qui superuēnit nobis in istis annis. iam ante dictum est, quia ille annus
centesimus sexagesimusnonus regni Græcorum, quo se scripsisse referunt fratres Iudæi de Iu-
dæa, fratribus Iudæis qui erant per Aegyptum, quartus idemq; vltimus erat annus principa- *2.Mach.14*
tus Ionathæ fratris Iudæ, quando iam renouatum erat templum, atque emundatum à conta-
minatione, qua illū contaminauerūt gentes, atq; defensum ab impio Nicanore, qui rursus illud
contaminare voluerat, iurans atq; dicēs. Quia nisi mihi vinctum Iudam tradideritis, istud Dei

phanum in planiciem deductam,& altare effodiam,& templum hoc Libero patri consecrabo. Illo blasphemo Nicanore perempto,& deo cœli collaudato, qui locum suum incontaminatū conseruauit,habitoq; communi consilio atq; decreto, vt nullo modo dies illa absq; annua celebritate pertranseat. Nos(inquiunt Iudæi)scripsimus vobis,qui & ipsi deberis esse Iudæi, non solùm gente,sed fide Abrahæ,atq; fidelis Dauid,ad quos repromissio facta,& confirmata est in
2.Macha.1. locô quem Deus elegit,hoc est Hierosolymis. Scripsimus(inquam)vobis in tribulatione & impetu quæ superuenit nobis in istis annis. Quæ fuit illa tribulatio, vel quisfuit ille impetus? Ex quo recessit Iason à sancta terra & regno,portas succenderunt,& effuderunt sanguinem innocentem,sicut iam longè superius diximus. Hoc fuit initium dolorū,quòd Iason,qui & Iesus dictus fuerat patrio nomine,frater Onyæ pontificis,quem Andronicus rogatu Menelai interfecit.Iason,inquā,impius,& non sacerdos,sed ab impio regē fratri contra fas superpositus à sancta terra recessit. Quomodo recessit?Primùm mente volens,deinde etiam corpore inuitus ac
2.Mach.4. profugus.Cum enim illi rex ambienti,& pecunias promittenti annuisset, & obtinuisset principatum,statim ad gentilem ritum contribules suos transferre cœpit,ita incipiens, nimirum tota mente à terra sancta & regno recessit.Deinde cum in malis proficiens,multas ciuium strages dedisset,finem insidiarum suarum confusionem cœpit,& profugus abijt in Amanitem regionem.Ad vltimum in exitium omnibus odiosus,vt refuga legum.& execrabilis, vt patriæ & ciuium hostis,in Aegyptum extrusus, atq; inde Lacedæmonas profectus, tandem abiectus est insepultus. Ex quo,inquiunt,talis ille recessit, portas succenderunt, & effuderunt sanguinē innocentem.Ante recessum autem vel apostasiam eius sancta ciuitas in omni pace habitabatur,& ipsi reges & principes locum summo honore dignum ducebant, & templum maximis muneribus illustrabant.

Quare Iudæam,terram sanctam appellarunt. CAP. XIII.

MEmoriter tenendum illud,quod iam supra diximus,totam libri vel scripturæ huius seriem spectare atque intendere ad Hierosolymæ ciuitatis venerationem,templiq; quod erat in ea dignitatem & honorem singularem.Simulq; causa scienda,quam itidem supra diximus,quia mouebant eos templa,contra legem facta,vbi esse non debebant,ad illius templi similitudinem.Templum illud sanctū,sacrificia illo in templo celebrata,sancta esse & legitima, ciuitatem Hierusalem sanctam esse,vbiq; scriptura libri huius tota intentione declamat, vt dignum est,videlicet ad destruendam templorum adulterorum fiduciam, quorum alterum in monte Garizim,alterum in Aegypto fuerat ædificatum. Hac re animaduersa,non miraberis, cum sanctā terram dicant,hoc modo, ex quo recessit Iason à sancta terra.Deinde cum subiun-
2.Macha.1. gunt, Et orauimus ad dominum,& exauditi sumus, & obtulimus sacrificium, similaginem,& accendimus lucernas,& proposuimus panes.Cuncta hæc dicta sic rectè accipimus, tanquā firmissimas defensiones priuilegij legitimi pro templo iam dicto quod erat Hierosolymis. Quòd ipsorum,qui templo illi deseruiebant,fuerit,vel esse debuerit sacrificia offerre,panes proponere,&hæc faciendo exaudire illic,non in templo montis Garizim,non in templo Heliopoleos, quæ templa erant æmulationis.

Quomodo intelligendum sit, Frequentate dies scænophegiæ mensis Casleu. CAPVT XIIII.

Scænophegia. AMplius autem huc spectat id quod sequitur,Et nunc frequētate dies scænophegiæ mensis Casleu.Scænophegia festiuitas tabernaculorum erat, & hęc celebrabatur ab illo populo mense septimo,qui apud illos Theseri,apud nos October dicitur. Considerandum ergo, quomodo dicant,Frequentate dies scęnophegię, subiungentes mensis Casleu, qui apud illos
Casleu quid est mensis nonus,videlicet ab Aprili,apud Romanos autē December dicitur, eo quòd à Martio sit decimus. Aliam sine dubio scęnophegiam illis inducunt prçter illam, quam ex quo lex data est,celebrare consueuerant, vt videlicet dum ipsi in mense Casleu encęnia faciunt in Hierosolymis,id est,solennia dedicationis vel purificationis templi.Celebrent etiam illi per Aegyptum purificationem eandem,non sicut encænia,quæ ad templum vtique illorum nō pertinent,sed sicut scænophegiam. Ponamus iam huius rei de scriptura ipsa documentum. Qua die autem (inquit) templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purificatio-
2.Mach.10 nem fieri vicesimo & quinto mensis Casleu. Et cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes, quòd ante modicum temporis diem solennem tabernaculorum in montibus & speluncis more bestiarum egerant. Propter quod Thyrsos & ramos virides & palmas præferebant ei, qui prosperauit mundare locum suum. Et decreuerunt communi prçcepto & decreto vniuersę genti Iudęorum, omnibus annis agere dies istos. Manifestè dicit,quia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, causamque reddit, cur non in modum priscæ dedicationis, quam fecit Salomon, sed in modum egerint tabernaculorum, quę festiuitas agebatur (vt iam dictum est) mense septimo propter aliam rationem.

Quæ

Quæ illa causa est? Recordantes, ait, quod ante temporis diem solennem tabernaculorum in montibus & speluncis more bestiarum egerint. Claret igitur quid dicant. Et nunc frequentate dies scænophegiæ mensis Casleu. Idem enim est, ac si dicant. In modum scænophegiæ, id est, festiuitates tabernaculorum, quæ ex causa antiqua mense septimo celebrabantur, celebrate mēse nono istam quoque festiuitatem purificationis templi, quæ inde purificatio dicitur, quia cōtaminatum fuerat templum ab alienigenis. Machabæus autem & qui cum illo erant, domino se protegente, templum quidem & ciuitatem recepit, aras autem quas alienigenæ per plateas extruxerant, itemq; delubra demolitus est, & purgato templo, aliud altare fecerunt, & obtulerunt sacrificia, & incensum, & lucernas, & panes propositionis posuerunt. 2. Mach. 2. 2. Mach. 10

Quòd semel & iterum eisdem de causis scripserint, & quòd admonitio secunda austerior quàm prima sit. CAP. XV.

Secundum commune præceptum & decretum, quòd decreuerat vniuersæ genti Iudæorum omnibus annis agere dies istos, scripserunt fratribus Iudæis, qui erant per Aegyptum semel & iterum, Scilicet primum anno centesimo sexagesimo nono, deinde anno cētesimo octogesimo octauo, per hoc quod semel & iterum scripserunt annis decem & nouem inter vtrasq; vices interiectis, illud datur intelligi, quòd ad primam vicem non obtemperauerint, vtpote qui templum aliud habentes, quod (vt supra pictum est) secundū Esaiæ vaticinium, se construxisse iactabant, templum illud quod erat Hierosolymis, non ad se pertinere volebant, atque idcirco festiuitatem dedicationis, vel purificationis illius suscipere detrectabant. Proinde notandum, quòd prima admonitione sequens aliquātulum acrior sit. Nam prima vice salutatio tam dulcis est, vt animaduerti potest, per id quod dicunt fratribus Iudæis fratres Iudæi, & benefaciat vobis Deus, & meminerit testamenti sui, &c. In secunda verò fraterni nominis deest dulcedo, Diciturq; populus qui est Hierosolymis & in Iudæa, adiecto quasi cum supercilio, senatusq; & Iudas Aristobolo magistro Ptolomæi regis, qui est de genere Christorum sacerdotum, & his qui in Aegypto sunt Iudæis. Nomen quippe senatus Iudicialis intentionis est signum. Porro quis ille Iudas fuerit, non facilè ex historiis potest agnosci, nisi fortè ille sit Iudas essæus genere, qui sub illis temporibus extitit, qui (vt ait Iosephus) nunquam in his quæ prædixit mentitus est. Similiter quis iste Aristobolus magister Ptolomæi fuerit, non facile reperitur ex hystoriis, nisi quòd eum dicunt, qui est de genere Christorum sacerdotum quempiam significant fuisse de posteris vel cognatis Oniæ supra memorati, qui cum esset filius Simonis pontificis, quasi authoritate pontificali cum patrocinio prophetici præconii nimirum malè intellecti, templum ædificauerat in terra Aegypti. Aristobolus iste aliquis erat ex illius Onyæ cognatis vel posteris, eratque magister Ptolomæi regis Philometoris. Nec mirum, hominē Iudæum dici magistrum regis Aegypti, quia videlicet à diebus Ptolomæi Philadelphi, qui legem per septuaginta interpretes sibi fecit interpretari, magistros Iudæos habere consueuerant reges Aegypti.

Eadē ratione sanctā ciuitatē qua terrā sanctā esse appellatā. CAP. XVI.

De magnis, inquiunt, periculis à Deo liberati, magnificè gratias agimus ipsi, vtpote qui aduersus talem regem dimicauimus. Ipse enim ebullire fecit de Perside eos, qui pugnauerunt contra sanctam ciuitatem. Vide quomodo secundum intentionem (quam diximus) procedant dicta venerabilia, sanctam terram, sanctā ciuitatem pronūciantia, qui videlicet pulchri sermonis ornatus ab huiusmodi principio vsque ad finem ferè per omne libri corpus seruatur, sine dubio contra æmulationes illorum, qui alibi contra legem volebant habere templum vel sancta sanctorum, libenter accipimus fuisse sanctam terram, sanctam ciuitatem, sanctum locum. Nimirum propter eum, qui non aliunde, sed inde venturus erat sanctum sanctorum. Iam superius diximus, quis ille fuerit rex Antiochus, nec rursus dicere piget, quia ipse fuit, de quo circa finem primi Machabæorum libri narratio cœpta, sed non cōsummata est, quomodo contra Simonem & contra Ioannem Hircanum multa mala gesserit, qui (vt Iosephus narrat) eidem Hircanum in ciuitate inclusum septem aciebus circundederit, eosque vehementer afflixerit. Qualiter iste interierit hic scripturæ locus manifestius exprimit. Quia cum in Perside esset dux ipse, & cum ipso immensus exercitus cecidit in templo Naneæ, concilio deceptus sacerdotis Naneæ. Per omnia, inquiunt, benedictus Deus qui tradidit impios. Ista quoque gratulatio de impiorum interitu ad commendationē spectat loci sancti, & eius cuius in Aegypto similitudinem fecerant templi Dei, quòd verè solum illud sanctum deberet haberi, in quo totius apparuerit manifesta quædam Dei virtus, vindictas exigens de his quicunque inhonorassent illud: & quamuis propter peccata inhabitantium interdum accideret circa locum despectio, non tamen impunè abirent quicunque despectui locum habuissent.

Eadē ratione ignem de cælo datum, commemorari. CAP. XVII.

Narratio de igne, qui datus est, inquiunt, quando Nehemias ædificato templo & altari obtulit sacrificia, satis manifesta est, meliusq; placet si lectoris memorię nō desit causa vel intentio,

intentio, quam diximus scilicet hæc omnia tendere ad defendendum priuilegiū, ad testificandam dignitatem singularem sanctæ ciuitatis, & templi, cuius ad similitudinem factum fuerat, quòd fieri non debuerat templum in terra Aegypti. Ignis namq; qui taliter datus est, magnum & memorabile illi templo legittimæ sanctitatis testimoniū est. Et quidem narratio (sicut iā diximus) manifesta est, veruntamen propter simpliciores de ipso igne altaris aliquid dicendum est.

Qualis ille ignis fuerit. CAP. XVIII.

Leuit.6. IGnis, inquit dominus ad Mosen, in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subiiciens mane ligna per singulos dies. Et imposito holocausto desuper, adolebit adipes pacificorum. *Ignis altaris.* Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. Vndè autem iste ignis tam diligenter nutriendus, non alterius, sed sacerdotis cura & diligentia ne deficeret custodiendus fuerat datus siue acceptus? ab ipso domino nimirum magno & euidenti miraculo. Vncto namq; taber-*Leuit.9.* naculo, ritu quoque sacerdotii atque sacrificiorum iuxta præceptum domini ordinato. Hodie (inquit Moses) dominus apparebit vobis. Itē, Facite & apparebit vobis gloria eius. Subinde sequitur, Ingressi autem Moses & Aaron tabernacula testimonii, & deinceps egressi benedixerūt populo, apparuitq; gloria domini omni multitudini, & ecce ignis egressus à domino deuorauit holocaustum & adipes, qui erant super altare. Hoc cum vidissent, turbæ laudauerunt dominum ruentes in facies suas. Dignus igitur ignis quem sacerdos nutriret, quique de altari deficere nunquam deberet, & dignus locus, dignum templum, sanctumq; altare, quod tanti priuilegii manus haberet, quale vtiq; in illo templo æmulo Aegypti, nec fuit nec esse debuit. Illud obseruari potuit, vt nunquam deficeret ignis in altari vsque ad tēpora Babyloniceæ captiuitatis, quia videlicet quantæcunque tempestates eatenus exurrexerint, non tantæ fuerunt, vt necessariò extingueretur ille ignis. Nec enim ante Nabuchodonosor regem Babylonis vlla vsquam scriptura memorat, tale quippiam euenisse, vt ignis ille nutriri vel custodiri non potuerit. Vbi aūt & templum destructum, & ciuitas igne Chaldaico combusta fuit, quomodo vel in quo sacerdos curare posset, ne deficeret ignis in altari? Fecerunt igitur quod potuerunt, fidem & spem *2.Mac.1.* habentes ad Deum, secundum literæ huius sensum manifestum. Cum in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occultè abscōderunt in valle, vbi erat puteus altus siccus, & in eo contutati sunt eum, ita vt omnibus ignotus esset locus. Quid illorū fidei contemplatione pulchrius? ignem morientem qui nutriri non poterat, qui vbi nutriretur, non habebat, illi resuscitandum commiserunt, in quo est species resurrectionis mortuorum. nec eos fefellit spes. Quomodo?

Eadem ratione miraculum ignis, & Nehemiæ orationem commemorari.

CAPVT XIX.

CVm præteriissent multi anni & placuit Deo, vt mitteretur Nehemias à rege Persidis: nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem, & sicut narrauerunt nobis, non inuenerūt ignem, sed aquam crassam, &c. Manifesta narratio, manifestum *Ibidem.* diuinæ prouisionis indicium, multumq; pertinens ad causam sæpedictam, & semper memoria tenendam, quam & pulchrè hæc litera recitauit, dicendo sic: Et idem ignis qui datus est, quando Nehemias ædificato templo & altari, obtulit sacrificia. Neque enim Nehemias templum & altare ædificauit. Iam quippe illud ædificauerat dux Zorobabel & sacerdos Iesus filius Iosedech antequam mitteretur Nehemias à rege persidis, sed muros ciuitatis iste reædificauit. Cum igitur ita dicunt quādo Nehæmias ædificato templo & altari obtulit sacrificia, subauditur promurorum peracta reædificatione, proculdubio hæc interpositio, ædificato templo & altari, cōmendatio est templi sæpedicti, quod solum illud sanctum atq; legittimum fuerit, cuius in altari & ante Babylonicam captiuitatem ignis iste perpetuus extitit, & post captiuitatem tanto miraculo recuperatus est, quod verè inter cæteras authoritates testimoniorum, quibus templum illud fuisse constat illustratum, magnum atque præclarum fuit. Quale enim fuit, ligna & sacrificia superimposita, itēq; lapides magnos aqua perfundi, magnūq; de contrario elemēto ignem accendi? Ad eandem spectat intentionem quod dicunt, & Nehemiæ erat oratio hunc habens *2.Mac.1.* modum, Domine Deus omnium creator, &c. Inter quę est illud notandum. Et cōgrega dis-*Deu.17.* persionem nostram & constitue populum tuum in loco sancto tuo, sicut dixit Moses. Quomodo enim dixit Moses? Cum, inquit, fuerit constitutus rex, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Aegyptum equitatus numero subleuatus, pręsertim cum dominus pręcepe-*Deu.12.* rit vobis, vt nequaquam per eandem viam reuertamini. Nec illi in Aegyptum fuerant reuersi. Item dixit Moses, Non facietis in domino Deo vestro, sed ad locum quem elegerit Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis & offeretis in illo loco holocausta & victimas vestras. Locus vtique, quem elegerit, dominus erat Hierusalem, sicut scriptura narrat. Cùmque extendisset manum suam angelus domini super Hierusalem, vt disperderet eam, misertus est dominus, & ait angelo percutienti,

Sufi-

Sufficit nunc, contine manum tuam. Erat autem angelus domini iuxta aream Areuna Iebusæi. Venit aūt Gad & Dauid in die illa, & dixit ei: Ascende, constitue domino altare in area Areuna Iebusæi. At illi in Aegypto immolabāt. Vide igitur, quàm subtiliter, quàm moderatè conuentant illos, & arguant vt legis præuaricatores, ex illa oratione Nehemiæ dictum ita recensentes. Constitue populū in loco sancto tuo, sicut dixit Moses. Nimirū locum Dei sanctum Hierosolymis esse volētes, cōtra cuius electionē locus in Aegypto præsumptus sanctus vtiq; esse nō posset. Diem illum siue sacrificium illud appellauit Nehemias Nepthar, quod interpretatur purificatio, quæ alia vel alterius rationis erat, quàm purificatio mensis gesleu, de qua supra diximus, quam appellabant purificationem templi. Istam verò diem ignis, qui videlicet dies, cuius mensis, quotus fuerit, non oportuit illis annunctari, quia sciebant, & olim celebrauerant. a.Reg.24.

Eadem ratione tabernaculi & arcæ commemorationem, atque excusationem factam.

CAPVT XX.

NArrationibus tam veris, locum electum, templum sanctum atque legitimum decertātes non potuisse illos habere in terra Aegypti, sed haberi in Hierosolymis nōnihil sibi deesse sentiebāt, quia videlicet tabernaculum & arcam & altare incensi, quod fecit Moses, non habebant. Profectò æmulis ipsorum, scilicet Iudæis habentibus suum in Aegypto templum, hoc videbatur, quod gloria magna translata fuisset à Hierosolymis, tanquā ratio nulla esset vel esse posset alia sufficiens ad commendandam vel præferendam dignitatem tēpli Hierosolymitani, quoniam non habebāt illa insignia, tabernaculum. & arcam, & altare incensi. Super illo quasi gloriæ detrimento consolantur semetipsos, sic inferendo. Inuenitur autem in descriptionibus Hieremiæ prophetæ, quòd iussit accipere ignem eos qui transmigrabantur, vt significatum est. Erat autem in ipsa scriptura, quomodo tabernaculum, & arcam iussit propheta diuino respōso ad se facto comitari secum, vsquequo exiit in montem, in quo Moses ascendit, & vidit hæreditatem Dei, & veniens Hieremias inuenit ibi locum speluncæ, & tabernaculum & arcam & altare incensi intulit illuc, & ostium obstruxit, & dixit, quòd ignotus erit locus, donec cōgreget Deus congregationem populi, & propitius fiat, & dominus ostendit hæc, & apparebit maiestas domini, & nubes erit, sicut & manifestabatur Mosi, & sicut cum Salomon petiit, vt locus sanctificaretur magno Deo. Manifestabat hæc, & vt sapientiam habens, obtulit sacrificium dedicationis & consummationis templi, sicut & Moses orabat ad dominum, & descendit ignis de cælo, & consumpsit holocaustum. 2.Mach.2.

Quomodo, quæ de tabernaculo & arca dicta sunt, intelligi debeāt. CAP. XXI.

COnsolatio hæc oportuna tunc extitit, magnam pro Dei legitimo templo, quod erat Hierosolymis, superexaltans coronam spei; ne vel propter hoc, quod non habebat tabernaculum & arcam & altare incensi, videretur Aegyptio templo non posse præferri. Veruntamen quoniam in descriptionibus Hieremiæ prophetæ (quas nunc habemus) dixerunt hæc inueniri. Si dignitatem vel maiestatem consideres spiritus sancti, qui loquebatur in prophetis, quorum de nobilissimis & præcipuis Hieremias vnus extitit. Magna quidem in litera sonat gloria illius templi manufacti, sed multò maiorem in spiritu prophetiæ præsentis homo quicunque spiritualis. Denique homo animalis Iudæus, cuius circuncisio non in spiritu, sed in sola carne cōsistit, hoc putat Hieremiam dixisse, quod Iudæorum, qui in omnes gentes captiui ducti sunt, congregatio debeat fieri, nescio quo tempore, templumq; illud cum ciuitate restitui, cum tali nube apparente qualis erat vbi Moses legem accepit, & qualis vbi Salomon ædificatum templum magno Deo dedicauit. Nos autem post illud tempus, quo hæc scripta sunt, post victoriosa prælia Machabæorum, nullam scimus populi Dei congregationē, præter illam quam idem spiritus, qui loquebatur in prophetis, nobis in euangelista Ioanne depromit. Quia Iesus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Tunc vtique apparuit gloria Dei, gloria filii Dei cum resurrectione mortuorū effulgētis & extunc est nubes, sicut manifestabatur Mosi, vt legem accepit, & sicut fuit nubes, vbi Salomon templum domini ædificauit. Nubes, inquam, extunc est similiter, scilicet cæcitas Iudæorū, cuius in prodigium factæ sunt illæ nubes, vsque ad illud tempus, ignotum erit (ait Hieremias) vbi sit tabernaculum & arca & altare incensi, id est, non cognoscetur à populis vel gentibus, quorum vel qualium exemplaria cælestium illa fuerunt. Ioan.11.

Qualicunque sensu Hieremias illa scripserit, Iudæos suo proposito adaptasse.

CAPVT XXII.

DIcit aliquis, putas ne ipsi qui scripserunt, vel etiā illi quibus scripserunt hunc prologum, ita vt tu nunc dicis, & sicut nunc Ecclesia Christi intelligit, prophetica Hieremiæ dicta intellexerunt? Ad hæc, inquam, Putas ne Iudæi, qui de regione Iudæa scripserunt, aut Iudæi per Aegyptum, quibus scripserunt prophetæ fuerunt, aut propheticum intellectum habuerunt?

Si pro-

Si prophetæ fuerunt, aut intelligentiam prophetici spiritus habuerunt, nimirũ ea quæ sub velamine legalis, aut propheticæ literæ latebant, intellexerũt. Quid voluerit constructio vel ritus tabernaculi, quid significauerit altare incensi, quid arca, quid propitiatorium, quid duo Cherubim, quid prorsus vel quale fuerit illud, quod intendens dominus ad Mosen: Inspice (ait) & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstraui. Sed non erant prophetæ in diebus illis ferè, ex quo reædificatum est templum post captiuitatem Babylonicam. Et nouissimus duodecim prophetarum Malachias, quem ipsum Esdram fuisse dicunt Hebræi, prophetauit. Hinc in primo libro Machabæorum scriptum est: Et facta est tribulatio magna in Israel, qualis nõ fuit,
1 Mac.10 ex die qua nõ est propheta visus in Israel. Igitur quomodocunq; intellexerint illud, quod inueniri dixerunt in descriptionibus Hieremiæ prophetæ, vel ipsum Hieremiam dixisse de populi congregatione, de maiestatis domini apparitione, vel futura nube secundum similitudinẽ nubis, quæ in monte Sinai manifesta est Mosi, quæ vel Salomoni in dedicatione templi. Nos in præsenti scriptura scribentium teneamus intentionem, quia facta hæc vel dicta Hieremiæ fratribus, qui erant per Aegyptum, habentibus templum non legitimum, scripserunt ad sumet competentẽ consolationem, quod videlicet loci vel templi dignitas, non idcirco minor videri deberet, quod eo tempore tabernaculum & arcam & altare incensi non haberent.

Eadem ratione, qua superiora, orationem Mosi, & ignem de cælo datum.

CAPVT XXIII.

QVod tandem subiungitur. Sicut & Moses, orabat ad dominum, & descẽdit ignis de cælo, & consumpsit holocaustum. Dixit Moses: Eo quod non sit mundatũ, quod erat pro peccato, & consumptũ est, ad idem respicit, scilicet ad testimoniũ sanctitatis vel sanctificationis, quod templum illud iure sanctum habendum fuerit, in quo constabat peccata consumi igne, qui diuinitus datus est, sicut & quando Moses orabat. Neq; enim minus miraculi fuit in eo, quòd de aqua super sacrificium aspersa magnus accensus est ignis, quàm in eo quòd Mose orante, à domino egressus est ignis, & holocaustum consumpsit. Cælesti authoritate defensum esse volunt, nihil minus sanctitatis vel dignitatis, illi templo, quàm Mosi ascribendum fuisse tabernaculo. Quod aiunt, dicit Moses, Eo quòd non sit mundatũ, quod erat pro peccato, & cõsumptum est, idem est ac dicant: Sacrificium quod erat pro peccato, cur nõ comedebatur, sed comburebatur, videlicet quia non erat mundatum, cum esset pro peccato, quia sicut immundum est peccatum, ita quod erat pro peccato sacrificium, non pertinebat ad esum sicut hostiæ pacificorum, congruumq; erat totum illud cremari, sicut opus habemus peccatum nostrũ sancti spiritus igne comburi. Et hoc dictum à Mose non ociose, secũdum sæpedictam intentionem suam, memorant, videlicet, vt constet templum factum esse in quo peccatum consumitur, ipso igne dato diuinitus, & sacrificium pro peccato. Finis tandem nobis iam sit huiuscemodi tractatus in litera proœmii, quod mihi explanandum imposuisti, quod si vtiliter vtcũque factum est, tu quoq; gratiam benedictionis recipere debes ab omnibus, quibus hoc vtile visum fuerit, quia monitor atque exactor fuisti.

Quàm multi hostes verbi Dei velociter sicut vmbra transierint. *CAP. XXIIII.*

INterea saluus atq; intemeratus permanebat thesaurus patris Abrahæ, thesaurus Dauid fidelis, scilicet verbum promissionis, quod sub iuramento Deus verax super illos thesaurizauit. Stabat enim locus & gens vndè oportebat illud adimpleri. Generatio præteribat, & generatio adueniebat: ipse autem cui veraciter dicitur, Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient,
Psal.102 in proposito suo permanebat. Anno illo, quo (vt iam dictum est) fratres qui erant Hierosolymis, & in regione Iudæa scripserunt fratribus, qui erant per Aegyptum. Anno, inquam, centesimo octogesimo octauo, Ioannes cognomento Hircanus locum & gentem regebat, & ille annus principatus eius vndecimus erat, vbi tunc erant, qui locum & gentem illam tantis odiis persequentes exterminare voluerant, velociter sicut vmbra trãsierant, alius post alium diuersis cladibus moriẽtes, quorum interitus velocitatem si consideres, rectè dicas, quia in generatione vna nomen eorum deletum est. Vna quippe generatio Machabæorum vix exacta fuerat, principatum agente suique principatus annum habente vndecimum Hircano, cuius per patrem Simonem, patruosque Iudam atque Ionatham, locũ & gentẽ Deus reseruauerat, & tam multi reges aduersariorum successim decesserant infra annorum paulo plus, quã quadraginta spacium. Denique post radicem peccatricem, scilicet Antiochum Epiphanem, qui sine manu cõtritus est, filius eius Antiochus Eupator decessit, pòst Eupatorem patruelis eius Demetrius filius Seleuci, post Demetrium Alexander filius Antiochi, post Alexandrũ Demetrius filius Demetrii: deinde Tryphon tyrannus regni, qui Ionatha & Antiocho adolescente filio Alexandri dolo interfectis diadema sibi imposuit, deinde Antiochus filius Demetrii, qui in templo Naneæ cecidit. Septem fuerant, iamq; non erant, nimirum cito deleti in vna (vt iam dictũ est) generatione Machabæ-

chabæorum,& benedicebatur Deus,atq; laudabatur secundum Psalmistam dicentem. Inimici vero domini mox vt honorificati fuerint,& exaltati,deficientes quemadmodũ fumus deficient. *Psal.36.*

Quare Deus populo cætera regna subijcere noluerit. CAPVT XXV.

NOn poterat hic Deus terribilis, qui tam citò abstulit spiritum principum, & auxilio tam paruulo subleuauit gentem & locum, non poterat hoc facere verbum Dei, verbum Deus vt gens sua, locus suus, regnis omnibus imperaret? quomodo regnum Græcorum paulo ante ab Alexandro Macedone dominabatur? Non poterat istud efficere, vt regnorum mundi caput Hierosolymis haberetur, seu Machabæis vincentibus, seu anterius regnante Dauid, quem electione sua, secundum cor suum regem posuerat Deus? Poterat planè, si voluisset de huiusmodi curare, plus quàm exigebat propositũ ipsius. At verò propositũ eius non erat, vt beati viri suæ benedictionis hæredes in ista valle lachrymarũ, in isto loco, qui positus est eis ad flendum & esuriendum, & ad sanctæ paupertatis studiũ, iã subsilirẽt in equis & curribus, & in gentibus more regum gentium potestatẽ haberent, aut dominarentur. Sed quid erat in proposito eius? nimirum sanctos eius & electos omnes in hoc mundo peregrinos esse vel exules, & expectare regnum eius, cuius rex vel imperator ipse Deus & dominus est. Bene igitur secundum hoc propositum suum contentus fuit Deus, tantillum suis præbere auxilium, quatenus inter gentes gens vnica, & locus vincus conseruaretur, donec ex ea Dei veritas, id est, verbum promissionis adimpleretur. Vltra cautelam hanc vel prouidentiam, gentem exulem, filios peregrinorum Abrahæ, Isaac, & Iacob, cur exaltaret, causam non habuit rex humiliũ Deus, gentibus siue nationibus gentium, reges autem regum imperatores habentibus, satis fuit illi genti loco illi prouidere reges aut principes, vt fuit Dauid, vt fuerunt isti Machabæi, qualium prælijs aut victorijs non quæreretur, vt vlla fieret pressura mundi, sed vt defenderetur gens vndè esset ventura salus mundi. Regnum autem & imperium gentis illius super omnes gentes, quando vel quo tempore consurgeret, prouidebat, sedens in throno ille apud Danielem antiquus dierum, qui venturo de illa gente filio hominis iam porrigebat regnum & potestatem, vt omnes populi, tribus, & linguæ seruiant illi in æternum.

Machabæos societatem cum Romanis inire non debuisse, & quare tam cita morte sublati fuerint. CAPVT XXVI.

SVb obscurum quiddam fratribus victoriosis in medio suæ claritatis accidit, Iudæ, Ionathæ, atq; Simoni, quòd videlicet victorijs clarificati, vltro miserunt societatem & amicitiam statuere cum Romanis potentibus & famosis, quamuis super hac re non culpet eos scriptura, res gestas continens ipsorum, nihilominus tamen animaduertere promptum est, nõ fuisse tutum coram Deo, neq; lege concessum Iudæis, vt expeterent amicitias gentium, veruntamen sicut fuerunt in vita sua, ita & post mortem gloriosi sunt, quia si quid pulueris, aut puluere vanitatis taliter admiserunt, omnino deletum est, cita subsequente morte singulorũ. Deniq; Iudas primus miserat Romam, constituere cum illis amicitiam & societatem. Et interea Demetrius rex post casum Nicanoris & exercitus eius, apposuit Bachidem & Alchimum rursus mittere in Iudæam, & in illo prælio cecidit ille potens, qui saluum faciebat populũ Israel. Deinde Ionathas Romam miserat, statuere & renouare cum illis amicitiam, & postmodum à Triphone dolis circumuentus atq; occisus est. Similiter Simon miserat, cum illis renouare amicitiam, nec multum post à genero suo Ptolomæo per insidias interfectus est. Tales euentus, singulorum fines obscurare videntur, quòd videlicet in eo sibi cœleste diminuerint auxilium, dum quærunt ab hominibus seculi, quasi pacis & securitatis firmamentum. Porro diligens animus causam aliam libentius arbitratur, scilicet quòd idcirco taliter in breui decesserint, quia sicut de sanctis dicit Apostolus: Quibus dignus non erat mundus. Ita & talibus ac tantis ducibus, vt diu permanerent, tunc temporis dignus non erat ille populus, vtpote iam quasi senex atq; delirus penè totus, præter paucos iustos, nimium refrigescens à diuinæ religionis cultu. Inde post Hircanum, Simonis filium, ducem habere meruit Hircani filiũ Aristobulum, matris & fratris interfectorẽ, deinde fratrem eiusdem Aristobuli Alexandrum & ipsum parricidam, multæq; plebis Iudæorum homicidam, deinde filios eiusdem Alexandri Hircanum & Aristobulum, qui principatũ dira contentione lacerauerunt, multò post Herodem genere alienum, crudelitate præcipuum, totiusq; homicidij domestici atque publici signiferum, mortisq; satellitem, sempiternæ perditioni destinatum. Beata igitur sors illorum, qualemcunq; habuerint mortis euentum. *1.Macha.7.* *Heb.11.*

Nam corpora eorum in pace sepulta sunt, & viuent nomina eorum in æternum. *Ecclesi.44.*

DECIMI LIBBRI FINIS.

L RVPERTI

gulorum. Putare, quòd de multitudine creaturarum vel spirituum creandorum haberet emergere quispiam, qui conaretur cassare propositum tam bonum, vndè & meritò draco magnus, serpens antiquus diabolus, & satanas, & econtra mente tractare, qualiter illi foret illudendum per ipsum verbum, quod erat apud Deum, cum quo habebat consilium suum antiquum, & su per draconem illum decernere, quod nullus infirmare posset æterni iudicii decretum. Ibi iam eiusdem sapientiæ deliciæ cum filiis hominum, & cum angelis quidem, sed maximè cum filiis hominum, quia nusquam angelos, sed semen Abrahæ, id est, humanam naturam apprehendere habebat, vt nunc factum est. Vndè & apostolica congaudet fides, dum dicit: Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Inde nunc nobis in laudem victricis veritatis Dei, sermo cœptus peragendus est. Hebr.2.

Inuocat sapientiam, interim adaperiens quid sit, Noli regibus dare vinum, sed his qui amaro sunt corde. CAPVT IIII.

Inuocata adsit eadem sapientia, quoniam susceptæ materiæ nunc instat pulcherrima pars. Inuocata adsit, & inter eos me computet, quibus vel qualibus vinum ad bibendum dandum esse iudicat. Noli (inquit) regibus ò Lamuel, noli regibus dare vinum, quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas, ne fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorũ pauperis, da siceram mœrentibus, & vinum his qui amaro sunt animo, bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris non recordentur amplius. Quale namq; est vinum, quod si detur ad bibendum regibus, facit eos obliuisci iudiciorum, & mutare causam filiorum pauperis. Si autem detur mœrentibus, facit eos obliuisci egestatis suæ, & doloris non recordari amplius. Profectò quomodo parabola est, mysticè iuxta parabolarum leges intelligenda est. Vinum ergo istud, sermo sapientiæ vel sermo scientiæ est, quod si detur regibus, id est superbis, apud quos vtiq; regnat ebrietas, id est, quos scientia inflat, obliuiscuntur iudiciorum, & mutant causam filiorum pauperis, id est, malè examinant sensum scripturarum, dum per contentionem sua defendunt, & nulli cædere volunt, & ab aliis bene dicta, qui sunt filii pauperis, id est, humiles secundum Christum, amatores veritatis, vanæ gloriæ deputant & præsumptioni. O ergo Lamuel, quod interpretatur, in quo Deus. O Christe, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, noli talibus scientiæ tuæ dare vinum, sed da mœrentibus, id est, humilibus, & his, qui pro eo, quòd paupertatis & peccatorum humilem conscientiam habent, amaro sunt animo. Cum enim talibus datur vinum hoc, lætificat cor eorum, & quadam obliuione bona obliuiscuntur egestatis suæ, confortati ab Apostolo dicente: Quia quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret. Et nobis ergo si dederis vinum, nos quoq; confortati totius egestatis nostræ obliti, nec vltra memores doloris vel tristitiæ seculi, sapientes, fortes, & nobiles reges terræ, & principes qui astiterunt aduersus dominum, & aduersum Christum eius, putantes se infirmare posse decretum Dei, posse auertere extentam manum domini, stultos infirmos fuisse, atq; ignobiles, declamabimus in laudem victoriæ verbi Dei, prosequentes currum triumphalem tanti victoris.

Vinum. Lamuel. 1.Cor.3.

Sextum caput draconis, cui simile fuerit, dici non posse. CAPVT V.

De singulis capitibus draconis, quales qualiumve ferarum similes habuerint facies, demõstrari potuit, cum sanctæ scripturæ testimoniis. At verò de isto capite sexto valde ruso, qualis vel cui bestiæ similis in eo facies fuerit, demonstrari non potest, quia scriptura non dixit, vbi Daniel visionem quatuor bestiarum vidit, de futuris hoc tantùm ait. Bestia terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atq; comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans, dissimilis erat cæteris bestiis, quas videram antea. Dixit quòd cæteris bestiis, quas viderat antea, ista erat dissimilis, scilicet leænæ, vrso, atq; pardo, & non dixit similem fuisse alicui bestiarum, quæ præter illas multę sunt. Terribilem eius fortitudinem terribiliter expressit, dicendo. Dentes ferreos habens magnos, per quos nimirum intelligimus Romanæ potentiæ cõsules, siue imperatores bellicosos atq; fortissimos, & exercitus in præliis sæuera districtione, districta sæueritate ordinatos. Vt interim nunc taceam de gentibus cęteris. Gentem Iudęam bestia ista comedit atq; comminuit, & reliqua pedibus suis conculcauit, quia locum destruxit, & gentem percussit in ore gladii, & eos qui reliqui fuerunt in captiuitatem, vendidit, atq; dispersit. Non proinde Romanum imperium vnum fuisse cognoscimus, ex capitibus draconis rufi, quia iustam fecit, quamuis nesciens, vindictam sanguinis Christi, sed quia potestas eiusdem imperii Christum occidit, & martyres Christi, proinde magnum caput extitit inter omnes impios, qui tunc viuebant, & erant vtique corpus vel membra diaboli. Dani.7.

Quòd Hebræi putant de sexto capite dictum: Exterminauit eam aper de sylua, &c. ineptum esse CAPVT VI.

Psal. 79. HEbræi, quod in Daniele tacitum est, in Psalmo dictum putant. Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Quartam illam terribilem bestiam similitudinem apri vel singularis feri fuisse autumant. Huic opinioni illud repugnans esse videtur, quòd illi bestiæ terribili cornua asscribuntur. Habebat (inquit) cornua decem. Considerabam, & ecce cornu aliud paruum ortum est de medio eorum, &c. Hoc (inquam) repugnare videtur. Denique aper cornua non habet. Itaque bestiam illam existimare vel dicere fuisse aprum, sic arbitramur fuisse incongruum, sicut Delphinum syluis appingere, fluctibus aprum. Simul & hoc animaduertendum, quia regna Persarum & Medorum, quæ in eadem visione significata sunt per vrsum, & pardum, in alia visione, quæ ostensa est de futuris regibus eorundem regnorum, qui videlicet reges per cornua significari debuerunt, per aliorum facies animalium demonstrata sunt, scilicet arietis & hirci, quibus cornua naturæ dono constat attribui, igitur quod scriptura tacuit de nomine quartæ bestiæ, nobis quoque tacitum sit, vt quicquid ferocius in bestiis cogitauerimus, hoc Romanorum formidolosum imperium intelligamus.

Danie. 7.

Quomodo bestia quarta de mari ascenderit, & sextum caput draconis in ordine constituerit. CAPVT VII.

BEstia hæc terribilis de mari quomodo venit? Quomodo de mari ascendit? quomodo ante mulierem, quæ erat paritura in illa septem capitum draconis cruenta serie caput istud constitit? Nimirum per magnas atque inenarrabiles discordias, per bella ciuilia, bella plus quàm ciuilia. Discordiæ spiritus, quem hæc bestia spirauit, mundum vexauit, gentes afflixit, ciuitates & regna cædibus cruentauit, terras ferè omnes Europam & Aphricam atque Asiam suo, gentiumque ferè omnium sanguine compluit. Sunt historiæ, legant qui volunt tragœdias generis humani, labores mundi, verè (vt ait Iohannes) in maligno positi. Quod satis ab eiusmodi effectis claruit, & clarum est legenti atque intelligenti. Nos ad illam insaniæ partem summam tendimus, qua aduersus sæpe dictam & sæpe dicendam mulierem in vtero habentẽ sese erexit, dentesque suos ferreos præparauit caput istud, vt cum peperisset, deuoraret filium eius.

Mundus in maligno.

Herodem patre Idumæo, matre verò Arabica natum, à senatu Romano, regem Iudææ decretum fuisse. CAPVT VIII.

IMperante Augusto Cæsare, centesima & octogesimaquarta Olympiade, consulibus Caio Demetrio, & Caio Asiano, Herodes à Romano senatu gratia Cæsaris Augusti, & fauore Martii Antonii rex Iudææ decernitur, non erat genere Iudæus, imò patre Idumæus, & matre Arabica progenitus. Nicolaus tamen Damascenus (vt meminit Iosephus) ait, patrem huius Herodis Antipatrem, genere nobilissimum Iudæum fuisse, ex illis, qui ad Iudæam de Babylone reuersi sunt. Hæc autem, inquit, id est, refert ad gratiam Herodis filii eius, quem regem Iudæorum contigit fieri, cum non esset regii, sed nec Iudaici generis. Nam Antipater genere Idumæus extitit, quique multas possidens pecunias, totius Iudææ potestatem, & tuitionem à Cæsare accepit, amicus Hircano regi & sacerdotum principi. Sed cum tardum & segnem Hircanum vidisset, priorem filium suũ Phaselum, ducem in Hierosolymis, secundũ verò Herodẽ Galileæ tutorem ordinauit, qui postmodũ (vt iam dictũ est) ad regnũ peruenit. Prædixerat de illo quidã in concilio vir iustus nomine Samæus, præsente Herode, cum pro crimine fuisset vocatus, stareture purpura circundatus armisque stipatus. Vos (inquit) vel legem accuso, qui tantùm ei licentiam dedistis. Scitote quod is quem nunc propter Hircanum vultis absoluere, quandoque nos & ipsum regem torquebit. Nihil autem hęc dicendo mentitus est. Nam Herodes cum regnũ cœpisset, omnes in concilio tunc inuentos cum ipso Hircano occidit.

Herodes.

Discordias inter senatũ & populũ Iudaicũ, Herodi regnũ peperisse. CAP. IX.

DIscordia summa, discordia cruenta, tam Romani Senatus, quàm Iudaicæ gentis regnum illi peperit. Denique cum Caius Cęsar, & magnus Pompeius totius orbis viribus confligũt, & in Iudęa fratres Hircanus & Aristobulus de principatu atrociter contendunt, Antipater potens, & (vt iam dictum est) multas pecunias possidens, dum in Iudęa fauet Hircano iustiori quidem, sed segniori, & in Romana republica multis obsequiis, pluribus impensis, mercatur gratiam Cęsaris iam victoris, victumque Pompeium vsque in Aegyptum persequentis, magnã sibimet Iudęę potestatem promeruit, & apud victricem Romanorum partem Herodi filio viam ad regnum obtinendum magnis meritis aperuit. Sciendum quoque, quòd per illam Hircani atque Aristobuli discordiam, templum in Hierosolymis semel, & iterum magna cum calamitate violatum fuit. Primò namque Pompeius Aristobulum victum habens, ciuitatẽ aggressus, contra socios Aristoboli, & per seditionem in ciuitate receptus, templum irrupit commota atque cadente maxima turre, per quam aperta parte templi hostes irruperunt, & omnia Iudęorum cęde completa sunt. Quidam enim occidebantur à Romanis, alii verò semetipsos occidebant, & ita ceciderunt vigintiduo milia Iudęorum, Romanorũ verò perpauci defuncti sunt.

Nec verò parua in templo commissa sunt, dum ea quę priori tempore inuisibilia vel inaccessibilia erant, adiisset Pompeius, & cum eo non pauci vidissent, quę non liceret nisi sacerdotibus intueri. Deinde cū (vt iam dictū est) Herodes regnum cœpisset, & Antigonus Aristobuli filius ciuitatem teneret, idem ciuitas passa est, & in templo multi perempti sunt, Herodi annitentibus Romanis. Et hęc passio Hierosolymorum ciuitati contigit (ait Iosephus) Marco Agrippa & Callidio consulibus, centesima & octogesimaquinta Olympiade, tertio mense in celebratione ieiuniorum, tanquam reuersa calamitate, quę sub Pompeio Iudęis illata est. Nam extunc eodem die captiuitatis viginti & septem anni fuisse noscuntur, cum adhuc obsideretur ciuitas ab Herode & Sosyo legato, persuasit Samæus supradictus populo, vt Herodem acciperet, dicens propter peccata eum non posse deuitari.

Neq; sceptrū, neq; ducē de Iuda auferendū, donec veniret Christus. CAP. X.

CVm igitur alienus Herodes per tantas, tamq; cruentas, quas commemorare libuit, discordias, regnum cœpisset, tempus erat, vel promissionis suæ verbū verax Deus adimpleret. Sic enim fuerat prædictum. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmoribus eius, donec veniat, qui mittendus est. Qui mittendus erat, ipse est qui venit Christus, in quo semine tuo (ait Deus ad Abraham) benedicentur omnes gentes, sicut ibidem à Iacob subiunctum est. Et ipse erit expectatio gentium. Ecce autem veraciter ablatum erat sceptrū de Iuda, & de fœmoribus eius, quando Herodes alienigena regno fuit intrusus, qui & occidit omnes, qui regij generis videbantur esse, & ipsum Hircanum, cuius lenitate & mansuetudine fuerat prouectus. Vt igitur iustificaretur Deus in sermonibus suis, iam illud semen, quod Abrahæ promissum fuerat, & cū iuramento repromissum, quod itidem Dauid iuratum fuerat, venire oportebat, nec longius differri, quoniam sceptrum de Iuda sic ablatum erat, & dux de fœmoribus eius ita defecerat; vt contra legem Iudæorum, rex, imò tyrannus, sederet in regno, homo alienigena, prædo, aduena, extraneus, homicida.

Præter Zachariam, Elisabeth, Simeonem, & Annam prophetissam, multos fuisse, qui aduentum Christi expectarint. CAPVT XI.

QValis putas tunc mens, habitis iustis animabus, erat? Quos autem illius temporis iustos esse dixerim, nisi illos, qui fidēm & spem siue expectationem habebant promissionis ad Abraham, promissionis ad Dauid, iuramenti ad Abrahā, iuramenti ad Dauid, qui videlicet Dauid fidelis, Deum fortiter tenens, miserere mei, dixit, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris? Talium vnus vel notissimus de tempore illo Symeon nobis extitit, *Psal. 50.* qui in hac fide declamando & requirendo veritatem Dei, veritatem promissionis, in qua Deus maior homine, sponte hominibus iurauit, responsum accipere meruit non visurum se mortem, nisi prius videret Christum domini. Nunquid illo tempore solus promissionis eiusdem Symeon expectator extitit? Erant vtiq; & Zacharias & Elisabeth ambo iusti, erat & Anna prophetissa, erant & Ioseph & Maria. Dicam adhuc, Nunquid quia solos istos notos nobis euangeliū fecit, nullus præter istos erat, qui expectaret fidē & victoriā Dei, vt in sermonibus suis iustificaretur, *Luca 2.* & vinceret cum iudicaretur? Vtiq; quamuis Herodianæ malitiæ nubes horrida cœlum obscuraret, non paucæ in cœlo erant stellæ, luminis eiusdem claritate fulgentes, eiusdem fidei pulchritudine lucentes, & promissionis effectum suspirantes, clamabant animæ multę, quatenus in sermonibus suis verax & fidelis Deus appareret. Existimo, quòd mulier illa in vtero habens, vt sæpe dictum est, nullo vnquam tempore magis parturiēdo clamauerit, nunquam magis vt pareret cruciata fuerit. Noli autem viuentes in corpore fideles illius temporis homines solos debere intelligi corpus illius, quam diximus mulieris in vtero habentis, imò vniuersa dierum, vel seculorum ecclesia, quando erit ab origine mundi progenita omnis multitudo animarum fidelium, tam in carne degentium quàm deposito carnis onere, apud inferos beatā spem expectantium, huiuscemodi desiderij clamores emittebat, & hæc vniuersitas propter vnam eandemq; expectationem, vna mulier in vtero habens existebat.

Neque demonstrando, neque narrando, Christum pro dignitate indicari posse. CAPVT XII.

QVid iam dicendum, nisi quia mulier illa peperit filium masculum? Hoc autem dicendo quomodo cupit animus immorari, & esse in contemplatione quasi magnæ, imò veraciter magnæ festiuitatis, & triumphalis gaudij, pro eo quòd Deus, qui promiserat hoc semen benedictionis, verax apparuit, & quo se impendet? Quam in partem sermo noster sese aptabit, in demonstrationem, aut in narrationem? Si in demonstrationem se verterit, si partum illum, si filium vel masculum illum demonstrare voluerit, hoc tale est hobie, ac si meridiano tempore, cœlo sereno, sole clarissimo, fulgente in ascensu sui summo, digitum quis intendat oculos

Esa.11. habenti & videnti, dicatq; illi. Vide, ecce sol. Scriptum est enim. In sole tabernaculum suum. Si autem vertat se in narrationem, veremur esse superflui, quoniam noui nihil dicturi sumus, quoniam non apud ignotos hæc dicta vel scripta deponimus, non ad ignaros, vel cum ignaris ista conserimus. Vertat igitur se tota intentio sermonis ad iocunditatem, & aliquantulam cum iocunditate nitatur habere dignitatem, quatenus & ipse sermo plena fide, pleno fundatur ore, cũ gratia humilitatis necessariæ, vt quisquis illa legere dignabitur, delectetur, atq; iocundetur propter laudem talis filii, propter honorem tanti masculi, & propter gloriam Dei patris, & honorem spiritus sancti, de quo illa beata mulier concepit hunc & peperit. Ista sermonis iocunditas risum habeat illum, quem nomine suo Isaac significauit, beatæ senectutis & emeritæ fidei filius, qui typus filii vel masculi huius extitit, quem decrepita mater, scilicet antiqua ecclesia, pariens per vterum Mariæ virginis, veraciter dicere potest, semperq; dicit, ac dicet. Risum mihi fecit Deus, quia talis filius verè matri suæ risus est æternus. Dignitatem de prophetica sancti spiritus facultate mutuabimur, de propheticæ gratiæ plenitudine sumemus, vbi vates eximius Esaias loquitur contra superbiam Assur.

Quòd per Esaiam dictum est: Egredietur virga de radice Iesse, quomodo sit intelligendum. CAPVT XIII.

Esa.11. ET excelsi statura succidentur, & sublimes humiliabuntur, & subuertentur condensa saltus ferro, & libanus cum excelsis cadet. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cõsilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Ecce qualis oppositio. Perspice condensa saltus, & libanum cum excelsis, inde virgam cum flore suo. Quãtum est virga vna florifera, comparatione saltuum condensorum, & montis Libani cum excelsis suis, quæ robore magno vel alta sunt, vtputa ligna cedrorum. Attamen quantum valent condensa saltus, & Libanus cum excelsis, comparatione virgæ huius, & ascendentis de illa floris? Siquidem condensa saltus ferro subuertuntur, & Libanus eum excelsis cadet. Hæc autem virga & flos eius totum suscepit, totum portat supernæ maiestatis pondus, & non cadit, & non subuertitur. Dicamus manifestius, quamuis sub istam metaphoram quales translatæ sint res, non ignoret mundus, non taceat vniuersus, qui in mundo est ecclesiæ chorus. Perspice hinc gentium, quas per condensas saltus intelligimus tyrannos, ac duces, imperatores, & consules. Inde Iudaicæ gentis, quam per Libanum intelligi placet reges, & tetrarchas, atq; summos sacerdotum principes, & inter istas altitudines siue magnitudines subortam humilem de domo Dauid Mariam virginem, Christum parturientem, Deum & hominem, & magnã victoriæ verbi Dei concipis admirationem, quod in hunc mundum ingrediens, non quæsiuit de altis vel sublimibus parentẽ habere quempiam, solùm se sibi sufficere sciens absque opere humano contra illius Assur, id est, diaboli superbiam, ad obtinendum sibi regnum, ad possidendum Dauid patris sui solium, imò Dei patris æternum imperium.

Tunc excelsa Libani cecidisse, cũ Herodes alienigena regnaret, templumq; subuersum de nouo ædificaret. CAPVT XIIII.

VT taceam de gentium saltu, cuius condensa ferro tunc temporis Romani imperii passim subuertebantur, & subuersa fuerant, ita vt totus iã sub illo imperio sileret mundus, quãdo flos iste de virga vel radice Iesse ascendit excelsa Libani, siue ipse Libanus. Quomodo ceciderunt circa huius floris ascensum. Summum Libani, verticem ipsum intellige templum, quia
Zach.11. scriptum est in Zacharia propheta. Aperi Libane portas tuas, vt comedat ignis cedros tuos. Ipsas autem cedros vel excelsa Libani principes gentis, quorum gloriæ caput erat templũ ipsũ, quo angustius in mundo nullum fuit. Quomodo Libanus iste cum excelsis suis tunc cecidit, vel cadere cœpit? Nimirum magni & irrecuperabilis casus eius initium illud dicere non dubitauerim, quod Herodes, quo regnante, ceciderat magnum excelsum regiæ dignitatis, ablatũ quippe fuerat sceptrum de Iuda, & dux de fœmoribus eius. Herodes, inquam, homicida multipliciter, imò & parricida, tyrannus, non rex, templum verus, quod reuersi de Babylonia filii transmigrationis ædificauerunt, & victores Machabæi purificauerunt, post sexcentos annos deposuit, & aliud condidit. Vnde illi huiusce operis præsumptio? Nunquid illud opus stare debuit,
1.Par.28 aut placere Deo potuit? Si Dauid fidelis de tribu Iuda rex inuentus & electus secundũ cor Dei, domum domino ædificare non debuit, dicente illi domino. Non ædificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, & multum sanguinem fundens, quomodo iste non qualiscunque sanguinis effusor, verumetiam filiorum atque vxorum occisor, & domesticorum siue amicorum furialis interemptor, domum debuit ædificare domino? Non igitur mirum, quod ab impio factum de rapinis atque spoliis regionum ad tam miserabile tamq; horribile peruenit excidium, quo post Christi passionem constat illud per Romanos irrecuperabiliter esse exterminatum. Hoc interim dictum sit, quod tunc Libanus cadere cœpit, quando Herodes tantum

templum vetus deposuit, & aliud condidit, maius quidem, & duplo maius quàm fecerant filii trasmigrationis, sed hoc fecit, gloriam quærens suam, non Dei.

Herodem, renouando templum, se Dauidi & Salomoni impudenter comparari voluisse.

CAPVT XV.

Bene, inquit, nostis, quòd istud, maximo deo templo nostri patres ædificauerunt, cum de Babylonia remeassent, & quia desunt ei ad magnitudinem in altum cubiti sexaginta, instar illius, quod Salomon construxerat. Nemo negligentiam pietatis patrum nostrorum accusat. Non culpa illorum factum est breuius templum, sed Cyrus & Darius huiusmodi mensuram ædificationis fieri præceperunt, nostri patres & parentum nostrorum dixit, quia videlicet Iudaici cum non esset generis se volebat haberi. Subsequutus, & hoc ait. Nunc autem quoniam nutu Dei principatui meo pax larga concessa est, & diuitiarū possessio, & multitudo redituum, & quod maximum est, amicitia fauorq; Romanorum, qui omnium rerum domini existunt, cur non studemus relictum necessitatis seruitutis tempore opus corrigere, & integrū Deo præbere pro beneficiis eius meo regno collatis. Hæc dicens properauit, templumq; in vno anno & mensibus quinque peractum est. Nonne homo ille, imò bestia sic loquens, & sic properacer faciens Dauid fideli, & pacifico Salomoni regibus legittimis, de tribu Iuda regibus sese cōferre, aut etiā præferre cōtendit? At ille videlicet fidelis Dauid nulli quicq; rapuit, nec de rapinis domū nomini domini ædificare instituit, sed ecce (inquit) ego in paupertatula mea præparaui impēsas domus domini auri talenta centū millia, & argēti mille millia, æris verò & ferri nō est pondus, vincitur enim numerus magnitudine, ligna & lapides præparaui ad vniuersa impendia. Hæc dicens, etiā dedit Salomoni filio suo descriptionē templi, & cuiusq; operis. Et hæc, inquit, omnia venerunt scripta manu domini ad me, vt intelligerē vniuersa opera exemplatis. Quod illū dicentē, cū legimus vel audimus, nunquid non eū quoq; cū esset propheta eiusmodi ostēsionē vidisse arbitremur, vt dicerent ei, quomodo dictū est, & Mosi de tabernaculo faciēdo. Inspice, & fac secundū exēplar, quod tibi in mōte mōstraui, Salomon quoq; aurū & argentū non ex rapinis, sed ex Dei dono habuit. Nūquid talibus ac tātis Herodes nebulo sese cōferre debuit? 1. Par. 10. 1. Par. 28.

Quòd populus super illius hominis opere nequaquam lætari, neque tanto peccatori debuisset adulari.

CAPVT XVI.

Svper illius hominis opere populus omnis lætitia efferri, tanroque peccatori non debuit adulari, sed imprudens, lætitia completus est, & primum quidem pro celeritate deo gratias agebat. Deinde de alacritate regis, quam in dedicatione habuit laudibus extollebat. Merito igitur risus eorum in fletum, & gaudium verti debuit in mœrorem. Veruntamen sciendum quia licet Herodes mutauerit parietes, & spectandos pro sua gloria magnos congessesit lapides, quos admirati poterant discipuli quoque Christi, dicentes. Magister, aspice quales lapides & quales structuræ, non tamen depositū vel mutatū fuerat altare. Quod si euenisset, multo amplius mirari possis homicidæ, imò parricidæ tantū licuisse, vt religionis caput, id est, altare ipse poneret, cui Christus, vel in quo Dei filius homo factus, Deo patri protinus cum bestiis legalibus præsentari deberet. Hæc breuiter de templo sint, vt iam videat prudens laudator iudiciorum Dei, quia præter causas alias, propter quas templum illud manere non debuit, ista quoque causa nocere potuit, vt non quomodocunq;, sed nimis malè, imò cum fragore, quem totus orbis audiuit, caderet, quod ille fabricauit hominum hostis, inimicus Dei. Nunc ad susceptum sermo redeat propheticæ veritatis capitulum. Mar. 13.

Quare Deus Herodem in regiam & sacerdotalem stirpem ita sæuire permiserit, vt ne quidem filiis parceret.

CAPVT XVII.

Et Libanus, inquit, cū excelsis cadet. Iam diximus, quia grande illius Libani excelsum ceciderat, in eo videlicet quòd sceptrum de Iuda, & de fœmoribus eius defecerat. Funestus Herodes reginam stirpē ferro exstirpabat, & exstirpare nō cessabat. Vndecunq; regiū quippiam subintellexerat, quacunq; ex domo vel etiā sua, imò maximè sua, ex domo vel genitura regia quempiam æstimationis olfecerat, quandam denique coniugem regiæ stirpis habuerat, præter cōplures alias, Mariamnē pontificis Hircani filiā, de qua & filios Alexandrū atq; Aristobolum susceperat, omnino vndecunq; siue desotis siue deintus regale quippiā sperare posse præsenserat sæuiebat immanis belua, simulq; pōtifices, & suos filios regales trucidabat, videlicet ne seipsum nimis cupidè regnāntē vlla posset inquietare persona per vllā eiusmodi suspitionē. Iam dubium quippe regia cū sacerdotali familia permixta fuerat, & idcirco in vtranq; pariter ferebatur truculentus homicida nulli sexui parcens, non ab vxoribus propriis, non à filiis occasione suborta ferrū differens, quoniā quidē eius filii materno sanguine regiā contingebant progeniem. Vndè ergo vinceres Deus promissor fidelis, vndè iustificateris adimplendo quod promisisti, &

iurasti Dauid, cuius spiritus clamare non desinebat in auribus tuis. Miserere mei, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas eum iudicaris? nimirum sciebas, & disposueras iustificari & vincere ex loco humili, vndè impurus Herodes, imò diabolus, cui seruiebat Herodes, nihil posset suspicari, quod valeret procedere ad celsitudinē throni. Hoc est quod cōtinuò per prophetam
Esa. 11. subiunxisti. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ, & cætera.

Virgam, virginem Mariam, Christum verò florem esse, & cur de radice Iesse, non de radice Dauid dictum sit. CAP. XVIII.

VBicunque Christiana vel catholica fides, ipsa suis auribus audiuit, & ipsa videt suis interioribus oculis, quod virga ista, virga gracilis & pulchra, virga humilis quidem sed recta, est beata virgo Maria. Et flos qui de virga ista ascendit, fructus ventris eius, est Christus Dei filius, & virginis filius est, in quo qui promisit Dei fidelis & verax inuctus est, qui iurauit Deus iustus, & Deus sanctus comprobatus est. Quærendū verò hic est, cur placuerit spiritui sancto dicere, Egredietur virga de radice Iesse, magis q̃ dicere de radice Dauid siue Abrahæ, quibus promisit, quibus Deus iurauit. Ad hæc, inquam, si dixisset de radice Dauid, victricem quidem pronunciaret veritatem promissionis, sed ipsa dictio minus contineret sacramenti. Nunc aūt plus habet mysterii, quia cum præconio veritatis tendentis in semē Dauid, simul nos mittit in secretum paternæ domus eius in rationem tēporis vel diei, quo missus est propheta Samuel ad vngendum regem, quem proiecto Saule prouiderat sibi dominus in filiis Iesse, qui & Isai. Quomo-
1. Reg. 16. do enim dictum, quomodo factum est? Vitulū, inquit dominus, de armento tolles in manu tua, & dices, ad immolandum deo veni. Timebat enim Samuel. Audiet, inquit Saul, & interficiet me. Et impleuit cornu oleo iuxta præceptum domini, & ait, ad immolandū, ait, domino veni. Sanctificamini & venite mecum vt immolē. Sanctificauit ergo Isai, & filios eius, & voca-
Respectus personæ. uit eos ad sacrificium. Cumq; ingressi essent, vidit Heliab, & ait: Num coram domino est Christus eius? Et dixit dominus ad Samuelem. Ne respicias vultum eius, nec altitudinē staturæ eius, quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico, homo enim videt ea quæ parent, dominus autem intuetur cor. Vocauit Isai Aminadab, & adduxit Semmā, similiterq; & alios filios suos, qui fuere septem numero, & nō elegit dominus ex istis. Ait Samuel ad Isai, Nunquid completus est numerus filiorum? Adhuc, inquit Isai, paruulus reliquus est, & pascit oues. Iubēte ergo Samuele, misit & adduxit eum. Qui cum venisset rufus & pulcher aspectu, decoraq; facie. Surge, ait dominus, & vnge eum, ipse est enim.

Quid sacramenti fuerit in rebus gestis radicis Iesse, hoc est Dauid, quod ad Christum pertineret. CAPVT XIX.

QVid nam sacramēti latet in illis rebus gestis, nisi quod audiuimus & subintelleximus in
Esai. 1. istis verbis propheticis. Excelsi statura succidētur, & sublimes humiliabūtur, & subuertentur condensa saltus ferro, & Libanus cum excelsis cadet. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini. Denique cum sic
Esa. 11. sit sensus. Superbi & diuites relinquētur, & de puella humili siue paupercula promissio veritatis implebitur, simul per hoc dictum quod est de radice Iesse, vetus experimentum mentibus nostris adducitur, quod accidit Iesse, reprobatis maioribus filiis eius, & assumpto humili vel paruulo Dauid, qui erat minimus. Idē ergo est, ac si dicat, Quid miramini, quia dixi, excelsi statura succidentur, & sublimes humiliabūtur, & humilitas exaltabitur? Similiter factum est in diebus Iesse. Vultuosus erat Heliab, & alta erat statura eius, sed abieci illum ait dominus. Itemq; ad reliquos magnos filios eius secundum illorū similitudinē multi erunt, quando prophetia hæc implebitur, excelsi statura & sublimes in gloria, tam de regali, quàm de sacerdotali prosapia, potētes viribus, & valētes armatos producere exercitus. Sed nū de illis elegit dominus, nec ad implendum promissionis suæ verbū opus habebat sublimitate hominum, altitudine aulicorum in curribus, & in equis exultantium, qui in multiplici fauore hominū, in multiuago plausu popularium, & nō in domino confidunt: & tunc minimus filiorum Iesse, paruulus Dauid complacuit, & postmodum humilis ancilla domini præ cunctis hominibus emissa in spiritu humilitatis altissimo complacebit, vt ex ipsa cōpleatur promissio nascēte Christo, ac si de virga gracili spectabilis ascendat flos. Præterea sicut illic prætēta immolationis festiuitas, & adductus de armēto vitulus occurrentibus Samueli senioribus ciuitatis, & admirantibus aduentum eius, causam subtexit, ne audiret Saul. Ita & hic desponsatio virginis siue consueta nuptiarum solennitas, & Ioseph maritus puellæ nominatus, diabolum fefellit, & cunctos satellites eius, vt erant Herodes & complices eius, vt nescirent sacramentum, cuius sciendi nondum erat tempus.

Laudabile Dei consilium esse, quod in humilitate diabolum atque Herodem fefellerit, & ars artem luserit. CAPVT XX.

Apud

APud Maronem iocatur quispiam gloriabundus, & dicit. Nil refert armis contingat palma, dolisue: profectò sententia hæc, ad huius palmæ siue victoriæ rationem non valet. 2. Aeneidos
Multum quippe refert, multo melius & valde vtilius est, Deum vel dei verbum sic vicisse, vel ad procedendum procedere, vt in toto prælii congressu ars artem falleret: quàm si de nobilibus atque potentibus, carne assumpta, materialibus armis eorum contra homines impios dimicaret, quomodo inuisibilis, & nondum homo factus, per Machabæos aliosque fortes atque fideles viros dimicauit, & armis paucorum sæpe multa millia peremit. Hoc itidem facere poterat, vt incarnatus de aliqua siue Hircani tunc temporis pótificis, siue alicuius cæterorum filia, bellica sibi ob defensionē veritatis adhiberet instrumenta meliori prouentu, quàm vel Machabæus vel ipse Dauid vnquā pugnauerat. Vt (verbi gratia) persequeretur vnus mille, & duo fugarent decem millia. Multo melius, inquam, est, quod ars artē fefellit, quàm si res acta fuisset armis eiusmodi. Non, inquit, in exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit dominus exercituum. Hoc erat verbum domini ad Zorobabel apud Zachariam prophetam. Vbi septem oculos super lapidem vnum, & septem lucernas super vnum candelabrum vidit, quæ non erant aliud, quàm septem spiritus domini requiescentes super hunc florem vnum. Deut. 32. Zacha. 4.

Quàm vtile nobis fuerit, Christum è paupere virgine matre nasci.

CAPVT XXI.

NVlla potest verbis lingua consequi, imò nec cuiusquam cogitatu comprehendere mens hominis, quanta nobis commoda prouenerunt ex eo, quod humilitas diuinitatis, humilitas verbi Dei, non diuitem, sed pauperem virginem matrem sibi elegit, quòd ancillam suam respexit, tanto apud se coram diuitibus vel superbis humilem, quanto constat excelsis Libani cedris minorem esse virgam quamlibet, de radice vetusta egredientem. Si enim patentes Christus diuites elegisset, quis hodie pauperibus in ecclesia Christi locus esset? Nunc autem & potentes Deus non abiicit, cum & ipse sit potens, & sæpius in hoc mundo pauperes eligit, cognoscēdo illos in benedictionibus suis, id est, præclara illis dona tribuēdo spiritus sui, qualia nimirum diuitibus habentibus consolationem suam rarius concedit. Videte (inquit Apostolus) vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnē, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mūdi, & contēptibilia elegit Deus, & ea quæ nō sunt, vt ea quæ sunt destrueret, vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. Ergo pauperibus & infirmis sæpius cœlestia vocationis suæ dona largitur Deus abundātius. Et ista consideratio pulcherrimam nobis efficit considerationem patris optimi, qui notum & verū habet testimonium, quòd spiritu omniū iustorum plenus fuerit. Qui minus indiget, inquit, agat Deo gratias, & non murmuret. Qui verò plus indiget, tribuatur ei, & humilietur pro infirmitate, nō extollatur pro misericordia. Nimirū cū hæc dicit, hanc sentimus esse imitationē dei, qui spiritualia sua dare abundantius consueuit plus indigentibus, scilicet pauperibus, infirmis, ignobilibus, vt secūdum multitudinē dolorū in corde ipsorum, cōsolationibus huiusmodi lætificentur animæ ipsorum. Iob 37. 1. Cor. 3. Ibidem.

Laudat incarnationem verbi, ex Psalmo Dauidis, Eructauit cor meū verbum bonum.

CAPVT XXII.

QVa voce, quibus, vel quantis laudibus, floris huius de virga eiusmodi ascendentis pulchritudinem prædicabimus, vndè verba sumemus? Nos penè muti, penè infantes ad tantæ dignitatem rei, vbi pulchritudo cum fortitudine, fortitudo cū pulchritudine floret ac viget, cuius ipse spiritus sanctus laudator est. Quid eloquemur ita, vt secundum nostræ mētis intentionem ipsum audire delectetur. Sumamus aliquid non de nostro quod nusquā est, sed de plenitudine ipsius qui omnes sanctos adimplet, de thesauro boni cordis, thesauro iucunditatis & exultationis, quem super prophetam huius verbi sui, super prophetam patriarcham, & regem thesaurizauit, dicētem in persona ipsius Dei patris. Eructauit cor meū verbum bonum, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis, statim ipse propheta ex sua persona succinit. Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternū. Accingere gladio tuo super fœmur tuū potentissimē. Specie tua & pulchritudine tua, intende prosperè procede & regna, & cætera. Putet se anima paupercula, nunc ad fontem sermonis venisse, vndè haurire possit, quod loquatur ad gratiam floris huius speciosi & pulchri pro bona intētione, Magis delectandi quàm docendi intētione, ò tu quicūque hæc legis vel audis, me existimato immorari, quia dulce est, pulchrum & piū etiā, nota replicare atque frequentare de forma speciosi, de specie & pulchritudine formosi atque potentissimi gladio suo super fœmur suum accincti, prosperè procedentis & regnantis, quem in veritate, in mansuetudine & iustitia mirabiliter dextera sua deducit, cadentibus sub ipso populis in corde suo, quia crucifixi sunt sagittis suis acutis, sagittis dictorū eius salutiferis, vt doleant quòd olim fuerunt inimici regis, eumque adorent cadentes, cadant in facies suas eum adorantes. Psal 44.

Quo-

Quomodo Verbum Dauidis intelligendum sit, Lingua mea calamus scribæ,

CAPVT XXIII.

Esa. 11. PAriter assumptis vtriusque testimoniis, & illo Esaiano, & isto Dauidico, primum contemplari libet hoc dictum Dei patris. Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis. Linguam Dei patris spiritum sanctum promptū est intelligi, quia sicut lingua carnis administrat verba hominis, ita spiritus sanctus animæ credulæ suggerit verba Dei. Vndè & quando super Lingua Dei. Apostolos Christi descendit, quos nimirum eatenus homines sine literis & idiotas, & deinceps peritos & eloquentes facere veniebat, in linguis igneis apparuit. Confestim cur ita apparere voluerit, sequens effectus indicauit. Facti sunt namq; charitate & zelo bono fortes ac serui Dei, quod significauerat ignis. Facti sunt eloquētes variis linguis, & scripturarū periti, quod linguarum desperatio præsignauit. Cum igitur dicit in isto quidem, Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis. Per illum autem, Et requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ Psal. 44 Esai. 11. & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & repleuit eum spiritus timoris domini. Manifestum est de Christo, quòd verè Deus sit, & quòd veraciter habitet in ipso plenitudo diuinitatis corporaliter, quamuis in hoc tempore, cum fides Christiana sit firma, & hæc assertione non indigeat, cum fide necessaria, delectabile & vtile est etiam competentem habere scientiam. Natura humana de virgineæ carnis substantia sic est assumpta, velut membranula munda & bene accurata, scriptorioq; operi accommoda, & ipsa lingua patris, id est, spiritus sanctus, velociter percurrit, velociter tanquam calamus scribæ totam præscripsit, totam verbi substantiam repleuit, nihilq; residui fuit, sed totum quod erat in corde patris, illi animæ inscripsit, totamq; sapientiam, totumq; intellectum, totumque consilium, totamq; fortitudinem Dei, totam scientiam, totamque pietatem Dei, & totum timorem domini, vt nihil esset, quod non sciret, nihil quod non posset, nihil in Deo patre quod non haberet humana pueri huius natura, vnde & Deus est.

Quomodo intelligendum, Eructauit cor meum Verbum bonum, dico ego opera mea regi.

CAPVT XXIIII.

HOc intelligimus esse, quod ait ipsa persona patris, eructauit cor meum verbum bonum, Verbū bonum eructare quid sit. dico ego opera mea regi. Res magna, dictum autem non valde magnum rei comparatione. Quid enim hoc dictum, eructauit? quid magnificum est? Inter nos, dico, eructat quisque nostrum, dum satur est, sed esuriens quispiam ructu alterius saturatus non est. Dicit aliquis opus suum, sed qui audit, non statim cōsequitur auditi operis effectum, vt faciat similiter, quicquid ab illo factum est. At ille qui hæc loquitur, Eructauit cor meum verbum bonum, qui ait, dico ego opera mea regi. Bonum illud verbum, ipsam boni verbi substantiam tota plenitudine edidit in vterum virginis: & regi, id est, homini, quem formabat de vtero eiusdem virginis, opera sua sic indidit, vt sit & ipse opifex siue artifex non dissimilis, magna hæc & mira prædicantur per hæc duo verba exigua, Eructauit cor meum verbum bonū, dico ego. Solent gram- Tapinosis matici vocare tropum, quem dicunt tapinosin, qui modus locutionis humilitas est magnæ rei, velut si mare intendens dicat gurgitem: si vastum montem dicat cumulum vel collem. Equidem non ausim in maiestate tantæ rei declamare nænias istas, veruntamen nusquam reperiri existimo loquutionem, in qua voces rebus quæ significantur tanto impares sint, vt sunt in loquutione præsenti. Vt quid igitur taliter dictū est: imò quomodo diceretur taliter, quàm dictum est, vbi enim verba inuenirentur ad rem sufficientia, quæ intelligitur? Sit quidem in verbis defectus, sed eundem defectum ipsam vocum minoritatem si ritè perpendis, studiosa mens ædificat. In quo? in eo videlicet vt animaduertat opus quidem grande, sed Deo non difficile. Quis enim homo plenus edulio fatigatur eructando? Sic nimirū Deus pater bono plenus verbo non laborauit, humanæ naturæ illud inserendo.

Quare Deus incarnari, & non potius per angelum genus humanum saluare Voluerit.

CAPVT XXV.

HOc opus bonum fecit Deus, summè potens, summè bonus, hoc est, quod patribus promisit, quod iurauit ad Abraham, iurauit ad Dauid. Tanquā summè bonus, spontè promisit, ī pōte iurauit, tanquā summè potēs adimpleuit. Deniq; sicut summę bonitatis est, q̄ hoc facere vo- Quæstio. luit, ita summę potentiæ est quòd hoc facere potuit. Diligenter animaduertendū, solēt enim nō nulli dicere. Vt quid Deus, Dei verbū, venit per semetipsum, & homo factus est, ad saluandum Dilutio. genus humanū, cum hoc idem fieri potuisset per aliū? Cur non potius misit aliquē legatum? cur non misit angelū siue archangelū? Ad hæc, inquā, videlicet quia nulli alii, nulli nisi soli naturæ diuinitatis hoc fuit vnquam possibile, assumere quod non erat, & manere quod erat. Et vndè illi hoc possibile, videlicet quia natura vel substantia diuinitatis tanto subtilior est anima rationali, Esa. 11. vt eam penetrare possit. Fideliter hoc inter cætera patres catholici sumpserunt & scripserunt pro ar-

pro argumento veritatis contra hæreticos, quòd spiritus sanctus æquè vt pater & filius Deus sit, quoniã & ipsæ humanæ animæ est capabilis, & capax eiusdem anima rationalis. Nisi enim deus esset, neq; humano, neq; angelico spiritui capabilis esset. Proinde notandum quòd quãuis dicatur quis plenus dæmonio, non sic implet hominem ille spiritus, vt penetret animam eius, sed cauernas corporis irrepere potuit, quo ebrietas siue febris animamq; depręhensam in suis sedibus exagitat atq; affligit. Solus Deus vnus Deus pater, & filius, & spiritus sanctus, cũ vult, & prout vult rationali animæ vel spiritui sese infundit, & in eo mansionem facit. Frustra igitur dicit, vel quærit quis, cur non legatũ vel angelũ miserit, sed per semetipsum, ad saluandũ genus humanũ venerit Deus, verbum Dei, quia videlicet naturã induere humanã non potuit, nisi solà natura Dei, vndè sicut bonum, quia voluit, ita omnipotentem prædicamus, quia potuit.

Christum, salua matris virginitate, natum esse. CAP. XXVI.

QVid de salua matris virginitate dicemus ad laudem ipsius? Contra naturam, Iudæus inquit, virgo parere non potuit. Nos autẽ credimus, propter quod & loquimur, quia talem filiũ supra naturã virgo parere potuit. Non dicimus contra naturã, quæ non est naturæ iniuria, sed dicimus supra naturam, quia naturæ est gloria. Quæ ratio est dicere, quod non potuerit quicquã supra naturã, qui fecit naturã? Per verbũ omnia facta sunt, si omnia, profectò & natura fœminea. Ergo ne fortior esset natura, quã is (per quẽ facta est natura) nimirũ rectè sapit homo rationalis, vt dicat, quia qui omnia fecit, & ipsã naturã, consequenter omnia vincit, & ipsam naturã. Quòd si Iudæo vel Manichæo magnitudo miraculi ad incredulitatẽ prouehit; quid rogo magis mirũ, id quod assumptus vel formatus est homo de terra animata & sensibili; an quòd homo plasmatus est de terra inanimata & insensibili? Deniq; terrã animatã, & sensibilẽ Mariã dixerim, quoniã de terra & ipsa & nos sumus facti. Porrò terra de qua primus homo plasmatus est, inanimata sine dubio fuit, & insensibilis. Nõne ergo plasmatio primi Adã, plasmatione secũdi mirabilior fuit? Siquidẽ materia viuẽs, & sensibilis. i. fœmina, quàm vis virgo vicinior est huic operi, q; fuit illa materia neq; viuens, & sensibilis. Igitur illa quidẽ plasmatio mirabilior sed ista venerabilior.

Quid sit, speciosus forma præ filijs hominum, & gladius super fœmur accinctus.

CAPVT XXVII.

ECce speciosus forma, ecce potentissimus gladio suo super fœmur accinctus. Agnoscendus est, cuius victoriã prædicamus, cuius triumphalẽ currũ laudando subsequi optamus, olim verbum, nunc & caro, olim Deus, nunc & homo speciosus, inquit, forma. Quid est forma? Diuinitate. Diuinitas namq; forma est, forma namq; formatũ, forma carẽs materia. Diuina substãtia, sicut ante nos dictũ est, sine materia forma est, atq; ideo vnũ est id quod est, reliqua non sunt id quod sunt. Vnumquodq; enim habet esse suum, ex his ex quibus est, vt cum homo terrenus constet ex anima & corpore, corpus & anima est, non vel corpus vel anima in partem, igitur non est id quod est. Quod verò non est ex hoc atq; hoc, sed tantum est hoc; illud verè est id quod est, & est pulcherrimum fortissimumq;, quia nullo nititur. Igitur speciosus forma, id est, speciosus secundum diuinitatem. Istam eius speciositatem, qua speciosus est præ filiis hominũ, qui vtiq; dii natura non sunt, soli amatores eius vident, soli videbunt regem in decore suo, videbunt oculi eius, qui diligunt eum. Et ego, inquit, manifestabo ei meipsum. Quid porrò est gladius, quo accinctus est iste speciosus, iste potentissimus? nimirũ vnum idemq; verbũ Dei, verbũ Deus, forma *Ioan.14.*
est speciosi, gladius est potentissimi, nam viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Igitur vt iam dictũ est, ecce speciosus, ecce potentissimus, speciosus vt flos, po- *Hebr.4.*
tentissimus vt gigas, cuius à summo cœlo egressus, & occursus eius vsq; ad summũ eius. Talis in hunc mundũ ingreditur visibilis factus, visibiliter pugnaturus, qui prius inuisibilis, inuisibiliter *Psal.18.*
præliabatur, pugnaturus noua belli specie, scilicet nõ exercitu, neq; in robore, sed in spiritu suo dæmonia potens eiicere. Hunc florem speciosum, hunc regem potentissimum alibi sancta scriptura prædicat, agnũ habentem, inquit, cornua septẽ & oculos septẽ, scilicet septẽ spiritus, qui super florem requiescunt, sed de agno, qui & vincens leo, postmodum suo loco erit dicendum.

Sicut septiformis spiritus super florem requieuerit, ita septemplici laude Psalmus hic regem Christum canit. CAPVT XXVIII.

NVnc delectat breuiter intueri, vtrũ sicut spiritus isti omnes super florẽ requiescunt, ita secundum singulos eorũ propriũ quid in psalmo, siue in cãtico prælibato dicatur, ad regẽ speciosum, regem potentissimũ. Dico ergo opera mea regi. Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis. Dicta hæc esse secundũ spiritũ sapientiæ & intellectus nõ indiget assertione nostra, quia manifestè vbi filio regi pater Deus sua dicit opera, ibi sapiẽtia, & ibi lingua eius operatur vt scribæ calamus, ibi intellectus. Diffusa est gratia in labiis tuis, ꝓpterea benedixit te Deus in æternũ. Accingere gladio tuo super femur tuũ potẽtissime, &c. Et deducet te mirabiliter dextera tua. Hæc intelligimus decãtaturi secũdũ spiritũ cõsilii & fortitudinis. Cõsilii nãq; fuit quod

videns

videns Deus non posse nos ex nostris operibus iustificari, & omnes sub peccato esse conclusos, diffudit gratiā, id est, peccatorum remissionem gratuitam in labiis huius speciosi, & propterea
Luc. 7. hunc benedixit in æternum, fecitq; nasci sanctum, & ab omni peccato mundum, vt efficaciter in labiis eius ista gratia diffunderetur, diceretq; peccatrici, quæ erat vna & vniuersa ecclesia. Dimissa sunt ei peccata multa, non quia operata est multū, sed quia dilexit multū. Accingi gladio super fœmur, prosperè procedere & regnare, & sua dextera deduci mirabiliter, sine dubio fortitudinis opus siue effectus est, Sagittæ tuæ acutæ, quid est, nisi tibi in doctrina siue prædicatione semper scripturarum paratæ sunt sententiæ: quibus confixa corda illorum, qui fuerant inimici credunt, & acquiescunt veritati, & cadunt adorando te, facti amici. Ergo pertinere hæc ad spiritum scientiæ, non dubium est. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Oleum istud profectò spiritus pietatis est. Oleos Græcè, misericordia latinè. Nihilominus & cōcupiscit rex decorem tuū, ad eundem spectat pietatis spiritum. Nam regis huius concupiscentia non aliud est, nisi pietas. Hoc est oleum, quo vnctus est speciosus iste rex, vt in multitudine misericordiæ benedictus adueniret, concupiscentiam habens animarum perditarum, per blandimenta misericordiæ conuocare illas ad suum salutis æternæ tricliniū. Spiritus timoris, domini in eo, non est, vt timeat, sed vt timeatur, & vt circa ipsum religiosa sanctitas, sancta & timorata sit religiositas. Huc pertinet illud. Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Adducentur regi virgines, afferentur in lætitia & exultatione, adducentur in templum regis, & populi confitebuntur tibi in æternum, & in seculum seculi.

Quare non dictum sit manebit, sed requiescet super eum spiritus domini.

CAPVT XXIX.

VNum est adhuc eiusdem capituli verbum, in quo tenemur, ne iam processum regis prosequamur, ne iam partum beatæ mulieris qualiter deuorare voluerit draco ille narre-
Esaiæ 11. mus. Quod est illud verbum? & requiescet: ait super eum spiritus domini. Non dixit, & manebit, sed requiescet dicere maluit, nec dubiū est, quin aliquid plus significet quàm si dixisset, manebit. Attendamus quia sermo propheticus est. Cui (inquit Petrus Apostolus) benefacitis atten-
2. Pet. 1. dentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Ecce locus quidam occurrit caliginosus quidem, sed ista lucernæ huius, id est, prophetici sermonis flammula, clarum illum nobis facit, & tanquam lucifer diem intelligentiæ ad-
Verbū dei. ducit. In deserto loquēte domino ad Moysen, sacerdotio fungeretur Aaron Chore. Dathan & Abiron, aliique proceres synagogę sterterunt aduersus Moysen & Aaron stetit omnis globus eorum contra dominum. Vndè & propter execrabilis superbiæ malum, non consueta hominum morte interierunt, sed nouam rem fecit dominus, vt aperiens terra os suum deglutiret
Num. 16. eos, descenderuntq; viuentes in infernum, quia blasphemarunt dominum. Pręterea, ignis egressus à domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum. Deinde lo-
Num. 17. quere (ait dominus) ad filios Israel, & accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas à cunctis principibus tribuum virgas duodecim, & vniuscuiusque nomen superscribes virgę suę. Nomen autem Aaron erit in tribu Leui, quem ex his elegero, germinabit virga eius, & cohibebo à me querimonias filiorum Israel, & cętera. Factum illud in lege, quod germinauit virga Aaron, & turgentibus gemmis eruperunt flores, & cum foliis fructus, atque ita cessauit superbia de sacerdotio confligantium. Illud inquam, factum in lege, confert cum isto vaticinio prophe-
Esaiæ 10. tę, quia dum inuehitur contra superbiam Assur, excelsi (inquit) statura succendentur, & sublimes humiliabuntur, & subuertentur condensa saltus ferro, & Libanus cū excelsis cadet, & subaudire licet, sicut succisi vel humiliati sunt, sicut subuersi sunt, & ceciderunt Chore, Dathan,
Esaiæ 11. Abiron, & complices eorum, statimque subiungit. & egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini. Nimirum & hic subauditur decet, sicut ascēndit flos de virga Aaron, & sicut requieuit, id est, ab ira sua cessauit, & placatus est spiritus domini, quem exacerbauerant murmuratores & superbi.

Præter Christū neminem fuisse super quem requieuisse spiritus domini dici posset.

CAPVT XXX.

IGitur secundum illam similitudinem intelligendū est quod ait. Et requiescet super eum spiritus domini. Nam ibi quidem aliquanta fuit similitudo. Hic autē res est multo amplior. ibi virga insensibilis flores & folia supra naturę vsum producens, atque nuces, id est, querelas paucorum rebellium cessare fecit. Hic virga sensibilis virga, id est, virgo siue vterus virginalis, florem, scilicet iam dictum speciosum regem pariens, superbiam diaboli percussit, superbiæ culpam de toto genere humano contexit, & iram Dei, quę proinde superuenerat, auertit, placatumq; Deum nobis reddidit. Itaque super hunc florē requiescet, ait, spiritus domini, id est, pro-
Num. 12. pter Christum mitigabis omnem iram tuā domine, & auertes ab ira indignationis tuæ. Nunquam enim te inquietabit flos iste: mitis quippe est & humilis corde. Et Moyses quidem mitis

erat

erat super omnes homines qui morabantur in terra, sed non vt hic, non ita semper, non ita impassibiliter. Vexatus enim & exacerbatus distinxit in labiis suis, distinxit, & dominũ non glorificauit. Ad quas contradictiones loquendo, non sicut mitis, & aliter quàm voluisset audire spiritus domini, quia locutus est verba incredulitatis. Propterea dominus ad Moysen & Aaron, *Nume. 20.* non introducetis, ait, populos istos in terram, pro qua iuraui patribus eorum. Iste nunquam distinxit in labijs suis, imò cùm malè tractaretur, non aperuit os suum, & sicut ouis, sicut agnus coram tondente se obmutuit. *Esai. 53.* Dignus ergo qui populum introduceret in veram repromissionis terram.

Sicut virga Aaron, ita & virga Iesse, superbi certaminis finem fecit.

CAPVT XXXI.

MVltum est quod de scripturis admota clarificat lucerna verbi huius prophetici. Et requiescet super eum spiritus domini, sed in eiusmodi diutius immorari, præsentis non est propositi. Veruntamen vt proposita similitudo decentius explicetur, hoc solum adhuc dicere libet, quia sicut contigit superbis illis contra quos in deserto (vt iam dictum est) virga floruit, vt noua & insolita perditione perirent, ita contigit excelsis & sublimibus illis, quorum temporibus egressa est virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendit, vt dissimili casu caderẽt, & interitu suo dissimiles cæteris hominibus, quicunq; bello interierunt, existerent. Testatur hoc Iosephus, qui miserabile illorum describens excidiũ, dicit de illis: Singillatim quidem iniquitates eorum narrare non potero. Vt autem breuiter dicam, neq; aliam ciuitatem vnquam talia perpessam esse puto, neq; vllam nationem post hominũ memoriam malitiæ ferociorẽ fuisse. Et alibi: Deniq; omnium post condita secula res aduersas, si cum Iudæorũ calamitatibus conferantur, superatum iri non ambigo. & horũ author nullus externus est. Erant quippe isti maximè de parte Assur, id est, diaboli, contra cuius altitudinem virga ista ascendit, cum suo flore, id est, virgo humilis cum filio suo miti & humili.

VNDECIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI,

LIBER DVODECIMVS.

Beatam virginem Mariam mulieris in vtero habẽtis, parturientis, & vt pariat clamãtis; non minimam partem fuisse. *CAPVT I.*

DIctum iam, & adhuc dicendum est, quia draco stetit ante mulierem quæ erat paritura, vt cũ peperisset, filium eius deuoret. Hic iam nomẽ mulieris duplicẽ sensum habet. Antequã esset beata virgo Maria. Ante (inquã) & longè prius erat mulier, quàm in sacramento sentimus, id est, ecclesia, & vtiq; prægnans mulier mente grauida gerens verbum promissionis, sicut iam sæpe dictũ est. At verò propria & vsitata significatione secundum sexum Maria *Galat. 4.* mulier extitit, quãuis virgo, dicente Apostolo: Misit Deus filium suũ factum ex muliere, factum sub lege. Mulier hæc siue hoc humani generis indiuiduũ, mulieris illius pars *Ecclesia.* est, quam dicimus ecclesiam, id est, credentium collectionem vniuersam. Vbi ergo mulier ista, *Esai. 9.* id est, virgo Maria peperit, totam ecclesiam peperisse quis nescit? Propterea dicimus vniuersi; Puer natus est nobis, & filius datus est nobis.

Draconem etiam Mariæ filium deuorare voluisse: *CAP. II.*

QVid porrò fuisset deuorari filium eius? Nimirum ita mori, vel occidi, vt periret nomen eius. At illud sextum caput draconis, illa bestia terribilis, non sicut dentibus magnis, dentibus suis ferreis, ea quæ circa corpus sunt bonorũ siue malorũ comedere siue comminuere atque cõculcare potuit. Ita etiam in causa ista, suimet agitatori diabolo satisfacere præualuit Herodes, cuius præcedenti libello mentio facta est, qualiter quæsierit puerum ad perdendum eum quis nescit, & quis non audiuit? Planè impius ille Romani satelles imperii, nec impietatis crimine vacuus est Augustus ipse, qui ad suggestionem eiusdem Herodis tam pronus extitit, vt concederet illi quoquo pacto regem perdere quem natum audierat, tanquam regna hominũ rex ille tollere haberet, quod ita nõ erat. Crudelitati stultæ, crudeli eius stultitiæ

mulier sæpe dicta de incolumitate filij sui secura, iamdudum exprobrauit, & exprobrare non cessat. Non (inquiens) diripit mortalia, qui regna dat cœlestia. Crudelitas Herodis Romana potestate facti regis tam cito in Romanum imperium redundauit. Nec enim tot pueros impunè occidere potuisset, nisi Romanæ potentiæ licentiam, vel consensum Augusti Cæsaris habuisset. Sicut cum voluit inde permissum accepit proprios trucidandi, ita prætento metu ne sideret sibimet vel Augusto de mutatione regni, siue imperij, concessionem adeptus est tot pueros occidendi, quotquot in Bethleem, & in omnibus finibus eius per duos annos fuerant nati. Futurum quidem erat, vt per manus Romanorum rex iste occideretur, sed nondum erat illius rei tempus, nec sic faciendum erat, vt deuoraretur filius masculus, id est, non ita mori habebat, vt periret nomen eius.

Quare diabolus Christum Herodi prodere non potuerit. CAP. III.

Ioan. 8. SIC Herodes egit, & sic peragere voluit, vt verè vnus vel præcipuus diaboli filius, de qualibus ait filius vel masculus iste: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Quæ vel qualia desideria? quæritis (ait) me interficere. Hoc est desiderium patris vestri. Propter hoc desiderium ille homicida erat ab initio, quia videlicet veritatem, id est, meipsum odit ab initio, quod odium nunc in me, factum mortalem hominem, desiderat complere homicidio. Hoc erat desiderium illius, quod Herodes volebat tam cito facere desiderium patris sui, desiderium diaboli. Dicit aliquis. Si pater eius diabolus hoc iamdudum desiderabat, cur non statim puerum prodebat? Cur eum à Magis illudi permittebat? Nunquid nesciebat? Nunquid spiritus ille non contectus carne percipere non poterat, natum esse hunc regem, nisi venissent homines de longè, & fecissent Herodi, omnique Hierosolymæ turbationem suae

Matth. 2. metum, dicendo: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Ad hæc (inquam) planè sciebat, sed non sinebat eum loqui puer ipse qui natus erat. Hoc aliundè facilè potest probari. Exiebant

Lucæ 4. (inquit Euangelista) dæmonia à multis clamantia & dicentia, quia tu es filius Dei. Et increpās, non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. Et rectè nō sinebat ea loqui, quia profectò pro malo loquebantur, scilicet, vt inuidiam facerent illi. Igitur & tunc natum illum esse, diabolus sciebat, & filium suum Herodem hoc scire desiderabat, sed natus infans eū loqui non sinebat. Nam nisi prohiberetur eodem modo quo alibi dicit. Scio, quis sit sanctus Dei, scilicet, per energuminum, dicere potuisset illi dolenti, quod esset illusus à Magis, scio vbi sit sanctus Dei, siue scio vbi sit rex ille quem quæris.

Christum à diabolo, non vt cognosceretur, sed vt corrumperetur tentatum fuisse.
CAPVT IIII.

Matt. 4. SED dicit aliquis. Si illum sciebat diabolus, ad quid instabat experimentum quærens, & dicens. Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant? Quæcunque res ista mouet, scire debet, quia fecit vt tentator vel vt corruptor. Nam ille est qui semper hac intentione tentat vt corrumpat, planè non quærebat vt cognosceret quasi incognitum, sed vt corrumperet cognitum. Quid autem est corrumpere, nisi similem vel conformem facere? Horrendū quidem au-

Matt. 4. ditu hoc est, sed adhuc in deterius processit, dicendo ad vltimum. Hæc omnia tibi dabo, si ca-

2. Thess. 2. dens adoraueris me. An non dicit & Apostolus, de illo qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Non expauescat pius ac fidelis animus perpendere, quantus sit præsumptor diabolus, quia videlicet cognoscendus est ex hominibus, qui iudican-

1. Cor. 6. dus est ab hominibus. An nescitis (inquit idem Apostolus) quia & angelos iudicabimus. Cum

Matt. 4. igitur dicit ille, vtpote tentator, id est, corruptor. Si filius dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Perpende, quia sibi conformare, sibi similem facere Deum intendebat ille satan. Quomodo per hoc sibi conformem faceret dicentem, vt lapides illi panes fierēt? videlicet quia & qui mendaciter dicit de ipso quod non est, & qui iactanter & pro vana gloria monstrat de seipso, quod non est, similes sibi sunt, testante ipso domino qui reuersis septuaginta duobus, & cum gaudio

Lucæ 10. dicentibus. Domine etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo, quod vtique verū erat, statim tam fortiter quā suauiter tetigit eos, dicens. Videbam satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. quo videlicet dicto breuiter innuit, quòd multi ex ipsis secundum satanæ similitudinē propter vanitatem casuri vel retro abituri essent. Multi enim discipulorū eius (ait Iohannes) abierunt retro, & iam cū illo non ambulant. Porrò, diabolus mēdaciter de semetipso, & in cœlo dixit, & in terra nunc vsque contendit dicere, quod non est, scilicet quòd sit Deus. Dominus autē filius Dei erat, & est, sed vt hoc illi miraculis demōstraret, nulla esset causa, nisi iactantia seu vana gloria. Nunquid enim illū diabolus adoraret, vt saluus fieret, si apud illū se filiū Dei esse taliter comprobaret? Igitur miranda diaboli præsumptio, qui non contentus dixisse olim, ero similis altissimo, similem sibi altissimum nisus est facere tentando. De hoc quod in deterius proficiens præcipitiū suasit, & deinde sibi quoque illum substernere tentando, suadēdo, vt se adoraret, miretur qui potest & animaduertat, quia verè magnum diaboli iudicium est.

Qua

Qua de causa Christus non solum dæmonijs, verùm etiam Apostolis, ne se proderent, prohibuerit. CAP. V.

NVnc ad id redeo quod cœperam, scilicet quia increpans dæmonia, non sinebat ea loqui, quod sciebant, videlicet ipsum esse Christum. Nunquid verò tantummodo dæmonia super hac re prohibebat vel increpabat, & loqui non sinebat? imò & amicos homines super eadem re prohibebat. Exempli gratia. Cum interrogasset discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse filium hominis. Itemque, vos autem quem me esse dicitis? Et ad hæc respondens Simon Petrus dixisset ei: Tu es Christus filius Dei viui. Illum quidem beatificauit, dicens: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui est in cœlis, & cæt. Sed tunc præcepit discipulis suis, vt nemini dicerent, quia ipse esset Christus. Quare? videlicet quia futurum erat, vt postquam regium hoc nomen de ipso publicè prædicaretur, nulla mora interficeretur, inimicis Iudæis gaudentibus, vtpote grādi ratione armatis, forti occasione suffultis, quòd essent amici Cæsaris, interficiendo illum, qui se dicendo regem Christū, contradiceret Cæsari, quem si non interfecissent, non essent amici Cæsaris. At ipse nolebat locum dare vel occasionem facere homicidis illis, priusquam omnia condidisset instrumenta benedictionis, quæ peruenire debebant ad nos gentes, iuxta verbū promissionis ad Abraham. Et in semine tuo benedicentur omnes gentes. Et idcirco morti, vel ministris mortis præcipiebat, vt expectarent. Exempli gratia, vt tetrarchæ Herodi. Accesserunt ad eum die quadam pharisæorum quidam, dicentes. Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis. Ire, dicite vulpi illi. Ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor. Quod erat dicere. Hoc anno & sequenti regnum Dei prædico, & anno tertio per passionem mortis summa gloria, summo honore coronabor. Neque enim in potestate vulpis est, quando deuoret leonem. nō in potestate fraudulenti homuncionis est, quando interimat vitæ & mortis dominatorem. Igitur tanquam sapiens amicis seorsum indicabat, inimicis autem vsque ad tempus abscondebat, quòd ipse esset Christus, tanquam sapiens, imò & ipsa sapientia quæ dicit. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reueles, ne fortè insultet tibi cum audierit, & exprobrare non cesset. Itē, mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo.

Matt. 4. — Gene. 22. — Luce 19. — Eccle. 20. — Prouer. 3.

Quare Iudæi, an ipse Christus esset, quæsierint. & quare ipse ante passionem semper obscurè responderit. CAP. VI.

SI totam percurras euangelij seriem, nusquam reperies, quòd se in publico Christum nominauerit, nusquam inuenis, quod ante statutum passionis suę tempus, regem se esse dixerit, aut dici permiserit. Veruntamen quia veritati testimonium perhibere debebat, Nam ad hoc natus erat, & ad hoc in mundum venerat, ita de hoc nomine tacebat, quod est Christus siue vnctus. Vt multo maius de semetipso testificaretur, quàm concipere potuissent de nomine illo aduersarij eius. Exempli gratia. Aliquando circundederunt eum Iudæi, & dicebant ei. Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam? Non dixit. Ecce palam dico vobis, Christus ego sum, videlicet, ne malę illorum intentioni cōcurreret, vtpote qui maliciosè interrogabant, vt aut Christum se esse negaret, quod fieri non poterat. Nam ille, inquit Apostolus, Fidelis permanet, negare seipsum non potest. aut si profiteretur se Christum esse, profectò tunc optatum contra illum haberent magnæ accusationis capitulum, quòd se regem dixerit aduersus Romanum imperium. Nam si Christum, vtique & regem se esse fateretur. Quid contra hoc egit ipsa sapientia? Nimirum & illorū cauillationem prudenter illusit, & plus quàm interrogatus esset de semetipso fideliter prædicauit. Cœpit pastor loqui de ouibus suis, quæ videlicet nomina Romanæ legiones non multum timerent, aut curarent in armis suis. Loquor (inquit) vobis, & non creditis, quia non estis de ouibus meis. Oues meæ vocem meam audiunt. Ecce quanta in verbis humilitas, de quibus Romana tunc temporis altitudo non nisi ridebat, sed vide in tanta humilitate verborū, quanta sit maiestas rerum. Et ego cognosco eas (inquit) & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis. Quam profectò dare non est nisi Dei. Sic incipiens & nomen quod maliciosè quærebatur, subregens, sic tandem est elocutus, Ego & pater vnum sumus. hoc nimirum plus est, quàm illud, vnde apud Romanos accusari potuisset, si manifesto nomine Christum se esse respondisset.

Ioan. 10. — 2. Timo. 2. — Ioan. 10. — Ioan. 9.

Christum, vbi tempus affuit, non solum non prohibuisse, verùm etiam se regem prædicari voluisse. CAP. VII.

VBi tempus affuit, quod poposcerat opus, vel ordo nostræ salutis, tunc præeūte tuba magni miraculi, videlicet resuscitatione Lazari mortui iam quatriduani, iamq; fœtentis, nomen istud admisit, nomen regiū cum laudibus publicè suscepit, videlicet occurrentibus turbis

Ioan. 12.

Marci 11. cum ramis palmarum, quæ sunt insignia victoris, clamantibus ac dicentibus. Osanna benedictus qui venit rex in nomine domini, benedictum quod venit regnum patris nostri Dauid, osanna in excelsis. Siue secundum Lucam: Pax in cœlo & gloria in excelsis. Quo nimirum dicto pueri consonabat angelis, qui qua nocte natum illum secreta reuelatione pastoribus an-
Lucæ 19. nunciauerunt, dicētes. Quia natus est vobis saluator, qui est Christus dominus in ciuitate Da-
Lucæ 2. uid, repentè laudauerūt deum, & dixerunt. Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hoc eatenus publicæ laudi deerat, quòd Christus vel regem se in publico non prædicabat, aut prædicari permittebat, sed pueri suppleuerūt, pueri laudem perfecerūt, equidem iniussi, sed diuinitus inspirati, rationabiliter permissi, opportunè admissi. Vndè cum indignarentur principes sacerdotum, & scribæ, dicerentq; ad eum. Audis quid isti dicunt? Ipse
Mat. 23. valde subtiliter respondit, dicens. Vtiq; nunquam legistis, quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudē? Idem enim est, ac si diceret. Vos mihi hactenus importuni fuistis, vt si ego sum Christus, palam dicā vobis, ego verò pro tempore & re de laude mea nomen istud distuli. Ecce nunc isti, qui vestræ scientiæ comparatione infantes sunt, lactantes sunt, regium mihi nomen acclamando laudem perfecerunt, prophetiam impleuerunt. Quia quod propter vos amicos meos ego tacebam, ipsi prædicauerunt. Dicentibus autem quibusdam ex illis. Magister, in-
Lucæ 19. crepa discipulos tuos. Dico vobis (ait) quia si hi tacuerint, lapides clamabunt, subauditur, quòd ego sum rex, quòd ego sum Christus, dum pro eo quod dicitis. Nolumus hunc regnare super nos, non remanebit lapis super lapidem, qui non destruatur.

Christum asello insidentem, regnorum huius mundi contemptum præ se tulisse.

CAPVT VIII.

ET quidem illi, audito à turbis acclamantibus regis nomine, ipso non prohibente, gaudebant sibi occasionem, quam optauerant oblatam esse, vt Romanæ potestati possent istud
Lucæ 23. seditiosis vocibus impingere. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Cæsari, & dicentem se Christum regem esse. & si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. omnis qui se regem facit, cōtradicit Cæsari. At ille sapiens & prouidus, verè quidem rex, sed non sicut Cæsares, accusationes illorum in ipsa turbarū acclamatione valde infirmabat, Cæsariq; & cunctis regibus seculi satisfaciebat, quòd nullius eorū regnum cuperet, vel ambiret, nullosq; omnino seculi honores, quales erant Romanorum fastus, magnipēderet, nec arma ferrea, vel signa bellica vnquam attrectare intenderet. Sedebat enim nō super phaleratum & spumātem equum, sed super exiguum ignobilemq; asellum. Circa illum non gladij, non secures, sed rami palmarum, & oliuarum frondes. Ramum oliuæ cōnstabat gentibus quoque signum pacis esse. Quid ergo turbis siue in pueris spiritus Christi regis agebar, nisi regem, quasi de inuasione regni vel imperij Romani mendaciter accusatum, vel accusandū, factis melius quàm verbis excusare properabat.

Christi regnum non de hoc mundo esse, satis probatum esse, copiosius tamen probari potuisse.

CAP. IX.

EXcusauit se verbis quoq; rex mitis & humilis corde, dum etiam Pilato, vbi ventilabatur
Ioan. 18. accusatio de regio nomine, quasi crimine magno. Regnum meū (ait) non est de hoc mundo. Si de hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtiq; decertarent, vt non traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non est hinc. Poterat eisdem gratiæ labijs dicere: Si de hoc mundo fuisset regnum meū, non asellus, super quem sedi nudiustertius, sed equus mihi vel currus fuisset adhibitus, & qui me regem acclamauerunt, non ramos oliuarum, sed militariū prætulissent apparatum armorum. Et si minus illi sufficerent, rogassem patrē meum, & exhibuisset mihi modò plus quàm duodecim legiones angelorū. Poterat quidē & illud dicere. Quādo panis de quinq; panibus quinq; milia hominū, & illi propter hoc rapere me, & super se regem facere voluerunt, non fugissem eos, nisi quia verum est, quod regnum meum non est de hoc mundo. Hæc (inquam) & cætera huiusmodi multa innocentiæ suæ argumēta, qui nihil Cæsari volebat nocere, Pilato respondens demonstrare poterat, nisi quòd ille auditum nō habebat, & ipse per sapientem quendam fuerat prælocutus. Ne effundas sermonem, vbi non est auditus. Nobis hæc scienda reseruauit, & nostrū est inclamare aduersarijs eius, etiam defunctis, quia non diripit mortalia, qui regna dat cœlestia, & quia volentes eos falli, sua malicia fefellit, & mentita est
Lucæ 23. iniquitas sibi, dicendo. Inuenimus eum prohibentem tributa dari Cæsari. Non enim talem
Mat. 22. regem se fecit, neque ita contradixit Cæsari. Imò, reddite (inquit) quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.

Diabolum insidiando vitæ Christi deceptum, Dei consilium non impedinisse, sed promouisse.

CAPVT X.

Quid

QVid multa? mori illum oportebat, & draco sæpedictus in hoc stabat, in hoc inhabitabat, vt ille moreretur, quod putabant esse deuorationem eius. Putabat (inquam) quòd per mortem posset eū deuorare, id est, consiliū vel propositū dei adnihilare, vt scilicet nō fieret quod prædictū fuerat, Et ipse erit expectatio gentiū, & in ipso benedicentur omnes gentes, quod iamdudū timens, dicente illo Iudæis. Quæritis me, & non inuenietis, & vbi sum ego, vos non potestis venire. Loquebatur per os illorū ad semetipsos, dicentium. Quo hic iturus est, quia nō inueniemus eū? Nunquid in dispersionem gentiū iturus est, & docturus gentes? Verum cecinit Psalmista, Draco iste quē formasti ad illudendū ei. & ipse dominus ad beatū Iob de illo dicit, Nunquid illudes ei quasi aui? Item. Ecce spes eius frustrabitur eū. Verè illusus est, & frustrata est eū spes eius, quia nequaquam moriēdo Christus deuorādus erat, aut deuoratus est, imò per mortem eius effectum est, nec nisi per mortem illam fieri oportebat, vt iret in dispersionem gentiū, & doceret gentes. Consideremus sacramenta, per quæ in ipso secundum promissiones benedicendæ erant, & benedicentur omnes gentes, & in draconem istum ad laudem Dei, qui eum ad illudendum formauit, mirari poterimus magnitudinem illusionis, quia dum aduersari cupit, famulatur proposito Dei, dum deuorare se putat talem beatæ mulieris filiū, valde proficuum consilio eius præstat obsequium. *Ioan. 8.* *Psalm. 103.* *Iob. 40.*

Per mortem Christi, sacramenta baptismatis, eucharistiæ, & spiritus sancti dona, nos consecuros esse. CAPVT XI.

QVæ ergo & quot sunt præcipua nostræ salutis sacramenta? Sacrū baptisma, sancta corporis eius & sanguinis eucharistia, geminum spiritus sancti datum, videlicet alterum in remissionem peccatorum, alterum in diuersarum siue multiplicium diuisiones gratiarum. Hęc tria sacramenta salutis nostræ necessaria sunt instrumenta. at verò hæc, non nisi per mortem & resurrectionem eius condenda erant, vel condita sunt. Primo, de baptismi sacramento credimus, & scimus, quia de morte eius manauit, cum putaretur esse deuoratus, id est, cum iam esset mortuus. Ad Iesum enim, inquit Euangelista, cum venissent, vt viderent eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus militū lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit sangus & aqua. Sanguine illo redēpti, aqua illa sumus abluti, tam Iudæi quā gentes. Et primo Iudæi, deinde gentes, imò primò mortui, deinde viui. Mortui nanq; quicunq; fuerant fideles ab origine mundi, quiq; apud inferos expectabant beatam spem, primi huius salutis fructum perceperūt, & qui velut catechumini nondum cœlesti communicauerunt altari, id est, visioni diuinitatis, nondum soluto pariete inimicitiarum. Eramus enim, aiunt, & nos aliquando natura filij iræ, sicut & cæteri, & quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ. Tunc illo flumine abluti, & emundati intrauerunt in sanctuariū Dei, in regnū Dei, quod totum sanctū est. Et quia tunc prę teritorum omniū seculorum tota simul ecclesia baptizata est, positū est sacramētum hoc, quasi ad eiusdē ecclesiæ fores, vt quicunq; vult ecclesiæ deinceps incorporari, baptizetur in sua persona, quia simul & vniuersaliter in morte Christi baptizata est ecclesia. Sumpta nanq; aqua, & dicto verbo crucis cū inuocatione spiritus sancti, præsens adest sacramentum mortis Christi. Vndè Apostolus. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, &c. Diutina sanctæ Romanæ ecclesię contra consuetudinem Græcorū decertatio fuit, volentiū debere in die Epiphaniæ solenne baptismi celebrare sacramentū, pro eo quòd illa die constat ipsum dominū à Iohanne aquis Iordanicis fuisse baptizatū. Romana ecclesia, magnusq; Leo scribens econtra, demonstrat rationabiliter, Iohannis baptisma non ad eandem pertinuisse virtutem, quod non erat in remissionem peccatorū, sed in pœnitentiam. Baptismū Christi à morte ipsius assumpsisse initium, (vbi sicut iam dictū est) latus eius patefactū est lancea, & exiuit sanguis & aqua, & proinde hoc sacramentum in morte & resurrectione eius esse celebrandum. *Sacramēta.* *Ioan. 9.* *Ephe. 2.* *Esai. 64.* *Roma. 2.*

In quem vsum sacramentum eucharistiæ nobis relictum sit. CAP. XII.

DE sacramento corporis & sanguinis domini certum est, nec assertione nostra indiget, quin passionis vel mortis eius propria quidem & singularis commemoratio sit, & quòd à passione vel morte eius initium sumpserit, vel sumere debuerit. Conditum autem est hoc sacramentum quantum potuit morti vicinius, scilicet cum iam esset ad mortem venditus, & quā nocte tradebatur. Nobis qui viuimus, & qui residui sumus, reseruatum est, & missum est sacramentum istud, in quo sub specie panis & vini latet vtilitas mortis & resurrectionis eius. Nam illis, qui mortui fuerant, fidelibus, miro modo in illa specie, qua pependit in cruce, factus, vel datus est cibus. Ita vt anima eius ad animas illorum in inferuū, & corpus eius ad corpora illorum descenderet, esset q; tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ, in eodem ventre terræ quo recepta vel assumpta fuerant corpora illorum. De tanto hoc mysterio nunc diutius tractare non est propositum, veruntamen ne omnino relictum sit intactum, dicere quippiam libet de causa, propter quam nobis sit necessarium. Causa hæc erat, quia primi homines Deo increduli, diabolo nimis malè creduli fuerunt. Quia cum non viderent nisi pomum, quantumlibet *Gene. 3.*

suaue, redolens aut visu pulchrū, crediderunt in illo esse diuinitatis effectum, crediderunt diabolo, dicenti. Nequaquā ita erit, vt Deus dixit, Si comederitis, morte moriemini. sed erit quod dico ego, si comederitis eritis sicut dij. Contra cibum illum, qui cibus fuit mortis, dictante ratione, nanque iustitiæ dari oportebat cibum aliū, qui esset cibus vitæ, & simili ordine, vt scilicet inesse illi mens crederet, quod oculus non videret, crederet esse cibum & potū veraciter communicandæ diuinitatis, esse effectiuum carnem & sanguinem Christi, quod sentire non possunt sensus carnis & sanguinis. Per hanc fidem sibi Deus ab homine satisfactum esse iudicat, dū non minus sibi credit, quàm diabolo crediderat.

Spiritum sanctum primùm in remissionem peccatorum, deinde in diuisiones gratiarum, super nos effundi. CAPVT XIII.

DAtum spiritus sancti, primùm in remissionem peccatorum nos omnes credentes accipere, vel accepisse per mortem, vel sanguinem eius, quis nescit? Idcirco qua die resurrexit à mortuis, cum esset sero, die illa stans in medio discipulorū, insufflauit, & dixit eis. Accipite
Ioan. 20. spiritum sanctum. Statimque subiunxit. Quorū remiseritis peccata, remittuntur eis. Porrò secundum eiusdem spiritus sancti datum in diuisiones gratiarum, quarum Apostolus meminit, scribens ad Corinthios. Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, &c. die quin-
1. Cor. 12. quagesimo acceperunt, & eiusmodi dona sunt, de quibus scriptum est. Ascendens in altum, ca-
Ephe. 4. ptiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quorum potiora sunt hæc, quòd ipse posuit quosdam quidem apostolos, alios autem prophetas, alios verò euangelistas, alios pastores
Ioan. 16. & doctores. Istæ sunt consolationes paracleti, propter quas abire volens, dicebat illis. Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum, sed ego veritatem dico vobis. Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Quod dicit, si abiero, rectè quidem intelligitur, ac si dicat. Si in cœlum ascendero, si meam corporalem præsentiam vobis abstulero. Veruntamen quia non
Luc. vlt. de ascensu eius tristari, imò gaudio magno gaudere habebant, sicut Lucas meminit dicens. Et ipsi adorantes, reuersi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. De passione verò tristes fuerūt. Nam quia hæc locutus sum vobis, ait, tristitia impleuit cor vestrū. Nihilominus rectè intelli-
Ioan. 13. gitur illud abire de passione vel morte sua dixisse. Nam & euāgelista ita vult dicēs. Ante diem festum paschæ sciens Iesus, quia venit hora eius, vt transeat de hoc mundo ad patrem. Non enim tunc primùm ex hoc mundo transiuit, imò iam tunc quando mortuus resurgens, cum hominibus conuersari, laborelque mundanos pati desijt.

Hæc sacramenta neque diabolum, neque impios homines cognouisse.
CAPVT XIIII.

HAec tria fieri oportebat, & propter hæc mors eius gentibus erat necessaria, quia istæ sunt benedictiones quibus in isto semine, quod est Christus, erant benedicendæ omnes gentes. Hoc ille draco magnus nesciebat, qui filiū vel masculū illum per mortem deuorare se posse
Sapien. 2. sperabat. Nesciebat, inquam, ille, nesciebant hi, quibus præsidebat ille, de quibus vel qualibus
1. Cor. 2. sapientia dixit. Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit eos malitia ipsorum, & nescierunt sacramenta Dei. Et Apostolus ait. Si enim cognouissent, subauditur, sapientiā, quæ ex Deo est, quam & loquimur inter perfectos, nunquam dominū gloriæ crucifixissent. Omnino verum est, quia si cognouisset leuiathan, siue cetus magnus qui in mari est, hamū sub carne latuisse ferreū, nunquam carnem ipsam momordisset, qua tegebatur ferrū. Sciebat quidem ipsum esse Christum filiū Dei & ob salutē venisse generis humani, sed nesciebat secretum à seculis absconditū sapientiæ dei consiliū, quòd de morte vnius renasci deberet vita omniū. Suū ipse sciebat consilium, sed seculis omnibus sic erat absconditū, adeoque inopinabile mentibus hominum, vt ipsi Apostoli, cū secretè loqueretur ad eos de his, nihil horū intelligerent, sicut sacra plerisque locis e-
Luce 18. uangelia perhibent, quia videlicet necdum erat tempus illis hæc intelligendi, priusquam glorificaretur ipse gloria resurrectionis.

Draconem septies per impios homines contra Christum insurrexisse, & septimo comprehensum fuisse. CAPVT XV.

QVis porrò intelligit, quis intimo affectu sentit, qualis fuerit in mente habitus filij huius masculi, ex quo sæpedicta mulier eum peperit, toties hiante illo dracone, vt eum posset deuorare, id est, hominibus impiis carnem eius occidentibus, nomen eius delere? Nam si ritè numerus, septies ore patulo hiauit, septem rictus immanes aperuit, & in cæteris frustratus, septimo tandem rictu carnem comprehendit, sed malo suo, quia (sicut iam dictum est) ferrum in carne permolestum sentit. Primus nanque draconis huius hiatus fuit, vbi secundum Mat-
Matt. 2. thæum mox nati pueri animam (sicut iam superius dictum est) funestus Herodes quæsiuit, & pro-

& propter eum infantes occidit. Secundus fuit, vbi secundum Lucam, cum venisset Nazareth, vbi erat nutritus, & doceret in synagoga, surrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt vsque ad supercilium montis, supra quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum. Ipse autem transiens per medium illorum ibat. Tertius fuit, vbi, secundum Iohannem, fugit à facie Iudæorum irridentium, cum diceret. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam æternam. Nam reuera hæc dicendo, fugit & abscondit se ab illis, secundum titulum tricesimitertij psalmi, qui inscribitur sic, Psalmus Dauid cum commutauit vultum suum, coram Abimelech, & dimisit eum, & abijt, & timpanizabat ad ostia portæ ciuitatis, & defluebant saliuæ in barbam, & ferebatur in manibus suis. Abimelech ipse est, qui supra dicitur Achis. Interpretatur aūt Abimelech, patris mei regnum. Achis verò, quomodo est. significat ergo Iudæos, quos rectè Christus prius appellauerat patris sui regnum, quod signat Abimelech, Nunc autem Achis, ex quo dixerunt, quomodo esse potest? In quo coram istis commutauit vultum suum? In eo videlicet, quòd veteris sacrificij ritum conuertit in nouum. In eo quoq; saliuæ defluxerūt illi in barbam, quòd cum diceret, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius, &c. infantilia videbatur eis verba proferre. Infantiū est enim saliuam emittere. Tunc quoq; timpanizabat ad portā ciuitatis, quando inuitis & audire nolentibus mysterium prædicabat suæ passionis, futurū esse sciens, quòd credendo aperirent aliqui. Ferebatur etiam in manibus suis, videlicet cum tenēs in manibus suis panem & vinum. Accipite (inquit) & comedite, hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus noui testamenti, &c. Attamen secundum Hebraicam veritatem nunc legimus, & collabebatur in manibus eorum. Quarta fuit persecutio, quando miserunt principes & pharisæi ministros, vt apprehenderent eum, qui reuersi cum diceretur eis. Quare non adduxistis eum? responderunt. Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur. At illi in intentione persistentes adduxerunt mulierē in adulterio deprehensam, tentantes, vt possent accusare eum. Quinta persecutio fuit, vbi cum dixisset. Amen amē dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum, tulerunt lapides vt iacerēt in eum. Sexta, vbi cum dixisset. Ego & pater vnum sumus, sustulerūt lapides vt lapidarent eum. Septima, quæ vltima, vbi collegerunt aduersus eum concilium, nec destiterunt donec crucifigerent eum.

Lucæ 4. — Ioan. 6. — Abimelech. — Achis. — Matth. 26. — Ioan. 7. — Ioan. 8. — Ioan. 10. — Ioan. 11.

Quare dictum sit, sustinui qui simul contristaretur, & non fuit.

CAPVT XVI.

QVis, inquam, in tam diutina colluctatione mortis, spiritum eius mitem, & humilē intelligit? Beatus (inquit Psalmista) qui intelligit super egenū & pauperē quem iuxta psalmi alterius versiculum, persequebatur in Iuda, persequebatur in Iudaico populo draco ille, hominem inopem & mendicum, & compunctum corde mortificare. Nos penè indociles, aut nimiū tardi ad discendū ab ipso dicente. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Super eum pauperem, super eum mitem, & humilem, pro nobis dolentem, pro nobis vulneratum, longè minus intelligimus, quàm oportet intelligere. Ecce, inquit propheta, quomodo moritur iustus, & nemo percipit corde. Ipse quoq; in psalmo dicit. Et sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit. Sed nunquid vel beata Maria, cum staret iuxta crucem eius, videns quomodo moreretur, non percepit corde, & non simul contristata est, imò multum percepit corde, multum contristata est, & sicut prædixerat Simeon, Gladius pertransiuit animam eius. Discipulus quoq; dilectus, non sine perceptione cordis, non sine tristitia vidit quando moreretur. Cæteri quoque discipuli, quamuis relicto eo omnes fugerint, nonnihil fuere simul contristati, imò tristitia cor eorum impleuit. Ergo non secundum rationis iudicium, sed secundum doloris vim, qui interdum rationem non admittit, dictum est, & nemo percipit corde, & qui contristaretur non fuit. Et competenter sic dictum esse animaduertis, vbi ad tantam insultantium atque irridentium multitudinem qui condoluerunt, præ paucitate nullius fuēre quantitatis aut numeri. Verùm, quia alibi dicit. Circumspexi, & non erat auxiliator. quæsiui, & non fuit qui adiuuaret, & saluauit mihi brachium meum, & indignatio mea ipsa auxiliata est mihi, & non est conquestio similis, sed demonstratio verissimæ rei, quia nullus omnino etiam si voluisset, quis potuit eum adiuuare, siue auxiliari in prælio, siue congressu eiusmodi, vbi veniebat princeps mundi, peccator antiquus, & præpositus mortis. Nec enim quisquā, qui de illo dicere posset, & in me non habet quicquam. Non erat præter eum quisquam, in quo cum innocētia humanæ esset, etiām diuinæ brachium & indignatio, id est, zelus vel fortitudo naturæ.

Psal. 108. — Matth. 11. — Esai. 57. — Esa. 63.

In Christo duas voluntates, diuinam & humanam fuisse, quarum altera mortem voluerit, altera expauerit.

CAP. XVII.

QVid ergo, nunquid auxiliatorem circunspiciendo, ita vel tali intentione quærebat, vt non moreretur, qui ad hoc ipsum venerat, vt moreretur? Vtiq; sicut erat Deus & homo, sic & duas volūtates, alterā diuinitatis, alterā humanitatis habebat, sub ipso passionis articulo,

Humanitas quippe gustum mortis naturaliter pauebat & refugiebat,& naturali corporis amore anima tenebatur, & in carne manere volebat. Porro diuinitas rationabili iudicio aliud in-
Mat.26. tendebat, scilicet quod ad salutem generis humani necessarium erat, & eius naturæ voluntatem suæ voluntati humanitas præferebat, dum in oratione sua præmisso, mi pater,si possibile est,transeat à me calix iste, continuò subiunxit. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu.
Luca 22. Siue ita, Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.Itaque quidem secundum diuinitatis rationem circumspiciebat quærens auxiliantem, sed secundum naturalem sensum carnis volebat hoc ipsum,& quod sancti homines mallent, dicentes cum apostolo, Eo quod nolumus ex-
2.Cor.5. poliari sed superuestiri, & absorbeatur id quod mortale est à vita. Nunquid verò solummodo circunspexit, & circunspiciens adiuuantem quæsiuit,imò & voce magna clamauit. Eli, Eli,lamasabachtani, Hoc est,Deus meus,Deus meus, vt quid dereliquisti me? Hoc nimirum ita rectè
Mat.27. intelligitur, ac si diceret. O habitans in me omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, cur te intus contines, cur me moriente siles? paulò ante, vbi venerunt qui me comprehenderent,vnam breuiter emisisti vocem, dicendo. Quem quæritis,ego sum,statimq; abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Nuper quoque multitudinem ingentem radiando ex istis oculis, qui nunc
Ioan.12. in morte caligant terruisti, & quod infinitus facere non potuisset exercitus, cum vno flagello facto de resticulis, de templo eiecisti, memorando illis hoc propheticum. Domus mea domus
Mat.21. orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Vt quid tam potens, tam fortis diuinitatis verbi, me tuam carnem dereliquisti, intus te continens tanquam gladius, qui de vagina sua nolit egredi.

Quare dictum sit, apud ipsum est sapientia & fortitudo.

CAPVT XVIII.

Hic iam oportunè occurrit, quia scriptum est. Apud ipsum est sapientia & fortitudo. Item,
Iob.12. apud ipsum est fortitudo & sapiētia. Dicamus ergo & illud,quia ipse est agnus, ipse est leo & omnia tempus habent, sic & horum, scilicet agni & leonis significata, sua debuerunt habere tempora. Tempus fuit,quo vt sapiens patientiam teneret agni: tempus fuit, vt fortis emitteret rugitum leonis, dum se intus adhuc fortitudo contineret, non fuit omnino derelictus, nam sapientia quasi derelictum consolata est.Quid enim circa se ageretur,nō ignorabat:propterea non
Luca 22. solum discipulos suos reprimebat percutientes & dicentes.Domine,ecce gladii duo hic: verumetiam occurrebat aduersariis & dimittebat se comprehendi. Neque dedignatur dominus angelorum ab angelo confortari in agonia factus, & sudando guttas emittēs sanguinis in terram decurrentis, & permittebat faciem suam à colaphizantibus velari, nec reiiciebat calamum sibi ab illudentibus,quasi pro sceptro in manu datum, neque chlamydem coccineam sibi circundatam, neque coronam spineam suo capiti impositam, neque Romanos milites auersabatur sibi genua flectentes, & cum felliro risu se regem Iudæorum salutātes siue adorantes. Cuncta nāq; hæc ludicra crudelia,vertenda sibi esse sciebat in seria,iocunda, atq; dulcia.

Quare Christus gladium in vagina recondi iusserit. CAP. XIX.

NON possumus fastidium legentium vitātes, horum cæterorumq; omnium & ipsius crucis,quam proposita sibi salute (vt ait Apostolus)sustinuit cōfusione contempta,præsenti loco compingere, sicut à sanctis patribus expositæ sunt rationes ad comprobandum, quod in omnibus his magna sit laus sapientiæ, quæ apud ipsum est. Vnum est,quod licet iam loco alio breuiter commemoratum sit,hic præterire non libet, quam rationem habeat, Quod Petro eximenti gladium suum, & percutienti, Conuerte(ait)gladium tuum in locum suum, siue quod
Mat.27. dicentibus. Domine,ecce gladii duo hic,Satis est, inquit. & iuxta alium euangelistā : Sinite vsq;
Luca 22. huc.Multum enim ad nostri tenorem propositi pertinet scire vel dicere, quem sensum habeat, quod tali in tempore, tanta in re, duos solummodo gladios demonstrantibus, satis est, inquit. Denique hoc non idem est ac si diceret. Hi duo gladii sufficiunt nobis, vtamur illis : repugnat valde quod vnum ex illis eductum, in vaginam recondi iussit, & sinite vsque huc, dixit. Profectò hæc duo dicta, Conuerte gladium tuum in locum suum, & sinite vsque huc, secundū intentionem dicentis æquipollentia esse sentimus.& proinde nunc sufficere arbitramur, si causæ reddantur,cur vel quid respiciens,digne dicere debuerit,satis est, & quid intendēs aut volēs dixerit. Sinite vsq; huc.Quid ergo erat, duos gladios ad defensionē sui demōstrantibus dicere,satis est,nisi ac si diceret,antequam ego venirē qui promissus fuerā,gladio opus erat ad defendendam gentē,de qua sola me nasci oportebat,ne gente illa deleta, sicut diabolus volebat,nō fieret salus quæ nunc ex Iudæis est,quia verbum promissionis impletū est.Satis est , satis laborauerunt,& gladiis vsi sunt materialibus,qui ante vos extiterunt. Sinite iam,id est,cōuertite gladiū in vaginā,vsq; huc,subauditur,gladius huiusmodi necessarius erat, vt militaret regno Dei, donec veniret:iā quia venit,iam quia verbū Dei intra vos est,gladii cōmutādi sunt. Ex hoc iam

ciuibus

ciuibus vel militibus regni Dei, gladius sit verbũ Dei, quia de huiusmodi gladio dicebam vobis nunc, qui non habet, vendat tunicam suam & emat gladium, id est, exuat se impedimentis & facultatibus seculi, vt vacare possit ad verbum Dei discendum siue docendum.

Quid dictum sit, Egredimini & videte filiæ Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronauit eũ mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.

CAPVT XX.

QVid multis morer? Egredimini dicit spiritus sanctus, Egredimini & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius. Videte hunc regẽ sapientiæ, regẽ fortẽ, & experimento discite, quàm vera sit sententia, quam supra memorauimus de illo, quomodo apud ipsum est sapientia & fortitudo. Conamur sapientiã prædicare in eo patiente & moriente, & deinde de fortitudine aliquid dicere, sed sermo deficit, res autem diligentius contemplanti animo magis ac magis supercrescit & effulgescit. Videte hunc regem coronatum, videte in manu eius sceptrũ, videte vestem purpuream, videte salutantes, videte Romanos adorantes. Nolite hoc solũ videre in corona eius, quòd spinea sit. videte in spinis illis illũ, cuius præparatoriæ spinæ sunt, corona gloriæ & honoris, sicut Psalmista cecinit. Minuisti eum paulò minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum. Videte nõ solùm calamum pro sceptro datum, sed videte rem veram, cuius illud est præsagium, scilicet summum cœli & terræ imperium, quia cum calamo illo, propter calamum illum die ipsa data est illi omnis potestas in cœlo & in terra. Videte non solùm purpuram illam manufactam irrisoriè circũpositam, sed in purpura illa meditamini purpuream ecclesiam sanguine illius emundatam, sanguinem suum pro illo fusuram. Et in illis Romanæ potestatis militibus cum risu genua flectentibus, cum risu vel ioco adorantibus. Videte quid portendatur, & illius tacentis cogitatus sonet in cordis vestri auribus, velut si dicat. Viuo ego, quia mihi incuruabitur Romani imperij genu, & confitebitur lingua hebraica, lingua græca, lingua latina, me regem esse Iudæorum, imò & regem regum, & dominum dominantium. nec erit irritum, quamuis cum ironia, quamuis cum hostili irrisione scripseritis, Iesus Nazarenus rex Iudæorum, id est, Saluator sanctus, rex omnium Deo confitentium. Talem videntes regem Salomonẽ, scitote illum fuisse diem desponsationis illius, & diem lætitiæ cordis eius. Desponsationis quidem eius, qua sibi ecclesiam per suum sanguinẽ despõsauit. Desponsationis multum differentis à despõsationibus carnis, siue huius seculi, quomodo illæ à voluptate incipiunt, & in dolore desinũt. Ista autem desponsatio incepit à dolore, vt diceret, Deus meus Deus meus, vt quid dereliquisti me, & perficitur in æterna voluptate, & lætitia cordis eius, qua post dolorem inundantem dixit, Consummatum est.

Cant.3. *Psal.81.* *Matth.vlt.* *Ioan.18.* *Matth.27.* *Ioan.19.*

Quid sanguineus sudor portenderit. CAP. XXI.

QVid porrò videbitis in agone eius, in sudore eius, qui eo prolixius orante, factus est sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram? Quid in tanto miraculo videbitis? Non enim tantum miraculi, quòd de vulneribus eius sanguis effluxit, quia solitum est, naturale est, vulnerata carne sanguinem fluere. Hoc insolitum est, supra naturam est, integra carne, sana cute, sanguinem pro sudore de toto corpore in terram decurrere. Miraculum rei magis attentos facere vos debet, vt videatis, quid nam sit Quid ergo est, nisi vehemens Iudaicæ perfidiæ accusatio, nisi terribilis damnatio populi parricidæ? Accessistis (inquit Apostolus) ad mediatorem Iesum, & sanguinis aspersionem melius loquentem quàm Abel. Quid fecisti? ait dominus ad Cain. Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua, vagus & profugus eris super terram. Quod illi Cain pro illo Abel dixit, non diceret idem Deus Iudæis pro filio suo, videns eius sanguinem agonizantis, & in agonia prolixè orantis? sanguinem melius clamantem, melius loquentem, quàm Abel? sicut Apostolus dicit. Verè igitur tantum miraculum sudoris non otiosum fuit, quia contra infelices & impios homicidas Iudæos in præsagium iudicij terribilis & vindictæ horribilis in terram decucurrit.

Hebræ.12. *Genes.4.*

Quare dictum sit, cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius.

CAPVT XXII.

IN omnibus his suum sapientia, quæ apud ipsum est manifestè gessit officium, latente, & non tamen otiosa, & se continente intus fortitudine, quæ similiter apud ipsum est, sicut prædictum fuerat in Abacuc. Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. Cornua quæ erant in manibus eius, brachia crucis intelligimus, quibus confixerant manus eius. Quomodo ibi erat abscondita fortitudo eius? videlicet vbi nulla putabatur esse fortitudo eius.

Abacuc.3.

Deniq;

Denique hominis fortitudo maximè pollet in brachijs, & in manibus eius, at ille confixus in cruce pendebat manibus. Videbatur ergo, quòd nulla esset fortitudo eius, sed nonnulla erat, imò magna erat, iamq; abscondité operabatur. Iam draconis eum deuorare se putantis, dentes inuisibiles inuisibiliter confringebãtur, & gutturis eius baratrum, quasi hamo ferreo strangulabatur. Operationis huiuscemodi signa quædam visibilia statim claruerũt, & nos Deus auribus nostris audiuimus. Nam illo emittente spiritum, ecce velum templi scissum est in duas partes à summo vsque deorsum, & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, & exeuntes de monumentis, non quidem ante, sed post resurrectionem eius venerunt in ciuitatem sanctam, & apparuerunt multis. Verba deficiunt, cum de fortitudine verbi loqui cupimus. De fortitudine verbi, quod erat & est illo spiritu siue anima, quam moriens emisit Christus Iesus. Cur aũt verba deficiunt, nisi quia non sentimus, non sentire meremur, quàm validum, quomodo validũ sit illud verbũ? Imò & si aliqui sanctorum, verbi illius in præcordijs suis sensere attactum, quibus verbis enarrare potuerunt? Hoc igitur nunc tantùm dictum sit, quia tunc pro re verbum validum, verbum Deus infremuit in spiritu vel anima egredienteq; de corpore Iesu, & infernus intremuit veniente spiritu illo Iesu, veniente cum verbo sibi vnito anima Iesu, cuius videlicet verbi fortitudinem sustinere non potest, nisi qui eius habet amorem. Nam hinc est, quod Psalmista dicit. Sicut cæra fluxit à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

Matt. 7.

Quare dictum sit, Catulus leonis Iuda, ad prædã fili mi ascendisti. *CAP. XXIII.*

Genes. 49. FVlciat super hac re sermonem nostrum, sermonem inualidum, propheticum patriarchæ Iacob præconium. Catulus leonis Iuda, inquit, ad prædam fili mi ascendisti. requiescens accubuisti vt leo, & quasi leæna. Quis suscitabit eum? Iuda, quod interpretatur confessio. Christus Iesus est confessionis nostræ princeps, ortus de tribu Iuda. Iste est catulus leonis, id est, filius Dei fortissimi. Agnus fuerat catenus, & sicut ouis ad occisionem ductus; sed vbi consummatũ est quicquid secundũ similitudinem agni aut ouis eum pati oportebat, statim infremuit idem catulus leonis. Nam ad prædam fili mi ascendisti, ad prædandum infernũ inualuisti. Primum expolium, quod iste depredator mortis inferno abstulit, latro ille fuit, qui cum ad ipsas iam appropinquaret fauces inferni, vna breui confessione retentus ab illo audiuit. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso, quantam protinus ad prædam sic incipiendo ascendit. Quis præter illum potuisset educere de inferno tot electorum millia, iuxta illud Zachariæ prophetæ. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Desiderabilis prædo reddens vitæ, quos abstulit morti. reddens cœlo, quos eripuit inferno. hoc nõ in incerto sciens futurum, Ego, inquit, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Cum dicit omnia, subintelligimus electa, siue omnem potestatẽ in cœlo & in terra. Nam propter passionem mortis, gloria & honore coronatus, propter patibulum crucis, iudex viuorum & mortuorum est constitutus, & omnia subiecta sunt sub pedibus eius. Et qui adhuc rebellant inimici eius, sine dubio sentient actu, quod iam potestate sunt sub pedibus eius. Vndè Apostolus, cum posuisset hoc psalmi testimonium, futurum ait, de quo loquimur. Nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei.

Luc. 23.

Zacha. 9.

Ioan. 12.

Quid dictum sit, requiescens accubuisti vt leo, & quasi leæna: & quàm necessarium fuerit, vt mortuus non careret sepultura. *CAP. XXIIII.*

Genes. 49. REquiescens (inquit) accubuisti vt leo, & quasi leæna. Consummato negotio, mox (vt dicto consummatum est) spiritum emisisti, requieuisti à laboribus tuis, requieuisti cum præda, quam cepisti ex inferis. Latronem quoq; piè confessum habens tecum in delicijs paradisi. Ibi iam spiritu requiescente, caro quoque in sepulchro requieuit. Num parua, aut paruipendenda est pars requietionis, requies sepulchri, ista requies corporis sepulti? Non vtique parua sed magna, multumq; omni humano generi proficua. Oportebat namq; per triduanam defuncti hominis sepulturam placari diuinitatis trinitatem, eatenus humano generi offensam, & per sepulturam vnius iusti, corporum quoque resurrectionem nobis omnibus comparari. Causam istam ritè perpendenti, valde placere debet consilium verbi domini, verbi quod taliter in lege præcucurrit per os Moysi. Quando (inquit) peccauerit homo, quod morte plectendum est, & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed eadem die sepelietur. quia maledictus à deo est, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam, quam dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem. Quænam est intentio legis. imò spiritus sancti, tale per legem decretum decernentis? nisi vt dum ex legis præcepto sepeliuntur omnes, quicunq; fuissent in patibulo appensi, quantumcunq; rei, quantiuis morte digni, consequenter istum quoque, cuius sepultura mundo erat necessaria, non liceret insepultum relinqui. Alioquin cur de lapidatis, siue alia quacunque vi propter scelera sua peremptis

Deut. 21.

omnino

omnino taceret, & solis in patibulo appensis sepulturæ beneficia decerneret. Simul considera, quàm sapienter hanc ipsam ne impij viderent, intentionem abscondit, dicendo: Quia maledictus à Deo est, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam, quam dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem. Quid enim? Nunquid terra, quam hic intelligunt impij magis insepulto quàm sepulto, & in ventrem suum recepto corpore aliquo potest contaminari? Ergo Ioseph iusto dictum existima. Sepelies eum, quod & fecit, & nequaquam contaminabis terram tuam, scilicet carnem Christi, carnem deiteram, in possessionem resurrectionis, & vitæ tibi datam. Non contaminabis (inquam) id est, non relinques insepultam, ne contaminetur, aut indignè habeatur aliquo accessu indignatum eiusmodi qualibet in sepultura corpora solent attrectari. Et illi quidem insipientes, & maligni nescientes sacramenta Dei, sepeliri illum, quod morientibus etiam sanctis optabile erat, æquanimiter tulerunt, contenti fecisse illum, quasi maledictum, lege dicente. quia maledictus à Deo est, qui pendet in ligno, sed iustificatur sapientia à filijs suis, quia bene consulta lex sapientiæ satisfecit, quod non propter pœnam, sed propter culpam quemadmodum sub maledicto cõstituit. Non enim hic solā pœnā in causam posuit, culpam præmisit. Præmisso namq; quando peccauerit homo, quod morte plectendum est, tunc demum subiunxit, & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo. Sed & illud non leuiter attendendum, quod taliter dixit, Quia maledictus à Deo est, qui pendet in ligno, quamuis Apostolus Græcis scribens, & pro necessitatē temporis translationem septuaginta interpretum, quæ apud illos iamdudum accepta fuerat, sequens dixerit. Maledictus omnis, qui pendet in ligno. *Galat.3.*

Quare dictum sit, maledictus à Deo, qui pendet in ligno. CAP. XXV.

Satis liquet, quia translationis vtriusq; nonnulla distantia est, sed quanta ex tribus literę diuersitatibus conijci potest. Nam in Græco omnis additur, quod in Hebraico non habetur, econtra in Hebraico habemus à Deo, & substantiuum verbum est, quæ in Græco non habetur. Itaque quid de maledicto senserint impij, volentes in illo destruere laudem, quam ex ore infantium & lactantium audierant prædicatā versiculo psalmi centesimidecimiseptimi. Osanna, benedictus qui venit in nomine domini. Nos quidem scimus, quia sic senserunt, quomodo sentire voluerunt, quos excæcauit malitia eorum, sed nihilominus in laudem suscipiamus quod dictum est. Quia maledictus à deo est, qui pendet in ligno, vt sit sensus. Omnis quidē qui peccauit, quod morte plectendum est, & adiudicatus morti, pendet in ligno, maledictus est, subauditur à peccato suo. Hic autem vnus iustus, qui adiudicatus quidem morti fuit, & in ligno pependit, sed quod morte plectendum esset, non peccauit, imò nullum vnquam peccatum fecit, non à peccato suo maledictus, sed à deo satis est afflictus tanquam maledictus, id est, tanquam peccator, & non quidem verè peccator, sed verè peccata portās omnium. Quia (inquit Esaias) posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Ad summum hoc dixerim, non facilè in sanctis scripturis posse reperiri, quòd signanter quisquam maledictus à Deo esse dicatur, præter hunc locum vbi sic dictum est, maledictus à Deo, qui pender in ligno. Quòd si illud obijcit quis, quod ad Cain Deus idem dicat. Nunc igitur maledictus eris super terram, siue ad ipsum serpentem. Quia fecisti hoc, maledictus eris inter omnia animantia & bestias terræ. Sciendum, quia nusquam additum est à me, caueteq; discernendum, quòd aliud sit maledicere, arque aliud maledictum demonstrare. Solum namq; peccatum maledictio est, quod vtique à deo non est, igitur qui maledictus à deo est, iuxta hunc sensum vnus est, in quem (vt iam dictum est) posuit Deus omnium nostrum iniquitates, quæ veraciter sunt maledictiones, commutatione facta, commutatione gratiosa, vt nostras portans, vel suscipiens super se maledictiones, suam benedictionem daret, quod verè à Deo est. *Psal.117.* *Iohan.12.* *Deuter. 21.*

Quid dictum sit, mulier cum parit, tristitiam habet, & quod Christus in sepulchro sabbatizauerit. CAPVT XXVI.

Interea deuoratus esse putabatur filius masculus, & super hoc tristitiam habebat sæpedicta mulier, quæ illum pepererat, & contristabatur penè inconsolabiliter in paucis illis, qui adhuc in carne viuebant, quiq; illius beatæ mulieris pars magna, quamuis pauci numero, existebant. Quapropter ipse prædixerat illis tristitiam ipsorum bono fine consummandam, secundum similitudinem hanc. Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius. Cum autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Nam ad quid hoc dixerit, confestim exposuit. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis. iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Deuoratus (inquam) esse putabatur, & illis tristitiam habentibus, homicidæ illi membra vtique draconis sæpedicti gaudebant, & fortassis sicut alibi de eiusmodi scriptum est. *Iohan.16.*

Gauden-

Gaudentes munera mittebant inuicem, quoniam iste prophetarum maximus cruciauit eos, nam grauis erat illis etiam ad videndum. nũc autem mortuus & sepultus sic iacebat, vt etiam lapide signato, lapide valde magno super eum posito, puteus sepulchri eius esset clausus & obstructus ne resurgeret, ne vel illuc anima introire ad corpus, aut etiam si reuixisset, posset inde prorepere corpus, adhibitis etiam custodibus propter discipulos eius. At ille habitans in cœlis, irridebat eos, & subsannabat eos, sed interim sabbatizabat, id est, requiescebat vt leo, & quasi leæna, securus de præda sua, quia mortuos eripuerat, & mortem captiuam tenebat. Vt
Amos 3. leo (inquit) & quasi leæna, nimirum, quia Deus & homo in vna eademq; persona, secundum diuinam naturam leo, de quo & alibi scriptum est: Leo rugiet, quis non timebit? dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? Porrò, secundum naturam humanam paulò ante ouis, dum duceretur ad immolandum, nunc autem ex quo dixit: Consummatum est, iam leæna erat, leæna fera quæ catulos suos, id est, omnes electos, quos æternæ vitę suo sanguine pepererat, in cubili suo, componebat, in paradiso suo lactabat anima fortis & libera, statim post sabbatum ad carnem suam reditura, eamq; catulis suis reportatura, cuius de visione nimirum catulis illis co
Genes. 2. piosior manare habebat, & nunc manat vitalis lactis alimonia. Pulchrum erat interim, illud sabbatum in illud respiciens, de quo in creatura mundi scriptum fuerat. Et requieuit Deus die septimo ab omni opere suo quod patrarat. Qui tunc sex diebus creaturam mundi perfecit, & septimo requieuit, Ipse est qui prima sabbati, quam dominicam diem dicimus, ciuitatem ingressus, & sexto die tandem mortuus ob regenerandam creaturam humanam, septima die in sepulchro secundum carnem requiescebat, in paradiso requiescente anima.

Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara, de Christi resurrectione dictum esse. CAP. XXVII.

Iohan. 12. Venit hora, de qua dixerat ipse quodam loco Iudæis: Venit hora, vt clarificetur filius hominis. Venit (inquam) illa hora cum præconio verbi ex ore patris ita personantis in Dauid. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara. Quod erat illud Psalterium, vel quæ cithara? Vnum idemq; corpus in sepulchro quiescens erat psalterium, erat cithara. Erat cithara quam distentis charitatis fidibus personantem, dulcesq; prædicationis sonos modulantem Iudæi confregerant. At illa fractura citharæ illi causa fiebat augmenti, causa successus optimi, vt surgeret psalterium decachordum, id est, psalterium dulcisonum, nunquam frangendum, semper confessionis in populis, & psalmi in gentibus vocem daturum, cuius chordas manus nulla vlterius rumpere posset, cuius ligni compages deinceps nulla vis frangere præualeret. Iuxta quod ait Apostolus: Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non do-
Roma. 6. minabitur. Hæc est gloria Dei patris, quia videlicet in hoc opere suo, per magnam gloriatur abundantiam charitatis. Exurge igitur (inquit) o gloria mea, exurge psalterium & cithara. Hanc patris vocem, hanc verbi intentionem nunquid non audiebat, nunquid non sentiebat anima illa, sic eidem verbo velut sponsa sponso interminabili osculo coniuncta, irremissibili complexu connexa? Planè audiebat, plenariè sentiebat. Quippe quæ verbi eiusdem omnia pluisquam matronali iure nouerat, omnia capiebat. Respondebat itaque cum gaudio. Exurgam diluculo. Quid eiusmodi responsione iucundius? Quid ita respondentis corde paratius? Non ergo causa nos lateat, cur principium eiusdem psalmi taliter in persona eius intonuerat. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. O cor quàm delectabiliter paratum, quàm libenter arrectum ad suscipiendum diuinitatis imperium, dulce imperium dicentis, exurge. Denique hoc est paratum habere cor, ita respondere, exurgam diluculo. Nunquid verò ad hoc solùm erat, vel fuerat paratum eius cor? Nimirum & ad obediendum, vt moreretur fuerat paratum cor. Omnino fuerat paratum cor, corpus suũ dare percutientibus, & genas suas vellentibus, faciem suam non auertere ab increpantibus & conspuentibus, & omnia sustinere vsque ad mortem, mortem autem crucis. Ego autem (inquit) non contradico, retrorsum nõ abij. Decebat itaque esse paratum cor illud ad respondendum, exurgam diluculo, quod fuerat para-
Psal. 107. tum ad obediendum patri suo non parcenti ei propter nos. Non ergo (inquam) causa nos lateat, cur ita intonuerat psalmi principium, paratum cor meum. & cur non contentus semel dixisse, dixerit & semel & iterum. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.

Vir obediens loquitur victorias, de Christo dictum esse. CAP. XXVIII.

Igitur vir iste, nunquid est ille de quo Sapientia dicit: Vir obediens loquitur victorias? Denique & si sunt vel fuerunt viri multi obedientiæ filij, iste vnus vir, vnus & singularis cui nõ
Philip. 3. fuit, nec est, nec erit alius similis, aut obediens in re simili vel pari. Hic solus in eo vir obediens est, quòd nullum omnino habens peccatum, humiliauit seipsum per voluntatem patris propter peccata aliorum, & vsque ad mortem se humiliauit, mortem autem crucis. Proinde decet eum iam obediẽtem virum loqui victorias, & ecce loquitur eas locutione incessabili, locutione

sempi-

sempiterna. Cuiusmodi est locutio illa, profectò valde clara, valde sonora, quia ipsa est demõstratio plagarum suarũ, quas in ipsa suscepit obediẽtia. Quinque plagę eius quasi quinq; linguæ sunt: plagarum suarum cicatrices idcirco in corpore suo retinuit & reseruauit, vt victorias suas semper loquatur illis quasi linguis. Cui loquitur? Reuera primùm Deo patri, deinde angelis & hominibus, sanctis omnibus, electis omnibus. Videt pater Deus, & pulchris victoriarum testimonijs delectatur. Vident angeli, & ad laudẽ & gloriam excitantur. Vident homines redẽpti, & gratiarum actiones irremissibiliter extenduntur.

Quinq; vulnera Christi esse signacula Iustitiæ. CAP. XXIX.

Dicimus cum Apostolo, & dicentis Apostoli sensum intelligimus, quia pater Abraham accepit, & posteris suis tradidit signum circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei. Crediderat enim, vt fidelis, deo dicenti: In semine tuo benedicentur omnes gentes, cum non haberet filium, iamque esset senex ipse, & vxor eius anus & sterilis. Magnæ rei testimonium, magnum illa circuncisio erat fidei signaculum, & magnæ iustitiæ palmam ipsi, & posteris eius declamabat ante deum, suæ promissionis commonefaciens eum, ne vnquam offensus vndelibet subterfugeret dare semen, in quo benedicerentur omnes gentes, dum signaculum illius promissi commonitorium videret, fidelemq; ac veracẽ ipsum esse diceret. Ecce autẽ plura hic signacula, signacula iustitiæ ac fidei, scilicet plagæ quinq;, quas pro conditione salutis humanæ, iste vir obediens suscepit, vir iustus & fidelis. Pro conditione (inquam) salutis humanæ, quia profectò talem conditionem propositam sibi propheta nõ nesciebat ipse. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas domini in manu eius dirigetur, pro eo quod laborauit anima eius, videbit & saturabitur. In scientia sua iustificabit ipse iustus seruos meos multos, & iniquitates eorum ipse portabit. Nonne igitur nobis posteris eius iure palmam iustificationis & salutis siue saluationis iusta diuinitas concedit, cum videat non vnum tantum signaculum, aut signaculi iustitię vulnus, vt fuit vulnus circuncisionis, sed quinque vulnera iusti, vapulantis quicquid quinq; sensibus suis nostra caro deliquit. Nam signacula hæc iustitiæ vel fidei nos in baptismo suauiter suscepimus, quæ ipse pœnaliter suscepit, & sicut cum vnius signaculi, id est, circuncisionis testimonio expectabatur, ad redimendos homines venturus; ita nunc à nobis cum quinq; plagarum, id est, crucis frontibus nostris impressæ signaculo, expectatur, ad iudicandum viuos & mortuos rediturus.

Genes. 22.

Esa. 53.

DVODECIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI,

LIBER DECIMVSTERTIVS.

Quomodo raptus sit filius mulieris ad Deum & thronum eius. CAPVT I.

Ecce quomodo illusus est draco iste, qui per tot annos, per tot generationes stetit ante mulierẽ, quæ erat paritura, vt cum peperisset, filiũ eius deuoraret. Illusus est, quia quem paritura erat, mulier peperit, & raptus est filius eius ad deũ & ad thronũ eius. Quomodo raptus est? Quis eũ rapuit? Raptus est solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Rapuit eũ Deus, suscitans eũ Deus, dei verbum rapuit eum ad patrẽ deũ. Vnde rapuit? De claustris inferni, de sub grandi lapide sepulchri. Subtus lapidẽ misit Deus manũ suã, intulit Deus verbũ suũ & rapuit corpus illud, corpus rediuiuum, tam facilè de clauso, quàm facilè potuisset rapere de nõ clauso vel patente sepulchro. O stulti & cæci, qui dicebant se cognoscere Deũ, & posuerunt lapidẽ contra deum. Si enim cognouissent dominum Deum, nunquam vnũ lapidem nutui dei resistere posse sperassent. Et (aiebat ille) pater meus, qui glorificat me, quẽ dicitis, quia Deus noster est, & non cognouistis eum. Sed redeamus ad tẽ.

Draco quomodo illusus est.

Iohan. 8.

Quid sit raptum esse ad Deum & ad thronum eius, & quid sit illud: Paulus apostolus, non ab hominibus, neq; per hominem, sed per Iesum Christum. CAPVT II.

RAptus est(inquit)ad Deum & ad thronum eius. Duo dicta sunt & dici debuerũt, quia ad Deũ raptus est,& ad thronum eius raptus est. Nam & resurrexit,& in coelũ ascẽdit, Resurgendo ad Deum raptus est. Ascẽdendo in coelũ ad thronum eius raptus est. Deniq; resurgendo factus est carne, vt erat diuinitate immortalis atque impassibilis; & confirmata est eidẽ carni habitãs in ipsa plenitudo diuinitatis tali firmamento, vt meminit Apost. quia resurgẽs ex
Roma. 6. mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Proinde tã non solũ secundũ verbi diuinitatem, verumetiam secundum semetipsam assumpta humanitas prædicatur Deus, sicut ex eodem quoq; Apostolo comprobatur, ita scribente Laodicensibus, Paulus Apostolus, nõ ab hominibus, neq; per hominẽ, sed per Iesum Christum. Quid enim, si non per hominẽ, sed per Iesum Christum: nonne consequitur, quod Iesum Christum, quo tẽpore vocauit eum vel fecit apostolum, dicat coepisse iam non esse hominem, sed esse Deum? Non tamẽ aiunt patres orthodoxi hæc dicendo, hominis demit naturã, sed confitetur superabundantem humanæ naturę diuinam gloriam. Nam ex quo resurrexit Iesus Christus, verè quidẽ est, vt erat homo natura, sed Deus est gloria. Porrò quòd astantibus discipulis, assumptus ab eis ascendit in coelum, & sedet à dextris dei, quid est, nisi raptum esse filium ad thronum dei?

Rapto illo ad Deum, & ad thronũ eius, nondum penitus impletam esse promissionem, In semine tuo benedicentur omnes gentes. CAP. III.

IGitur iuxta fidelem atq; humilem confitentis & poenitentis Dauid orationem, iustificatus es Deus in omnibus sermonibus tuis, & vincis cum iudicaris, quia sicut iurasti illi, veritatẽ fecisti, & non frustratus es eum, quoniam raptũ est semẽ eius ad te, & ad thronũ tuum. Porrò quod
Genes. 22. iurasti ad Abraham, nõdum vsq; ad consummationẽ perfeceras, promissionis nãq;, imò repromissionis ad illum sermo hic erat. Per memetipsum iuraui, quia fecisti rẽ hanc, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semẽ tuum, sicut stellas coeli, & velut arenam, quæ est in littore maris. Possidebit semen tuum portas inimicorum suorũ, & benedicẽtur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Equidẽ cuncta hæc prętervnum adimpleta erãt. Iesu Christo semine Abrahæ suscepto in coelũ ad dei thronũ, quia reuera in sanctis patriarchis ac prophetis multiplicatum fuerat semen Abrahæ, sicut stellæ coeli. Nam ipsi sunt stellæ, quas idẽ æternus sol Christus eleuatus in coelũ secũ tulit, & possidebat illud se-
Apoc. 1. men portas inimicorum suorũ, scilicet malignorum spirituum, quemadmodũ dicit: Et fui mortuus, & ecce sum viuus, & habeo claues mortis & inferni. Veruntamẽ pars magna restabat, pars nobis optabilis & necessaria, quæ nobis gentibus tali enũciatione semel & iterum reposita est:
Genes. 22. Et benedicentur in semine tuo omnes gentes. Ad hanc partem perficiẽdam, Apostoli duodecim electi fuerant, atq; reseruari, ipso dicẽte: Si ergo me quęritis, sinite hos abire. Vt adimplere-
Ioan. 18. tur sermo(inquit Euangelista)quem dixit: quia quos dedisti mihi, nõ perdidi ex eis quenquam. Vbi nã hoc dixerat? In ipsa coena, paulo ante ipsam horã, qua cum cõprehenderetur, relicto eo, discipuli oẽs fugerunt. Quos dedisti mihi(ait)custodiui, & nemo ex his perijt, nisi filius perditionis: statimque subiunxit: Vt scriptura impleatur. Quod quamuis ita rectẽ possit intelligi, id-
Ioan. 17. circo vel ille vnus perijt, vt scriptura impleatur, quæ non tacuit de perditione eius. attamen secundum præsentem intentionem magis placet sic intelligi, ac si dixerit: Iccirco istos custodiui, neque quisquam perijt ex eis, & sunt omnes incolumes, non solum secundum animam, verumetiam secundum corpus, vt sint per quos scriptura impleatur, per quorũ ministeriũ benedictio cunctis gentibus in semine Abrahæ promissa impendatur. Quibus ex sacramentis & vndẽ sumptis eiusdem benedictionis opus peragendum esset, & nunc vsq; peragatur, iam superius dictum est. Nunc restat dicere, quàm inuito & reluctãte dracone sæpedicto, in hac quoq; operis vel propositi sui parte vicerit verbi incarnati omnipotens diuinitas, diuina omnipotentia, deos gentium in spiritu sancto eijciens, qui omnes erant & sunt dæmonia.

Quomodo mulier in solitudinem fugerit. CAPVT IIII.

ET mulier fugit in solitudinem, vbi habet locum paratum à deo, vt ipsi pascãt illam diebus mille ducentis sexaginta. Et factum est prælium magnũ in coelo, Michael & omnes angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius, &c. Mulier postquã filius eius masculus raptus est ad deum & ad thronum eius, fugit in solitudinem, id est, postquã Christus ascendit in coelum, mater eius, id est, pars illa gentis eius, ex qua ipse est secũdum carnem, scilicet apostolica, siue apostolicæ perfectionis ecclesia, de Iudæis collecta, cuncta, sicut apostolici testãtur actus, reliquit seculi negotia, ita vt nihil suũ quisquã esse diceret, sed erãt illis omnia cõmunia. Hoc nanq; est fugere in solitudinem, omnem præter victum & vestitum relinquere carnis curam vel seculi sollicitudinem. Qui eiusmodi erant & sunt, opus habebant vel habẽt pasci de communi eleemosyna diebus mille ducentis sexaginta, euangelij causa, siue ipsius domini exẽplo, qui tot diebus euangelium prædicãs cum discipulis suis, vixit de euangelio. Tali initio

coeptum

cœptum est prælium hoc, de quo dicit: Factum est prælium magnum in cœlo. Apostoli namque & quotquot erant apostolicæ participes gratiæ, pleni gratia & fortitudine, pleni fide & spiritu sapientiæ, contra draconem quasi in cœlo superbientem, magnum sumpsere prælium, euntes in mundum vniuersum, & omni creaturæ prædicantes euangelium. Hoc nimirū erat, fieri prælium in cœlo, id est, in illis, qui ad hoc preordinati vel predestinati fuerant, vt cœlum vel sedes fierent Deo creatori suo. Nam cum in illis vel super illos regnaret draco diabolus, diuinos ab illis honores exigens tanquam Deus, cum ab illis in templis vel simulachris coleretur, stultus putabat se esse in cœlo, similemque esse altissimo. Et hoc agebatur, vt ipse depulsus ab aris, protractus ex delubris, primùmque de hominū mentibus errore deceptis locū daret Deo, sicut olim factum est, quando propter superbiam de superiori atque inuisibili proiectus est cœlo.

Quomodo Michael & angeli eius pugnauerunt contra draconem.

CAPVT V.

CViusmodi prælium illud fuit, quales, vel quomodo acies contra inuicem steterunt, qualibus armis dimicauerūt, attendamus grande magni huius prælii miraculum: Michael (inquit) & angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius. Quibus armis instructi præliabantur isti? pugnabant illi? Nimirum isti, scilicet, Michael & angeli eius, armis virtutum cœlestium: illi autem legibus regum, decretis imperatorum, furore gentilium, sæuis manibus carnificum. Talibus instrumētis draco pugnabat & angeli eius. Isti autem, Michael & angeli eius, vt sunt administratorii spiritus, administrabāt euāgelii predicatoribus omnimodam operationem virtutum, vt in nomine Christi dæmonia eiicerent, serpentes tollerent, super ægros manus imponerent & benè haberent, mortuos quoque suscitarent, cætera quoque signa facerent, quæcunque necessaria vel idonea viderentur ad sermonis confirmationem. His itaque preliantibus draco pugnans & angeli eius, non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cœlo. Nullum quippe ex eis retinere potuerunt, qui ad vitam prærordinati fuerant. Quamuis corpora illorum occiderent, persuasi ab illis reges & pontifices, reges impii, pontifices mortuorum mortui, quamuis pro demoniis, ne dicam suis diis æmulantes, pœnis innumerabilibus corpora disperderent, animas Christi lædere non potuerunt, draconemve & angelos eius iuuare, quin de isto quoque cœlo victi ruerent, id est, cultum quasi diuinæ religionis amitterent. Inde est vox illa, vox laudis magna, quam audiuimus in cœlo, id est, in ecclesia. Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Et ipsi vicerunt illū propter sanguinem agni, & propter verbum testimonii sui, & non dilexerunt animas suas vsque ad mortem. *Apo.12.* *Apoc.12.*

Quomodo draco proiectus in terram, miserit aquam de ore suo.

CAPVT VI.

ET postquam vidit draco, quòd proiectus est in terram, persecutus est mulierem quæ peperit masculum. Ac deinceps: Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquā flumen, vt eam faceret trahi à flumine. Quando, vel quomodo vidit draco proiectū se esse in terrām? Nimirum quando Romani Imperatores, relicto veteris idololatriæ cultu profano, regno Dei nostri & potestati Christi eius se subdiderunt, cæterique reges terrarum & principes cum subditis sibi populis Christiani effecti sunt, tunc vidit draco, tunc sensit diabolus, proiectum se esse in terram, id est, non habere se vires ad defendendam sibi vanam affectatæ diuinitatis gloriā. Mutauit ergo persecutionis modum, & aliter persequi cœpit, quàm eatenus persecutus fuerat mulierem, quæ peperit filium masculum, id est, ecclesiam, que iuxta promissiones sæpedictas de carne sua protulit & hominem Christum, quāuis enim quodam respectu altera sit ecclesia gentis vnius Israeliticæ ante Christi aduentum, & altera de gentibus post Christi aduentum, vna tamen & vnica est secundum fidem eandem ecclesia præcedentium atque subsequentiū Iudæorum atque gentium. Quomodo persecutus est eam? Misit aquam de ore suo tanquam flumē, vt eam faceret trahi à flumine. Hoc idem est, ac si manifestius dicat, quia dogmata adinuenit hæretica, per quorum tergiuersationes corrumperetur fides ecclesiastica. Ita esse, vt dicitur, nō dubitat, quisquis ecclesiasticas aut nouit aut legit historias. Arrius hæresiarcha notissimus, quid nisi os serpentis extitit, quo tempore ad fidem Christi confugerat filius Helenæ Constantinus. Per illud os suum misit serpens aquam tanquā flumen, id est, pessimæ hæreseos dogma, tanquā sermonem viuum & efficacem, & de viuo scripturarum fonte profluentē. Non ille primus aut solus tali modo serpentis, sed omnium per quos serpens ille abundantiam iniquitatis suæ profudit, teterrimus atque nocentissimus extitit. *Apoc.12.*

Quomodo aqua eiusmodi primùm occultè irrepens, deinde per incrementa vires capiens, per quatuor partes orbis sese extenderit. CAP. VII.

Hoc malum huius tam peruersi dogmatis monstrum, primùm occultè irrepsit, deinde per incrementa vires capiens, per quatuor partes orbis, orientem, occidentem, septentrionē, atque meridiem sese extendit, Asiam, Europam, atque Aphricam penè repleuit, & contra fidem catholicam gladios quoque regum & imperatorum sese armauit, multumque sanguinē

Apo.12. piorum bestialiter effudit. Hoc scriptura innuere videtur, dum in ista causa diaboli patrem mēdacii primò serpentem, deinde vt eatenus fecerat, appellat draconem Sic enim ait: Et misit serpens ex ore suo post mulierē aquam tanquam flumen, & deinde aperuit (inquit) terra os suū,

Arriana hæresis. & absorbuit flumen, & iratus est draco in mulierē. Primò namque hæretica perfidia, vt hæc Arriana, dogmatizans minorem patre filium, minorem esse filio spiritum sanctū, clanculò apud Alexandriā suborta, per discipulos vel complices Arrii, lubricis flexibus & sophisticis anfractibus sese commouit, deinde in publico ad auditum populi prolato capite sibilauit, & resistente nequitiæ illius Alexandro præsule, ad vicinas ciuitates, ciuitatumque præsules aquam doctrinæ nequam de ore suo profudit. Non verè flumen, sed tanquam flumen, id est, eloquentiam quidē siue loquacitatem copiosè redundantem habens, sed fontem veritatis nesciens, scripturarū vocibus abutendo. Ac per hoc simplicibus, fluminis, id est, sanæ doctrinæ quandam similitudinem demonstrando. Tandem (vt iam dictum est) mendacii pater diabolus regum atque reginarum, imperatorum atque imperatricum fauorem adeptus, insanire cœpit linguis. inde principum roboratus gladiis, atque ita suam aquam quam velut serpens de ore suo misit tanquam draco, id est, maior factus fortius commouit, vt mulierem faceret trahi à flumine, id est, vt ecclesiam compelleret sibi consentire.

Quomodo adiuuit terra mulierem, & absorbuerit flumen.

CAPVT VIII.

Conciliū Nicenum fidē roborauit. Sed adiuuit terra mulierem, & aperuit terra os suum, & absorbuit flumen quod misit draco de ore suo. Hoc (vt dicitur) ita factum est. Tunc enim illud famosissimum in Nicea conciliū feruor principis Constantini excitauit, publicis asinis atque mulis & curratibus equis episcopos & qui cum eis erant, ad synodum venire præcipiens. Consilium illud quod catholicam roborauit fidem, rectè terram intelligas quæ adiuuit mulierem, quia videlicet de omni terra conuenerunt, & quodammodo omnis terra suū mutauit locū, mittendo de cunctis partibus suis personas idoneas in locum constitutum. De cunctis ecclesiis qua totam Europam, Lybiamque repleuerant, & Asiam, simul erant ministrorū Dei congesta cacumina, vnaque orationis domus tanquam à Deo delata intrinsecus ferebat omnes in idem, Syrios simul & Cilicos, Phœnices & Arabes atque Palestinos, Aegyptios & Thebeos, Libies, necnon & qui ex Mesopotamia oriūtur, Persa quoque venit, nec Schythia defuit, Pontus & Asia, Phrygia & Pamphilia viros probatissimos præbuerunt. Aderant Thraces & Macedones, & vt breuiter dicam, ex omni natione quę sub cœlo est, collecti aderant viri religiosi, episcoporum multitudo erat trecenti decē & octo, sequentibus eos præsbyteris & diaconibus, & acolytis, quorū numerus non poterat compræhendi. Quid ergo nisi terra (vt iam dictum est) os suum aperuit, & flumen draconis absorbuit, quando tot viri de omni terra conuocati, sapientia, sermone, aliisque virtutibus ornati, ore consono in defensione veritatis aperto, impium dogma destruxerunt, concorditerque vniuersis fidē & gloriam, quę hactenus in ecclesia permanet, dictauerunt, & subscriptionibus roborauerunt.

Septimum caput draconis plaga gladij occisum in mortem.

CAPVT IX.

Igitur de sex capitibus draconis illud constat, quia iamdudū in cunctis illis victus est, & Deus iustus in sermonibus suis, victorque in iudiciis palmam veritatis obtinuit, quia sicut promisit, sicut iurauit, semen Dauid in æternum manet: sicut promisit, sicut iurauit, in semine Abrahæ benedicentur omnes gentes: & ille neque per paganos, neque per hæreticos siue Iudæos benedictionem omnium gentium prohibere potuit aut potest. Sed quis diaboli pertinaciam, quis ardentis eius inuidiæ sufficiat mirari vesaniam? Et iratus est (inquit scriptura) draco in mulierem, & adiecit facere prælium cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu. Et stetit super arenam maris, ait idem qui superiora viderat, Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius

Apoc.12. decem diademata, & super capita eius nomina blasphemiæ. Et bestia quam vidi similis erat pardo, & pedes eius sicut vrsi, & os eius sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam. Et vnum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius sanata est. Bestia hæc septem capitum, ipse draco est, cuius de sex capitibus contra verbum Dei bellando superatis, hactenus sermo habitus est, septimum caput hic mira locutionis grauitate designatur, cum dicitur: Et vnum de capitibus suis quasi occisum in mortē, & plaga mortis eius sanata est, & admirata est vniuersa terra post bestiam.

Quomodo

Quomodo plaga mortis eius sanata sit. CAPVT X.

CAput istud sine dubio Antichristus erit, in quo excandescet illa draconis ira nouissima, de qua dictum est: Et iratus est draco in mulierem, & adiecit facere prælium cum reliquis de semine eius. Quid porrò est, quòd caput istud quasi occisum in morte dicitur: & sanata est plaga mortis eius? Itemque posimodum scriptura dicit, quia habet plagam gladij & vixit. Vbi nam accepit plagam gladii, & quomodo sanata est plaga eius, aut vixit? Nimirum cum alia possint conuenienter dici, deficientibus tamen certis sacræ scripturæ testimoniis, magis iste sensus placet, quia dudum in cœlo damnationis æternę sententiam accepit. Et hæc est in capite isto plaga gladii & mortis. Ille namque homo peccati, filius perditionis, non simpliciter homo, verumetiam diabolus erit, & aduentus eius operatio satanæ, operatio erit erroris. Diabolus, inquam, siue satanas, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Quando iste propter superbiam de cœlo cecidit, procul dubio plagam gladii, plagam mortis accepit, Sicut apud Ezechielem dicitur in eum sub nomine Assur siue Pharaonis. Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram vltimam, in medio incircuncisorum dormies, cum his qui interfecti sunt gladio. Quo modo autē sanata est plaga mortis eius? Quomodo & plagam habet tanti gladij & vixit. Falsò nimirum sanata est plaga eius, & falsò vixit. Plagæ eius curatio, culpæ est defensio, & in plaga gladii viuere, hoc illi in ipsa pœna superbire. Hoc quippe in isto dicto est admiratio & præsumptoris execratio, quòd cum percussus sit & factus diabolus, extollitur & ostendit se tanquā sit Deus. Cum enim diabolus vult se ostendere Deum, quid nisi mortuus contendit se esse viuū? Exemplum miraculi huius sumere licet de quolibet imitatore eius. Cum enim quis pro culpa sua iusto iudicio de ecclesia pellitur, & tunc in superbiam elatus & defendens opera sua, iudices quoque criminatur, quòd illi iniusti, ipse autem sit iustus. Nimirum plaga eius infeliciter sanata est, & mendaciter viuit, quia Dei iudicio iniustus, suo autem iustus est.

Antichristus quid. *Apoc.12.* *Apoc.13.* *Ezech.31.*

Caput illud esse Antichristum, cui draco dederit vires suas, & potestatem magnam. CAPVT XI.

VErba non sufficiunt ad rem consequendam, maximè vbi audimus, quia dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam. Quid enim hoc sibi vult? Quo tendit etiam in isto diabolus? Nū per hoc altissimo similē se fore arbitratur? Altissimus nāq; antiquus dierum, vbi (sicut apud Danielem legimus) thronis positis sedit, & ecce in nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad ipsum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem & honorem & regnum. Num peruersus imitator dando illi bestiæ siue homini peccati virtutem suam & potestatem magnam, dicit, adhuc similis ero altissimo, id est, sicut fecit Deus quod suum erat in Christo, faciam & ego quod meum est in Antichristo. Ecce quis animaduertens non admiretur, qualem vsque in finem siue consummationem de genere humano processerit, hinc bonum propositum Dei, inde malum oppositum aduersantis diaboli. De vna eadēq; massa vnus exurrexit, qui Deus & homo est, & alius qui diabolus & homo erit, venturus est. In isto bonitas prædicatur Dei, in illo peruersitas agnoscitur diaboli. Isto namq; nihil melius, illo nihil deterius. Iste enim Deus super omnia benedictus, ille diabolus infra omnia maledictus. In isto sibi Deus complacuit, & in æternum complacebit: in illo sibi diabolus complacens, postquam eleuatus fuerit in sublime, stultus apparebit. Iste de cœlo descendit, & de humilibus ascēdit sicut virgultum, & sicut radix de terra sitienti. Ille de cœlo cecidit, & de cunctis superbiæ filijs ascendet tanquam bestia de mari.

Dan.7.

Quid sit illud Apostoli, & nunc quid detineat scitis, vt reueletur suo tempore. Et de sacramento mulieris bestiæ insidentis.

CAPVT XII.

NOn sua voluntate moratur diabolus aut venire tardat Antichristus, sed contra suū velle detinetur, cū sit in omne malum pronus ac festinus. Et nunc quid detineat scitis, ait Apostolus: Quid est illud? Videlicet quia nondum venit tempus eius? Quia tempora non in istius, siue cuiuslibet alterius, sed in sua solius potestate posuit Deus. Hoc oportet subintelligere. *2.Thess.2.*

Antichristus non vna persona. scriberet Thessalonicensibus, quis tenebat, & quid tenebat? Nimirum Romanus rex siue Cæsar orbis imperium tenebat, non dicit de vnius persona hominis, verbi gratia, Neronis, sed de cunctis regibus Romani imperij, qui quamnis plures numero, vnus tamen sunt imperio. Hic sensus non solum ratione, verum etiam constat authoritate. Nam post aliqua eidem Iohanni an-
Apo.17. gelus dicit: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris & bestiæ, quæ portat eā, quæ habet capita septem & cornua decem. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedit, & reges septem sunt. Quinque ceciderunt, & vnus est, & alius nondum venit, & cum venerit, oportet eum breue tempus manere. Bestia namq; septē capitum, & hic vbi mulier, id est, cupiditas sedet super bestiam, & illic vbi bestia de mari ascendebat, vniuersitas est impiorum. Sicut iam superius siue hactenus in dracone septem capitum longo tractatu est demonstratum: septem capita septem regna, per quæ hæc bestia siue draco vim suā exigit contra promissionis verbum. Cum igitur dicit septem capita, & septem reges sunt, quinque ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit. Septem reges, cunctos, eorundem regnorum reges intelligi oportet, siue pro ipsis septem regnis scriptum esse, septem sunt reges, quorum quinque ceciderunt, ait, scilicet Aegyptius, Israeliticus, Babylonicus, Persicus, Macedonicus. Et vnus est, qui & sextus, videlicet Romanus, & alius nondum venit, ipse erit Antichristus.

Quare Apostolus tam obscurè dixerit: Tantum qui tenet, teneat, donec è medio fiat. CAPVT XIII.

Itaque & sapientibus satis dictum, tantum vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat, & insipientibus data occasio non est, quam nācisci potuissent, si ita manifestius dixisset, Roma quæ nunc tenet, siue Romanum imperium, quod nunc tenet, sub se gentes teneat, donec de medio fiat, siue donec discessio fiat. Superbia namq; hominum Romam volebat esse vrbem æternam, & æternum Romanorum imperium, ac proinde nusquam ferè religiosus quis impatientius audiret blasphemiam in Deum, quàm Romani principes siue milites finē Romani imperii per Christi prædicari euangelium. Satis nimiumq; offenderunt eos euangelii prædicatores, etiam nemini dantes vllam offensionem, quanto magis si iam publicè discessionem illam futurā prædicarent? Hæc pro difficultate apostolicæ locutionis breuiter dicta sint: porrò quandiu qui tenet, nunc tenere debeat, vel quàm multos post annos de medio fieri, vel discessio venire debeat, maximè propter eandem cautelam scribere non debuit, fortassis nec ipsi reuelatum fuit, quādo vel hoc fieri, vel quot post annos ille iniquus debeat reuelari, sicut nec Danieli, cui dictū ad virum, qui indutus erat lineis: Vsquequo finis horum mirabilium? Itemq;: Domine mi, quid erit
Dani.12. post hæc? non fuit responsum quod quærebat, sed hoc audiuit: Vade Daniel, quia clausi sunt, signatiq; sermones vsq; ad tempus præfinitum. Ad discipulos quoq; de temporibus quærentes,
Matt.24 loquitur saluator ipse: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate.

Quantam iram draco excitaturus sit per Antichristum, & quòd dominus Iesus interfecturus sit ipsum spiritu oris sui.
CAPVT XIIII.

Iram draconis, quam exercebit per illum hominem peccati, per illum filium perditionis, iratus in mulierem sæpedictam, & adijciens bellum facere cum reliquis de semine eius, frustra la-
Matt.24 borat quis sufficientibus declamare verbis. Maior enim ea erit sermone, imò & cogitatu hominis, præsertim cum ipse dominus ore proprio prædixerit. Erit enim, inquiens, tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modò, neq; fiet, & nisi breuiati fuissent dies illi, nō fuisset salua omnis caro, sed propter electos breuiabūtur dies illi. Proinde quoniā sermo quoque prolixior habitus iam ad finem tendit, & solicitudo deesse non debet loquenti aut scribenti
Victoria verbi dei ne fortè nimietatem fastidium generet legenti siue audienti, veniendum est ad id, in quo est consummatio denarrati certaminis, consummatio victoriæ verbi Dei. Quid est illud? profectò destructio illius iniqui, & iudiciaria sedes siue sessio filii hominis Iesu Christi, quemadmodum ipse
Ibidem. post prænunciationem illius magnæ tribulationis breuiter innuit: Et tunc, inquiens, videbunt filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna & maiestate, cum virtute multa & gloria. Qualis ergo erit destructio illius iniqui? Dominus Iesus, inquit Apostolus, interficiet eū
2.The.2. spiritu oris sui, quoq; modo per prophetam fuerat prædictum: Et spiritu labiorum suorū inter-
Esa.11. ficiet impium. Et quidem multos interfecisse legitur dominus, sed de nulla persona nunc occurrit memoriæ sic esse dictum, quòd interfecerit spiritu oris sui, siue spiritu labiorum suorum, præter illum impium, iniquum. Num ergo propter singularem illius magnitudinem, nimiamque fortitudinem spiritus sanctus, qui est spiritus domini Iesu, mittendus erit contra eum, nec aliter ille iniquus poterit interfici, nisi per semetipsum irruat super eum spiritus domini. At iste spiritus sanctus, spiritus domini Iesu, non ad mortificandum solet enim, non nisi ad viuificandum

consueuit immitti. Nec enim in ipso mors est, cum ipse potius vita sit. Aliter igitur intelligẽdum est hic de spiritu oris siue labiorum domini Iesu, & hoc fiet commodius, si illud quoq; propheticum in præsens adducatur vox dicentis: Clama: & dixi, quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnum, & flos cecidit, quia spiritus Dei insufflauit in eo. Omnis homo viuẽs: & quid, rogo, tibi est facilius quàm sufflare: quid infirmius rogo, coram te, quàm illud quod sufflãdo potes deiicere? Igitur per tuimet exemplum animaduertere promptum est, quàm verè fortis sit dominus Iesus, cuius nomen verbũ Dei, verbũ deus, & quàm verè vniuersa vanitas erit etiam ille homo viuẽs, totius generis humani tyrannus maximus, tyrannus diabolicus, quia quàm facile tibi est sufflando dissipare filum telarum araneæ, tam facilè, imo facilius erit & illum iniquũ interficere, multis coniecturis, quæ hinc solẽt fieri. Per hunc sensum arbitror quempiam posse liberari. Esa.40.

Interfecto Antichristo, consummatam esse victoriam verbi Dei.

CAPVT XVI

INterfecto Antichristo, paucis, id est, quadragintaquinque diebus (vt ex Danielis visione cõlicitur) interiectis, veniet in maiestate sua dominus, & nouissima omniũ inimica destruetur mors. Quomodo destruetur? Ipse dominus (ait Apostolus) in iussu, & in voce archãgeli, & in tuba Dei descendet de cælo, & mortui qui in Christo sunt, resurgẽt primi, deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum domino erimus. Illa destructio mortis, cõsummatio erit victoriæ verbi Dei, cõsummatio propositi Dei, cum hoc dicto verbi Dei triumphantis: Venite benedicti patris mei, possidete paratũ vobis regnũ à constitutione mundi. Quod dicit à constitutione mundi, hoc est, ad eo tẽpore vel die, quo constituebatur mundus in creatione generis humani, quando creatis duobus primis: Crescite, ait, & multiplicabimini, & replete terram. Cum enim duo tantũ essent, dicendo illis, crescite & multiplicabimini, illam attendebat multiplicitatem, quæ stabit à dexteris, & tunc parabat illis regnum præfinitum habens numerum quãtus deberet percipere regnũ Dei. Nam qui super numerum illum multiplicati sunt, quique stabunt à sinistris, non pertinent ad benedictionẽ creatoris, neque fuissent nati, nisi intercessisset causa peccati, quo peracto, multiplicabo, inquit ad mulierem, ærumnas tuas, & conceptus tuos. Erit igitur oportuna cõmemoratio constitutionis mũdi, & benedictionis, qua omnes suos electos benedixit, dicendo: Crescite & multiplicabimini, magnaque & ineffabilis erit materia laudis, & angelis, & hominibus sanctis in eodem dicto triumphatoris: Venite benedicti patris mei, possidete regnum paratum vobis à constitutione mundi. Tunc verè in domino laudabitur omnis anima, & tũc audiẽtes mansueti, lætabuntur, & lætantes admirabuntur, quòd illa benedictio prima inter tot maledictionũ spinas, de quibus vel contra quas præsenti opusculo tractauimus, perire aut exinaniri non potuit, videntes nullum deesse ex omnibus electis Dei per curam atque prouidentiã eius, qui illos præsciuit, atque prædestinauit, vocauit atque iustificauit, & magnificauit per gratiam eiusdem filii sui, per incarnationem, passionem, & resurrectionem eiusdem verbi sui, cuius imaginis conformes prædestinati sunt fieri.

Destructio mortis. 1.Thess.4. Matt.25. Gene.1. Gene.3.

Quid sit quod ad beatum Iob dictum est: Ecce spes eius frustrabitur eum.

CAPVT XVI.

TVnc verum apparebit dictum illud ad beatum Iob de dracone illo toties nominato: Ecce spes eius frustrabitur eum, & videntibus cunctis præcipitabitur, simulq; omnes impii præcipitabuntur cum eo, dicente triumphatore & iudice his qui erunt à sinistris eius: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Quomodo illos præcipitabit? Nimirum quod de vno homine peccati filio perditionis Antichristo Apostolus dixit: Dominus Iesus interficiet eum spiritu oris sui, hoc & de diabolo & angelis eius, & de cunctis impiis hominibus, & si verbis vel syllabis eisdẽ non dixit, vult nihilominus & oportet intelligi, quia præcipitabit eos spiritu oris sui, id est, tam facile, vt tu sufflando exiguum quid pulueris, aut fumi in auram dispergis. Nam sicut iam supra dictum est, pro facilitate omnipotentis, qui non laborat agẽdo quid, & Apostolus dixit, quòd illum iniquũ dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & propheta dixerat, spiritu labiorũ suorũ interficiet impiũ. Quòd si authoritas quæritur de cunctorũ impiorũ damnatione, quòd præcipitandi sint eadẽ facilitate. Ecce & alius propheta dixit.

Iob.40. Behemoth. Matt.25. 2.Thess.2. Esai.40.

Exo.15. Psa.147. sanctus scripturæ spiritus proferre non consueuit. Contra superbiam solet taliter edicere, vt illic: Flauit spiritus tuus, & operuit eos mare. Quòd si quis obiiciat, & illud scriptũ esse: Flauit spiritus eius, & fluent aquæ. Cito respondetur, non esse hoc dictum de spiritu iræ, sed de spiritu gratiæ. Et quãuis facile sit Deo peccatoris cor compungere, non tam propter facilitatem eiusmodi dictum esse: Flauit spiritus eius, quàm propter insinuandam diuini ignis dulcedinẽ, quod cum frigidum cor aspirando tetigerit, ita temperat & emollit, sicut glaciem calidus auster soluit. Præmiserat enim: ante faciem frigoris eius quis sustinebit? Statimq; subiunxit: Emittet verbum suum, & liquefaciet ea: flauit spiritus eius, & fluent aquæ.

Quàm facilè omnia possit verbum Dei, exemplis probat.
CAPVT XVIII.

Verbo dei omnia facilia. QVid, tanquã de facilitate quisquam dubitet, plura loquimur? Iudicandus sufficientia dedit argumenta, quàm facile facturus sit quæ dicta sunt, veniens iudex in maiestate sua. Primum de facilitate resurrectionis mortuorum, hoc argumẽtum est: Lazarus in sepulchro quatriduanus erat, & vnam tantum vocẽ emisit: Lazare (inquit) veni foras, & statim prodiit qui fuerat mortuus. Quando vel quali habitu prodiit? Ligatus pedes & manus institis, &

Ioan.11. facies eius sudario ligata erat. Oportune Euangelista hoc præscripsit, & ad hanc intentionẽ nostram nonnihil facit, quia videlicet cõsequitur in illius vocantis voce vim facillimam extitisse, quæ illũ pariter & viuificauit, & de monumẽto expulit, quia cũ esset ligatus pedes & manus institis, neque pedibus neque manibus prorepere potuit. Quòd si de remissione quoque peccatorum, quæ prima resurrectio est, quæritur experimentum, quàm facilis factu sit idem verbo, filio Dei, Filio hominis Iesu Christo tã in præsenti, quàm in futuro seculo. Ecce apparet in sorore eiusdem Lazari Maria Magdalene, quam itidem adhuc mortalis, adhuc iudicandus mortuam in anima, iamque fœtentem infamia, de sepulchro malæ conscientiæ produxit: nullam saltem vocem emittens, quali Lazarum de monumento vocauit, imò & corpore absens illi. Nisi enim de sepulchro quæ fuerat mortua prodiisset, ante præsentiam eius illo miro modo non venisset. Et de illa vbi dixit ei: Fides tua te saluã fecit, vade in pace. Continuò dixit euangelista, quod

Luca 7. dæmonia septem exissent de ea. Quomodo ergo pro facilitate operandæ salutis, & agendi iudicii mentionem fecimus, cum suffragio sanctæ scripturæ de verbo exufflationis, nonne & hoc rectè dixerim, quia septem illa dæmonia exufflando, id est quàm facillimè de illa, eiecit, cum adhuc esset iudicandus homo passibilis & mortalis. Propter eandem facilitatem delendi peccata totius ecclesiæ, cuius illa typum gessit arbitrari licet, quia resurgens ex mortuis, & stans in medio discipulorũ insufflauit, dicens continuò: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Neque enim non sine insufflatione spiritum sanctum dare poterat, sed opus erat omnipotentiæ suæ, verbum Deus studiosè illo quoque modo significabat, semper & vbique intendens adimplere, & verum comprobare quicquid in scrituris sanctis de

Ioan.20.

Esa.44. ipso prædictum fuerat. Nonne & hoc in persona eius apud Esaiam prædictum fuerat: Seruus meus es tu Israel, ne obliuiscaris mei, deleui vt nubes iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua. Quomodo enim nubes aut nebula deletur, nisi facillimè trãscurrente serenioris auræ flatu? Nonne igitur ociosè insufflauit dando spiritum sanctum discipulis in potestatem remittendi peccata, nec inaniter discipuli vel ministri eius baptizando insufflant, sicut habet consuetudo ecclesiastica, sed operosum præbent illi ministerium, quatenus per hunc illorum actum quod prædixit, nunc quoque vnicuique renascenti dicat: Deleui vt nubem iniquitates tuas, & nebulam peccata tua.

Quanta facilitate sinistros cum diabolo & angelis eius præcipitaturus sit.
CAPVT XIX.

POrro, de præcipitatione qua sinistros, id est, impios præcipitabit, cum diabolo & angelis eius, de quo (vt iam dictum est) ait dominus ad beatum Iob: Et videntibus cunctis præcipitabitur, quod factu tam facilis ei sit, vt significat verbum insufflationis. Item, illud pro

Iob.40. vero argumento est, quòd adhuc passibilis & mortalis, continuoque passurus & moriturus, cohortem præsidis armatam, pontificumque & Pharisæorum ministros solo intuitu deiecit. Vt enim dixit eis: Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Sed fortè dicat quis, quia pauci erant. In resurrectione autem mortuorum, quando iudicabit seculum, infinitę multitudines erunt. Nũ ergo tam facilè cunctos tunc præcipitabit, q̃ facile paucos illos deiecit? Huiusmodi suggestio si quem tãgit, rectè arguitur nimiæ vanitatis. Est aũt verũq; rationi simile, si dominus salië manu iniecta, cohorte illã deiecisset, vel tale quid faciẽdo, quale fuit illud, quod vnus homo Sampson in mãdibula asini percussit ac deiecit mille viros armatos ac fortes. Nunc aũt vbi deiecit eos, tantũmodo dicendo: Ego sum, ratio consentit, totũ mundum tãtum valere

contra

contra illum, quantum cohortem illam, siue hominem vnum. Quod si de diabolo quoque & angelis eius quæritur, quale dederit experimentum adhuc mortalis & iudicandus, quòd eos eadem qua & homines facilitate sit in infernum præcipitaturus, Ecce illa legio pro argumento satis est, quæ vnum possidens hominem, rogabat eundem dominum ne ab ipso torqueretur, neve imperaret illis, vt in abyssum irent. Eadem nimirum facilitate super cunctas legiones dæmonum, super diabolum & super angelos eius peraget iudicium, nec saltem rogare vacabit eis, ne mittantur in abyssum, siue in infernum, quia constrictos velociter præcipitabit eos omnipotens verbum.

Quid sit quod dictum est apud Esaiam: Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis septempliciter, sicut lux septem dierum.

CAPVT XX.

QVid post hæc erit, nisi sempiterna festiuitas triumphi, & nunquam habitura finem lætitia Dei, lætantis in operibus suis? Qualis autem erit lætitia siue festiuitas illius triumphi? Qualis triumphator, Deus verbum, Deus & homo Iesus Christus in maiestate sua sedebit? qualis circa illum procerum eius, militum eius emeritorum consessus erit? quali splendore tota triumphalis eius curia splendebit? quis nobis habitū illum nunc saltē ad modicū annunciare possit, nisi seipsum reuelans per prophetas verbum domini? Ecce quiddam de reuelationibus eius propheticis ad præsens occurrit, consonans cunctis præconiis illius æternæ beatitudinis, beatæ æternitatis, quæ succedit illi iudicio magno & terribili, perpetua semper mansura regi illo Deo & homini, cunctisque angelis & hominibus per ipsum consociatis apud Esaiā præmisso: Quia Deus iudicij dominus, beati omnes qui expectant eum, post pauca sic dictum est: Et erit lux lunæ, sicut lux solis, & lux solis septempliciter sicut lux septem dierum, in die qua alligabit dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ eius sanauerit. Quid, rogo, est vulnus populi domini, & quid percussura vel plaga eius, nisi vulnus mortis animę, id est, peccati, & percussura vel plaga corporeæ mortis, qua de corpore anima recedit, & illius mortis vulnus? Et huius mortis plagam siue percussuram, tunc dominus ad perfectum sanabit, quādo dicet: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à cōstitutione mundi. Tunc erit lux lunæ sicut lux solis: Luna ecclesia, sol ipse Christus est. Nunc in præsenti seculo, non est lux lunæ sicut lux solis, id est, non est claritas ecclesię sicut claritas Christi, quia videlicet sol Christus, semper & indeficienter suo lumine fulget. Luna autem ecclesia non proprium, sed à sole Christo lumen habens mutuatum, nunc incrementis gaudet, nunc defectum sustinet: tunc autē semper fulgebit, quia Christum in manifesta visione semper habebit, hoc erit esse lucem lunæ sicut est lux solis. Scimus enim (inquit Iohannes) quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est: Quanta autem erit lux solis? Nam ne parua videatur esse promissio lunæ, in eo quod dixit: Lux eius erit sicut lux solis. Sciendum est quanta futura sit lux solis, dixit ergo: Et lux solis septempliciter sicut lux septem dierum? Qualis vel quanta est lux septem dierum? Omnia (inquit Euangelista) per ipsum facta sunt: omnia (inquam) bona valde, quæ septimo die completa sunt. Tanta tunc erit lux solis, quia tunc manifestè patebit quale sit verbum, per quod Deus omnia sex diebus fecit, & in septimo die requieuit.

[Margin notes: Festiuitas triūphi verbi Dei sempiterna. — Esa. 30. — Matt. 25. — Christus sol Ecclesia luna. — 1. Iohan. 3. — Esai. 30.]

Finiunt hic tredecim libri de victoria verbi Dei, per reuerendum patrem, dominum Rupertum Abbatem Tuitiensem (qui sub Henrico quinto, Anno Domini, M. C. XXIIII. floruit) compositi.


ARNOLD BIRCKMAN